

NOU

Norges offentlige utredninger **2022:4**

Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2022

Norges offentlige utredninger 2022

Seriens redaksjon:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Teknisk redaksjon

1. Cruisetraffikk i norske farvann og tilgrensende havområder
Justis- og beredskapsdepartementet
2. Akademisk ytringsfrihet
Kunnskapsdepartementet
3. På trygg grunn
Olje- og energidepartementet
4. Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2022
Arbeids- og inkluderingsdepartementet

NOU

Norges offentlige utredninger **2022: 4**

Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2022

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene.
Avgitt til Arbeids- og inkluderingsdepartementet 4. april 2022.

ISSN 0333-2306
ISBN 978-82-583-1497-1

DepMedia

Til Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene legger her fram den endelige utgaven av rapporten foran inntektsoppgjørene i 2022. Utvalget avsluttet arbeidet med rapporten 31. mars. Rapporten gir oversikt over utviklingen i de senere årene i lønninger, inntekter, priser, makroøkonomi og konkurransevne. Utvalget presenterer dessuten en prognose for konsumprisindeksen fra 2021 til 2022.

Utvalget la 18. februar fram en foreløpig utgave av rapporten, som utarbeides i forkant av besluttede møter i organisasjonene. Denne endelige rapporten inneholder oppdaterte vurderinger og nytt materiale, blant annet om lønn for kvinner og menn i forhandlingsområder, lønn for toppledere i offentlig forvaltning og utviklingen i inntekter.

Utvalget vil også legge fram en rapport etter inntektsoppgjørene i juni som vil redegjøre for resultater av lønnsoppgjør i 2022.

Tallene bak figurene i rapporten finnes i Excel-format på nettsidene til Arbeids- og inkluderingsdepartementet sammen med utvalgets rapporter.

Beregningsutvalget ble ved kongelig resolusjon av 20. september 2019 gjenoppnevnt for en ny periode inntil 30. september 2023 med følgende mandat:

«Utvalget skal i tilknytning til inntektsoppgjørene legge fram det best mulige tallmessige bakgrunnsmateriale og presentere det i en slik form at uenighet partene i mellom om økonomiske forhold så vidt mulig kan unngås.

Utvalget skal legge fram oppsummeringsrapporter etter inntektsoppgjør.

Utvalget skal, når departementet ber om det, kunne klargjøre det tallmessige grunnlagsmateriale for spesielle inntektspolitiske spørsmål.

Utvalgets utredninger avgis til Arbeids- og sosialdepartementet».

I tillegg til utvalgets medlemmer og sekretariatet har følgende deltatt i arbeidet med rapporten: Anette Bjørlin Basma, Akademikerne, Anita Heggedal, Næringslivets Hovedorganisasjon, Ørnulf Kastet, Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund, Ranjit Kaur, Arbeidsgiverforeningen Spekter, Mats Kristoffersen, Kommunal- og distriktsdepartementet, Pål Skarsbak, Landsorganisasjonen i Norge, Rune Soleng, KS, Rolf Stangeland, Unio og Christopher Tønnessen, Virke.

Oslo, 4. april 2022

Geir Axelsen
leder
Statistisk sentralbyrå

Roger Bjørnstad
Landsorganisasjonen
i Norge

Ann Lisbet Brathaug
Statistisk sentralbyrå

Ragnar Ihle Bøhn
Kommunal- og distrikts-
departementet

Øystein Dørum
Næringslivets
Hovedorganisasjon

Torbjørn Eika
KS

Stein Gjerding
Arbeidsgiverforeningen
Spekter

Ellen Horneland
Landsorganisasjonen
i Norge

Lars Haartveit
Hovedorganisasjonen
Virke

Frank Emil Jøssund
Finansdepartementet

Grethe Lunde
Akademikerne

Torill Lødemel
Næringslivets
Hovedorganisasjon

Merete Onshus
Yrkesorganisasjonenes
Sentralforbund

Erik Orskaug
Unio

Sigrid Russwurm
Arbeids- og inkluderings-
departementet

Rune Aslaksen,
Arbeids- og inkluderingsdepartementet,
sekretariatsleder

Karine Handegaard Bakken,
Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Runar Aksnes,
Finansdepartementet

Manav Frohde,
Finansdepartementet

Jørgen Larsen,
Finansdepartementet

Agnes Marie Simensen,
Finansdepartementet

Thomas von Brasch,
Statistisk sentralbyrå

Knut Håkon Grini,
Statistisk sentralbyrå

Trond Christian Vigtel,
Statistisk sentralbyrå

Innhold

1	Lønnsutviklingen i forhandlingsområdene	7	3.2.1	Forutsetninger for modellberegningene	57
1.1	Innledning	7	3.2.2	Modellresultater	60
1.2	Lønnsutviklingen for hovedgrupper	7	3.2.3	Utvalgets anslag på konsumprisveksten i 2022	61
1.3	Lønnsutviklingen i enkelte tariffområder	14	4	Frontfagsmodellen	65
1.3.1	Lønnsutviklingen for industriarbeidere i NHO-området	14	4.1	Frontfagsmodellen	65
1.3.2	Lønnsutviklingen for andre arbeidergrupper i NHO-området ...	15	4.2	Lønnsomheten i norsk industri	68
1.3.3	Lønnsutviklingen for funksjonærer i NHO-bedrifter	15	4.3	Andre trekk ved den funksjonelle inntektsfordelingen	73
1.3.4	Lønnsutviklingen for industriarbeidere og industri-funksjonærer i NHO-bedrifter under ett	16	5	Internasjonal økonomi	75
1.3.5	Lønnsutviklingen i andre områder i privat næringsvirksomhet	16	5.1	Utviklingen i internasjonal økonomi den senere tid	75
1.3.6	Lønnsutviklingen i offentlig sektor	17	5.2	De økonomiske utsiktene	80
1.3.7	Lønnsutviklingen i Spekter-området	17	6	Makroøkonomisk utvikling i Norge	83
1.3.8	Lønnsutviklingen for kvinner og menn i tariffområder	19	6.1	Norsk økonomi	83
1.4	Lønnsoverhenget	21	6.2	Pandemien og tiltakene gjennom 2020, 2021 og inn i 2022	83
2	Lønnsutviklingen samlet og etter kjennetegn	22	7	Arbeidsmarkedet	94
2.1	Innledning	22	7.1	Arbeidsmarkedet i 2021	94
2.2	Lønnsutviklingen samlet og i enkelte næringer	23	7.2	Sysselsetting og næringsutvikling	94
2.2.1	Sammensetningseffekter i lønn i 2020 og 2021	24	7.3	Sysselsettingsrate og befolkning	97
2.3	Lønnsutviklingen for kvinner og menn	30	7.4	Arbeidsledighet	100
2.4	Lønn etter yrke	33	7.5	Etterspørsel etter arbeidskraft	104
2.5	Lønn etter utdanning	35	7.6	Midlertidig ansatte	105
2.6	Lønnsutviklingen for deltidsansatte	38	7.7	Lønnstakernes tilknytning til utdanning og velferdsordninger	106
2.7	Lønnsutviklingen for ledere	39	7.8	Utviklingen i arbeidsmarkedet i starten av 2022	106
2.8	Lønnsfordelingen	44	8	Utviklingen i konkurransevnen	108
3	Konsumprisutviklingen i Norge	51	8.1	Innledning	108
3.1	Prisutviklingen i senere år	51	8.2	Indikatorer for kostnadsutviklingen	109
3.1.1	Hovedlinjer i prisutviklingen	51	8.2.1	Vekst i timelønnskostnader	111
3.1.2	Prisutviklingen for ulike konsumgrupper	54	8.2.2	Vekst i lønnskostnader per produsert enhet	113
3.2	Anslag på konsumprisutviklingen i 2022	57	8.2.3	Vekst i lønnskostnader per sysselsatt i hele økonomien	113
			8.2.4	Lønnskostnadsnivåer i industrien	113
			8.2.5	Sammensetningen av lønnskostnadene i industrien	114

8.2.6	Elektrisitetspriser	117	10.2.1	Utviklingen i pensjons- og trygdeytelser	137
8.3	Produktivitetsutviklingen	117	10.2.2	Realvekst etter skatt i pensjon og trygd	144
8.3.1	Utviklingen i produktiviteten målt ved bruttoprodukt per timeverk	118	10.2.3	Endringer i de særskilte skattereglene for pensjonister fra 2019 til 2022	146
8.3.2	Kjøpekraftsjustert BNP justert for petroleumsinntekter	119	10.3	Fordeling av inntekt	147
9	Den samlede inntekts- utviklingen for landet og husholdningene	121	10.3.1	Fordelingen av inntekt etter skatt for yrkestilknyttede	147
9.1	Disponibel inntekt for Norge	121	10.3.2	Fordelingen av inntekt etter skatt for pensjonister og trygdede	151
9.2	Faktorinntekt og funksjonell inntektsfordeling	123	10.3.3	Utviklingen i inntekts- fordelingen	151
9.3	Lønnskostnadsandeler	126	10.3.4	Fordelingen av kapitalinntekter mellom kvinner og menn	156
9.4	Disponibel realinntekt i husholdningssektoren	128			
10	Inntektsutviklingen for utvalgte inntektstaker- grupper	133	Vedlegg		
10.1	Vekst i reallønn etter skatt for utvalgte lønnstaker- husholdninger	133	1	Lønnsoppgjør i 2021	158
10.1.1	Reallønn etter skatt fra 2020 til 2021	133	2	Definisjoner av en del lønnsbegreper m.m.	169
10.1.2	Endringer i skatteregler for lønnstakere fra 2021 til 2022	136	3	Utviklingen i kronekursen og rentenivå	176
10.2	Inntektsutviklingen for pensjonister og trygdede	137	4	Tabellvedlegg	179
			5	Institusjonelle trekk ved lønnsdannelsen i Norge	210
			6	Lønn og lønnskostnader	223

Kapittel 1

Lønnsutviklingen i forhandlingsområdene

- For de største forhandlingsområdene samlet har utvalget beregnet årslønnsveksten fra 2020 til 2021 til 3,0 prosent.
- Årslønnsveksten fra 2020 til 2021 i industrien samlet i NHO-området er beregnet til 3,1 prosent, mens frontfagsrammen ble anslått til 2,7 prosent ved mellomoppgjøret i 2021. Årslønnsveksten er beregnet til 2,8 prosent for industriarbeidere og til 3,1 prosent for industrifunksjonærer i NHO-bedrifter.
- Årslønnsveksten fra 2020 til 2021 i Virke-bedrifter i varehandelen er beregnet til 4,7 prosent. I finanstjenester er årslønnsveksten beregnet til 3,7 prosent. I Spekter-bedrifter utenom helseforetakene er årslønnsveksten beregnet til 2,9 prosent og i helseforetakene til 3,6 prosent. For ansatte i staten er årslønnsveksten beregnet til 2,8 prosent. For ansatte i kommunene er årslønnsveksten beregnet til 2,6 prosent.
- Utvalget har beregnet lønnsoverhenget til 2022 til 0,9 prosent for industriarbeidere, 1,2 prosent for industrifunksjonærer og 1,0 prosent for industrien samlet i NHO-området. For ansatte i Virke-bedrifter i varehandelen er overhenget beregnet til 1,1 prosent, og for ansatte i finans-tjenester til 1,6 prosent. Overhenget til 2022 er beregnet til 1,6 prosent for ansatte i staten, og 1,6 prosent for ansatte i kommunene. I Spekter-området er overhenget beregnet til 0,9 prosent i virksomheter utenom helseforetakene og til 2,0 prosent i helseforetakene.
- I NHO-bedrifter i industrien økte forskjellen i gjennomsnittlig lønnsnivå mellom kvinner og menn blant arbeidere fra 2020 til 2021, mens forskjellen ble redusert blant funksjonærer i industrien og for statsansatte. Det var små endringer i andre områder.

1.1 Innledning

Beregningsutvalget legger i dette kapitlet fram statistikk og beregninger over lønnsutviklingen fra 2020 til 2021, samt lønnsoverhenget til 2022 for

store forhandlingsområder. I kapitlet gis det også en oversikt over lønnstilleggene i 2021 i en del tariffområder. En mer detaljert oversikt over gjennomføringen og resultatene av lønnsoppgjør for 2021 gis i vedlegg 1.

Det historisk høye omfanget av permitteringer og nedgangen i sysselsettingen i 2020 rammet ulikt på tvers av næringer, forhandlingsområder og grupper av ansatte med forskjellige lønnsnivåer. Sysselsettingen hentet seg inn gjennom andre halvdel av 2020 og i 2021, men i ulik grad i de forskjellige delene av økonomien. Dette har påvirket den målte lønnsveksten fra 2020 til 2021 for landet under ett og i noen forhandlingsområder og næringer. Slike sammensetnings-effekter beskrives i dette kapitlet for berørte forhandlingsområder, og i kapittel 2 for næringer etter Statistisk sentralbyrås inndelinger. Der gis det også en oversikt over hvordan permitteringer kan fanges opp i årslønn slik den måles i store forhandlingsområder.

1.2 Lønnsutviklingen for hovedgrupper

Tabell 1.1 viser at veksten i gjennomsnittlig årslønn fra 2020 til 2021 er beregnet til 2,8 prosent for industriarbeidere og 3,1 prosent for industrifunksjonærer i NHO-bedrifter. Lønnsveksten samlet i industrien i NHO-bedrifter er beregnet til 3,1 prosent. På bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, ble årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området anslått til 2,7 prosent ved mellomoppgjøret i 2021.

Årslønnsveksten i Virke-bedrifter i varehandelen er beregnet til 4,7 prosent. Bonusutbetalinger trakk årslønnsveksten i varehandel opp med 1,4 prosentpoeng. I finans-tjenester er årslønnsveksten beregnet til 3,7 prosent. Årslønnsveksten i helseforetakene i Spekter-bedrifter er beregnet til 3,6 prosent og i øvrige Spekter-bedrifter 2,9 prosent. For ansatte i kommunene er årslønnsveksten beregnet til 2,6 prosent. For

ansatte i staten er årslønnsveksten beregnet til 2,8 prosent.

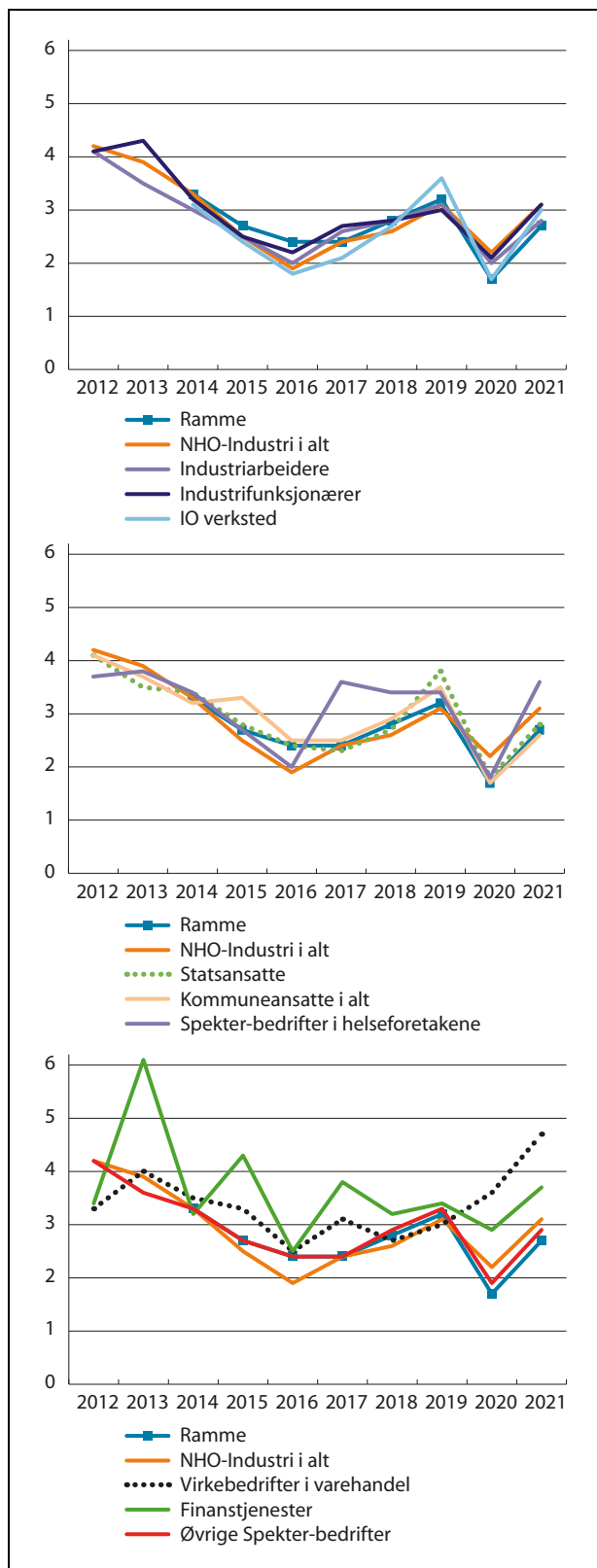
For de største forhandlingsområdene samlet har utvalget beregnet årslønnsveksten fra 2020 til 2021 til 3,0 prosent. Dette er basert på årslønnsnivå og antall årsverk (eller heltidsansatte) i 2020 og 2021 for forhandlingsområdene i tabell 4.10 i vedlegg 4, dvs. flere områder enn de som inngår i tabell 1.1. Til sammen utgjør ansatte i disse gruppene 60 prosent av alle lønnstakerårsverk i 2021.

Beregningene av årslønn og lønnsvekst i forhandlingsområdene bygger på lønnsstatistikk for de enkelte gruppene, og på opplysninger om lønnstillegg og reguleringstidspunkter i de enkelte år. Se vedlegg 2 for nærmere beskrivelse av lønnsbegreper og grunnlaget for beregningene.

I de fleste forhandlingsområdene falt årslønnsveksten fra 2012 til 2016 og tok seg deretter opp. Nedgang i veksten i 2020 ble etterfulgt av høyere vekst i 2021, jf. tabell 1.1. Dette følger utviklingen i frontfagsrammen, se tabell 1.2 og figur 1.1. Nominell lønnsvekst og reallønnsvekst for Norge siden 1970 vises i boks 2.1 i kapittel 2.

Figur 1.2 viser den akkumulerte årslønnsveksten i ulike forhandlingsområder i perioden etter Holden 3-utvalgets utredning i 2013. Industrien i NHO-området har ligget tett på den rammen som ble anslått av NHO i forståelse med LO, og den samlede lønnsveksten i perioden har vært relativt lik på tvers av brede grupper.

Utviklingen i gjennomsnittslønnen for en gruppe kan være påvirket av flere forhold som endringer i stillingsstruktur, endret omfang av arbeid som utløser uregelmessige tillegg, sammensetningseffekter i form av endringer i antall sysselsatte og timeverk mellom bransjer/bedrifter og tariffavtaler, eller endringer i sammensetningen av arbeidsstyrken (f.eks. endringer i kvalifikasjoner/utdanning, alder og andel arbeidsinnvandrere). Et eksempel på en slik endring som påvirker tallene er at andelen heltidsansatte unge (under 25 år) i Virke varehandel har falt fra 13,6 prosent i 2013 til 6,6 prosent i 2021. Alt annet likt vil færre unge (med lavere lønn) trekke opp gjennomsnittlig lønnsvekst. I andre tilfeller kan forhold som virkningstidspunkter for overenskomster og endringer i lønssystemer påvirke den registrerte lønnsveksten. Utvalget vil peke på at forskjeller i lønnsutviklingen mellom ulike grupper kan skyldes slike forhold, som er omtalt nærmere i boks 1.1. I kapittel 2 beskrives sammensetningseffekter i lønn etter yrkesgruppe og næring, basert på lønnsstatistikken fra SSB.

Figur 1.1 Årslønnsvekst i prosent i store forhandlingsområder¹ og frontfagsrammen²

¹ Særlige forhold gjør seg gjeldende for noen områder/år. Se tabellnoter til tabell 1.1.

² Anslag på årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området på bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, ved oppgjøret samme år, jf. NOU 2013: 13.

Tabell 1.1 Årslønnsvekst fra året før i prosent for noen store forhandlingsområder. Per årsverk

	NHO-bedrifter i industrien			Virkebedrifter i varehandel ¹	Finans-tjenester ²	Offentlig forvaltning ³	Stats-ansatte ⁴	Kommuneansatte			Spekter-bedrifter	
	Industri i alt	Industri-arbeidere	Industri-funksjonærer					Kommune-ansatte i alt ⁵	Undervisnings-ansatte	Øvrige ansatte	Helse-foretakene	Øvrige bedrifter
2012	4,2	4,1	4,1	3,3	3,4	4,0	4,1	4,1	4,0	4,1	3,7	4,2
2013	3,9	3,5	4,3	4,0	6,1	3,7	3,5	3,7	3,2	3,9	3,8	3,6
2014	3,3	3,0	3,2	3,5	3,2	3,3	3,4	3,2 ⁶	2,3 ⁶	3,7 ⁶	3,4	3,3
2015	2,5	2,5	2,5	3,3	4,3	3,1	2,8	3,3 ⁶	3,9 ⁶	3,2 ⁶	2,7	2,7
2016	1,9	2,0	2,2	2,5	2,5	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,0 ⁸	2,4
2017	2,4	2,6	2,7	3,1	3,8	2,5	2,3	2,5	2,3	2,6	3,6 ⁸	2,4
2018	2,6	2,8	2,8	2,7	3,2	2,9	2,7	2,9	2,8	3,0	3,4	2,9
2019	3,1	3,1	3,0	3,0	3,4 ¹¹	3,5	3,8 ¹²	3,5	3,0	3,7	3,4	3,3
2020	2,2	2,0	2,1	3,6 ¹³	2,9	1,7	1,8 ¹²	1,7	1,2 ¹⁴	1,9 ¹⁴	1,8	1,9
2021	3,1	2,8	3,1	4,7 ¹³	3,7	3,0	2,8	2,6 ¹⁶	2,3 ¹⁶	2,8	3,6 ¹⁵	2,9
Samlet vekst 2011–2016	16,8	16,0	17,4	17,7	21,0	17,6	17,3	18,0	16,9	18,6	16,6	17,3
Gj. sn. per år ⁹	3,2	3,0	3,3	3,3	3,9	3,3	3,2	3,4	3,2	3,5	3,1	3,2
Samlet vekst 2016–2021	14,1	14,0	14,6	18,3	18,4	14,5	14,1	13,9	12,1	14,8	16,8	14,1
Gj. sn. per år ⁹	2,7	2,7	2,7	3,4	3,4	2,7	2,7	2,6	2,3	2,8	3,1	2,7
Årslønn 2021, per årsverk	666 300	524 400	838 800			593 100	641 300	558 100	604 800	544 600	653 800	596 000
Årslønn 2021, heltidsansatte				584 600	740 900							
Antall årsverk 2021	154 700	84 900	69 800	62 400	26 200	681 200	153 500	413 900	92 800	321 100	115 200 ¹⁰	57 000

¹ Tallene gjelder heltidsansatte.² Heltidsansatte i medlemsvirksomheter (arbeidsgivermedlemmer) i Finans Norge utenom ledere. Endringer i bonusutbetalinger påvirker lønnsveksten i enkelte år. Fra 2018 benyttes datamateriale for hele året.³ Totalt for statsansatte, kommuneansatte og ansatte i helseforetakene. T.o.m. 2016: prosentvis vekst vektet med årsverk. Fra 2017: Gjennomsnitt for året er beregnet på lønnsnivå og årsverk for samme år og året før.⁴ Statsansatte er ansatte i det statlige tariffområdet, dvs. eksklusiv de statlig eide helseforetakene. Fra og med 2015 er datagrunnlaget basert på a-ordningen.⁵ Omfatter ansatte i kommunene, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer. Tallene omfatter også stillinger med hovedsakelig lokal lønnsdannelse og undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse.⁶ For ansatte i konflikt i 2014 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2014 ned med 0,2 prosentpoeng i hele kommunesektoren og med 0,9 prosentpoeng for undervisningsansatte. Konflikten har trukket opp årslønnsveksten i 2015 for kommuneansatte med 0,2 prosentpoeng og for undervisningsansatte med 0,9 prosentpoeng. For øvrige ansatte ble ikke årslønnsveksten påvirket.⁷ Antall heltidsansatte.⁸ For ansatte i konflikt i 2016 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 med 0,4 prosentpoeng og trakk opp anslaget i 2017 med 0,4 prosentpoeng. Deler av lønnsoppgjøret i 2016 ble også først utbetalt i 2017, noe som ytterligere trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 og ytterligere trakk opp anslaget i 2017. Strukturendringer trakk i samme retning.⁹ Geometrisk gjennomsnitt.¹⁰ Antall arbeidsforhold i sykehus tjenester omfattet av statsforvaltningen i Statistisk sentralbyrås lønnsstatistikk.¹¹ Beregnet ut fra korrigeret lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge.¹² Vekst i faste og variable tillegg bidro til økt årslønnsvekst med 0,4 prosentpoeng i 2019. Årslønnsveksten i det statlige tariffområde ekskl. forsvaret er 1,5 prosent i 2020. Vekst i faste og variable tillegg bidrar til økt årslønnsvekst med 0,3 prosentpoeng i 2020.¹³ Bonusutbetalinger trakk årslønnsveksten i varehandel opp med hhv. 0,9 og 1,4 prosentpoeng i 2020 og 2021. Lavere andel unge arbeidstakere trakk også årslønnsveksten opp begge år (om lag 0,2 prosentpoeng). Utbetaling av uregelmessige tillegg var nær uendret fra 2019 til 2020, for så å trekke opp med ¼ prosentpoeng i 2021.¹⁴ Økt antall årsverk i stillingskode «7960 – lærer uten godkjent utdanning», trakk lønnsveksten for undervisningspersonell ned med om lag 0,3 prosentpoeng. Overføring av ansatte fra Statens vegvesen til fylkeskommunene trakk lønnsveksten for øvrige opp med om lag 0,1 prosentpoeng.¹⁵ Lønnsveksten påvirkes av at deler av 2020 oppgjøret er utbetalt og registrert i 2021, sammensetningseffekter som følge av økt andel legeårsverk, som gir 0,3 prosent økt lønnsvekst og særskilte lønsmessige tiltak knyttet til pandemien.¹⁶ For ansatte i konflikt i 2021 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2021 ned med 0,1 prosentpoeng i hele kommunesektoren og med 0,2 prosentpoeng for undervisningsansatte.

Kilde: Statistisk sentralbyrå for Beregningsutvalget, Beregningsutvalget og KS

Tabell 1.2 Frontfagsrammen¹

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ramme	3,3	2,7	2,4	2,4	2,8	3,2	1,7	2,7
Resultat ²	3,3	2,5	1,9	2,4	2,6	3,1	2,2	3,1
Oppgjørsform ³	F	M	F	M	S	M	F	M

¹ Anslag på årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området på bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, ved oppgjøret samme år, jf. NOU 2013: 13.

² Årslønnsvekst fra året før for industrien i NHO-området i alt

³ F = forbundsvist hovedoppgjør, S = samordnet hovedoppgjør, M = mellomoppgjør (alltid samordnet)

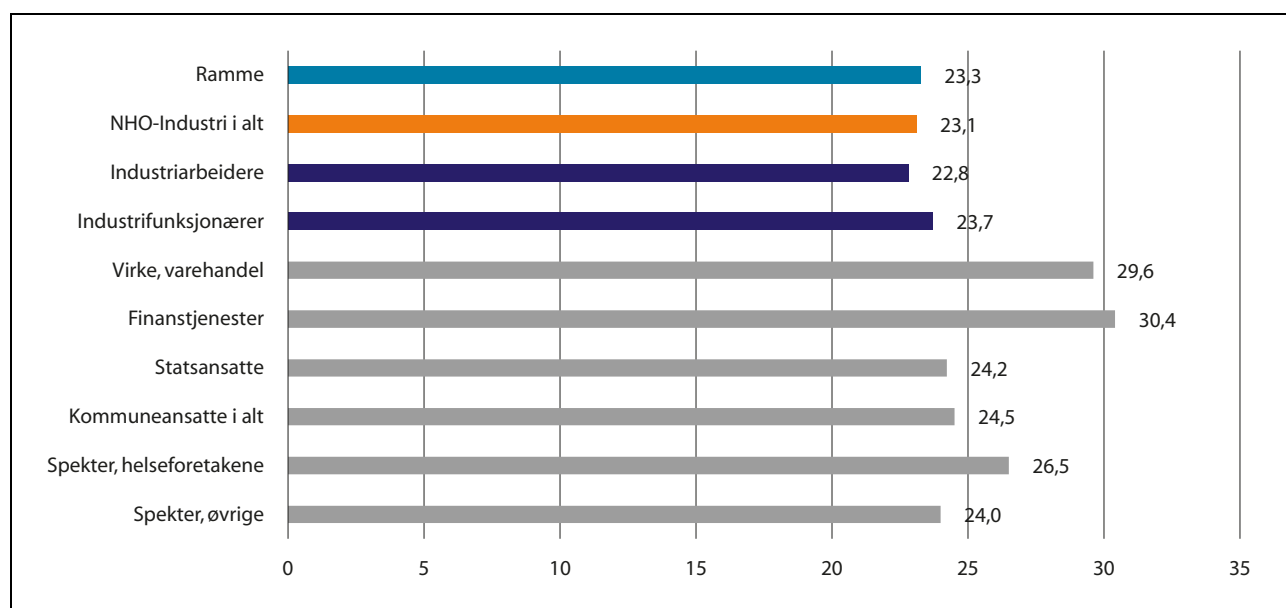
Betydningen av sammensetningseffekter kan illustreres ved industrien. Lønnsveksten for industrien samlet i NHO-området blir i enkelte år lavere eller høyere enn hva lønnsveksten for industriarbeidere og industrifunksjonærer hver for seg tilsier. I 2016 var det større reduksjon i antall funksjonærer enn i antall arbeidere, og i 2017 og 2018 falt antall funksjonærer mens antall arbeidere økte. Sammen med et generelt fall i lønnsveksten i 2016 bidro disse forskyvningene fra funksjonærer til arbeidere med lavere lønnsnivå til å trekke ned den samlede lønnsveksten i NHO-bedrifter i industrien disse årene. Det medvirket til at den samlede lønnsveksten i 2016 og 2018 ble lavere enn rammen (anslaget) fra oppgjørene samme år, se figur 1.1.

Generelt må det forventes avvik mellom rammen som anslått i oppgjørene og den realiserte årslønnsveksten. Vurderingene rundt rammen foretas vanligvis på våren under usikkerhet om utviklingen i arbeidsmarkedet og bedrifte-

nes økonomiske situasjon resten av året, og dermed om resultatene av lokale forhandlinger og annen lønnsglidning. Vurderinger rundt rammen i mellomoppgjøret i 2021 er gjengitt i boks 1.1 i vedlegg 1.

I tabell 1.3 er årslønnsveksten i årene 2017 til 2021 for hovedgruppene i tabell 1.1 splittet opp i bidrag fra overheng, bidrag fra sentralt fastlagte tariff tillegg og bidrag fra lønnsglidning gjennom året. Normalt betyr lønnsglidningen mer for årslønnsveksten enn det som framgår av tabellen for alle forhandlingsområdene. Det skyldes at lønnsglidningen i beregningsåret påvirker størrelsen på overhenget til neste år. Samme betraktning gjelder også for tariff tilleggene. Lønnsoverhenget til 2022 er omtalt nærmere i avsnitt 1.4.

For ansatte i staten og i kommunene i alt har bidraget fra lønnsglidningen i perioden ligget i størrelsesorden fra 0,2 til 0,8 prosentpoeng i året. For ansatte i Spekter øvrige virksomheter har lønnsglidningen vært lavere. For gruppene i

Figur 1.2 Akkumulert årslønnsvekst 2014–2021. Prosent

privat sektor har lønnsglidningen variert mellom 0,6 og 3,6 prosent. For store grupper industrifunksjonærer avtales ikke sentrale tillegg. For disse

avtales stort sett alle tillegg lokalt, slik at lønnsveksten kan defineres som lønnsglidning.

Tabell 1.3 Årslønnsvekst fra året før i prosent dekomponert i overheng, tariff tillegg og lønnsglidning¹

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Gj.sn. 2017-2021
<i>Industriarbeidere i NHO-bedrifter:</i>							
Årslønnsvekst	2,6	2,8	3,1	2,0	2,8		
Herav:							
– Overheng	1,1	1,1	1,1	1,2	1,0	0,9	
– Tariff tillegg	0,4	0,5	0,8	0,2	0,7		
– Lønnsglidning	1,1	1,2	1,2	0,6	1,1		1,0
<i>Industrifunksjonærer i NHO-bedrifter:</i>							
Årslønnsvekst	2,7	2,8	3,0	2,1	3,1		
Herav:							
– Overheng	1,1	1,4	1,4	1,3	1,5	1,2	
– Lønnsglidning	1,6	1,4	1,6	0,8	1,6		1,4
<i>Virke-bedrifter i varehandel:</i>							
Årslønnsvekst	3,1	2,7	3,0	3,6 ⁵	4,7		
Herav:							
– Overheng	0,9	0,8	1,1	1,0	0,8	1,1	
– Tariff tillegg	0,0	0,1	0,2	0	0,2		
– Garantit tillegg	0,5	0,5	0,5	0,4	0,1		
– Lønnsglidning	1,7	1,3	1,2	2,2	3,6		2
<i>Finanstjenester:</i>							
Årslønnsvekst	3,8	3,2	3,4 ³	2,9	3,7		
Herav:							
– Overheng	0,9	1,0	1,5	1,3 ³	0,9	1,6	
– Tariff tillegg	0,5	0,7	1,0	0,2	1,1		
– Lønnsglidning	2,4	1,5	0,9	1,4	1,7		1,6
<i>Statsansatte:</i>							
Årslønnsvekst	2,3	2,7	3,8 ⁴	1,8 ⁴	2,8		
Herav:							
– Overheng	1,5	0,6	1,5	1,2	0,4	1,6	
– Tariff tillegg	0,5	1,9	1,5	0,1	1,9		
– Lønnsglidning	0,2	0,2	0,7	0,5	0,5		0,4
<i>Kommuneansatte i alt:</i>							
Årslønnsvekst	2,5	2,9	3,5	1,7	2,6 ⁷		
Herav:							
– Overheng	0,9	1,4	0,7	1,2	0,3	1,6	
– Tariff tillegg	1,2	1,0	2,0	0,1	1,8		
– Lønnsglidning	0,4	0,5	0,8	0,4	0,6		0,5

Tabell 1.3 Årslønnsvekst fra året før i prosent dekomponert i overheng, tariff tillegg og lønns glidning¹

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Gj.sn. 2017–2021
<i>Undervisningsansatte i kommunene:</i>							
Årslønnsvekst	2,3	2,8	3,0	1,2 ⁶	2,3 ⁷		
Herav:							
– Overheng	0,9	1,3	0,7	1,1	0,2	1,8	
– Tariff tillegg	1,3	1,2	1,9	0,1	1,9		
– Lønns glidning	0,1	0,3	0,4	-0,1	0,3		0,2
<i>Kommuneansatte eksklusiv undervisningsansatte:</i>							
Årslønnsvekst	2,6	3,0	3,7	1,9 ⁶	2,8		
Herav:							
– Overheng	0,9	1,4	0,7	1,3	0,4	1,5	
– Tariff tillegg	1,1	1,0	2,0	0,1	1,7		
– Lønns glidning	0,6	0,6	1,0	0,5	0,8		0,7
<i>Spekter, helseforetakene:</i>							
Årslønnsvekst	3,6 ²	3,4	3,4	1,8	3,6		
Herav:							
– Overheng	1,6	0,9	1,9	1,0	0,8	2,0	
– Tariff tillegg	1,1	2,1	1,2	0,7	2,0		
– Lønns glidning	0,9 ²	0,4	0,3	0,1	0,8		0,5
<i>Spekter, øvrige virksomheter:</i>							
Årslønnsvekst	2,4	2,9	3,3	1,9	2,9		
Herav:							
– Overheng	0,6	0,6	0,8	0,9	0,5	0,9	
– Tariff tillegg	1,7	2,1	2,3	0,8	2,2		
– Lønns glidning	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2		0,2

¹ Pga. avrundning vil ikke alltid tariff tillegg, overheng og glidning summere seg til det tallet som er oppgitt som samlet årslønnsvekst.

² For ansatte i konflikt i 2016 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 med 0,4 prosentpoeng og trakk opp anslaget i 2017 med 0,4 prosentpoeng. Deler av lønnsoppgjøret i 2016 ble også først utbetalt i 2017, noe som ytterligere trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 og ytterligere trakk opp anslaget i 2017. Strukturendringer trakk i samme retning.

³ Beregnet ut fra korrigert lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge.

⁴ Vekst i faste og variable tillegg bidro til økt årslønnsvekst med 0,4 prosentpoeng i 2019. Årslønnsveksten i det statlige tariffområde ekskl. forsvaret er 1,5 prosent i 2020. Vekst i faste og variable tillegg bidrar til økt årslønnsvekst med 0,3 prosentpoeng i 2020.

⁵ Bonusutbetalinger trakk årslønnsveksten i varehandel opp med 0,9 prosentpoeng.

⁶ Økt antall årsverk i stillingskode «7960 – lærer uten godkjent utdanning», trakk lønnsveksten for undervisningspersonell ned med om lag 0,3 prosentpoeng. Overføring av ansatte fra Statens vegvesen til fylkeskommunene trakk lønnsveksten for øvrige opp med om lag 0,1 prosentpoeng.

⁷ For ansatte i konflikt i 2021 ble virkningstidspunktene forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2021 ned med 0,1 prosentpoeng i hele kommunesektoren og med 0,2 prosentpoeng for undervisningsansatte.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, KS, Spekter, NHO og Kommunal- og distriktsdepartementet

Boks 1.1 Sammensetningseffekter og andre forhold som påvirker årslønnsveksten i forhandlingsområder

Utvalget omtaler i denne boksen det som i hovedsak er sammensetningseffekter i årslønnsveksten i store forhandlingsområder de seneste ti årene, med særlig vekt på forholdet mellom frontfag og følgefag. Utvalget understreker samtidig at det er slike effekter i alle områder i alle år, i større eller mindre omfang.

For industrifunksjonærer i NHO-bedrifter har endringer i sammensetningen av næringsgruppene påvirket årslønnsveksten både opp og ned i størrelsesorden 0,1–0,3 prosentpoeng årlig i det siste tiåret. Industrifunksjonærene har en vekst på 3,1 prosent i 2021. Bonuser trakk veksten opp med 0,2 prosentpoeng og økte utbetalinger av uregelmessige tillegg bidro opp med 0,1 prosentpoeng. I 2021 bidro endringer i næringsgrupper for industrifunksjonærer til å trekke årslønnsveksten opp med 0,1 prosentpoeng.

For industriarbeidere i NHO-bedrifter har endret sammensetning av tariffavtaleområdene det siste tiåret påvirket årslønnsveksten både opp og ned i størrelsesorden 0,1–0,2 prosentpoeng per år. I 2021 har industriarbeidere en vekst på 2,8 prosent. Bonus trakk veksten opp med 0,1 prosentpoeng og uregelmessige tillegg trakk veksten opp ytterligere 0,1 prosentpoeng. For 2021 bidro endringer i sammensetning av tariffavtaleområder til å trekke årslønnsveksten ned med 0,1 prosentpoeng.

Industrifunksjonærene har et høyere lønnsnivå enn industriarbeiderne og hvis det blir relativt flere funksjonærer trekker det samlet lønnsnivå i industrien opp, og motsatt. Slike sammensetningseffekter kan medføre at lønnsveksten for industrien samlet i NHO blir lavere eller høyere enn lønnsveksten for industriarbeidere og industrifunksjonærer hver for seg, som omtalt i avsnitt 1.2. Både i 2016, 2017 og 2018 førte endret sammensetning til at lønnsveksten for gruppene under ett var lavere enn lønnsveksten for hver av gruppene. I 2020 førte endret sammensetning av gruppene til at veksten ble høyere enn for gruppene hver for seg. I 2021 ble veksten for industrien totalt lik veksten for industrifunksjonærene. Årslønnsveksten for 2021 er beregnet til 3,1 prosent og uregelmessige tillegg trakk veksten opp med 0,1 prosentpoeng.

For Industriovertenskomsten – Verksted, som er frontfag i forbundsvise oppgjør, er årslønnsveksten for 2021 beregnet til 3,0 prosent. Bonus trakk lønnsveksten opp med 0,1 prosentpoeng og

økte utbetalinger av uregelmessige tillegg bidro med 0,5 prosentpoeng. Årsaken til økte utbetalinger av uregelmessige tillegg er økt aktivitet på helligdager som også utløser slike tillegg.

Årslønnsveksten for arbeidere innen oljevirk-somheten (offshore) i NHO-området har variert noe fra år til år, blant annet som følge av endringer i sammensetningen av lønnstakerne og variasjoner i bonusutbetalinger. Bonus og uregelmessige tillegg trakk årslønnsveksten opp med 1,9 prosentpoeng i 2019, men i 2020 var det motsatt, slik at bonus og uregelmessige tillegg trakk veksten ned med 1,9 prosentpoeng. I 2021 er årslønnsveksten beregnet til 1,9 prosent, og bonus trakk veksten opp med 0,2 prosentpoeng og uregelmessige tillegg trakk veksten opp med 1,0 prosentpoeng. Flere nyansatte med lavere lønn trakk lønnsveksten ned i andre halvdel av 2021.

I Virke-bedrifter i varehandelen bidro endret alderssammensetning med flere unge arbeidstakere til å trekke lønnsveksten ned i perioden fra 2010 til 2013, mens en motsatt bevegelse har trukket lønnsveksten opp fra og med 2014. Sammensetningseffekter, herunder nye medlemsforetak, trakk lønnsveksten klart opp i 2017. I 2021 trakk økte bonusutbetalinger opp årslønnsveksten med 1,4 prosentpoeng, mens økte utbetalinger av uregelmessige tillegg bidro med ¼ prosentpoeng. Lavere andel unge lønnstakere i 2021 bidro også til å heve gjennomsnittslønnen med ¼ prosentpoeng.

Lønnsveksten i helseforetakene påvirkes av endringer i kompetansesammensetningen i sykehusene. Andelen ansatte med universitets- og høyskoleutdanning høyere grad (hovedsakelig leger) er økt, samtidig som andelen ansatte med grunnskoleutdanning og fagutdanning er redusert (hovedsakelig helsefagarbeidere). Endringer i kompetansesammensetningen trakk opp lønnsveksten fra 2020 til 2021 med om lag 0,3 prosentpoeng.

Økt andel årsverk i stillingskode «7960 – lærer uten godkjent utdanning» i 2020 ga undervisningspersonell et lavere overheng til 2021. En videre økning i 2021 trakk ned årslønnsveksten for undervisningspersonell med 0,1 prosentpoeng. Den samlede effekten av endret kompetansesammensetning trakk likevel opp årslønnsveksten fra 2020 til 2021 for kommuneansatte med 0,1 prosentpoeng, for undervisningspersonell med 0,1 prosentpoeng og for øvrige med 0,2 prosentpoeng.

1.3 Lønnsutviklingen i enkelte tariffområder

I dette avsnittet beskrives lønnsutviklingen i tariffområder fra 2020 til 2021. Vedlegg 1 gir en mer detaljert beskrivelse av mellomoppgjørene i 2021, av partenes posisjoner før forhandlingene og konflikter.

1.3.1 Lønnsutviklingen for industriarbeidere i NHO-området

For industriarbeidere i NHO-bedrifter er årslønnsveksten (både heltid og deltid) beregnet til 2,8 prosent fra 2020 til 2021, mot 2,0 prosent året før. Tariff tilleggene bidro med 0,7 prosentpoeng i årslønnsveksten, og med et overheng på 1,0 prosent er lønnsglidning beregnet til å bidra med 1,1 prosentpoeng. Historiske bidrag fra

lønnsglidningen når lønnsvekst dekomponeres kun i glidning og overheng vises i tabell 1.3.

Årslønn for NHO-bedrifter beregnes på bakgrunn av utbetalte, månedlige lønnssummer gjennom hele 2020 og 2021. Lønnsveksten er bygd opp av en rekke lønns-elementer med ulik periodisering som kan bevege seg ulikt mellom måneder og år. For industriarbeidere i NHO-bedrifter blir hvert tariffavtaleområde (ca. 40) vektet sammen til et gjennomsnittstall.

I beregning av overheng inn i 2020 og 2021 er det justert for etterbetalinger. Overhenget er beregnet med lønnsnivå for 4. kvartal i forhold til årslønnsnivå. Overhenget inn i 2022 er beregnet til 0,9 prosent for industriarbeidere. I 2021 var det 1,0 prosent.

Mellomoppgjøret i 2021 mellom LO og NHO resulterte etter mekling i et generelt lønnstillegg til alle på kr 2,25 per time fra 1. april 2021 og

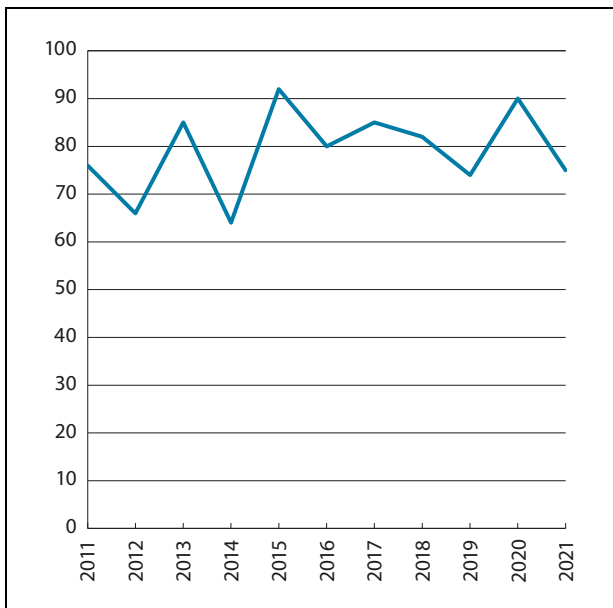
Tabell 1.4 Tariffmessig lønnsøkning og lønnsglidning for industriarbeidere basert på timefortjeneste¹, omregnet til 37,5 t/uke. Endring i prosent fra tilsvarende periode året før

	Lønnsøkning pr. time	Herav:		Lønnsglidning i prosent av total lønnsvekst
		Tariff tillegg	Lønnsglidning ²	
2011	4,4	1,3	3,1	70
01.okt	4,5	1,1	3,4	76
2012	4,1	1,3	2,8	68
01.okt	4,1	1,4	2,7	66
2013	3,5	0,8	2,7	77
01.okt	3,3	0,5	2,8	85
2014	3,0	0,7	2,3	77
01.okt	2,8	1,0	1,8	64
2015	2,5	0,2	2,3	92
2016 ³	2,0	0,4	1,6	80
2017	2,6	0,4	2,2	85
2018	2,8	0,5	2,3	82
2019	3,1	0,8	2,3	74
2020	2,0	0,2	1,8	90
2021	2,8	0,7	2,1	75

¹ Beregningsgrunnlaget: Gjennomsnittlig timefortjeneste ekskl. overtidstillegg, betaling for helligdager, feriepenger o.l. Omregning av timefortjenestene til felles ukebasis har betydning bare når det er vesentlige endringer i arbeidstiden.

² Lønnsglidningen er basert på at hele lønnsveksten mellom tilsvarende registreringsperioder i to påfølgende år er dekomponert i tariff tillegg og lønnsglidning. Dette avviker fra dekomponeringen i tabell 1.2 hvor årslønnsveksten er dekomponert i lønns-overheng (som består både av tariff tillegg og lønnsglidning), samt bidrag til årslønnsveksten fra henholdsvis tariff tillegg og lønnsglidning.

³ Brudd i materialet fra 2016 (se boks 2.1 i vedlegg 2 i NOU 2017: 10).

Figur 1.3 Lønnsgradningen som andel av total lønnsvekst for industriarbeidere i NHO-bedrifter¹

¹ Se noter til tabell 1.4.

ytterligere et tillegg på kr 1,00 per time til arbeidstakere på overenskomster med gjennomsnittslønn under 90 prosent av industriarbeiderlønn (kr 455 970) fra samme dato.

Gjennomsnittlig årslønnsvekst for Industrioverenskomsten – Verksted, som er frontfag i forbundsvise oppgjør, er beregnet til 3,0 prosent fra 2020 til 2021, mot 1,7 prosent fra 2019 til 2020. Industriooverenskomsten – Verksted utgjør over 90 prosent av hele Industriooverenskomsten, der også Teko og Teknologi og data inngår. Til sammen utgjør Industriooverenskomsten 40 prosent av alle industriarbeiderne og litt over 50 prosent av industrifunksjonærene.

Industri dekkes av nesten 40 tariffområder innen næringsmiddelindustri, kjemisk industri, treindustri og noen mindre områder i annen type industri.

1.3.2 Lønnsutviklingen for andre arbeidergrupper i NHO-området

For arbeidere i *byggevirksomhet* er årslønnsveksten beregnet til 2,5 prosent fra 2020 til 2021, mot 2,2 prosent fra 2019 til 2020

Byggevirksomhet består av to hovedgrupper, arbeidere innen elektrofag (1/3) og andre byggefag (2/3) som tømrere, murere, grunnarbeid innen stein-, jord- og sementarbeid, bygge- og tømmermestere, malermestere, rørleggerbedrifter, kobber- og blikkenslagermestere etc. En

mindre gruppe innenfor byggevirksomhet er heisfirmaer og deler av verkstedoverenskomsten, offshore.

For *Riksavtalen – Hotell og restaurant* er årslønnsveksten beregnet til 3,4 prosent fra 2020 til 2021, mot 1,7 prosent året før. Det ble gitt et generelt tillegg på kr 2,25 per time og ytterligere et tillegg på 1,00, og på satser et garantitillegg på kr 2,81 per time på 37,5 t/uke, fra 1. april 2021. Overhendet inn i 2021 var 1,0 prosent. I årslønnsveksten på 3,4 prosent, bidro tariff tillegg med 2,2 prosentpoeng og sammen med et overheng på 1,0 prosent gir det en glidning på 0,2 prosentpoeng for avtalen i 2021. Det er beregnet en vekst for ansatte som er med i alle måneder i både 2020 og 2021 (identiske) på 4,6 prosent fra 2020 til 2021, og andelen identiske var omtrent halvparten av totalt ansatte. Det har vært en kraftig nedgang i andel årsværk for avtalen fra 2019. Totalt er det 20 000 årsværk igjen i Riksavtalen i 2021, mot nærmere 30 000 i 2020.

For arbeidere i *transportsektoren i NHO* er årslønnsvekst beregnet til 2,5 prosent fra 2020 til 2021, mot 2,7 prosent fra 2019 til 2020.

Transportbedrifter (arbeidere) i NHO omfatter blant annet rutebilssektoren, spedisjonsfirmaer, innenriks sjøfart, godstransport, avisbudavtalen og i noe mindre grad grossistbedrifter og oljeselskaper mv.

Noen områder i bransjen, for eksempel innenriks sjøfart og spedisjonsfirmaer, har lokal forhandlingsrett. Bussbransjen utgjør i underkant av 50 prosent av transportbedriftene og har ikke lokal forhandlingsrett. Årslønnsveksten for bussbransjen er beregnet til 3,0 prosent fra 2020 til 2021, mot 2,6 prosent fra 2019 til 2020. I tillegg til det generelle tillegget på kr 2,25 per time fra 1. april 2021 ble det i oppgjøret i 2020 avtalt et tillegg på 2,50 for rutebussjåfører som også skulle gjelde fra 1. april 2021.

For arbeidere i *oljevirksomhet* er årslønnsveksten beregnet til 1,9 prosent fra 2020 til 2021, mot 1,7 prosent året før. I 2021 bidro bonus til å trekke veksten opp med 0,2 prosentpoeng og økte utbetalinger i uregelmessige tillegg bidro til å trekke veksten opp med 1,0 prosentpoeng.

1.3.3 Lønnsutviklingen for funksjonærer i NHO-bedrifter

Industrifunksjonærene i NHO-bedrifter utgjør om lag 25 prosent av alle funksjonærer i NHO-bedrifter. Årslønnsvekst for industrifunksjonærer er beregnet til 3,1 prosent fra 2020 til 2021, mot 2,1 prosent året før.

Gruppen industrifunksjonærer totalt består av fem ulike bransjeområder (næringsmiddel, treindustri, kjemisk, verksted- og metallindustri og annen industri) som er vektet sammen.

Klassifiseringen av NHO-bedrifter i tariffsammenheng og i utvalgets rapportering, vil avvike noe fra SSBs offisielle klassifisering, som omtalt i vedlegg 2. Virkningene blir også omtalt i fotnoter i tabellene.

Overhenget for industrifunksjonærer inn i 2022 er beregnet til 1,2 prosent.

Funksjonærer ellers i NHO er ansatte innen bergverk, jordbruk, skogbruk, fiskeoppdrett, kraftforsyning, oljevirkosomhet, bygge- og anleggsvirkosomhet, samferdsel, forskning og undervisning, personlig og forretningsmessig tjenesteyting, hotell og restaurant, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, handel, informasjonssektoren etc. Samlet utgjør funksjonærene utenfor industri 70 prosent av alle funksjonærer i NHO-bedrifter.

Gjennomsnittlig lønnsvekst for *alle funksjonærgrupper i NHO* er beregnet til 2,8 prosent fra 2020 til 2021, mot 2,3 prosent året før. Tallene ovenfor inkluderer både faglige, vitenskapelige, tekniske og andre funksjonærstillinger inklusive lederstillinger. Lønn for administrerende direktører er også med og en stor andel kontorstillinger på alle nivå.

I tillegg er det grupper innen håndverk, organisasjoner og bemanningsbedrifter som ikke tas med i lønnsstatistikken hverken for funksjonærer eller arbeidere. Samlet utgjør disse 8 prosent av alle årsverk i NHO-bedrifter.

1.3.4 Lønnsutviklingen for industriarbeidere og industrifunksjonærer i NHO-bedrifter under ett

Lønnsveksten for arbeidere og funksjonærer i NHOs industribedrifter i alt er beregnet til 3,1 prosent fra 2020 til 2021, mot 2,2 prosent året før. Overhenget for industrien i alt inn i 2022 er beregnet til 1,0 prosent. Årslønnsveksten i industrien samlet i NHO ble anslått til 2,7 prosent ved mellomoppgjøret i 2021.

1.3.5 Lønnsutviklingen i andre områder i privat næringsvirksomhet

I oppgjøret mellom YS og NHO ble det gitt de samme lønnstilleggene som i oppgjøret mellom LO og NHO.

På Landsoverenskomsten og Kontoroverenskomsten mellom HK/LO og Virke ble det gitt et generelt tillegg på kr 0,50 per time. Minstelønnsatsene ble økt med henholdsvis 2 kr (trinn 1–3), 3 kr (trinn 4) og 5 kr (trinn 5) per time fra 1. april 2021. Garantiordningen på Landsoverenskomsten og Kontoroverenskomsten mellom HK og Virke resulterte i at minstelønnsatsen trinn 6 fikk et tillegg fra 1. februar 2021 på kr 3,10 per time. På Avtale for reiselivsbransjen ble det gitt et generelt tillegg på kr 0,50, og minstelønnsatsene på trinn 1–3 ble hevet med kr 2,00 per time. For de fleste andre overenskomster ble det gitt et generelt tillegg på kr 2,25 per time per 1. april 2021. I

Tabell 1.5 Fordeling av årsverk i NHOs statistikkregister og lønnssum basert på årslønnsnivå for henholdsvis industriarbeidere og industrifunksjonærer

		Arbeidere	Funksjonærer
Årsverk	2017	54,8	45,2
	2018	55,5	44,5
	2019	55,2	44,8
	2020	54,8	45,2
	2021	54,9	45,1
Lønnssum	2017	43,2	56,8
	2018	43,9	56,1
	2019	43,8	56,2
	2020	43,3	56,7
	2021	43,2	56,8

Note: For 2021 er 46 prosent av årsverkene i tabellen knyttet til overenskomster som er dekket av frontfaget i forbundsvise oppgjør.
Kilder: NHO og Statistisk sentralbyrå

tillegg ble det på enkelte overenskomster gitt ytterligere kr 1,00 per time (lavlønnstillegg).

Funksjonæravtalene mellom Virke og YS forbundene Negotia, Parat og Finansforbundet fikk samme resultat som Kontoroverenskomsten mellom HK/LO og Virke. Reiselivsavtalen mellom Virke og YS/Parat fikk et sentralt tillegg på kr 0,50 per time og minstelønnssetningene på trinn 1 og 2 ble hevet med kr 2,00 per time.

I 2021 ble mellomoppgjøret på HUK-området gjennomført i tre deler. Det ble enighet mellom Virke og arbeidstakerorganisasjonene på alle tre delene, del 1 den 21. juni, del 2 den 15. september og del 3 den 14. oktober. Forhandlingsresultatet ble senere godkjent av partene.

Opgjøret omfattet forhandlinger om sju tariffavtaler innen helse, undervisning og kultur med over 30 arbeidstakerorganisasjoner. Forhandlingsresultatet i de ulike overenskomstene fulgte resultatene i de korresponderende områdene.

Årslønnsveksten fra 2020 til 2021 for heltidsansatte i Virke-bedrifter i varehandelen er beregnet til 4,7 prosent. Bonusutbetalinger trakk opp årslønnsveksten med 1,4 prosentpoeng, mens økte utbetalinger av uregelmessige tillegg bidro med ¼ prosentpoeng. Lavere andel unge lønns-takere i 2021 bidro også til å heve gjennomsnittslønnen med ¼ prosentpoeng.

I *finans tjenester* ble det i mellomoppgjøret i 2021 mellom Finansforbundet og Finans Norge og mellom LO og Finans Norge gitt et generelt tillegg på 1,7 prosent på lønnsregulativet, men minst 7 700 kr per år, med virkning fra 1. mai 2021. Årslønnsveksten i finans tjenester fra 2020 til 2021 er beregnet til 3,7 prosent.

1.3.6 Lønnsutviklingen i offentlig sektor

Staten

For avtalen mellom Staten og LO Stat, YS Stat og Unio ble det gitt et generelt tillegg på 0,9 prosent og 1 500 kr på alle trinn på hovedlønnstabellen med virkning fra 1. mai 2021, samt et tillegg på 4 000 kr på ltr. 19–50. Tillegget trappes ned med 200 kr per trinn fra ltr. 51 til ltr. 69. Med virkning fra 1. juli 2021 avsettes det 1,8 prosent av lønnsmassen til lokale forhandlinger. For avtalen mellom Staten og Akademikerne ble det avsatt 3,35 prosent av lønnsmassen til lokale forhandlinger, med virkning fra 1. mai 2021. Årslønnsveksten fra 2020 til 2021 i det statlige tariffområdet er beregnet til 2,8 prosent.

Kommunesektoren/KS-området

I mellomoppgjøret i KS-området ble det for stillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse gitt lønnstillegg med virkning fra 1. mai 2021 på mellom 10 000 kr og 22 000 kr per år, som vist i tabell 1.1 i vedlegg 1. For medlemmer av Unio ble virkningstidspunkt etter streiken fastsatt til 4. juni 2021, og for medlemmer av Norsk Lektorlag til 11. juni 2021. Ledere i HTA kapittel 4 fikk et generelt tillegg på 2,9 prosent fra 1. mai 2021. Det ble avsatt 1,0 prosent av lønnsmassen til lokale lønnsforhandlinger i HTA kapittel 4 per 1. oktober 2021.

I mellomoppgjøret i *Oslo kommune* ble det gitt et prosentvis tillegg på lønnstabellen på 3,45 prosent, minimum kr 16 500 med virkning fra 1. mai 2021.

For en del grupper i KS-området (kapittel 3 og 5) fastsettes lønnen gjennom lokale lønnsforhandlinger i den enkelte kommune og fylkeskommune uten noen sentral ramme. Virkningsdato for lønnstillegg er 1. mai med mindre annen dato er avtalt.

Kommuneansatte i alt

På grunnlag av lønnsstatistikk for 2021 og tariff-tilleggene i 2021, er årslønnsveksten fra 2020 til 2021 for hele kommunesektoren, inkl. undervisningssektoren, Oslo kommune og diverse bedriftsmedlemmer¹, beregnet til 2,6 prosent.

Undervisningsansatte

På grunnlag av lønnsstatistikk for 2021 og tariff-tilleggene i 2021 er årslønnsveksten fra 2020 til 2021 for undervisningsansatte i hele kommunesektoren beregnet til 2,3 prosent.

Kommuneansatte eksklusive undervisningsansatte

På grunnlag av lønnsstatistikk for 2021 og tariff-tilleggene i 2021, er årslønnsveksten fra 2020 til 2021 for kommuneansatte eksklusive undervisningsansatte beregnet til 2,8 prosent.

1.3.7 Lønnsutviklingen i Spekter-området

Spekter-området ekskl. helseforetakene

I forhandlingene på A-nivå mellom Spekter og LO Stat og YS Spekter ble det avtalt et generelt tillegg

¹ Dette omfatter blant annet ansatte i e-verk, revisjon, vann- og avløp etc.

på kr 4 388 per år. Det ble gitt ytterligere et tillegg på kr 1 950 per år til arbeidstakere (unntatt lærlinger og unge arbeidstakere) med en årslønn på kr 455 967 eller lavere. Tilleggene har virkning fra 1. april 2021. For medlemmer i Unio og SAN forhandles alle lønnstillegg lokalt i virksomhetene. Årslønnsveksten fra 2020 til 2021 i Spekter-området ekskl. helseforetakene er beregnet til 2,9 prosent.

Helseforetakene

I de sentrale forbundsvise forhandlingene (A2) mellom Spekter og Norsk Sykepleierforbund konstaterte partene 6. mai at man ikke kom til enighet. Uenigheten gjaldt i tillegg til helseforetakene også Lovisenberg Diakonale Sykehus AS og Martina Hansens Hospital AS. Unio valgte etter dette å bryte forhandlingene. Det ble derfor ikke gjennomført A2 forhandlinger mellom Spekter og Norsk Fysioterapeutforbund, Norsk Ergoterapeutforbund og Utdanningsforbundet. Det ble heller ikke gjennomført forhandlinger på B-dels nivå med noen forbund. Spekter og Unio kom ikke til enighet etter mekling og Unio iverksatte streik fra 4. juni. Den 16. juni ble Spekter og Unio enige om frivillig nemndsbehandling, og streiken ble avsluttet. I nemndas kjennelse framgår det at det for Norsk Sykepleierforbund, Norsk Fysioterapeutforbund, Norsk Ergoterapeutforbund og Utdanningsforbundet ble gitt sentrale tillegg på 2,0 prosent og ytterligere et tillegg på 0,5 prosent (samlet 2,5 prosent) for arbeidstakere med mer enn 16 års ansiennitet for grunnstillingene og mer enn 10 års ansiennitet for spesialstillingene.

Ledere ble gitt et tillegg på 2,5 prosent. Minstelønnen ble endret slik det framgår av tabell 1.7. Tilleggene ble gitt fra ulike tidspunkt (1. juli, 1. juni og 1. august). I.h.t. kjennelsen ble det også gjennomført lokale forhandlinger på B-dels nivå under fredsplikt.

Spekter og forbundene i LO og YS kom til enighet i de sentrale forbundsvise forhandlingene (A2) 25. juni. Det ble gitt et generelt tillegg til alle ansatte i stillingsgruppe 1–3 på kr 10 000 – kr 13 000 per år med virkning fra 1. juli 2021. Arbeidstakere i stillingsgruppe 4 og 5 ble gitt et generelt tillegg på 2,0 prosent. Arbeidstakere i stillingsgruppe 4 og 5 med mer enn 16 års ansiennitet fikk ytterligere et generelt tillegg på 0,5 prosent (samlet 2,5 prosent). Tillegg for stillingsgruppe 4 og 5 ble gitt fra 1. august. Arbeidstakere som ikke er innplassert i stillingsgruppe ble gitt et generelt tillegg på 2,5 prosent med virkning fra 1. august. Minstelønnsatsene ble hevet slik det framgår av tabell 1.6. Videre ble det avtalt endringer i ubekvemstillegg og gjennomført lokale forhandlinger på B-nivå.

Spekter og *Den norske legeforening* kom til enighet om generelle lønnstillegg. Det ble gitt tillegg på kr 20 000 til legespesialist, kr 16 000 til leger i spesialisering med over fire år gjennomført spesialisering, kr 7 500 for 2–4 år gjennomført spesialisering og kr 7 000 for 1–2 år gjennomført spesialisering. LiS 1 (tidligere turnuslege) ble gitt et tillegg på kr 5 000. Alle tillegg ble gitt med virkning fra 1. januar 2021. Det ble videre avtalt at det skal gjennomføres lokale forhandlinger på B-dels nivå for de legegrupper som ikke er gitt sentralt tillegg. Ved hovedoppgjøret i 2020 var det enighet

Tabell 1.6 Minstelønnsatser for stillingsgrupper i Spekter-området for LO- og YS-forbundene. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (10 år/16 år)

	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 10 år/16 år		
	1. oktober 2020	1. juli/ aug. 2021	Endring	1. oktober 2020	1. juli/ aug. 2021	Endring
Stillinger hvor det ikke kreves særskilt utdanning ¹	328 000	338 000	10 000	416 000	427 000	11 000
Fagarbeiderstillinger/3 års videregående utdanning m.m.	366 000	377 000	11 000	438 000	451 000	13 000
Stillinger med krav om høyskoleutdanning	414 000	423 000	9 000	505 000	517 000	12 000
Stillinger med krav om høyskoleutdanning med spesialutdanning	460 000	470 000	10 000	548 000	570 000	22 000

¹ Maksimal ansiennitet for stillinger hvor det ikke kreves særskilt utdanning er 16 år

Kilde: Spekter

Tabell 1.7 Minstelønnsatser for stillingsgrupper i Spekter-området for medlemmer i UNIO-forbundene med A2-forhandlinger. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (10 år)

	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 10 år		
	1. oktober 2020	1. jun./jul./ aug. 2021	Endring	1. oktober 2020	1. jun./jul./ aug. 2021	Endring
Grunnstillinger	414 000	423 000	9 000	505 000	517 000	12 000
Stillinger med spesialkompetanse	460 000	470 000	10 000	548 000	570 000	22 000

Kilde: Spekter

om å utsette de lokale B-delsforhandlingene til mellomoppgjøret i 2021, dvs. at det ble gjennomført full revisjon av B-delene i 2021.

På grunnlag av lønnsstatistikk fra SSB for 2021 og avtalte tillegg i 2021, er årslønnsveksten fra 2020 til 2021 i helseforetakene beregnet til 3,6 prosent. Lønnsveksten påvirkes av særskilte lønnsmessige tiltak knyttet til pandemien. Noe lønnsvekst i 2020 kan også være registrert som lønnsvekst i 2021 som følge av sene lønnsoppgjør. Sammensetningseffekter som følge av økt andel legeårsverk bidrar også til økt lønnsvekst.

1.3.8 Lønnsutviklingen for kvinner og menn i tariffområder

Tabell 1.8 viser lønnsutviklingen for kvinner og menn i enkelte tariffområder. I NHO-bedrifter i industrien økte forskjellen i gjennomsnittlig lønnsnivå mellom kvinner og menn blant arbeidere fra

2020 til 2021, mens forskjellen ble redusert blant funksjonærer i industrien og for statsansatte. Det var små endringer i andre områder i tabellen. Endringene i de enkelte områdene fra år til år påvirkes av flere forhold, herunder endringer i sysselsettingen for menn og kvinner. Sett over en lengre periode er hovedbildet at lønnsforskjellen er redusert.

I hovedgruppene i tabellen er det forholdsvis store variasjoner i størrelsen på lønnsforskjellene mellom kvinner og menn. Imidlertid er disse gruppene ikke sammenlignbare med hensyn til sammensetning da noen områder har mer ensartete stillingsstrukturer enn andre. For eksempel er stillingsstrukturen blant industriarbeidere relativt enhetlig, mens den er mer sammensatt blant annet i finanstjenester og i helseforetakene. Tabellen egner seg dermed mest til å følge utviklingen i de enkelte områdene over tid.

Tabell 1.8 Gjennomsnittlig årslønn¹ for kvinner i forhold til gjennomsnittlig årslønn for menn i noen store forhandlingsområder. Prosent

	2012	2013	2014	2015	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Årslønn Menn 2021	Årslønn Kvinner 2021	Kvinne- andel ² 2021
Industriarbeidere i NHO-bedrifter	88,8	89,2	89,5	90,2	92,3	92,4	93,1	93,5 ¹⁰	91,5	91,9	91,5	534 700	489 400	18
Industrifunksjonærer i NHO-bedrifter	80,4	81,2	81,6	81,6	80,9	82,2	83,2	83,1 ¹⁰	84,3	85,1	85,7	877 100	751 400	30
Virke-bedrifter i varehandel ³	84,0	83,7	83,7	82,9	85,5	85,2	85,5	85,2 ⁹	85,4	84,7 ¹²	84,7	624 200	528 900	42
Ansatte i hotell og restaurant i NHO-bedrifter ⁸	95,6	95,7	95,7	96,5	96,4	96,3	94,4	96,2	95,9	95,8	95,2	423 700	402 900	56
Finanstjenester ⁴	79,7	80,2	80,0	77,9	79,9	80,2	79,9	81,7 ⁴	81,1 ¹¹	82,3	82,6	811 500	670 400	50
Statsansatte	90,7	90,7	90,9	89,9	89,9	90,2	89,2	89,7	89,8	89,8	90,2	672 300	606 200	50
Kommunene i alt ⁷	92,2	92,5	92,5	92,6	92,6	93,1	93,6	93,6	94,1	94,1	94,3	582 900	549 700	74
Undervisningsansatte ⁷	97,1	97,7	97,8	97,9	97,9	97,9	97,9	98,1	98,3	98,5	98,7	610 700	602 500	69
Øvrige ansatte ⁷	91,9	91,2	91,2	91,8	91,8	92,5	92,8	92,9	93,4	93,3	93,5	573 000	535 800	75
Statlige eide helseforetak i Spekter-området ⁵	82,2	83,0	83,6	83,6	78,9	80,1	79,8	80,5	80,8	81,0	80,9	763 100	617 000	75
Spekter-området ekskl. statlige eide helseforetak ⁶	96,3	96,8	96,8	96,9	93,9	94,5	95,7	95,8	96,7	96,5	96,2	610 800	587 600	41

¹ Årslønn eksklusive overtidstillegg, men inklusive andre tillegg.

² Andel heltidsansatte kvinner/årsverk kvinner innenfor det enkelte området. Prosent.

³ Gjelder heltidsansatte.

⁴ Heltidsansatte i medlemsvirksomheter (arbeidsgivermedlemmer) i Finans Norge utenom ledere. Fra 2018 benyttes datamateriale for hele året. Beregnet med ny metode var relativ lønn 81,1 prosent i 2017 og 80,8 prosent i 2016.

⁵ Kilde: SSB. Fra og med 2015 gjelder tallene næringen «Sykehustjenester» under Statlig forvaltning.

⁶ Månedslønn per oktober*12.

⁷ Månedslønn per 1. desember*12.

⁸ Årslønnsberegning. Tallene for hotell- og restaurant gjelder for «funksjonsområder som dekkes av Riksavtalen for hotell- og restaurant». Med ny metode for årslønnsnivå for Riksavtalen var nivå i 2018 også 96,2.

⁹ Korrigert for populasjonsendringer er andelen den samme i 2018 som i 2017.

¹⁰ Med samme metode som anvendt for 2019 er det relative årslønnsnivået for 2018 91,9 for arbeidere og 83,2 for funksjonærer.

¹¹ Forholdet er 81,8 prosent i 2019 dersom lønnsnivåene for 2019 korrigeres for endringer i innrapportering av yrkeskoder sammenlignet med 2018.

¹² Beregnet på revidert lønnsstatistikk fra SSB per november og med samme populasjon som for 2020 var relativ lønn i 2019 84,5 prosent, som kan sammenlignes med 84,7 prosent for 2020.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Beregningsutvalget og KS.

1.4 Lønnsoverhenget

Lønnsoverhenget beskriver hvor mye lønnsnivået ved utløpet av ett år ligger over gjennomsnittsnivået for året. Det forteller dermed hvor stor årslønnsveksten fra ett år til det neste vil bli dersom det ikke gis lønnstillegg i det andre året og det ikke er sammensetningseffekter som omtalt i avsnitt 1.2 og boks 1.1.

Lønnsoverhenget til 2022 i industrien samlet i NHO-området er beregnet til 1,0 prosent. For områdene i tabell 1.9 varierer lønnsoverhenget til 2022 fra 0,9 til 2,0 prosent.

I tillegg til lønnsoverhenget kan lønnsveksten til året etter i enkelte områder også bli påvirket, enten av allerede avtalte tariff tillegg eller av garantiordninger og satsreguleringsbestemmelser.

Prinsipielt står allerede avtalte lønnstillegg for neste år i en noe annen stilling enn lønnsoverhenget. Ved å avtale lønnstillegg i et tariffoppgjør for neste år, legger en føringer for årslønnsveksten året etter. På denne bakgrunn bør beregninger av lønnsoverheng til ett år suppleres med opplysninger om eventuelle allerede avtalte tillegg for det samme året.

Garantiordninger og satsreguleringsbestemmelser sikrer områder en (automatisk) lønnsvekst, gjerne i forhold til en fastlagt referansegruppes lønn. Virkninger av alle avtalte tillegg inklusive slike ordninger, defineres som tariff tillegg når de er kjent. En del av disse tilleggene vil ikke være klar før endelig statistikk foreligger.

Tabell 1.9 Lønnsoverhenget fra året før i prosent. 2016–2021

Område/gruppe:	2017	2018	2019	2020	2021	2022
NHO-bedrifter i industrien i alt ¹	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,0
Industriarbeidere	1,1	1,1	1,1	1,2	1,0	0,9
Industrifunksjonærer	1,1	1,4	1,4	1,3	1,5	1,2
Virke-bedrifter i varehandel	0,9	0,8	1,1	1,0	0,8	1,1
Finanstjenester ²	0,9	1,0	1,5	1,3 ⁵	0,9	1,6
Staten	1,5	0,6	1,5	1,2	0,4	1,6
Kommunene i alt	0,9	1,4	0,7	1,2	0,3	1,6
Undervisningsansatte	0,9	1,3	0,7	1,1	0,2	1,8
Øvrige ansatte	0,9	1,4	0,7	1,3	0,4	1,5
Ansatte i Spekter-bedrifter						
Helseforetakene	1,6 ⁴	0,9	1,9	1,0	0,8	2,0
Øvrige bedrifter	0,6	0,6	0,8	0,9	0,5	0,9
Veid gjennomsnitt ³	1,1	1,1	1,1	1,2	0,6	1,5

¹ Arbeidere og funksjonærer i industrien er vektet sammen med lønnssummen i hver gruppe som vekt.

² Heltidsansatte i medlemsvirksomheter i Finans Norge (arbeidsgivermedlemmer) utenom ledere.

³ Antall årsverk i hver gruppe fra tabell 1.1 er brukt som vekter.

⁴ For ansatte i konflikt i 2016 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk overhenget til 2017 opp med 0,5 prosentpoeng.

⁵ Beregnet ut fra korrigert lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge.

Kapittel 2

Lønnsutviklingen samlet og etter kjennetegn

- For lønnstakere under ett viser foreløpige tall fra nasjonalregnskapet at veksten i gjennomsnittlig årslønn fra 2020 til 2021 var 3,5 prosent. Økte utbetalinger av bonuser bidro til å trekke lønnsveksten opp. I nasjonalregnskapet er permitterte inkludert med tilordnet lønn de tre første månedene av permitteringsperioden.
 - Beregninger på lønnsstatistikken viser at endringer i fordelingen av lønnstakerne på næringsgrupper, trakk årslønnsveksten fra 2020 til 2021 opp med 0,1 prosentpoeng, til 3,7 prosent. Lønnsstatistikken er basert på jobber og måneder med utbetalt lønn, og permitterte på tellingstidspunktene inngår ikke.
 - *Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn* ble redusert fra 2020 til 2021. I 2021 utgjorde den gjennomsnittlige lønnen for kvinner 89,6 prosent av den gjennomsnittlige lønnen for menn for alle heltidsansatte per november. For heltids- og deltidsansatte samlet var kvinners lønn 87,9 prosent av menns lønn.
 - Veksten i gjennomsnittslønn eksklusive opsjons- og naturalytelser fra november 2020 til november 2021 var 4,9 prosent for *administrerende direktører* i privat sektor i alt og 5,8 prosent i industrien alene, og 4,7 prosent for toppledere og administrerende direktører i offentlig forvaltning. Lønnsveksten for alle heltidsansatte lønnstakere var 4,4 prosent i samme periode. Gjennomsnittlig årlig vekst fra 2016 til 2021 var 3,3 prosent for administrerende direktører i privat sektor i alt, og også for toppledere og administrerende direktører i offentlig forvaltning. I samme periode økte lønningene i industrien med 3,0 prosent i gjennomsnitt per år for administrerende direktører. For heltidsansatte lønnstakere under ett steg lønnen med 3,1 prosent i gjennomsnitt per år i samme periode.
 - Når opsjoner og naturalytelser tas med, var gjennomsnittlig lønnsvekst for administrerende direktør samlet 4,8 prosent fra november 2020 til november 2021, og 6,1 prosent for de ti prosentene med høyest lønn.
- *Lønnsspredningen* i alt (eksklusiv lærlinger) målt ved Gini-koeffisienten endret seg lite fra 2015 til 2020, etter å ha økt tidligere på 2000-tallet. Blant kvinner økte lønnsspredningen noe også i denne perioden. Fra 2020 til 2021 økte lønnsspredningen, både samlet og for kvinner og menn hver for seg.

2.1 Innledning

Dette og de følgende avsnittene presenterer utviklingstrekk i lønn i hovedsak basert på statistikk fra SSB klassifisert etter kjønn og andre kjennetegn. Lønnsstatistikken fra SSB er nærmere omtalt i vedlegg 2.

Fra og med publiseringen for 2020 har SSB endret tellingstidspunktet for lønnsstatistikken fra september til november måned, og innført en ny metode for beregning av arbeidstid.^{1,2} Ved endret tellingstidspunkt fanges en større del av lønnsendringene som kommer i løpet av året opp, og en får et felles tellingstidspunkt med den årlige registerbaserte sysselsettingsstatistikken og statistikken over antall arbeidsforhold og lønn.

Lønnsstatistikken for november 2020 og november 2021, som presenteres fra avsnitt 2.3, bør ses i sammenheng, i hovedsak fordi forsinkede lønnsoppgjør i 2020 bidro til at lønnsstatistikken for november 2020 ikke fanget opp alle resultat av oppgjørene i 2020. Lønnsstatistikken for november 2021 fanger derfor i stor

¹ SSB har publisert statistikk for november måned og med ny metode for beregning av arbeidstid tilbake til 2016, med mindre endringer i lønnsnivåer og sammensetning på heltid og deltid. Endringen i månedslønn fra november et år til neste er tilnærmet den samme som målt med september som tellingstidspunkt. I denne rapporten er tidsseriene for lønnsvekst ikke endret tilbake i tid. Lønnsnivåer for 2020 og 2021 er per november og endringer i lønn fra 2019 til 2020 og fra 2020 til 2021 er fra november til november, mens endringer i lønn for tidligere år er målt fra september til september. I noen tilfeller vises relative lønninger i 2019 målt med både tidligere og ny statistikk.

² <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/lonnsveksten-bremset-opp-gjennom-2020>

grad opp resultatet for to oppgjør i mange næringer.

2.2 Lønnsutviklingen samlet og i enkelte næringer

Tabell 2.1 viser gjennomsnittlig årslønnsvekst etter nasjonalregnskapet og lønnsstatistikken. Lønnsstatistikken er basert på inndeling etter næring og institusjonell sektorgruppering. Dette er en annen gruppering av virksomheter enn inndeling etter forhandlingsområder. Det er også

andre forskjeller i avgrensning, i tillegg til forskjeller i beregningsmetoder. Forskjellene mellom årslønnsberegningene i dette kapitlet og kapittel 1, samt årslønnsberegninger i nasjonalregnskapet og lønnsstatistikken, er omtalt i vedlegg 2.

For lønnstakere under ett var årslønnsveksten 3,5 prosent fra 2020 til 2021, ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet. Årslønnsveksten i 2021 må ses i lys av de til dels store endringene i arbeidsmarkedet i etterkant av pandemiutbruddet i 2020. Økte bonusutbetalinger bidro til å trekke årslønnsveksten opp. Nominell årslønnsvekst og

Tabell 2.1 Årslønnsvekst¹ fra året før i prosent for alle grupper og for tre hovedsektorer i økonomien

	Nasjonalregnskapet	Lønnsstatistikken ⁵			
		Alle grupper	Industrien	Varehandel	Offentlig forvaltning ²
2012	4,0	4,0	4,6	3,2	4,2
2013	3,9	3,9	3,7	3,4	3,8
2014	3,1	3,0	2,8	1,6	3,5
2015	2,8	2,8	2,5	3,2	2,9
2016	1,7	1,7	1,5	2,8	2,2
2017	2,3	2,2	2,1	2,8	2,6
2018	2,8	3,0	2,8	2,6	2,8
2019	3,5	3,4	3,3	3,5	3,5
2020	3,1	3,1	2,3	3,8	2,2
2021	3,5	3,7 ⁶	3,4 ⁶	4,7 ⁶	3,0 ⁶
Samlet vekst 2011–2016	16,5	16,4	16,0	15,0	17,7
Gjennomsnitt per år ³	3,1	3,1	3,0	2,8	3,3
Samlet vekst 2016–2021	16,1	16,4	14,7	18,6	14,9
Gjennomsnitt per år ³	3,0	3,1	2,8	3,5	2,8
Årslønn 2021 per årsverk	614 300	609 600	612 000	557 400	587 300
Antall årsverk ⁴ 2021	2 381 600	2 320 214	201 393	267 773	754 000

¹ Populasjoner og beregningsmetoder er forskjellig fra det som brukes for forhandlingsområder i tabell 1.1, se vedlegg 2. Der er også forskjeller mellom årslønnsberegninger ifølge nasjonalregnskapet og lønnsstatistikken beskrevet.

² Fra 2016 basert på SSBs sektorgruppering. Omfatter statlig forvaltning (inkl. helseforetakene) og kommunal og fylkeskommunal forvaltning.

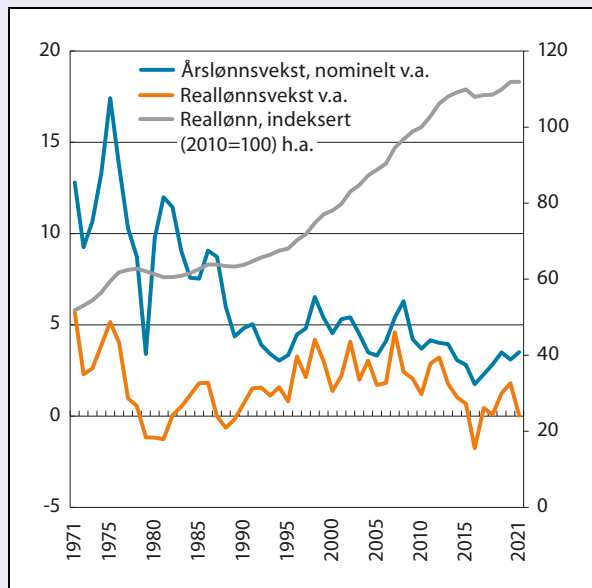
³ Geometrisk gjennomsnitt.

⁴ For lønnsstatistikken vises antall heltidsekvivalenter i grunnlaget for lønnsstatistikken.

⁵ F.o.m. publiseringen for 2020 justerte SSB årslønn for årene 2016–2019 grunnet ny metode for beregning av arbeidstid. I tabellen er tidsseriene for årslønnsvekst ikke endret tilbake i tid.

⁶ Grunnet forsinkelser i gjennomføringen av lønnsoppgjørene i 2020, ble noen etterbetalinger fra lønnsoppgjørene først utbetalt i 2021. Årslønn i lønnsstatistikken følger prinsippet om at utbetalingen holdes til det året det er utbetalt, kontantprinsippet, og flytter ikke beløpet tilbake til året før. Etterbetalingene fra 2020 bidrar med om lag 1 000 kroner eller knapt 0,2 prosent til årslønnsveksten i lønnsstatistikken fra 2020 til 2021. Bidraget i de forskjellige næringene vil variere noe.

Boks 2.1 Lønnsutviklingen 1970–2021

Figur 2.1 Nominell årslønn og reallønn 1970–2021

Kilde: Statistisk sentralbyrå, nasjonalregnskapet

I denne boksen presenteres utviklingen i nominell lønn (årslønn i nasjonalregnskapet, se vedlegg 2) og reallønn¹ siden 1970. Den nominelle lønnsveksten var høy på midten av 1970-tallet, med over 17 prosent i 1975. Dette ga en real-

lønnsvekst på over 5 prosent. Reallønnsveksten var også over 5 prosent i 1971. Til tross for sterk prisvekst på 1970-tallet var veksten i reallønn samlet for dette tiåret forholdsvis sterk. Lavere lønnsvekst i 1979 skyldtes i stor grad innføring av lønns- og prisstopp. På 1980-tallet varierte lønnsveksten mellom 12,0 prosent i 1981 og 4,4 prosent i 1989. Lønnsveksten i 1988 og 1989 var påvirket av innteksreguleringslover.² Reallønnsveksten på 1980-tallet sett under ett var lav, og negativ i flere år. Siden begynnelsen av 1990-tallet har både lønns- og prisveksten stort sett vært klart lavere enn på 1970- og 80-tallet, men reallønnsveksten har vært høy. Etter et fall i reallønnen i 2016, bidro høyere nominell lønnsvekst til positiv reallønnsvekst fram til 2020. I 2021 utlignet prisstigningen veksten i nominell årslønn fullt ut.

Figuren viser reallønnsvekst basert på vekst i årslønn. Utviklingen i reallønn per time har i enkelte år økt mer som følge av nedsatt ukentlig arbeidstid med lønnskompensasjon. Slike endringer fant sted både på 1970- og 1980-tallet.

¹ Vekst i nominell lønn deflatert med konsumprisindeksen.

² Se kapittel 6 i: Eivind Thomassen og Lars Fredrik Øksendal (2017). Modellbyggere. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppjørene 1967–2017. Pax Forlag 2017.

reallønnsvekst for Norge siden 1970 vises i boks 2.1.

Ifølge lønnsstatistikken fra SSB var årslønnsveksten for alle lønnstakere 3,7 prosent fra 2020 til 2021. Beregningene som omtales i avsnitt 2.2.1 viser at forskyvninger mellom næringsgrupper trakk årslønnsveksten opp med 0,1 prosentpoeng i 2021.

2.2.1 Sammensetningseffekter i lønn i 2020 og 2021

Endringene i arbeidsmarkedet i 2020 var uten sidestykke. Det store omfanget av permitteringer og arbeidsledighet rammet skjevt på tvers av bransjer og grupper av ansatte. De som ble arbeidsledige eller permittert hadde gjennomgående lavere lønn enn gjennomsnittet. Dermed ble også gjennomsnittlige lønninger og målt lønnsvekst påvirket. Gjennom 2021 har det vært en kraftig gjeninnhenting i arbeidsmarkedet, og

flere har kommet tilbake i jobb. Dette påvirker gjennomsnittlige lønninger og målt lønnsvekst i motsatt retning av hva som var tilfellet i 2020.

Som beskrevet i NOU 2021: 5 vil permitteringer slå ut ulikt i lønn avhengig av om en ser på nasjonalregnskapet, lønnsstatistikken eller forhandlingsområder. Det følger av forskjeller i datagrunnlag og metode. Tabell 2.2 oppsummerer virkninger av permitteringer i beregninger av lønn per dato og årslønn etter datagrunnlag. Det kan ha stor betydning om en benytter data for én måned, som i Virke-området, eller for alle måneder, som i NHO-området. Det vil også ha betydning at en i lønnsstatistikken, for NHO og for finanstjenester benytter måneder med utbetalt lønn i årslønnsberegninger, mens årslønn i nasjonalregnskapet ikke er påvirket av permitteringer under tre måneder. Videre vil endringer i stillingsandel og forskyvninger av arbeidet tid mellom grupper med ulikt lønnsnivå kunne slå ut på årslønnsveksten. Der årslønnen kun omfatter heltidsansatte vil det

Tabell 2.2 Datagrunnlag og virkningen av permitteringer i beregninger av lønn per dato og årslønn

	Datagrunnlag	Effekt av permitteringer
<i>Årslønn i nasjonalregnskapet</i>	Alle måneder i året	Bare permitteringer over tre måneder får effekt. Oppsigelser virker umiddelbart.
<i>Årslønn i lønnsstatistikken</i>	Alle måneder i året	Bare måneder med utbetalt lønn inngår, dvs. permitterte faller ut fra første måned.
<i>Årslønn i Virke, Spekter, Staten og KS</i>	KS: 1. desember Virke: november Spekter: 1. desember (novemberlønn) Staten: oktober	Påvirket i den grad permitteringer/oppsigelser påvirker antall med lønn og gjennomsnittlig lønn på tellingstidspunktet. Permitteringer kan likevel påvirke gjennom de andre komponentene i månedslønn, som måles som gjennomsnitt over året. Virke: kun heltidsansatte.
<i>Årslønn i NHO og finansjenester</i>	Alle måneder i året	Som for årslønn i lønnsstatistikken. Finansjenester: kun heltidsansatte.
<i>Per dato-tall fra lønnsstatistikken</i>	November. Tidligere var tellingstidspunktet september.	Arbeidsforhold er med bare når det er utbetalt lønn. Avtalt lønn er for september/november mens det er alle måneder hittil i året for de andre komponentene i månedslønn (bonus og uregelmessige tillegg). Permitteringer som var avsluttet med retur til arbeid før telling får ikke effekt på avtalt lønn, men kan påvirke månedslønn gjennom tillegg/bonus i gjennomsnitt for året.
<i>Kvartalsstatistikken Antall arbeidsforhold og lønn, ARBLONN</i>	Februar, mai, august, november.	Kvartalsstatistikken benytter bare data for de respektive tellingsmånedene. Permitteringer som var avsluttet før tellingstidspunktet får ikke effekt.
<i>Kontantlønn fra månedsstatistikk</i>	Omfatter alle kontante ytelser fra arbeidsgiver herunder avtalt lønn, faste og uregelmessige tillegg, bonus, overtidsgodtgjørelse, sluttvederlag og andre kontante ytelser, før skatt.	Effekt umiddelbart i statistikken når utbetalinger faller bort. Etterbetalinger som er utestående fra tidligere perioder er med.
<i>Månedlig statistikk om lønnssummer</i>	Sum beløp for grunnlag for arbeidsgiveravgift og kontantlønn. Grunnlag for arbeidsgiveravgift er summen av alle arbeidsgiveravgiftspliktige ytelser: alle kontantytelser, ulike naturalytelser og enkelte pensjonsforpliktelser.	Effekt umiddelbart i statistikken når utbetalinger faller bort, men noen elementer kan bestå gjennom permittering (f.eks. pensjonsforpliktelser). Etterbetalinger som er utestående fra tidligere perioder er med. Refusjoner vil påvirke beløpene, herunder refusjoner for sykefravær og forskuttert lønn under permittering og sykefravær. Reglene for å kunne kreve refusjon for forskuttert lønn ved permitteringer er endret i perioden fra mars 2020 til dags dato, det er ikke lenger mulig å kreve fradrag for forskutteringer av lønn ved permittering. Tiltaket med 4 prosent reduksjon i arbeidsgiveravgiften i mai og juni 2020 vil også påvirke disse beløpene.

bli effekter gjennom endringer i sammensetning av disse og utviklingen i variable/uregelmessige tillegg som varierer med aktivitet.

Avsnittene under omtaler sammensetningseffekter i årslønnsveksten fra 2019 til 2020 og fra 2020 til 2021, og i lønn for noen utvalgte måneder i 2021 for forskjellige næringer, sammenlignet med tilsvarende måneder i 2020.

Analysen av lønns- og sammensetningseffekter er her avgrenset til to dimensjoner, næring og yrke.³ Det vil være mange sammensetningseffekter som ikke fanges opp, framstillingen er altså ikke uttømmende. Det kunne også vært relevant å se på andre variabler, som kjønn, utdanning og alder. Kvartalsstatistikken over antall arbeidsforhold fra SSB viser bl.a. at jobbnedgangen var særlig stor blant unge i 2020, og tilsvarende har jobboppgangen blant disse vært stor gjennom 2021. Ifølge en rapport fra SSB er unge med lavt utdanningsnivå en dominerende gruppe blant lønns-takere i jobber med lav lønn,⁴ og bortfall av unge lønns-takere med lavere betalte jobber vil trekke gjennomsnittlig lønn opp. Effekten er motsatt når disse kommer tilbake i jobb. Se også omtalen av utviklingen i arbeidsmarkedet i kapittel 7. I avsnittene som følger beregnes ikke sammensetningseffekten av akkurat denne endringen, men forskyvninger av jobber mellom næringer vil også fange opp noe av dette.

Selv om sammensetningseffekter kan være små fra et år til et annet, vil de kunne akkumulere over tid og ha større betydning for lønnsveksten sett over en periode på flere år. For eksempel viser en rapport om lønnsutvikling i finansnæringen i perioden 2008–2020 vesentlige sammensetningseffekter som følge av en jevnt økende andel arbeidstakere med høy utdanning sammenlignet med arbeidstakere med lavere utdanningsnivå som går ut av næringen.⁵

Virkninger av forskyvninger mellom næringsgrupper i 2020 og 2021

Årslønnsveksten for alle næringer samlet var 3,7 prosent fra 2020 til 2021 ifølge lønnsstatistikken.

³ Metoden for dekomponering er beskrevet i Brasch, T. von, Grini, H. Johnsen, M. B., Vigtel, T. C. (2020) updated september 2021. *An exact additive decomposition of the weighted arithmetic mean*. Statistics Norway: Discussion Papers (no 944).

⁴ Grini, K.H. og Johnsen, M.B. (2021). *Jobbene med lavest lønn. Hvem har jobbene og hvor lenge er folk i slike jobber*. Rapport 2021:1. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

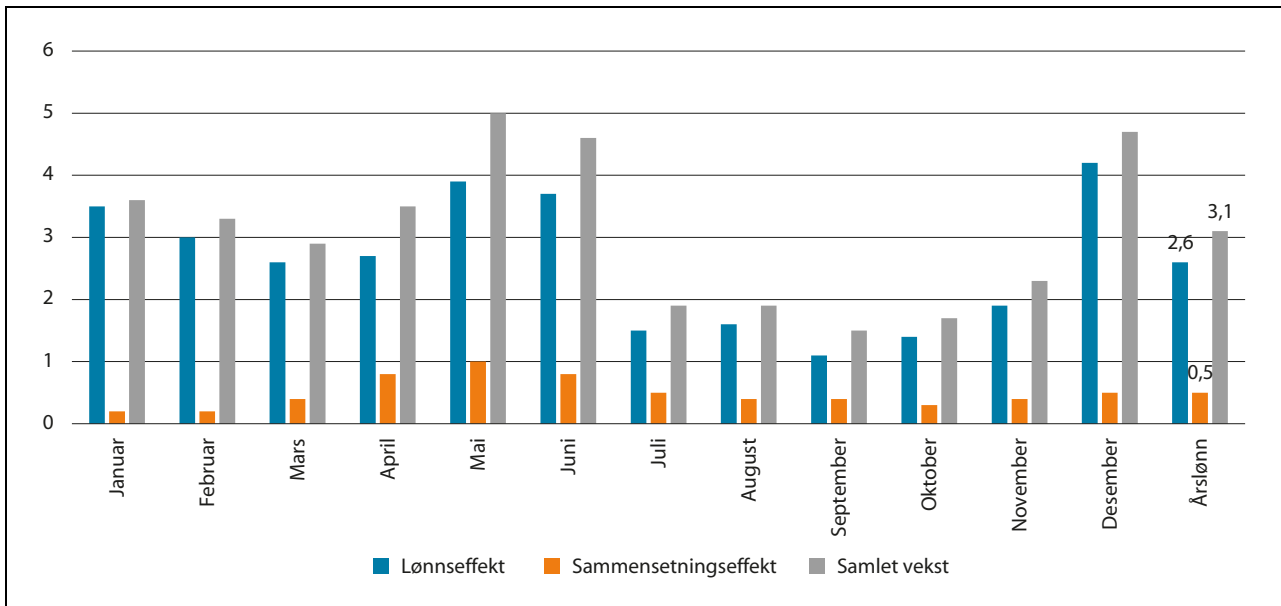
⁵ Hjertø, F. G og Lange, A. A. (2022) *Finans og frontfaget. Et tydeligere bilde av finansnæringens lønnsforhold og lønnsdrivere*. Rapport fra Finans Norge, februar 2022.

Ved en dekomponering av årslønnsveksten i effekt av endringer i sysselsettingen mellom næringsgrupper (sammensetningseffekt) og annen vekst i gjennomsnittslønn (lønnseffekt) holdes etterbetalinger utenfor for å unngå utfordringer med periodisering av etterbetalingene. Fordi årslønnsveksten for 2021 er påvirket av etterbetalinger får vi en differanse mellom årslønnsveksten i tabell 2.1 hvor etterbetalinger inngår og figur 2.3 hvor etterbetalinger er holdt utenfor. Etterbetalinger fra lønnsoppgjør i 2020 som først ble utbetalt i starten av 2021 (januar til og med mars) utgjør noe i underkant av 0,2 prosentpoeng av årslønnsveksten i 2021. Resterende stammer fra etterbetalinger utbetalt senere i 2021 som følge av oppgjør i 2021. Dekomponeringen av årslønnsveksten uten etterbetalinger i figur 2.3 viser at 0,1 prosentpoeng av årslønnsveksten i 2021 skyldtes en sammensetningseffekt.

Figur 2.2 viser forløpet gjennom 2020 i de månedlige tallene bak årslønnsbegrepet, uten etterbetalinger, gitt ved endring fra samme måned i 2019. Analyser på data for 2018 og 2019 viser at sammensetningseffekten i hver måned i 2019 var på nivå med sammensetningseffektene i januar og februar i 2020 i figuren. Både sammensetningseffekten og lønnseffekten tok seg opp gjennom våren 2020, og falt deretter til et lavere nivå, før de økte mot slutten av året. Samlet i 2020 bidro sammensetningseffekten til å trekke opp årslønnsveksten med 0,5 prosentpoeng.

Figur 2.3 viser at størrelsen og retningen på sammensetningseffektene er forskjellige i 2021 sammenlignet med 2020. Starten av 2021 bar preg av strenge smitteverntiltak. Av figur 2.3 framgår det at sammensetningseffekten i de første månedene av 2021 trekker opp lønnsveksten fra tilsvarende måneder i 2020, som i stor grad var upåvirket av smitteverntiltak. Fra og med mai 2021 trekker sammensetningseffektene ned eller har nøytral virkning på lønnsveksten. Samlet i 2021 bidro sammensetningseffekten til å trekke opp årslønnsveksten med 0,1 prosentpoeng.

Tabell 2.3 viser bidraget til samlet lønnseffekt og sammensetningseffekt fra forskjellige næringer for mai og november. Et hovedtrekk er at det både i mai og november er noen næringer som bidrar til å trekke lønnsveksten ned gjennom en negativ sammensetningseffekt og noen næringer som bidrar til å trekke opp gjennom en positiv sammensetningseffekt. I mai 2021 var bidraget til den negative sammensetningseffekten størst fra overnatting og servering med 0,18 prosentpoeng, etterfulgt av forretningsmessig tjenesteyting, varehandel og helse- og sosialtjenester med til

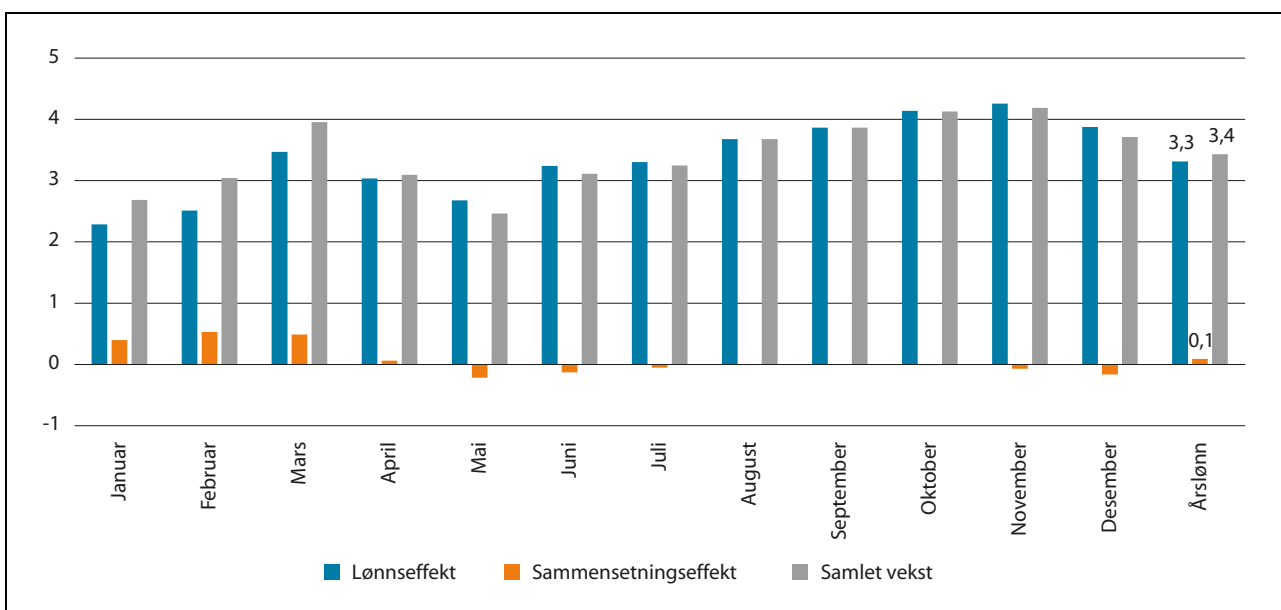
Figur 2.2 Årslønnsvekst uten etterbetalinger¹ fra 2019 til 2020 og vekst i lønn per måned dekomponert i lønns effekt og sammensetningseffekt. Endring i årslønn i alt og fra samme måned 2019. Prosent

¹ Virkningen og størrelsen på etterbetalinger påvirket ikke årslønnsveksten i 2020, og årslønnsveksten uten etterbetalinger sammenfaller dermed med årslønnsveksten i tabell 2.1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

sammen 0,23 prosentpoeng. Motsatt bidro nærin-
gene informasjon og kommunikasjon og faglig,
vitenskapelig og teknisk tjenesteyting og eien-
domsdrift med å trekke opp samlet sammen-
setningseffekt med vel 0,2 prosentpoeng. I novem-
ber 2021 er bidraget fra de fleste næringer til

sammensetningseffekten redusert. Fremdeles var
det overnatting og servering som bidro mest til å
trekke ned sammensetningseffekten, mens
endret sysselsetting i informasjon og kommunika-
sjon trakk opp. I de fleste næringene var bidraget
til den underliggende lønnsveksten positiv, og

Figur 2.3 Årslønnsvekst uten etterbetalinger¹ fra 2020 til 2021 og vekst i lønn per måned dekomponert i lønns effekt og sammensetningseffekt. Endring i årslønn i alt og fra samme måned 2020. Prosent

¹ Differansen fra årslønnsveksten i tabell 2.1 skriver seg fra etterbetalinger, som holdes utenfor ved dekomponering av årslønnsveksten. Se note 6 i tabell 2.1 for nærmere beskrivelse.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Tabell 2.3 Bidrag til veksten i gjennomsnittlig lønn i alt, av lønnsvekst i næringsgrupper og endret sammensetning etter næringsgrupper.¹ Mai 2020 til mai 2021 og november 2020 til november 2021. Heltidsekvivalenter.

	Mai 2020 – mai 2021			November 2020 – november 2021		
	Lønnsbidrag	Sammen-setningsbidrag	Samlet bidrag	Lønnsbidrag	Sammen-setningsbidrag	Samlet bidrag
<i>I alt</i>	2,68	-0,22	2,46	4,26	-0,07	4,19
Jordbruk, skogbruk og fiske	0,03	0,00	0,03	0,04	-0,01	0,04
Bergverksdrift og utvinning	-0,02	0,04	0,02	0,11	0,03	0,14
Industri	0,31	0,00	0,31	0,33	0,00	0,33
Elektrisitet, vann og renovasjon	0,06	0,01	0,07	0,09	0,00	0,09
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,34	-0,02	0,32	0,33	-0,02	0,31
Varehandel, reparasjon av motorvogner	0,66	-0,07	0,58	0,50	-0,02	0,48
Transport og lagring	0,10	-0,01	0,1	0,15	0,00	0,15
Overnattings- og serveringsvirksomhet	0,00	-0,18	-0,18	0,06	-0,17	-0,11
Informasjon og kommunikasjon	0,16	0,11	0,27	0,24	0,10	0,33
Finansiering og forsikring	0,12	0,04	0,16	0,14	0,02	0,16
Teknisk tjenesteyting, eiendomsdrift	0,49	0,10	0,59	0,46	0,09	0,55
Forretningsmessig tjenesteyting	0,10	-0,07	0,02	0,19	-0,05	0,14
Off.adm., forsvar, sosialforsikring	0,05	0,01	0,05	0,29	0,01	0,30
Undervisning	0,06	-0,02	0,03	0,35	0,00	0,34
Helse- og sosialtjenester	0,20	-0,08	0,11	0,87	-0,03	0,84
Personlig tjenesteyting	0,00	-0,06	-0,05	0,10	-0,02	0,08
Øvrige næringer	0,02	0,00	0,02	0,01	0,00	0,01

¹ Bidrag i alt er sum over bidragene for hver næringsgruppe.
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

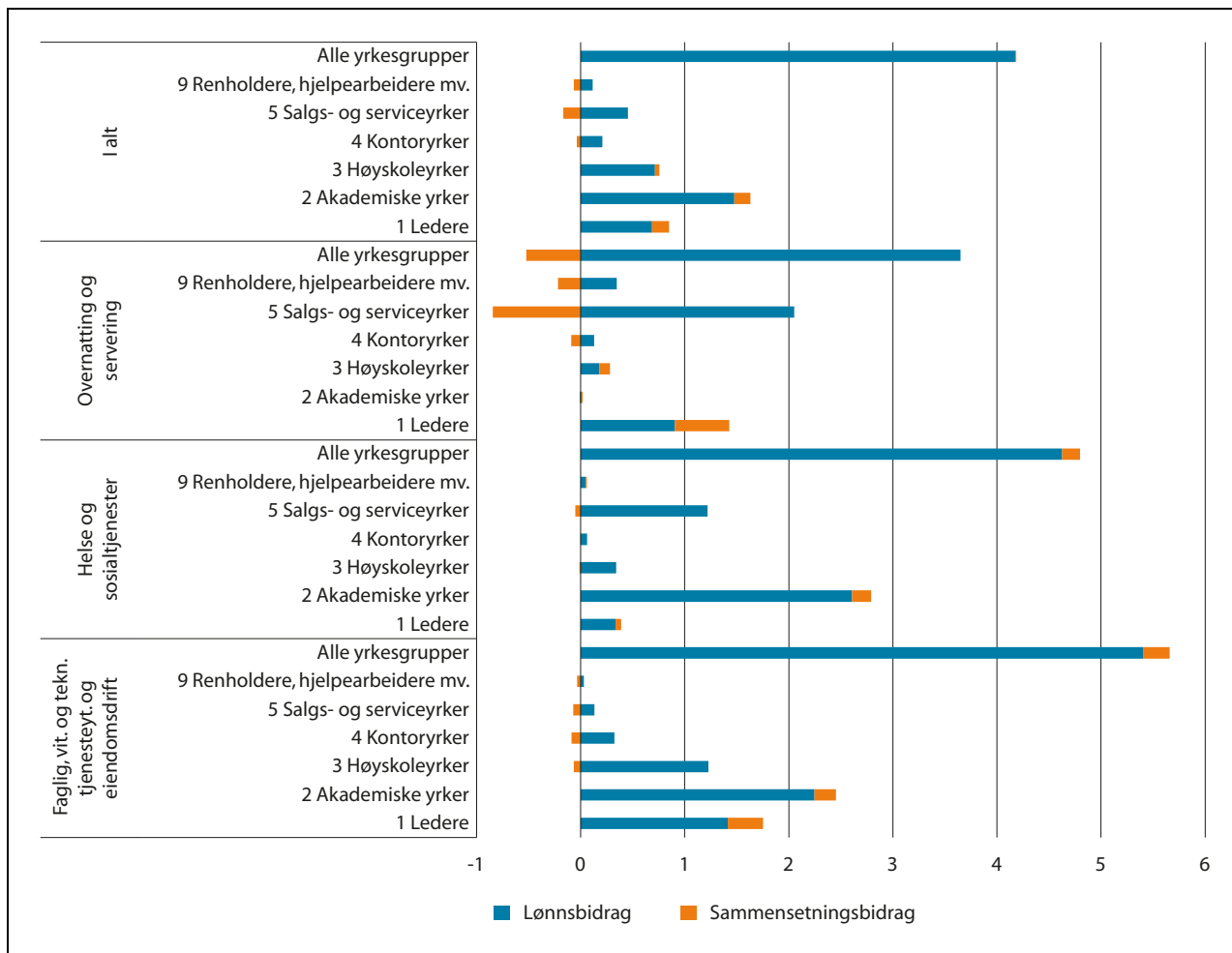
samlet sett bidro de fleste næringer til å trekke opp gjennomsnittlig lønnsvekst i både mai og november. Unntaket er overnatting og servering, hvor den underliggende lønnsveksten ikke var sterk nok til å utligne den negative sammensetningseffekten.

Virkninger av forskyvninger mellom yrkesgrupper i 2021

I NOU 2021: 5 beskrives sammensetningseffekter innen næringsgrupper som følge av forskyvninger mellom yrkesgrupper i 2020. Det har også vært

endringer i sammensetningen av de ansatte innen flere næringer i 2021. Når yrkesgrupper benyttes til dekomponering av lønnsveksten framkommer det at bidragene fra sammensetning kontra lønnsbidraget blir noe forskjellige fra dekomponeringen ved bruk av næring.

Figur 2.4 viser veksten i gjennomsnittlig månedslønn uten etterbetalinger fra november 2020 til november 2021 i alt og for enkelte næringer delt opp i en lønnseffekt og en sammensetningseffekt som følge av vektforskyvning mellom yrkesgrupper innen næringsgrupper. Næringer og yrker som er blitt særlig rammet av

Figur 2.4 Bidrag til gjennomsnittlig lønnsvekst, ved dekomponering etter yrkesgrupper for utvalgte næringer og samlet fra november 2020 til november 2021, uten etterbetalinger¹. Prosent

¹ Etterbetalinger holdes utenfor ved dekomponering av lønnsveksten.

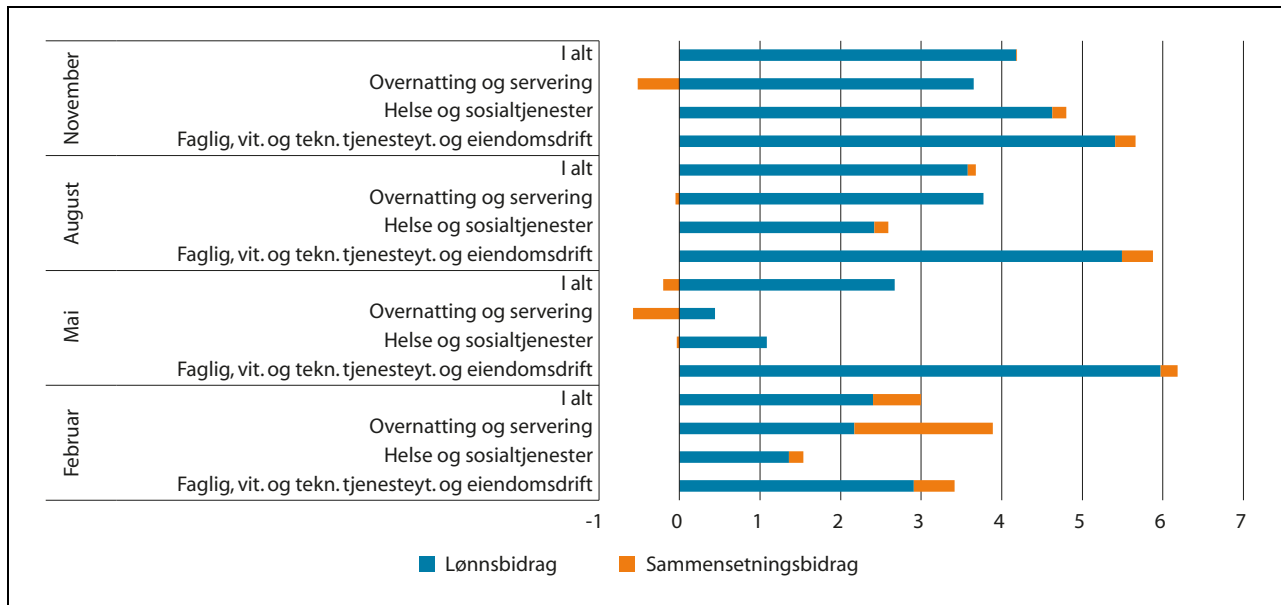
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

smitteverntiltakene, har til felles at de preges av mye kontakt med mennesker.⁶ Yrkesgruppen salgs- og serviceyrker omfatter yrker som i løpet av både 2020 og 2021 har bidratt mest til sammensetningseffektene når vi dekomponerer lønnsveksten med bruk av yrkesgrupper. Denne yrkesgruppen har jevnt over lavere lønnsnivå enn gjennomsnittet for alle arbeidsforhold. Sammensetningsbidraget fra salgs- og serviceyrker i november 2021 er negativt, noe som blant annet følger av økt antall jobber i yrkesgruppen sammenlignet med november 2020. Omvendt er det et positivt bidrag fra yrkesgruppene ledere og akademiske yrker. Det skyldes at disse yrkesgruppene i gjennomsnitt er høyere lønnet, og økt antall

jobber blant disse vil trekke lønnsveksten opp. Mye av bidraget fra sistnevnte yrkesgrupper skriver seg blant annet fra næringer som faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting og eiendomsdrift som i liten grad har vært påvirket av smitteverntiltakene, og har hatt noe vekst i antall jobber i 2021. Tilsvarende gjelder også for næringer informasjons- og kommunikasjonstjenester.

I figur 2.5 framgår det at sammensetningseffekten er positiv som følge av forskyvninger mellom yrkesgrupper i overnatting og servering i februar 2021 sammenlignet med februar 2020. Det er særlig salgs- og serviceyrker, som er en betydelig yrkesgruppe innen overnatting og servering, som bidrar. I mai og senere i november endres sammensetningseffekten, slik at den bidrar til å trekke ned lønnsveksten i overnatting og servering. I næringene faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting og eiendomsdrift er

⁶ Grini, K. H., Johnsen, M. B. og Konci, E. (2021) *Arbeidslivet og smitteverntiltak – hva har skjedd etter 12. mars 2020?* Rapport: 2021/18. Oslo: Statistisk sentralbyrå

Figur 2.5 Bidrag til gjennomsnittlig lønnsvekst, ved dekomponering etter yrkesgrupper for utvalgte næringer og samlet i utvalgte måneder i 2021 fra samme måned året før, uten etterbetalinger¹. Prosent

¹ Etterbetalinger holdes utenfor ved dekomponering av lønnsveksten.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

sammensetningseffekten positiv i både februar, mai, august og november.

2.3 Lønnsutviklingen for kvinner og menn

I dette avsnittet presenteres tall for utviklingen i gjennomsnittlig lønnsforskjell mellom kvinner og menn målt for heltidsansatte eller per årsverk der deltidsansatte er regnet om til heltidsekvivalenter. Lønnsbegrepet er månedslønn per september/november. Også disse tallene kan være påvirket av betydelige sammensetningseffekter i 2020 og 2021.

Forskjeller i kvinners og menns yrkesdeltakelse, bransje-/sektortilknytning, utdanning, arbeidserfaring og kompetanse er fortsatt viktige faktorer bak lønnsforskjellene. Det samme er kjønnsdelingen i arbeidsmarkedet. Kvinner og menn arbeider i næringer og bransjer med ulik lønnsevne og avtaledkning, og de har ulike stillinger på arbeidsplassene. Både endret antall ansatte kvinner og menn og endring i ulikhetene mellom dem over tid, kan dermed påvirke lønnsforskjellene slik de måles her. Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn kan også avspeile ulike former for lønnsdiskriminering. Kvantifisering av ulike bidrag til utviklingen i gjennomsnittlig lønnsforskjell krever egne analyser.

Lønnsforskjellen mellom alle sysselsatte kvinner og menn

Når en veier alle grupper sammen, får en et samletall som uttrykker de totale lønnsforskjellene mellom kvinner og menn i Norge. I tabell 2.4 presenteres tre ulike måter å beregne dette på: Gjennomsnittslønn for heltidsansatte, gjennomsnittlig lønn per årsverk og medianlønn for heltidsansatte. Medianlønn finner en ved å sortere lønnen for lønnstakere etter størrelse på lønnen og så finne lønnsnivået for personen i midten. Ved en slik beregningsmetode vil de høyeste og laveste lønnsnivåene være uten betydning.

Fra 2020 til 2021 minket forskjellen i gjennomsnittlig lønn mellom heltidsansatte kvinner og menn. Kvinnene tjente i gjennomsnitt 89,6 prosent av menns lønn i 2021, mot 89,3 prosent i 2020. Også når deltid inkluderes, er lønnsforskjellene redusert. Samlet er lønnsforskjellene mellom kvinner og menn større når deltid inkluderes.

Målt ved medianlønn falt de relative lønnsforskjellene mellom kvinner og menn med 0,2 prosentpoeng fra 2020 til 2021. Ved å sammenligne medianlønn i stedet for gjennomsnittslønn, er forskjellene mellom kvinner og menn mindre. Hovedårsakene til at vi har mindre lønnsforskjeller målt på denne måten, er at menn i større grad enn kvinner er å finne blant de med høyt lønnsnivå og at flere kvinner enn menn er å finne blant

Tabell 2.4 Kvinners gjennomsnittslønn (månedslønn per september/november) i forhold til menns for hhv. heltidsansatte, per årsverk og medianlønn²

	2012	2013	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2019 ⁵	2020	2021	Månedslønn*12	
													Menn Kvinner	
													2021	2021
Gjennomsnittslønn per dato ¹ for heltidsansatte	88,3	87,9	88,4	87,7	87,0	87,6	88,1	88,5	88,9	89,4	89,3	89,6	662 520	593 880
Gjennomsnittslønn per dato ¹ per årsverk ³	86,5	85,8	86,2	86,1	85,3	86,1	86,7	87,1	87,6	87,8	87,5	87,9	644 520	566 280
Medianlønn ² per dato ¹ for heltidsansatte	94,2	93,4	94,3	92,9	93,0	93,5	93,9	94,1	95,1	95,6	95,2	95,4	584 160	557 280

¹ Månedslønn per september/november.

² Medianlønn finner en ved å sortere lønnen for lønnstakere etter størrelse og så finne lønnsnivået for personen i midten.

³ Heltids- og deltidsansatte hvor deltidsansatte er omgjort til heltidsekvivalenter.

⁴ Brudd i statistikken i 2015.

⁵ Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

de med lavt lønnsnivå. I beregningene av gjennomsnittslønn betyr høye enkeltlønninger blant menn mer enn lave enkeltlønninger blant kvinner.

Sett over en lengre tidsperiode, var det for *heltidsansatte* en tilnærming fra 2008 til 2015 hvor lønnsforskjellen ble redusert med 1,4 prosentpoeng. Fra 2015 er det brudd i serien på grunn av innføringen av a-ordningen og i 2020 var det en omlegging av lønnsstatistikken, men i perioden fra 2015 til 2019 ble forskjellene videre redusert hvert år med til sammen 1,9 prosentpoeng. Når vi inkluderer deltidsansatte, ble forskjellen fra 2008 til 2015 redusert med 2,2 prosentpoeng. Her ble også forskjellene redusert hvert år fra 2015 til 2019. Ser vi på forskjellen i *medianlønn* mellom kvinner og menn, ble lønnsforskjellene redusert fra 2008 til 2015 med 1,7 prosentpoeng og ytterligere med 2,1 prosentpoeng fra 2015 til 2019.

Kvinner og menn fordeler seg ulikt på næringer med ulikt lønnsnivå, og dette bidrar til forskjellen i lønnsnivå mellom kvinner og menn

under ett. I tillegg er det forskjeller i gjennomsnittslønnen for kvinner og menn innen næringer. For utviklingen av lønnsforskjeller mellom kvinner og menn fordelt etter næring vises det til tabell 4.11 (heltidsansatte) og tabell 4.12 (heltids- og deltidsansatte) i vedlegg 4.

Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn etter utdanning

Tabell 2.5 viser kvinners lønn som andel av menns etter utdanningslengde for heltidsansatte. Fra 2020 til 2021 ble lønnsforskjellene mellom kvinner og menn målt etter utdanningslengde redusert for de med universitet eller høyskole til og med 4 år, og var om lag uendret for resterende utdanningsgrupper. At andelen kvinner blant ansatte med universitets- eller høyskoleutdanning har økt over tid, har bidratt til at lønnsforskjellene mellom menn og kvinner samlet er mer redusert enn innen enkelte utdanningslengder.

Tabell 2.5 Kvinneres gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter lengste utdanning. Heltidsansatte²

	2012 ³	2013	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2019 ⁵	2020	2021	Månedslønn*12		Andel kvinner ²	
													Menn	Kvinner	2012	2021
Grunnskole	90,9	90,9	90,8	90,3	89,6	89,2	89,1	89,2	89,0	87,5	87,7	87,6	489 960	429 360	35	30
Videregående skole	84,7	84,1	83,9	83,4	83,2	83,6	83,8	83,6	83,6	83,1	83,3	83,4	625 320	521 520	34	29
– Herav fagutdanning					80,9	81,1	81,2	81,1	81,0	80,7	80,8	80,9	623 280	504 360		19
Universitet eller høgskole, t.o.m. 4 år	80,5	80,0	80,4	79,4	78,4	79,0	79,3	79,5	80,0	80,1	80,2	80,8	756 360	611 160	55	56
Universitet eller høgskole lengre enn 4 år	81,5	81,7	81,4	80,8	80,0	80,8	81,2	81,1	81,2	81,6	81,7	81,6	919 080	750 360	43	50
Alle heltidsansatte	88,3	87,9	88,4	87,7	87,0	87,6	88,1	88,5	88,9	89,4	89,3	89,6	662 520	593 880	41	40

¹ Månedslønn per september/november.

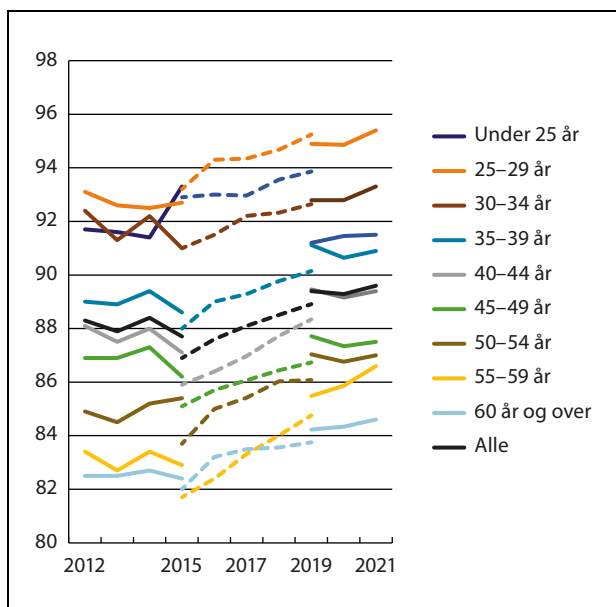
² I prosent av antall heltidsansatte/arbeidsforhold med heltid.

³ Fra og med 2012 er det inkludert utdanningskoder fra spørreundersøkelsen om utdanningsnivå blant innvandrere.

⁴ Brudd i statistikken i 2015.

⁵ Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt.

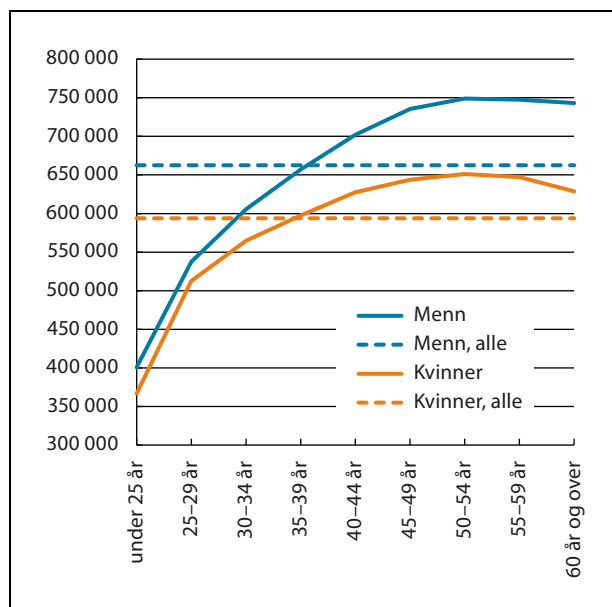
Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Figur 2.6 Kvinneres gjennomsnittslønn i prosent av menns etter alder. Heltidsansatte. Månedslønn per september/november

Note: Brudd i statistikken i 2015. Nytt tellingstidspunkt fra 2019 (ny serie).

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Figur 2.7 Gjennomsnittslønn for kvinner og menn etter alder. Heltidsansatte. Månedslønn i kroner per november 2021, omregnet til lønn per år

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Det er minst lønnsforskjell for de som har grunnskoleutdanning. Størst lønnsforskjell er det for ansatte med universitets- eller høyskoleutdanning til og med 4 år, men dette varierer mellom næringene, se vedleggstabell 4.13. For utviklingen i lønnsforskjeller mellom kvinner og menn fordelt etter utdanningslengde og hvor deltid er inkludert, vises det til tabell 4.14 i vedlegg 4.

Kvinner står for fire av ti arbeidsforhold med heltid. Deltidsarbeid er langt mer utbredt blant kvinner enn blant menn, og kvinner står for nær halvdel av heltids- og deltidsarbeidsforhold under ett.

Lønnsforskjeller mellom kvinner og menn etter alder

Figur 2.6 viser heltidsansatte kvinners lønn som andel av menns i gjennomsnitt etter alder, se også tabell 4.15 i vedlegg 4. Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn er større enn gjennomsnittet for de over 40 år. Figur 2.7 viser gjennomsnittslønn for kvinner og menn etter alder i 2021. Dette er et tverrsnitt over alle fødselskohorter, og det kan ikke uten nærmere analyse slås fast om bildet av økende forskjeller med økende alder speiler mindre forskjeller i yngre generasjoner eller at forskjellene øker gjennom kvinners og menns yrkesløp.

Lønnsforskjeller/inntektsforskjeller mellom kvinner og menn ellers i rapporten

Lønnsforskjeller og inntektsforskjeller mellom kvinner og menn er også omtalt i forbindelse med lønnsforskjeller i ulike forhandlingsområder (kapittel 1.3.8), lønnsutviklingen etter yrke (kapittel 2.4), lønnsutviklingen for ledere (kapittel 2.7), og lønnsfordeling og andel lavlønte (kapittel 2.8). I kapittel 10 vises fordeling av kapitalinntekter mellom kvinner og menn.

2.4 Lønn etter yrke

Yrkeskodene i dette avsnittet er basert på yrkesstandarden STYRK-08. Standarden bygger på de to klassifikasjonsprinsippene kompetansenivå og grad av spesialisering. Hvilken yrkeskode en stilling skal ha, bestemmes av arbeidsoppgavenes krav til kompetanse. Hovedregelen er at ansatte som utfører samme arbeidsoppgaver, skal ha samme yrkeskode.

I tabell 2.6 er det tatt utgangspunkt i heltidsansatte etter firesifret yrkeskode. Lærlinger inngår ikke i materialet. For å begrense datamengden ser en her kun på de yrker hvor det er minst 15 000 heltidsansatte, dvs. 15 000 arbeidsforhold

Tabell 2.6 Gjennomsnittslønn¹ for heltidsansatte ekskludert lærlinger, etter yrke²

	Lønnsvekst fra november året før, prosent			Månedslønn*12 2021	Antall arbeidsforhold med heltid 2021	Kvinner lønn som andel av menns, pst. 2021	Andel kvinner pst. 2021
	Gj.snitt ⁴						
	2017–2021	2020	2021				
Høyere saksbehandlere i offentlig og privat virksomhet	3,0	1,5	3,7	646 320	72 343	89	63
Grunnskolelærere	2,6	0,6	5,0	588 840	61 498	99	74
Butikkmedarbeidere	4,0	4,1	4,5	444 600	47 539	87	51
Tømrere og snekkere	3,5	2,8	4,3	492 720	44 619	93	1
Kontomedarbeidere	3,2	1,7	4,2	525 720	39 381	92	75
Selgere (engros)	3,7	3,0	4,9	707 160	39 097	88	28
Barnehage- og skolefritidsassistenter mv.	3,0	0,8	4,4	422 520	37 766	98	84
Administrerende direktører	3,4	2,8	4,9	1 085 640	33 754	84	22
Sykepleiere	3,4	0,7	5,2	579 000	32 529	95	88
Førskolelærere	3,0	0,4	5,0	524 160	28 759	102	89
Lagermedarbeidere og material-forvaltere	3,2	2,0	4,7	504 000	28 569	94	15
Varehandelssjefer	3,9	2,9	6,8	671 040	28 488	78	47
Helsefagarbeidere	2,7	1,1	3,7	503 760	27 779	99	80
Systemanalytikere/-arkitekter	3,2	1,5	4,6	812 760	25 888	90	24
Renholdere i virksomheter	2,9	1,5	4,0	431 280	24 882	98	74
Elektrikere	2,6	2,3	2,0	576 240	24 788	90	2
Universitets- og høyskolelektorer/-lærere	2,5	1,7	2,5	658 680	24 496	93	51
Andre ingeniører	2,8	0,6	4,1	719 880	23 769	96	19
Lastebil- og trailersjåfører	2,7	2,0	2,8	483 720	23 282	96	3
Sivilingeniører (bygg og anlegg)	2,8	1,3	4,5	825 000	22 827	92	19
Lektorer mv. (videregående skole)	2,5	0,2	5,1	633 360	21 049	100	54
Andre administrative ledere	3,1	1,0	5,2	903 600	20 647	82	48
Operatører innen næringsmiddelproduksjon	3,0	1,3	4,5	463 080	20 574	93	35
Spesialsykepleiere	3,6	0,7	7,0	644 400	19 725	94	88
Andre programvare- og applikasjonsutviklere	3,5	2,6	4,3	785 880	18 406	93	21
Anleggsmaskin- og industrimekanikere	3,2	1,1	4,2	562 680	17 848	94	3
Bilmekanikere	3,1	3,1	3,7	506 400	17 697	96	2
Anleggsmaskinførere	3,1	1,7	3,4	530 280	17 468	92	2
Bygningsingeniører	2,9	1,5	4,3	703 800	16 727	94	17
Rørleggere og VVS-montører	3,1	2,1	3,8	549 840	15 906	95	1
Salgs- og markedssjefer	3,7	2,6	5,8	993 600	15 128	86	27
Alle yrker ³	3,3	2,3	4,4	641 880	1 868 400	89	40
Memo: Alle yrker, inkludert lærlinger ³	3,3	2,3	4,4	635 040	1 903 430	90	40

¹ Månedslønn per november.² Gjelder yrker på firesifret nivå etter Standard for yrkesklassifisering (STYRK-08) med minst 15 000 arbeidsforhold på heltid. Disse yrkene omfattet i 2021 48 prosent av alle heltidsansatte.³ Inkluderer også heltidsansatte i yrker hvor det er mindre enn 15 000 arbeidsforhold.⁴ Geometrisk gjennomsnitt.

med heltid. I tabellen er yrkene sortert etter antall arbeidsforhold.

Veksten i gjennomsnittslønnen for heltidsansatte fra november 2020 til november 2021 var 4,4 prosent. For yrkene i tabellen var det høyest lønnsvekst blant spesialsykepleiere (7,0 prosent) og lavest blant elektrikere (2,0 prosent). Lønnsutviklingen fra november 2020 til november 2021 må ses i sammenheng med lønnsutviklingen året før. Flere store yrkesgrupper med høy lønnsvekst i november 2021, hadde unormalt lav lønnsvekst i november 2020. Tilgang til og avgang fra et yrke gjennom året kan påvirke gjennomsnittslønnen i yrket. Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn er små for yrker innen undervisning og barnehage, for helsefagarbeidere og for renholdere, mens forskjellene er størst for varehandelssjefer.

2.5 Lønn etter utdanning

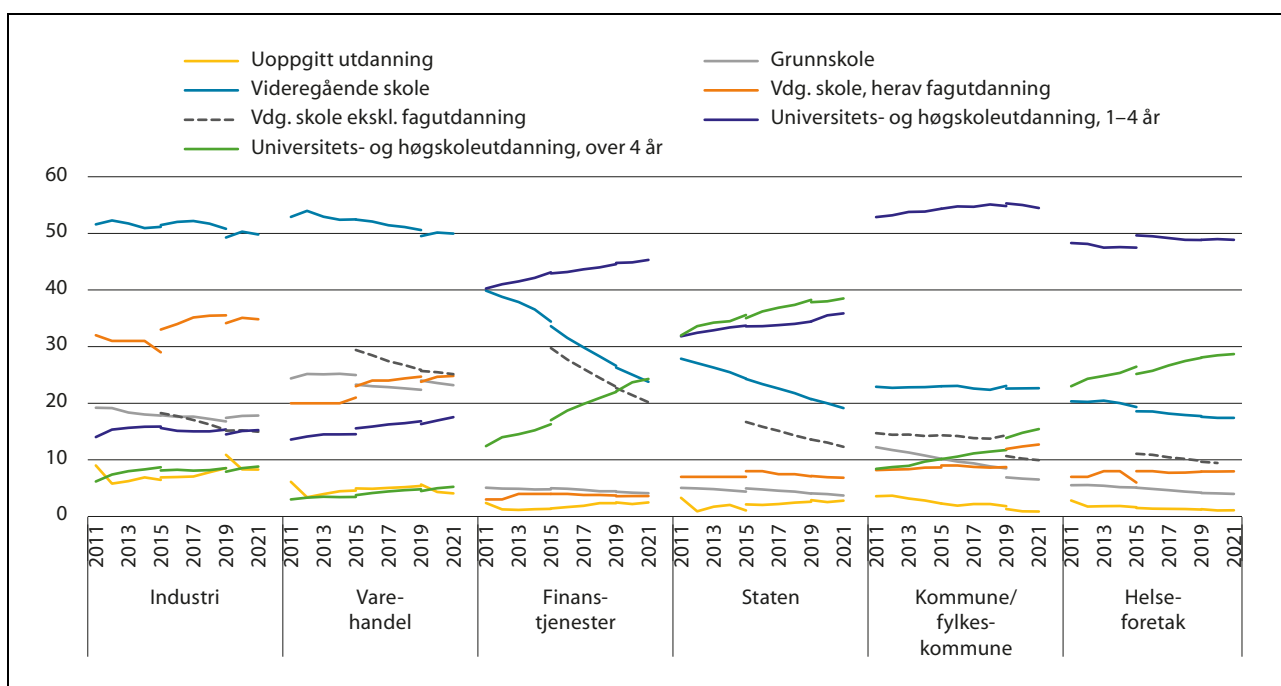
Det er store forskjeller på hvor mange ansatte som har henholdsvis lengre eller kortere utdanning i de forskjellige næringene, jf. figur 2.8 og vedleggstabell 4.16. For eksempel har 9 prosent av de ansatte i industrien universitets- eller høyskoleutdanning utover 4 år, mens det i staten er 38 prosent. Andelen med universitets- eller høyskoleutdanning til og med 4 år er 54 prosent i kommune/fylkeskommune, mens den er 15 prosent i

industrien. Mens andelen med fagutdanning er 41 prosent i bygge- og anleggsvirksomhet, 35 prosent i industrien og 25 prosent i varehandel, er andelen under 10 prosent både i staten og i helseforetakene.

I enkelte næringer er andelen personer i noen av utdanningslengdene ganske liten. For eksempel innenfor skoleverket er det 2 prosent av de ansatte som kun har grunnskoleutdanning. I bygg og anlegg og i varehandel er det kun mellom 3 og 5 prosent som har universitets- eller høyskoleutdanning lengre enn 4 år. Det er i tillegg en ikke ubetydelig andel lønnstakere med uoppgitt utdanning, og denne andelen er særlig høy i bygge- og anleggsvirksomhet. Det er viktig å poengtere at statistikk for lønn etter næring og utdanningslengde ikke tar hensyn til yrkenes kompetansekrav.

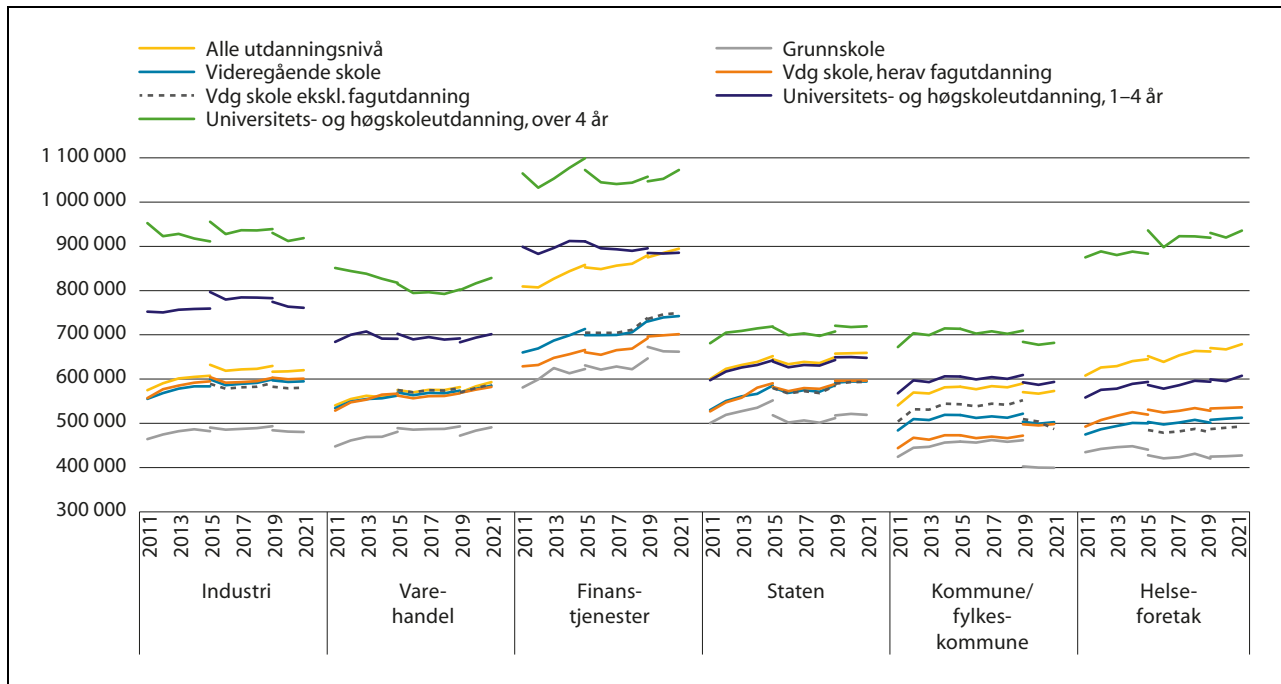
Ansatte med universitets- og høyskoleutdanning over 4 år har økt mest som andel av de ansatte siden 2010, jf. figur 2.8. Andelen med videregående skole eksklusiv fagutdanning og andelen med grunnskole som høyeste utdanning er redusert i samme periode. Figuren viser kun utviklingen for heltidsansatte i noen næringer. Hadde vi inkludert deltidsansatte og tatt med flere næringer ville fordelingen mellom de ulike utdanningslengdene kunne blitt noe annerledes.

Lønnstakere med lang utdanning har i gjennomsnitt høyere lønnsnivå enn lønnstakere

Figur 2.8 Ansatte fordelt på utdanningslengde. Heltidsansatte. 2011–2021.¹ Prosent

¹ Brudd i statistikken i 2015. Brudd i statistikken for kommune/fylkeskommune i 2020. Omlegging av statistikken i 2019/2020.

Figur 2.9 Lønnsspredning etter utdanning.^{1,3,4,5,6}
Lønn (månedslønn*12) for heltidsansatte i faste 2021-kroner²

- ¹ Fra og med 2012 er opplysninger fra SSBs spørreundersøkelse om innvandrernes utdanningsnivå inkludert.
 - ² Deflatert med konsumprisindeksen.
 - ³ Personer med fagutdanning og eksklusive fagutdanning er inkludert i gruppen videregående skole.
 - ⁴ For kommune/fylkeskommune er tallene fra KS t.o.m. 2019. For nye 2019-tall og 2020 er tallene fra Statistisk sentralbyrå.
 - ⁵ Brudd i statistikken i 2015. Brudd i statistikken for kommune/fylkeskommune i 2020. Omlegging av statistikken i 2019/2020.
 - ⁶ Med unntak av tall fra kommune/fylkeskommune t.o.m. 2019 er månedslønnen basert på utdanningslengden fra året før.
- Kilder: Statistisk sentralbyrå, KS og Beregningsutvalget

med kort utdanning. Antall år med utdanning er imidlertid ikke i seg selv bestemmende for lønn, som avhenger av en rekke faktorer. Figur 2.9 viser lønnsnivåer (målt i faste 2021-kroner) for perioden 2011–2021 etter utdanningslengder innen enkelte næringer.

Lønnsforskjellene mellom de ulike utdanningslengdene er størst i helseforetakene for næringene inkludert her. De er ellers større i privat enn i statlig og kommunal sektor. I helseforetakene, staten og i industrien er lønnsnivået for fagutdannede høyere enn for lønnstakere med videregående skole eksklusive fagutdanning, mens det motsatte er tilfelle i varehandel, finanstjenester og kommune/fylkeskommune. I industri og varehandel er fagutdannedes lønn nær gjennomsnittet, mens fagutdannede i det offentlige og

i finanstjenester har lønn lavere enn gjennomsnittet.

Fra 2011 til 2021 (justert for bruddet i 2015 og omlegging av statistikken i 2020) ble den relative lønnsforskjellen mellom lengste og korteste utdanningslengde redusert eller var uendret innen de seks næringene i figuren.

Tabell 2.7 viser lønnsnivå i 2021 og samlet lønnsvekst de seneste fem årene etter næring og utdanningsnivå. Som nevnt over er noen av gruppene forholdsvis små, jf. figur 2.8 og vedleggstabell 4.16. For små grupper vil veksten i gjennomsnittslønnen lett påvirkes av endringer i gruppen, og veksttallene for uoppgitt utdanning viser stor variasjon mellom de ulike næringene. Disse tallene må tolkes med forsiktighet. Tabell 4.16 i vedlegg 4 viser også årlig lønnsvekst 2012–2021.

Tabell 2.7 Gjennomsnittslønn¹ i 2021 og samlet lønnsvekst 2016–2021 for heltidsansatte etter næring og utdanningslengde⁵

	I alt	Grunn- skole	Videre- gående skole	Av dette: Fag- utdanning ²	Universitet eller høg- skole til og med 4 år	Universitet eller høg- skole, lengre enn 4 år	Uopp- gitt eller ingen fullført utdanning
<i>Industri</i>							
Vekst, pst.	14,7	13,0	14,2	13,7	10,6	11,9	17,2
Nivå, kr	619 920	480 360	594 960	601 080	761 280	918 480	492 720
<i>Bygge- og anleggsvirksomhet</i>							
Vekst, pst.	15,5	12,8	15,2	15,2	11,7	9,0	17,1
Nivå, kr	574 680	454 440	601 080	609 600	760 560	916 800	486 120
<i>Varehandel</i>							
Vekst, pst.	19,1	18,3	17,4	17,1	15,4	17,1	21,9
Nivå, kr	593 160	490 680	585 240	582 360	701 520	828 600	504 840
<i>Finanstjenester³</i>							
Vekst, pst.	18,7	14,8	19,2	19,3	12,1	16,2	34,6
Nivå, kr	894 480	661 920	742 320	701 520	885 360	1 072 680	1 160 160
<i>Statsansatte</i>							
Vekst, pst.	15,2	14,7	16,0	15,3	14,7	13,2	13,5
Nivå, kr	659 400	519 240	594 600	596 760	647 760	719 400	608 640
<i>Kommune og fylkeskommune⁴</i>							
Vekst, pst.	15,0	12,6	14,0	13,6	14,1	12,7	25,1
Nivå, kr	573 000	399 600	502 560	498 480	593 400	681 720	504 960
<i>– herav skoleverket/undervisning⁴</i>							
Vekst, pst.	13,9	10,2	12,9	11,9	13,5	11,6	18,8
Nivå, kr	597 240	349 200	481 080	472 920	598 680	655 560	528 720
<i>– ekskl. skoleverket/undervisning⁴</i>							
Vekst, pst.	16,1	12,8	14,0	13,8	15,0	14,1	20,7
Nivå, kr	561 360	406 200	504 840	501 000	589 800	704 280	500 400
<i>Helseforetak</i>							
Vekst, pst.	17,7	12,7	14,0	13,4	16,7	15,3	14,9
Nivå, kr	678 720	427 440	512 760	536 160	607 320	935 400	690 840

¹ Månedslønn per september/november/desember*12.

² Som fagutdannet regnes: a) alle som har fagutdanning med godkjent fagbrev eller svenneprøve i henhold til Lov om fagopp- læring i arbeidslivet som fullførte utdanning i henhold til register for befolkningens høyeste utdanning (BHU), og b) alle som har bestått teknisk fagskole som høyeste fullførte utdanning i henhold til register for BHU.

³ Omfatter bank og forsikring og annen finansiell tjenesteyting.

⁴ Kilde: KS t.o.m. 2019. F.o.m. 2020 er tallene fra Statistisk sentralbyrå. I undergruppe til kommuneforvaltningen benyttes næringsgruppen 85 Undervisning f.o.m. 2020. I endringstall for årene 2015–2019 brukes tall for skoleverket.

⁵ Med unntak av tall fra kommune og skoleverk t.o.m. 2019 er månedslønnen basert på utdanningslengden fra året før.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og KS

2.6 Lønnsutviklingen for deltidsansatte

Tabell 2.8 viser lønnsutviklingen for deltidsansatte per heltidsekvivalent etter nærings hovedområde fra 2020 til 2021. Tabellen viser også lønn for deltidsansatte som andel av lønn for heltidsansatte, og andel arbeidsforhold med deltid i lønnsstatistikken⁷.

Forskjellen i lønn mellom deltidsansatte og heltidsansatte knytter seg blant annet til faktorer som yrke, stilling, utdanning og alder. For eksem-

⁷ Dette må ikke forveksles med sysselsatte ifølge sysselsettingsstatistikken.

pel kan en stor andel unge deltidsansatte bidra til forskjellen i gjennomsnittslønn mellom heltids- og deltidsansatte. Også andre forhold kan virke inn, for eksempel at deltidsansatte i enkelte næringer har høyere gjennomstrømning enn heltidsansatte og dermed lavere ansiennitet. I overnattings- og serveringsvirksomhet er det en høy andel deltidsansatte både under og over 25 år. I helseforetakene dominerer heltid blant dem over 25 år, mens det i andre helsetjenester er deltid som dominerer for dem over 25 år. Bak det samlede bildet av lik fordeling på heltid og deltid blant dem over 25 år i næringen helse- og sosialtjenester, ligger altså ulikheter næringsgruppene imellom.

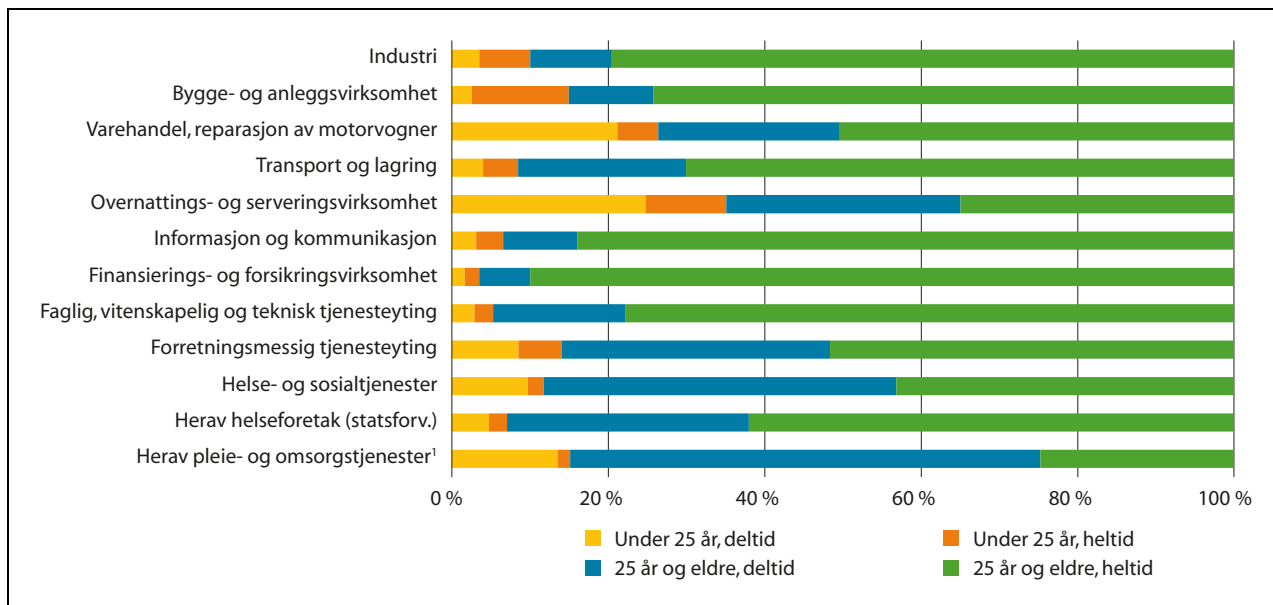
Tabell 2.8 Lønn per heltidsekvivalent¹ for deltidsansatte etter næring², 2021. Lønnsvekst i prosent fra samme måned året før

	Lønnsvekst	Lønnsnivå	Deltidsansattes lønn regnet om til heltidsekvivalenter, i prosent av heltidsansattes lønn	Andel arbeidsforhold med deltid, pst.
Industri	2,4	492 360	79,4	14
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,3	521 640	90,5	13
Varehandel, reparasjon av motorvogner	2,8	422 160	71,2	44
Transport og lagring	2,8	478 200	78,6	25
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,1	371 040	86,4	55
Informasjon og kommunikasjon	3,3	576 960	71,8	13
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	3,9	636 840	71,2	8
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	3,8	605 760	77,8	20
Forretningsmessig tjenesteyting	4,4	433 800	80,3	43
Helse- og sosialtjenester	4,1	526 800	90,2	55
<i>Offentlig forvaltning:</i>				
Kommuner og fylkeskommuner	3,9	510 840	89,2	53
herav undervisning	3,8	497 400	83,3	39
<i>Statlig forvaltning:</i>				
Helsetjenester (helseforetak)	5,3	608 520	89,7	36
Statlig forvaltning eksklusive helse-tjenester (staten)	2,8	547 800	83,1	17
Alle næringer	2,9	492 600	77,6	35

¹ Månedslønn per november*12. Månedslønnen for deltidsansatte er omregnet til lønn i heltidsstilling og vektet med timetallet delt på gjennomsnittlig arbeidstid for heltidsansatte.

² Standard for næringsgruppering (SN 2007).

Kilde: Statistisk sentralbyrå

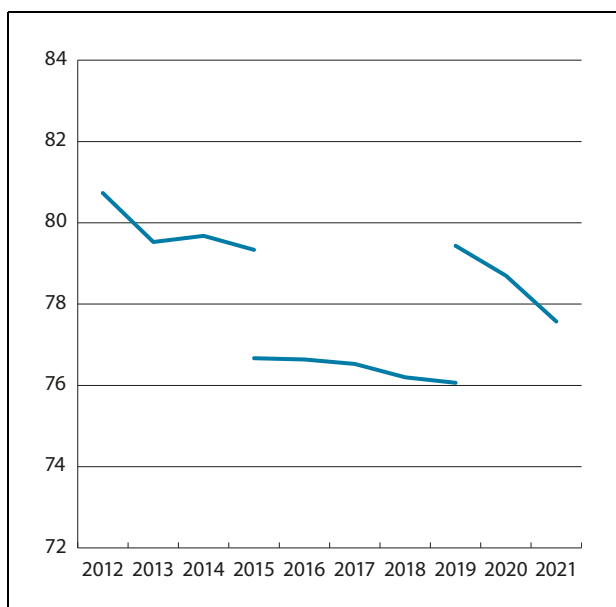

Figur 2.10 Fordeling av arbeidsforhold etter alder og arbeidstid i utvalgte næringer. November 2021

¹ Omfatter næringene Pleie og omsorg i institusjon og Sosialtjenester uten botilbud for eldre og funksjonshemmede.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Deltidsansatte hadde en gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per heltidsekvivalent i november 2021 på kr 492 600, og en vekst på 2,9 prosent fra samme tid 2020. Per november

Figur 2.11 Deltidsansattes lønn (i heltidsekvivalenter), i prosent av heltidsansattes lønn¹

¹ Månedslønn per september t.o.m. 2019. F.o.m. nye 2019-tall er referansemåneden november. Brudd i statistikken i 2015. Omlegging av statistikken i 2019/2020.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

2021 hadde alle heltidsansatte en gjennomsnittlig årlig lønn på kr 635 040, 4,4 prosent høyere enn i 2020.

Lønnen til deltidsansatte per heltidsekvivalent som andel av heltidsansattes lønn, varierte i 2021 fra 71,2 prosent for ansatte i finansierings- og forsikringsvirksomhet samt ansatte i varehandel, reparasjon av motorvogner til 90,5 prosent i bygg- og anleggsvirksomhet, med et gjennomsnitt for alle på 77,6 prosent.

I figur 2.11 presenteres deltidsansattes lønn i prosent av heltidsansatte for årene 2012 til 2021. På grunn av innføringen av a-ordningen er det et brudd i 2015. Det var sannsynligvis tidligere en overrapportering av vanlig arbeidstid på 37,5 timer per uke, og i tillegg fanger man nå bedre opp deltid enn det som var tilfellet i den utvalgsbaserte statistikken før 2015. Ny metode for beregning av arbeidstid fra 2020 (med tall fra 2019) gir bedre informasjon om arbeidstid i a-ordningen, og gjør det enklere å avgjøre hvem som arbeider heltid og deltid. Endringen medfører blant annet en økning i andelen som jobber heltid. Deltidsansattes lønn som andel av heltidsansattes lønn falt i 2021.

2.7 Lønnsutviklingen for ledere

Dette delkapitlet omhandler lønnsstatistikk for heltidsansatte administrerende direktører i privat

sektor inklusive offentlig eide foretak. Administrerende direktører er ansatte med yrkeskode 1120 Administrerende direktør, iht. STYRK-08, og statistikken kan omfatte flere personer med lederfunksjoner i hvert foretak. Det benyttes samme lønnsbegrep som i tabell 1.1, dvs. månedslønn som er avtalt lønn med faste tillegg, uregelmessige tillegg og bonus.

I avsnittet Lønnsutviklingen for administrerende direktører inklusive opsjons- og naturalytelser, benyttes et utvidet lønnsbegrep der opsjons- og naturalytelser og overtidsbetaling er inkludert. I avsnittet Lønnsutviklingen for toppledere i offentlig forvaltning er lønnsbegrepet fast avtalt lønn (grunnlønn/regulativlønn), og faste og variable tillegg.

Lønnsveksten er regnet som endring mellom samme måned i to påfølgende år, og kan i det enkelte år ikke direkte sammenlignes med veksten i gjennomsnittlig årslønn fra det ene året til det andre slik den framkommer i tabell 1.1. Over tid vil det likevel bli stor grad av samsvar mellom disse to måtene å beregne lønnsveksten på.

Lønnsutviklingen eksklusive opsjons- og naturalytelser

Tabell 2.9 viser at veksten i gjennomsnittslønn fra november 2020 til november 2021 var 4,9 prosent for administrerende direktører i privat sektor i alt og 5,8 prosent i industrien alene, og 4,7 prosent for toppledere og administrerende direktører i offentlig forvaltning. Lønnsveksten for alle heltidsansatte lønnstakere var 4,4 prosent i samme periode.

Lønnsveksten for ledergruppene i tabellen varierer noe fra år til år. Det gjelder særlig i små grupper, der endringer i sammensetning lett kan slå ut i endret gjennomsnittslønn, og i grupper med stort innslag av bonusutbetalinger som kan variere noe. Et eksempel er direktører i utvinning av råolje og naturgass inkl. tjenesteyting, der gjennomsnittslønnen falt i 2016 og 2017, men økte betydelig i 2018 og 2019, drevet av økte bonusutbetalinger. Antallet direktører i denne næringen falt med 16 prosent fra 2015 til 2017, og økte med 15 prosent fra 2018 til 2020. I 2021 falt gjennomsnittslønnen med 0,9 prosent for direktører i denne næringen.

For administrerende direktører i privat sektor under ett steg gjennomsnittslønnen med 3,3 prosent per år i gjennomsnitt fra 2016 til 2021. Den høyeste veksten blant gruppene i tabellen i denne perioden finner vi i varehandel med 4,4 prosent og bygge- og anleggsvirksomhet med 3,9 prosent.

Gjennomsnittlig årlig vekst fra 2016 til 2021 var 3,3 prosent for toppledere og administrerende direktører i offentlig forvaltning, og 3,1 prosent for heltidsansatte lønnstakere under ett. I samme periode økte lønningene i industrien med 3,0 prosent i gjennomsnitt per år for administrerende direktører og med 2,6 prosent for alle heltidsansatte.

Blant administrerende direktører i privat sektor i 2021 utgjorde gjennomsnittslønnen for kvinner 83,5 prosent av gjennomsnittslønnen for menn, 0,2 prosentpoeng mer enn i 2020. Lønnsforskjellen var størst i varehandel mv. og i forretningsmessig tjenesteyting. I informasjon og kommunikasjon var gjennomsnittslønnen tilnærmet lik, og i transport og lagring og bygge- og anleggsvirksomhet var den høyere for kvinner enn for menn. I disse næringene er imidlertid andelen og antallet kvinnelige administrerende direktører lave.

For alle næringer samlet var nær 22 prosent av de administrerende direktørene kvinner. Andelen kvinner var lavest i bygge- og anleggsvirksomhet og høyest i overnattings- og serveringsvirksomhet, blant næringene i privat sektor i tabellen. Andelen kvinnelige toppledere og administrerende direktører er betydelig høyere i offentlig forvaltning enn i privat sektor, og forskjellen mellom kvinners og menns gjennomsnittslønn er mindre.

Lønnsutviklingen inklusive opsjons- og naturalytelser

Tabell 2.10 viser at gjennomsnittslønnen inklusive opsjons- og naturalytelser for administrerende direktører økte med 4,8 prosent fra november 2020 til november 2021.

Mange som telles som administrerende direktører i statistikken leder forholdsvis små foretak og utfører antagelig ikke de oppgavene eller har det ansvaret en vanligvis forbinder med en administrerende direktør. Tabell 2.12 viser lønnsnivå og lønnsvekst for administrerende direktører etter foretaksstørrelse. Det inngår vel 32 500 administrerende direktører i statistikken. Vel 14 500 er direktører i foretak med 1–9 ansatte, mens i underkant av 1 800 er direktører i foretak med 100–249 ansatte og nær 3 200 er direktører i de aller største foretakene.

I tabell 2.11 er administrerende direktører rangert etter stigende lønnsnivå og inndelt i desiler. Tabellen viser at lederne i desil 10 hadde en gjennomsnittslønn på 3 030 000 kroner per november 2021. Opsjons- og naturalytelser for denne gruppen var 157 500 kroner.

Tabell 2.9 Gjennomsnittslønn (månedslønn per november) for heltidsansatte administrerende direktører i enkelte næringer i privat sektor¹. Eksklusive opsjons- og naturalytelser.

	Lønnsvekst fra samme måned året før, prosent				Lønnsnivå kroner 2021	Kvinner gjennom- snittslønn i prosent av menns 2021	Antall 2021	Andel kvinner, pst. 2021
	Gj.snitt ³							
	2016– 2021	2019	2020	2021				
Utvinning av råolje og naturgass inkl. tjenesteyting ⁴	3,2	10,2	1,5	-0,9	2 646 720	-	196	10,2
Industri	3,0	3,1	0,3	5,8	1 255 200	93,5	3162	12,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,9	4,9	3,5	4,7	963 120	109,9	4557	5,1
Varehandel, reparasjon av motorvogner	4,4	3,5	5,7	7,5	1 041 000	82,1	5270	17,3
Transport og lagring	2,6	2,9	0,2	3,1	1 356 360	108,4	1375	11,4
Overnattings- og serverings- virksomhet	3,1	3,4	1,0	5,6	656 400	88,4	2528	41,7
Informasjon og kommunikasjon	3,4	2,7	1,2	7,3	1 390 080	99,6	2218	18,5
Finansierings- og forsikrings- virksomhet ⁵	3,3	2,4	2,6	3,3	2 158 440	89,9	786	25,8
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	3,1	1,5	1,9	4,3	1 058 760	89,1	4256	22,3
Forretningsmessig tjenesteyting	3,3	3,1	3,5	3,7	1 007 760	86,3	1863	23,1
Alle næringer i privat sektor	3,3	3,1	2,9	4,9	1 082 760	83,5	32662	21,6
Memo: Offentlig forvaltning ²	3,3	4,1	-0,2	4,7	1 214 400	94,0	1 946	43,0

¹ Privat sektor inklusive offentlig eide foretak. Omfatter ikke helseforetak.

² Omfatter yrkene toppledere i offentlig administrasjon og administrerende direktører i offentlig forvaltning inklusive helseforetakene. Heltidsansatte.

³ Geometrisk gjennomsnitt.

⁴ Økte bonusutbetalinger trakk veksten i månedslønn mye opp både i 2018 og 2019. Veksten i avtalt lønn alene var 0,7 prosent i 2019 og 4,4 prosent i 2018. Gjennomsnittlig bonus var 688 080 kr i 2020.

⁵ En nedgang i bonusutbetalinger trakk veksten i månedslønn mye ned i 2019. Veksten i avtalt lønn alene var 7,3 prosent i 2019. Gjennomsnittlig bonus var 275 880 kr i 2020.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 2.10 Gjennomsnittslønn¹ inklusive opsjons- og naturalytelser for administrerende direktører². Vekst fra samme måned året før i prosent

	2012	2013	2014	Lønnsnivå							Herav opsjons- og naturalytelser	
				2015 ²	2016	2017	2018	2019	2020	2021		
Adm. direktører	0,0	3,0	0,7	-	1,9	2,5	3,2	2,8	3,2	4,8	1 106 400	21 200

¹ Månedslønn per november inkl. overtid*12 med tillegg av opsjons- og naturalytelser. Lønnsbegrepet omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg, bonus, overtid samt opsjons- og naturalytelser. Årlig vekst t.o.m. 2019 er per september.

² Til og med 2014: Administrerende direktører og andre med lederfunksjoner i foretak med 10 eller flere ansatte. Fra og med 2015: Basert på a-ordningen, og omfatter alle administrerende direktører. Privat sektor inklusive offentlig eide foretak. Omfatter ikke helseforetak.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 2.11 Gjennomsnittslønn¹ etter desiler for administrerende direktører² i 2021. Inklusive opsjons- og naturalytelser. Vekst i prosent fra året før

Desiler	Lønnsnivå	Lønnsvekst fra året før	Opsjons- og naturalytelser
1	442 600	5,2	1 100
2	562 900	6,2	1 700
3	629 900	3,8	2 800
4	713 900	4,1	3 700
5	802 300	4,4	4 900
6	918 800	4,0	5 800
7	1 071 400	4,5	7 700
8	1 272 600	3,9	9 100
9	1 618 700	4,4	18 000
10	3 030 000	6,1	157 500
I alt	1 106 400	4,8	21 200

¹ Månedslønn inkl. overtid *12 med tillegg av opsjons- og naturalytelser per november. Lønnsbegrepet omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg, bonus, overtid samt opsjons- og naturalytelser.

² Privat sektor inklusive offentlig eide foretak. Omfatter ikke helseforetak.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Det gjennomsnittlige lønnsnivået er lavest i de minste foretakene. Det kan være flere årsaker til dette, herunder næringsvise forskjeller i foretaksstørrelser og forskjeller i sammensetningen av lederne, blant annet gjennom at statistikken omfatter flere personer med lederfunksjoner i

hvert foretak. Utover at gjennomsnittlig årlig vekst er størst for administrerende direktører i de aller største foretakene de siste fem årene, er det liten sammenheng mellom foretaksstørrelse og årlig vekst i gjennomsnittlig lønn i denne perioden.

Tabell 2.12 Gjennomsnittslønn¹ inklusive opsjons- og naturalytelser for administrerende direktører etter foretaksstørrelse². Vekst fra samme måned året før i prosent

Antall ansatte i foretaket	Antall adm. direktører 2021	Samlet lønnsnivå ¹ 2021	Herav: Opsjons- og naturalytelser 2021	Lønnsvekst fra november året før		Kvinneres gjennomsnittslønn i prosent av menns 2021	Andel kvinner, pst. 2021
				2021	Gj.snitt 2016–2021		
1–9	14 828	854 000	6 500	5,3	3,6	81,9	20,9
10–24	7 083	1 011 600	18 000	4,7	3,1	81,4	19,9
25–99	5 813	1 315 300	20 700	2,8	3,5	79,7	19,5
100–249	1 759	1 737 200	69 400	8,9	3,1	73,4	23,6
250 og over	3 179	1 763 400	71 600	5,3	3,8	78,4	31,1
Alle	32 662	1 106 400	21 200	4,8	3,4	83,2	21,6

¹ Månedslønn inkl. overtid*12 med tillegg av opsjons- og naturalytelser per november. Lønnsbegrepet omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg, bonus, overtid samt opsjons- og naturalytelser.

² Privat sektor inklusive offentlig eide foretak. Omfatter ikke helseforetak.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Gjennomsnittlig lønnsnivå for kvinnelige administrerende direktører var per november 2021 83,2 prosent av lønnsnivået for mannlige administrerende direktører. Den relative gjennomsnittslønnen var 79,6 prosent i 2016 og har økt hvert år siden. Lønnsforskjellen er størst i foretakene med mellom 100 og 249 ansatte, der vi også finner den høyeste lønnsveksten for administrerende direktører fra 2020 til 2021. For kvinnelige administrerende direktører i alt økte gjennomsnittslønnen fra november 2020 til november 2021 med 5,4 prosent, mens økningen for menn var 4,9 prosent.

Andelen kvinner blant administrerende direktører har økt fra 19,1 prosent i 2016 til 21,6 prosent i 2021. Andelen kvinner er størst i de aller største foretakene.

Lønnsutviklingen for toppledere i offentlig forvaltning

Statistikken for toppledere i offentlig forvaltning er delt opp på følgende måte, som presentert i tabell 2.13:

- Kommuner og fylkeskommuner: Øverste administrative leder (rådmenn).
- Staten: Øverste leder i virksomheter i det statlige tariffområdet (angitt som virksomhet i hovedtariffavtalen i staten).
- Offentlig forvaltning i alt: Kommuner og fylkeskommuner, staten og administrerende direktør i næringen Helsetjenester i statsforvaltningen (før 2016 de regionale helseforetakene, herunder også de forskjellige helseforetakene) vektet sammen.

Tabell 2.13 Gjennomsnittslønn¹ per dato for toppledere i offentlig forvaltning. Lønnsvekst fra samme måned året før i prosent

	Kommuner og fylkeskommuner ²	Staten ³	Offentlig forvaltning, i alt ⁴
2012	5,3	3,5	4,4
2013	4,9	5,0	4,6
2014	4,7	2,4	3,9
2015	4,4	7,9	5,5
2016	4,4	4,8 ⁵	4,7 ⁵
2017	3,7	4,8	3,8
2018	4,2 ⁶	2,1	3,5
2019	4,4 ⁶	4,1	4,1
2020	2,5 ⁷	0,9	1,8
2021	3,6	3,3 ⁸	3,5
Lønnsnivå 2021	1 188 200	1 440 100	1 299 700
Antall personer 2021	365	184	576

¹ Omfatter fast avtalt lønn (grunnlønn/regulativlønn) og faste og variable tillegg. Gjennomsnittslønn er definert som månedslønn per september (staten) eller desember (kommuner og fylkeskommuner) multiplisert med 12.

² Beregnet av KS med utgangspunkt i PAI-registeret, kommunenøkkelene og direkte henvendelser til kommuner og fylkeskommuner.

³ Beregnet av Kommunal- og distriktsdepartementet basert på data fra SSB.

⁴ Beregnet på grunnlag av kolonnene for Kommuner og fylkeskommuner og Staten samt den høyest lønnede administrerende direktøren i hvert foretak i næringen Helsetjenester i statsforvaltningen, slik foretak er identifisert i foretaks- og virksomhetsregisteret i SSB.

⁵ Brudd i statistikken. I 2016 og 2017 omfattes den som antas være toppleder i hvert foretak i staten basert på yrkeskode og lønn. I TBUs rapport for 2015 omfattet statistikken den høyest lønte heltidsansatte i hvert foretak. Veksttallene for 2015–2016 er basert på metoden i 2016. Øverste leder er identifisert ved stillingskode for årene før 2014.

⁶ Ikke inkludert prosjektrådmenn. I forbindelse med kommunesammenslåinger er det i enkelte kommuner tilsatt en prosjektrådmann i tillegg til fungerende rådmann. Dersom prosjektrådmennene også inkluderes ville lønnsveksten vært 5,3 prosent i 2018 og 4,4 prosent i 2019.

⁷ For kommuner som ble slått sammen i 2020 er bare rådmann i ny kommune (prosjektrådmann) inkludert.

⁸ Lønnsveksten i 2021 må ses i sammenheng med lønnsveksten i 2020. Pga. pandemien ble tariffhandlingene i staten i 2020 gjennomført på høsten i stedet for på våren. Som følge av dette kan enkelte ledere ha fått lønnstillegg i 2020, som først ble innrapportert og registrert i 2021. Lønnsveksten kan derfor antas å være for lav i 2020, men tilsvarende for høy i 2021.

Det er små grupper det er beregnet lønnsvekst for. Endringer i antallet som er med i gruppene, kan derfor gi forholdsvis store utslag i beregnet lønnsvekst.

Veksten i gjennomsnittlig lønn for toppledere i offentlig forvaltning under ett var 3,5 prosent fra 2020 til 2021. For toppledere i kommuner og fylkeskommuner var lønnsveksten 3,6 prosent. For toppledere i staten var lønnsveksten 3,3 prosent. For tiårsperioden fra 2011 til 2021 var gjennomsnittlig årlig lønnsvekst for toppledere 3,9 prosent i staten, 4,2 prosent i kommuner/fylkeskommuner og 4,0 prosent i offentlig forvaltning under ett.

Toppledere i offentlig forvaltning omfatter også en mindre gruppe av administrerende direktører i helsetjenester i statsforvaltningen. Lønnsnivået for denne gruppen var i november 2021 1 850 900 kroner, og gjennomsnittslønnen økte med 5,6 prosent fra 2020 til 2021. Lønnsveksten for denne gruppen var 2,8 prosent i gjennomsnitt per år for perioden fra 2011 til 2021.

Per desember 2021 var gjennomsnittslønnen for toppledere i kommuner og fylkeskommuner 1 188 200 kroner. I staten tjente topplederne i gjennomsnitt 1 440 100 kroner per september 2021.

2.8 Lønnsfordelingen

Tallene som presenteres i dette avsnittet omfatter en sammenveining av lønnen for alle⁸ lønnstakere

⁸ I datamaterialet er lønnen til deltidsansatte omregnet til hva den ville vært hvis de jobbet heltid. Lønn per heltidsekvivalent for de deltidsansatte kan da slås sammen med lønnen for de heltidsansatte slik at man kan beregne gjennomsnittlig lønn per heltidsekvivalent for alle ansatte.

basert på et materiale fra SSB. Lønnsbegrepet er det samme som benyttes i tabell 1.1, dvs. fast avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus, men eksklusiv overtid. Det gis et bilde av lønnsfordelingen på et gitt tidspunkt, mens lønn for den enkelte varierer over yrkesløpet.

Lærlinger tjener typisk mellom 30 og 80 prosent av begynnerlønnen for faglærte i samme yrke, i henhold til en avtalt lønnsstige. Det kan gi et skjevt bilde av lønningene nederst i fordelingen å inkludere lærlinger. Figur 2.12 viser fordelingen av samlet lønn for ansatte eksklusive lærlinger i 2021. Data for lønnsfordeling eksklusive lærlinger foreligger bare fra og med 2017. Vedleggstabell 4.19 viser fordelingen i årene 2017–2021 når lærlinger holdes utenfor datagrunnlaget.

Tabell 2.14 viser lønnsfordelingen både med og uten lærlinger inkludert. Gjennomsnittlig lønn blir høyere i alle desiler når lærlinger holdes utenfor, men mest i laveste desil. Når en tar ut lærlinger reduseres lønnsfordelingen for menn noe mer enn for kvinner.

Tabellen viser hvor stor del av samlet lønnssum de ulike lønnsgruppene (desilene) mottar. I 2021 mottok de 10 prosentene med lavest lønn (desil 1) 5,5 prosent av samlet lønnssum, mens de 10 prosentene med høyest lønn (desil 10) mottok 19,9 prosent (eksklusiv lærlinger). Det er små endringer i disse andelene de seneste årene.

På grunn av omlegging av statistikken i 2015 er tallene for årene etter 2015 ikke direkte sammenlignbare med årene før. Tallserien fra 2006 fram til og med 2015 viser en forskyvning i lønnsfordelingen mot høyere andeler av samlet lønn til gruppene (desilene) med de høyeste lønningene. Se også omtalen i NOU 2016: 6 *Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2016*.

Tabell 2.14 Fordelingen av samlet lønn per heltidsekvivalent

	Alle ansatte					Ansatte uten lærlinger	
	Andel ¹		Lønnsnivå ³	Årlig vekst ⁴	Andel ¹	Lønnsnivå ³	
	2011	2016 ²					2021
Alle	100,0	100	100	609 500	3,0	100	615 200
Desil 1	5,5	5,3	5,3	320 400	2,0	5,5	340 000
Desil 2	6,9	6,7	6,7	409 300	2,8	6,8	415 300
Desil 3	7,6	7,4	7,4	451 400	2,9	7,4	455 700
Desil 4	8,1	8,1	8,0	490 000	2,9	8,0	494 100
Desil 5	8,7	8,7	8,7	530 100	3,0	8,7	533 600
Desil 6	9,4	9,4	9,4	571 800	3,1	9,3	575 200
Desil 7	10,1	10,2	10,2	618 800	3,1	10,1	621 900
Desil 8	11,1	11,1	11,2	684 500	3,2	11,2	687 800
Desil 9	12,9	13,0	13,1	799 600	3,3	13,1	803 600
Desil 10	19,7	20,1	20,0	1 219 200	3,0	19,9	1 224 700
Gini-koeffisient	0,198	0,208	0,209			0,204	
Persentil 91	1,5	1,5	1,5	905 760	3,2	1,5	909 700
Persentil 92	1,5	1,5	1,5	934 800	3,1	1,5	939 200
Persentil 93	1,6	1,6	1,6	966 720	3,1	1,6	971 100
Persentil 94	1,6	1,7	1,6	1 004 280	3,1	1,6	1 008 700
Persentil 95	1,7	1,7	1,7	1 050 840	3,0	1,7	1 055 900
Persentil 96	1,8	1,8	1,8	1 110 360	3,0	1,8	1 115 600
Persentil 97	1,9	2,0	1,9	1 187 400	3,0	1,9	1 192 300
Persentil 98	2,1	2,1	2,1	1 289 280	3,0	2,1	1 294 800
Persentil 99	2,4	2,4	2,4	1 466 760	3,0	2,4	1 472 700
Persentil 100	3,5	3,7	3,7	2 275 440	3,0	3,7	2 287 000
Menn	100,0	100,0	100	644 520	2,9	100	652 800
Desil 1	5,2	5,1	5,0	323 160	2,0	5,4	349 600
Desil 2	6,6	6,3	6,5	417 360	2,7	6,5	425 900
Desil 3	7,3	7,1	7,2	461 280	2,8	7,2	467 300
Desil 4	7,9	7,8	7,8	500 400	2,8	7,8	506 200
Desil 5	8,5	8,5	8,4	543 960	2,8	8,4	549 600
Desil 6	9,2	9,2	9,2	592 920	2,9	9,2	598 100
Desil 7	10,1	10,1	10,1	651 720	3,0	10,1	657 200
Desil 8	11,3	11,4	11,4	735 000	3,1	11,3	740 800
Desil 9	13,4	13,5	13,5	870 360	3,0	13,4	876 500
Desil 10	20,5	21,1	20,9	1 348 560	2,8	20,8	1 357 300
Gini-koeffisient	0,218	0,229	0,227			0,221	

Tabell 2.14 Fordelingen av samlet lønn per heltidsekvivalent

	Alle ansatte					Ansatte uten lærlinger	
	Andel ¹		2021	Lønnsnivå ³ 2021	Årlig vekst ⁴ 2011–2021	Andel ¹ 2021	Lønnsnivå ³ 2021
	2011	2016 ²					
Kvinner	100,0	100,0	100	566 280	3,2	100	569 200
Desil 1	6,0	5,7	5,6	318 240	2,1	5,8	330 600
Desil 2	7,4	7,1	7,1	400 200	2,8	7,1	403 600
Desil 3	8,0	8,0	7,8	441 240	2,9	7,8	443 400
Desil 4	8,6	8,5	8,4	476 880	3,1	8,4	479 200
Desil 5	9,2	9,1	9,1	516 360	3,2	9,1	518 200
Desil 6	9,8	9,8	9,8	552 120	3,2	9,7	553 700
Desil 7	10,4	10,5	10,4	590 880	3,3	10,4	592 200
Desil 8	11,2	11,3	11,3	637 320	3,4	11,2	638 600
Desil 9	12,3	12,5	12,6	714 120	3,6	12,6	715 600
Desil 10	17,2	17,6	17,9	1 014 480	3,8	17,9	1 016 700
Gini-koeffisient	0,160	0,171	0,178			0,175	

¹ Andel av samlet lønnssum i prosent.

² Brudd i statistikken i 2015.

³ Gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per november. Per heltidsekvivalent.

⁴ Gjennomsnittlig årlig vekst i prosent. Geometrisk gjennomsnitt.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

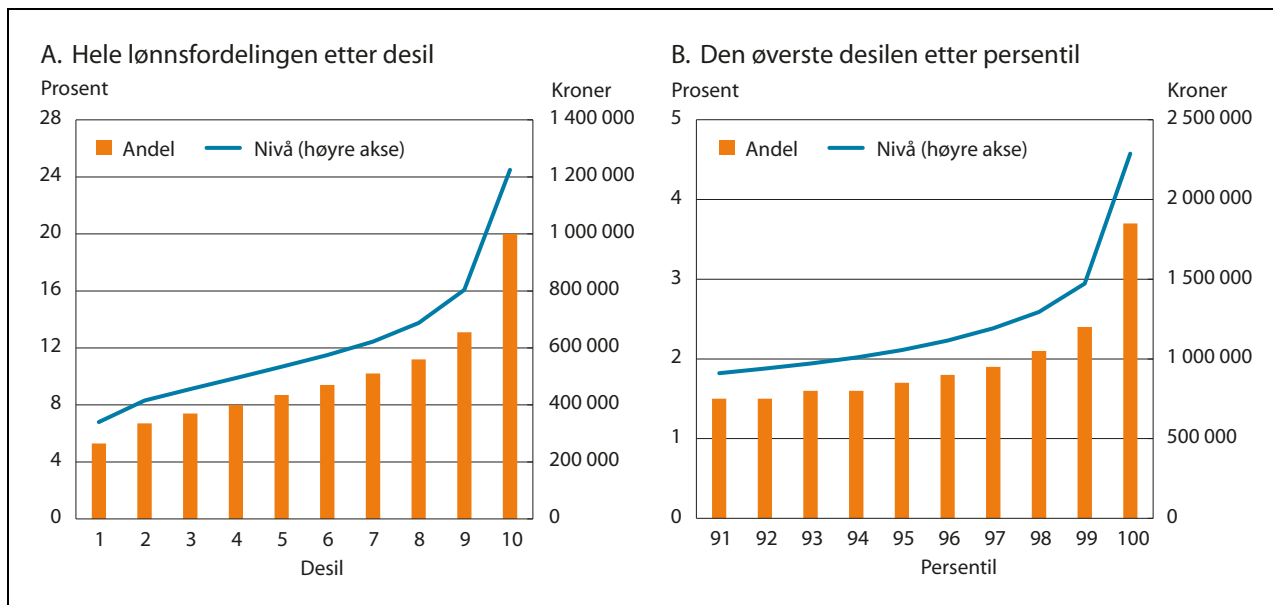
Over de seneste ti årene har veksten i gjennomsnittslønn vært minst i den laveste desilen og størst i den øvre delen av fordelingen. Unntaket er den øverste desilen, der veksten i gjennomsnittslønn har vært som gjennomsnittet i perioden. For kvinner har veksten i den øverste desilen vært sterkere enn gjennomsnittet, mens for menn har den vært svakere enn gjennomsnittet. Mens gjennomsnittslønnen i den laveste desilen har økt med 2,0 prosent målt som årlig rate i perioden, har veksten for alle vært 3,0 prosent (inkludert lærlinger). I samme periode har gjennomsnittlig årsvekst i konsumprisindeksen vært 2,1 prosent. Siden personer vil kunne bevege seg mellom lønnsgrupper i perioden, kan ikke utviklingen i lønnsfordelingen si noe direkte om lønnsutviklingen for den enkelte.

Tabell 2.14 viser en oppsplitting av desil 10 i persentiler. Persentil 100 (prosenten med høyest lønn) hadde en gjennomsnittslønn på 2 287 000 kroner og mottok 3,7 prosent av samlet lønn i 2021 (eksklusiv lærlinger). Andelen av samlet lønn som de øverste persentilene mottar er stort sett uendret de seneste ti årene (justert for brudd), jf. også at veksten i gjennomsnittslønn fra 2011 til 2021 varierer lite mellom persentilene.

Gini-koeffisienten er et summarisk mål på ulikhet og antar verdier mellom 0 og 1. Verdien 0 tilsier at inntektene er helt likt fordelt, mens en Gini-koeffisient lik 1 tilsier at én person mottar all inntekt. Fra 2020 til 2021 økte lønnsfordelingen, både samlet og for kvinner og menn hver for seg. I 2021 var Gini-koeffisienten 0,204 (eksklusiv lærlinger), og figur 2.13 viser utviklingen over tid. Lønnsfordelingen for kvinner og menn under ett økte gjennomgående på 2000-tallet til 2015. Fra 2015 til 2020 var Gini-koeffisienten om lag uendret samlet og for menn. Blant kvinner økte lønnsfordelingen noe også i denne perioden.

Spredningen i lønn målt ved Gini-koeffisienten (eksklusiv lærlinger) er større blant menn enn kvinner; 0,221 for menn og 0,175 for kvinner i 2021. På den annen side har spredningen, målt som prosentvis økning i Gini-koeffisienten, økt mer blant kvinner enn blant menn over tid. Dette ser en også ved at veksten i gjennomsnittslønn over de siste ti årene har vært særlig stor for de øverste desilene blant kvinner.

Tabell 2.15 viser fordelingen av lønn blant ansatte i privat sektor og i offentlig forvaltning. Gjennomsnittlig er lønnsnivået for de lavest lønte

Figur 2.12 Lønnsnivå¹ og andel av samlet lønnssum² per desil og for de øverste persentilene i lønnsfordelingen, heltidsekvivalenter, uten lærlinger. 2021

¹ Gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per november. Per heltidsekvivalent.

² Andel av samlet lønnssum i prosent.

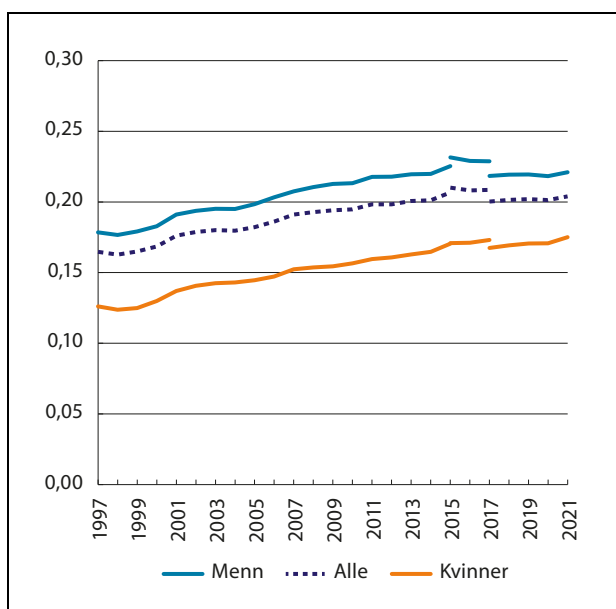
Kilde: Statistisk sentralbyrå

høyere i det offentlige enn i privat sektor, og de høyest lønte har høyest lønnsnivå i privat sektor. I offentlig forvaltning i 2021 mottok desil 1 6,3 prosent av samlet lønnssum, mens desil 10 mottok

16,6 prosent (eksklusiv lærlinger). I privat sektor mottok desil 1 5,3 prosent av samlet lønnssum, mens desil 10 mottok 21,1 prosent. At lønnsfordelingen er større i privat sektor enn i offentlig forvaltning ses også ved at Gini-koeffisienten er 0,225 i privat sektor og 0,146 i offentlig forvaltning. Virkningen av å holde lærlinger utenfor materialet er om lag den samme for offentlig forvaltning og privat sektor.

Lønnsfordelingen økte fra 2008 til 2015 i både privat og offentlig sektor, målt ved Gini-koeffisienten. Det er små endringer etter 2015. Over de seneste ti årene har veksten i gjennomsnittslønn vært minst i den laveste desil i begge sektorer, mens lønningene har økt mest i de øverste desilene. Veksten i desil 10 i privat sektor er likevel ikke høyere enn gjennomsnittlig vekst i privat sektor.

Kvinner er i større grad enn menn i de laveste desilene av lønnsfordelingen, se tabell 2.16. Her er fordelingen først beregnet for heltidsekvivalenter for kvinner og menn under ett, og deretter er det telt opp hvordan henholdsvis kvinner og menn fordeler seg på desilene. I 2021 var 60,6 prosent av kvinnene og 51,0 prosent av mennene i desilene 1–5. Samtidig var 11,4 prosent av kvinnene og 22,9 prosent av mennene i de to øverste desilene. Med unntak av økningen i andelen kvinner og menn i nederste lønnsdesil, er det små endringer i disse andelene fra 2020 til 2021.

Figur 2.13 Gini-koeffisienten for lønnstakere

Note: Brutto månedslønn for alle ansatte (heltidsekvivalenter). Brudd i statistikken i 2015 og 2017. Statistikken er basert på a-ordningen fra 2015 og fra 2017 benyttes tall eksklusive lærlinger, samt nytt tellingsstidspunkt i november.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 2.15 Fordelingen av samlet lønn per heltidsekvivalent for alle ansatte, etter sektor. Prosent og kroner

	Alle ansatte					Ansatte uten lærlinger	
	Andel ¹		Lønnsnivå ³	Årlig vekst ⁴	Andel ¹	Lønnsnivå ³	
	2011	2016 ²					2021
Offentlig forvaltning							
Alle	100	100	100	592 900	3,1	100	596 500
Desil 1	6,9	6,0	6,0	355 900	2,3	6,3	374 500
Desil 2	7,8	7,6	7,5	443 700	2,8	7,5	447 100
Desil 3	8,4	8,2	8,2	485 700	2,9	8,2	488 700
Desil 4	8,9	8,8	8,8	521 900	3,0	8,8	523 800
Desil 5	9,3	9,4	9,3	552 200	3,0	9,3	553 800
Desil 6	9,8	9,9	9,8	583 200	3,1	9,8	584 600
Desil 7	10,3	10,4	10,4	616 400	3,1	10,4	617 600
Desil 8	10,9	11,1	11,1	657 100	3,2	11,0	658 300
Desil 9	11,9	12,2	12,2	725 200	3,4	12,2	726 600
Desil 10	15,7	16,4	16,7	987 600	3,6	16,6	989 700
Gini-koeffisient	0,128	0,149	0,152			0,146	
Privat sektor							
Alle	100	100	100	617 500	3,0	100	624 300
Desil 1	5,2	5,0	5,0	309 100	1,9	5,3	329 000
Desil 2	6,6	6,4	6,4	395 600	2,7	6,4	402 100
Desil 3	7,2	7,1	7,1	437 200	2,9	7,1	441 900
Desil 4	7,8	7,7	7,7	473 400	2,9	7,7	478 000
Desil 5	8,4	8,3	8,3	513 900	2,9	8,3	518 600
Desil 6	9,1	9,1	9,1	562 400	3,1	9,1	567 200
Desil 7	10	10,0	10,1	621 500	3,2	10,0	626 200
Desil 8	11,3	11,4	11,4	707 000	3,2	11,4	712 200
Desil 9	13,6	13,6	13,7	843 700	3,1	13,6	849 200
Desil 10	20,8	21,4	21,2	1 311 200	3,0	21,1	1 318 700
Gini-koeffisient	0,223	0,233	0,232			0,225	

¹ Andel av samlet lønssum i prosent.² Brudd i statistikken i 2015.³ Gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per november. Per heltidsekvivalent.⁴ Gjennomsnittlig årlig vekst i prosent. Geometrisk gjennomsnitt.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 2.16 Andelen av kvinner og menn i hver desil av lønnsfordelingen¹, heltidsekvivalenter. Prosent

	Kvinner				Menn			
	2019	2020	2021	2021, uten lærlinger	2019	2020	2021	2021, uten lærlinger
Desil 1	15,9	16,6	17,2	18,5	12,2	12,2	12,6	12,5
Desil 2	12,7	12,6	12,8	12,5	10,7	10,6	10,6	10,4
Desil 3	11,4	11,3	11,1	10,7	9,1	9,1	9,3	9,3
Desil 4	9,6	9,4	9,3	9,2	9,6	9,8	9,9	9,8
Desil 5	10,2	10,5	10,2	10,2	8,8	8,4	8,6	8,5
Desil 6	10,4	10,3	10,1	10,1	8,2	8,2	8,3	8,3
Desil 7	9,8	9,7	9,5	9,3	8,7	8,7	8,6	8,7
Desil 8	8,8	8,6	8,4	8,3	9,3	9,5	9,3	9,4
Desil 9	6,6	6,4	6,6	6,5	11	11,1	10,8	10,9
Desil 10	4,6	4,7	4,8	4,7	12,3	12,4	12,1	12,2
Alle	100	100	100	100	100	100	100	100

¹ Månedslønn per november.
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Nesten tre av fire lærlinger er menn. Det medvirker til at det er flere kvinner og færre menn nederst i fordelingen når lærlinger holdes utenom. Tall inkludert lærlinger i tabell 2.17 viser at kvinner er underrepresentert i de øverste desilene i lønnsfordelingen, og overrepresentert i de nederste. For menn er det motsatt.

Lavlønn

I forbindelse med tariffoppgjørene har det vært benyttet ulike grenser for utmåling av lavlønnstillegg. Det har også vært brukt ulike prinsipper for omfanget av de lavlønnstillegg som er gitt. Ofte har avtaleområdet gjennomsnitt vært avgjørende, ved andre anledninger bedriftens eller den enkeltes lønnsnivå.

En mye benyttet lavlønnsgrense har vært 85 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn i tariffområdet LO-NHO-området. Dette ville tilsvare kr 445 740 for et fullt årsverk uten overtid i 2021. Målt slik var 18 prosent av alle heltidsansatte lønnstakere lavtlønte i 2021, jf. tabell 2.18. For kvinner er andelen 20 prosent og for menn 18 prosent. Disse andelene har vært rimelig stabile senere år.

I gruppen av lavtlønte for et enkelt år, vil en andel skiftes ut påfølgende år. Det gjelder imidler-

Tabell 2.17 Andel kvinner og menn i hver desil i lønnsfordelingen¹, heltidsekvivalenter inkludert lærlinger. 2021

	Kvinner	Menn
Desil 1	52,5	47,5
Desil 2	49,4	50,6
Desil 3	49,1	50,9
Desil 4	43,2	56,8
Desil 5	48,9	51,1
Desil 6	49,6	50,4
Desil 7	47,2	52,8
Desil 8	42,2	57,8
Desil 9	33,1	66,9
Desil 10	24,3	75,7
Alle	44,7	55,3

¹ Månedslønn per november.
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 2.18 Andel lavtlønte¹, beregnet lavlønnsnivå¹, gjennomsnittlig og median² årlig lønn³ for heltidsansatte. Prosent og kroner

	2012	2013	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2020	2021
I alt	17	17	17	17	18	18	18	18	19	19	18
Menn	16	16	16	16	17	17	17	17	18	18	18
Kvinner	19	19	20	19	19	19	19	19	20	21	20
Lavlønnsnivå ¹	345 400	356 800	366 400	376 000	377 100	384 600	394 200	406 300	421 800	430 600	445 740
Gjennomsnitt	491 700	510 200	525 200	540 200	540 480	549 600	562 920	579 360	600 120	608 160	635 040
Median ²	442 000	457 300	472 200	485 400	483 360	493 920	506 160	520 800	540 000	547 320	571 000

¹ Målt som lønnsnivå lavere enn 85 prosent av gjennomsnittlig lønnsnivå for industriarbeidere i LO-NHO-området.

² Medianlønn er lønnen for lønnstakeren i midten av fordelingen, når lønnstakerne er sortert etter lønn.

³ Månedslønnen per september/november*12.

⁴ Brudd i statistikken i 2015.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

tid ikke alle ifølge et arbeid utført ved Fafø (Svarstad og Dapi, 2022).⁹ Av lavtlønte i 2019, målt på tilsvarende måte som i tabell 2.18, var om lag en tredel i alderen 24–66 år «varig lavtlønte»¹⁰. Majoriteten av varig lavtlønte var å finne i privat sektor, og en lavere andel var dekket av tariffavtale enn det som er vanlig for lønnstakere i sektoren.

⁹ Svarstad, E. og Dapi, B. (2022) De varig lavtlønte – omfang og kjennetegn. Fafø-rapport 02:2022.

Andelene med kun grunnskole som lengste utdanning og annet fødeland enn Norge, var betydelig høyere enn blant lønnstakerne generelt.

¹⁰ En person er varig lavtlønt dersom hun/han har status som lavtlønt de siste fem årene, eller har status som lavtlønt minst tre av de fem siste årene i kombinasjon med å ikke være lønnstaker. Personer som har lønn over lavlønnsgrensa en eller flere ganger i perioden karakteriseres ikke som varig lavtlønte.

Kapittel 3

Konsumprisutviklingen i Norge

- Beregningsutvalget anslår at konsumprisindeksen (KPI) som årsgjennomsnitt vil øke med 3,3 prosent i 2022. Usikkerheten for 2022 er ekstraordinær og spesielt knyttet til krigen i Ukraina, sanksjonene mot Russland og effektene dette har på energipriser, kronkursen og de flaskehalsene i produksjonen av varer og tjenester som nå preger internasjonal økonomi.
- I prisprognosen er det forutsatt at ordningene med strømstøtte og redusert el-avgift videreføres ut året, noe som isolert sett reduserer veksten i konsumprisindeksen med henholdsvis 0,6 og 0,2 prosentpoeng.
- Fra 2020 til 2021 økte KPI med 3,5 prosent. I Beregningsutvalgets NOU for inntektsoppgjørene 2021 var veksten i KPI anslått til 2,8 prosent. Det var særlig høye energipriser som medvirket til at veksten i KPI ble høyere enn anslått.
- Den underliggende prisveksten, målt ved endringer i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), var 1,7 prosent i 2021, ned fra en vekst på 3,0 prosent i 2020. Både lavere vekst i prisene på importerte varer og lavere vekst i prisene på norskproduserte varer og tjenester trakk veksten i KPI-JAE ned fra 2020 til 2021.

3.1 Prisutviklingen i senere år

3.1.1 Hovedlinjer i prisutviklingen

Konsumprisindeksen (KPI) økte med 3,5 prosent fra 2020 til 2021, opp fra en vekst på 1,3 prosent fra 2019 til 2020. Hovedårsaken til den høye prisveksten i 2021 var elektrisitetsprisene, som var rekordhøye i 2021, mens de var historisk lave i 2020. Elektrisitetsprisene trakk inflasjonen opp gjennom hele 2021, og bidraget var særlig stort i andre halvår.

Den underliggende prisveksten, målt ved endringer i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), endte på 1,7 prosent i 2021, ned fra en vekst på 3,0

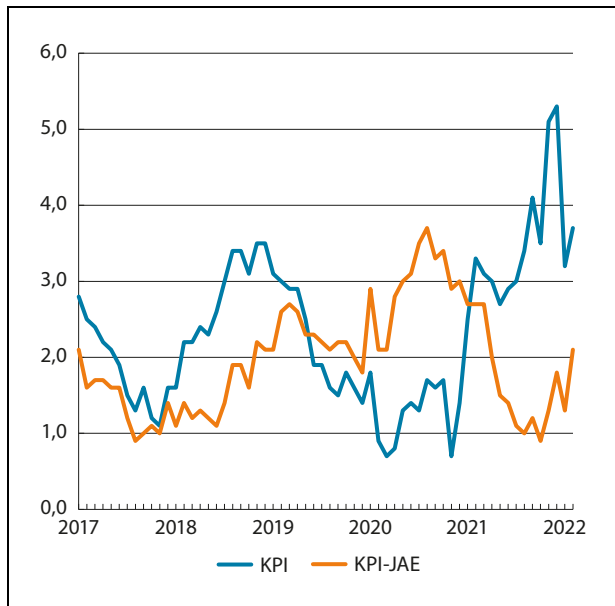
prosent i 2020. Både lavere vekst i prisene på importerte varer og lavere vekst i prisene på norskproduserte varer og tjenester trakk veksten i KPI-JAE ned fra 2020 til 2021.

Koronapandemien og myndighetenes tiltak for å bremse denne har påvirket både datatilgang og beregning av KPI i deler av 2020 og 2021. I deler av 2021 bidro smitteverntiltak til at det ikke var noe konsum for enkelte av tjenestene som inngår i KPI. I perioden januar–april 2021 tilsvarte dette bortfallet om lag 2,5 prosent av vektgrunnlaget i KPI. Andelen var noe lavere i mai–august, mens september var første måned siden mars 2020 hvor det ikke var noe bortfall av prisobservasjoner for konsumgruppene i KPI. I måneder der prisinformasjon var mangelfull ble prisene som hovedregel framskrevet med endringen i totalt KPI. Tjenester med tydelig sesongvariasjon i prisene, slik som flyreiser utenlands og pakketurer, ble derimot framskrevet med sesongfaktorer. Metodisk var behandlingen i 2021 lik den som ble benyttet i 2020.

Årsveksten i KPI-JAE i 2021 var den laveste siden 2018. Årsveksten i KPI i 2021 var derimot klart høyere enn gjennomsnittlig årsvekst for de siste ti årene. Den høyeste årsveksten i både KPI-JAE og KPI de siste ti årene var i 2016, med en vekst på hhv. 3,1 og 3,6 prosent. I februar 2022 var tolv månedersveksten i KPI 3,7 prosent.

Virkningen av avgiftsendringer ut over inflasjonsjustering var -0,6 prosentpoeng i 2021, og framgår i tabell 3.1 som forskjellen mellom veksten i KPI og KPI-JA. Det innebærer at avgiftene vokste saktere enn inflasjonen i 2021, tilsvarende som i 2020. I 2021 var det særlig reduksjoner i avgiftene på øl, vin, snus, sjokolade- og sukkervarer og alkoholfrie drikkevarer som bidro til å redusere veksten i KPI.

Tolv månedersveksten i KPI-JAE falt fra 2,7 prosent i januar 2021 til 0,9 prosent i oktober, før den tiltok til 1,8 prosent i desember. I februar 2022 var tolv månedersveksten i KPI-JAE 2,1 prosent. Tolv månedersveksten i prisene på importerte konsumvarer (utenom jordbruksvarer) økte fra 3,5 prosent i januar 2021 til 4,0 prosent i mars, før

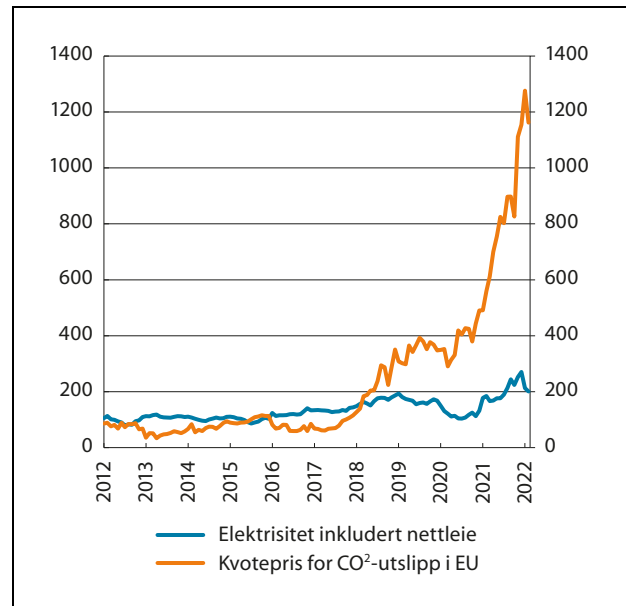

Figur 3.1 KPI og KPI-JAE. Prosentvis vekst fra samme måned året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå

den gradvis avtok til 0,5 prosent i august. Fra oktober og ut året lå tolv månedersveksten mellom 0,6 og 1,4 prosent. Disse bevegelsene må ses i sammenheng med bevegelser i kronekursen. Kronen har hentet seg gradvis inn etter den kraftige svekkelsen i kjølvannet av koronavirusutbruddet våren 2020, men målt ved den importveide kursindeksen var den likevel svakere i 2021 sett under ett enn i årene før pandemien. Tolv månedersveksten i norskproduserte varer utenom jordbruksvarer avtok fra 3,9 prosent i januar 2021 til -0,8 prosent i september og oktober, før den gradvis tiltok til 1,4 prosent i desember.

Endringer i elektrisitetsprisene har vært en viktig kilde til svingninger i prisveksten, se figur 3.2. Både nedbørsmengde og temperatur her hjemme samt utviklingen i europeiske kraft-

Figur 3.2 Elektrisitet inkludert nettleie i KPI og kvotepriser for CO₂-utslipp i EU (indeks 2015=100)

Note: Kvotepris i kroner per metrisk tonn

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Intercontinental Exchange (ICE)

markeder påvirker prisutviklingen. Mens værforholdene i Norge påvirker produksjon og etterspørsel etter kraft i Norge, bidrar kraftproduksjonen i Europa, samt prisene på andre energikilder og karbonutslipp til å påvirke den internasjonale etterspørselen etter norsk kraft. Kraftmarkedet i Norge påvirkes også av overføringskapasiteten internt i Norge og mellom Norge og andre land.

Prisene på elektrisitet inkludert nettleie steg markert fra 2020 til 2021. I fjorårets fem siste måneder var prisene høyere enn noen gang tidligere målt i KPI. Tolv månedersveksten varierte fra 18,9 prosent i januar til 123,5 prosent i november. Etter en nedgang på 29,4 prosent fra 2019 til 2020 var årsgjennomsnittet for prisene på elektrisitet inkludert nettleie 70,8 prosent høyere i 2021 enn i 2020. Tolv månedersveksten var 8,9 prosent i

Tabell 3.1 Konsumprisindeksen (KPI)

	Endring i prosent fra samme periode året før					
	2017	2018	2019	2020	2021	feb. 2022
KPI	1,8	2,7	2,2	1,3	3,5	3,7
KPI justert for avgiftsendringer (KPI-JA)	1,8	2,5	2,3	1,5	4,1	5,4
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE)	1,4	1,6	2,2	3,0	1,7	2,1

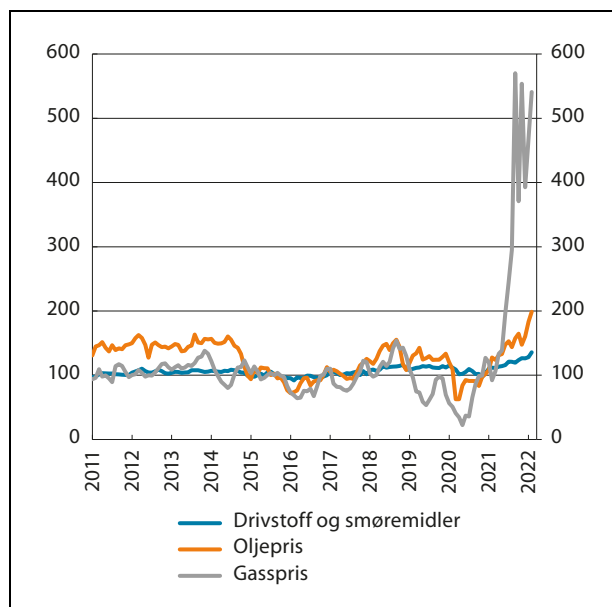
Kilde: Statistisk sentralbyrå

februar 2022. Den midlertidige stønadsordningen for husholdninger som følge av ekstraordinære strømutfgifter bidro til å dempe prisene norske konsumenter betalte for elektrisitet i desember i fjor. En forsterket ordning gjelder også for 1. kvartal i år. Regjeringen har varslet at ordningen skal forlenges ut mars 2023, se boks 3.1.

Etter kraftig fall i de første månedene av pandemien, har oljeprisen tatt seg markert opp, se figur 3.3. Som årgjennomsnitt endte oljeprisen på 608 kroner per fat i 2021, om lag 205 kroner høyere enn i 2020. Oljeprisen har økt kraftig så langt i år og spesielt etter Russlands invasjon av Ukraina. Midt i mars var prisen rundt 900 kroner per fat, men var noen dager tidligere oppe i 1 125 kroner per fat.

Råolje er en viktig produksjonsfaktor for drivstoff. Utviklingen i drivstoffprisene vil likevel ikke alltid følge utviklingen i råoljeprisen, ettersom utviklingen i prisene på bensin og diesel til husholdningene i stor grad også påvirkes av utviklingen i marginene i raffineringsnæringen, avgiftene og avansen til bensinstasjonene. Som årgjennomsnitt var prisene på drivstoff og smøremidler 11,9 prosent høyere i 2021 enn i 2020, etter en nedgang på 6,0 prosent fra 2019 til 2020.

Prisveksten hos flere av Norges handelspartnere har tatt seg opp de siste månedene, se

Figur 3.3 Drivstoff og smøremidler i KPI, oljepris og gasspris (Indeks 2015=100)

Note: Oljepris er nordsjøolje (Brent) i kroner per fat. Gasspris i Europa (NBP) i kroner per Sm³

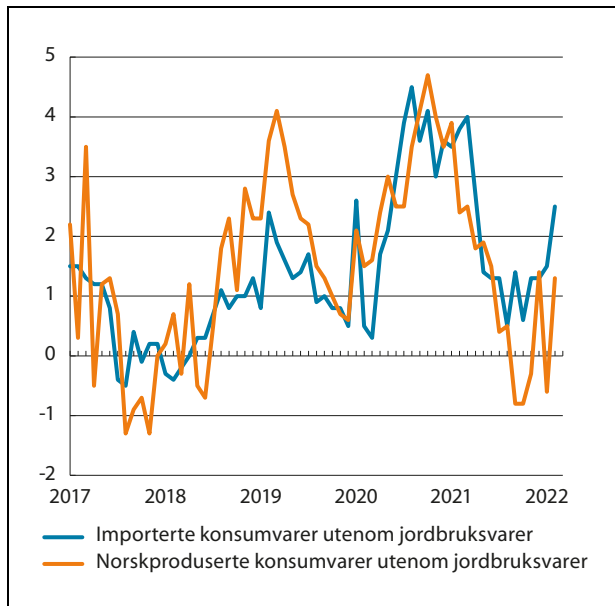
Kilder: Statistisk sentralbyrå og Intercontinental Exchange (ICE)

Tabell 3.2 Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE), etter leveringssektor

	Vekt ¹	Endring i prosent fra samme periode året før			
		2019	2020	2021	feb. 2022
Totalt	1000	2,2	3,0	1,7	2,1
Varer	510,1	1,5	3,0	1,5	2,2
– norske varer	146,6	2,1	3,0	1,4	1,5
– norske jordbruksvarer	34,5	2,0	3,2	1,9	2,3
– norske varer uten jordbruksvarer	112,0	2,1	3,0	1,2	1,3
– importerte varer	363,4	1,3	2,9	1,5	2,4
– importerte jordbruksvarer	25,0	2,3	6,0	-3,1	1,6
– importerte varer uten jordbruksvarer	338,4	1,2	2,7	1,9	2,5
Tjenester	489,9	2,9	3,0	1,9	2,0
– husleie	219,6	1,7	1,5	1,3	1,8
– tjenester uten husleie	270,4	3,7	4,1	2,3	2,1
– hvor arbeidskraft dominerer	91,5	2,9	3,0	3,6	2,8
– med andre viktige priskomponenter	178,8	4,0	4,6	1,7	1,8

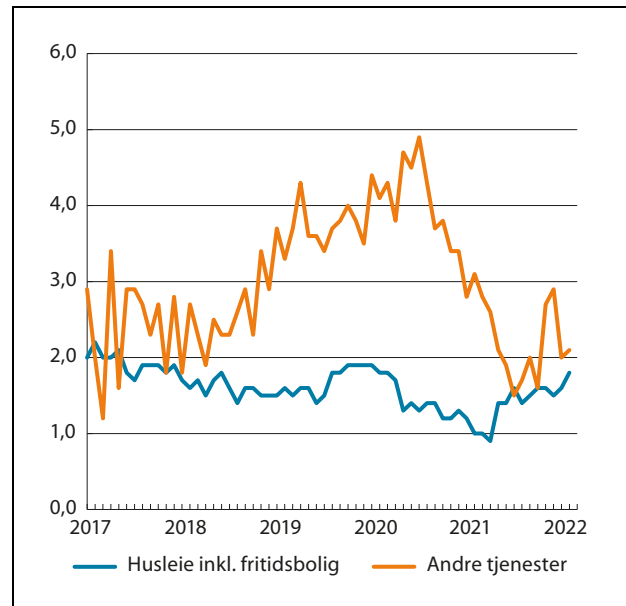
¹ Vektene gjelder fra januar 2022 til desember 2022.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3.4 KPI-JAE etter leveringssektor. Importerte konsumvarer og norskproduserte konsumvarer. Utenom jordbruksvarer. Prosentvis vekst fra samme måned året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3.5 KPI-JAE etter leveringssektor. Andre tjenester og husleie inkl. fritidsbolig. Prosentvis vekst fra samme måned året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå

kapittel 5 om internasjonal økonomi. Det må ses i sammenheng med ekspansiv økonomisk politikk og sterk vekst i samlet etterspørsel, en vridning av husholdningenes forbruk i retning varer, høye råvare- og energipriser og flaskehals i produksjonen av varer og tjenester.

Tabell 3.2 viser utviklingen i veksten i KPI-JAE etter leveringssektor. Prisene på importerte varer påvirkes av kronkursen og av avansen hos detaljister og grossister i Norge. I 2021 steg prisene på importerte konsumvarer (utenom jordbruksvarer) med 1,9 prosent, etter en oppgang på 2,7 prosent året før. Tolvmånedersveksten var mellom 2,7 og 4,0 prosent i de fire første månedene av 2021, 1,3 og 1,4 prosent i de tre neste og mellom 0,5 og 1,4 prosent fra og med august og ut året. I februar 2022 var tolv månedersveksten for importerte konsumvarer (utenom jordbruksvarer) 2,5 prosent. Kronens verdi, målt ved den importveide kursindeksen, var 1,1 prosent sterkere i februar 2022 enn i februar 2021. Som årsgjennomsnitt var den importveide verdien av kronen 5,3 prosent sterkere i 2021 enn i 2020, etter en svekkelse på 6,7 prosent i 2020 og 2,9 prosent i 2019.

Tolv månedersveksten i norskproduserte varer (utenom jordbruksvarer) avtok fra 3,9 prosent i januar 2021 til -0,8 prosent i september og oktober før den gradvis tiltok til 1,4 prosent i desember, se figur 3.4. Som årsgjennomsnitt økte prisene på

norskproduserte konsumvarer (utenom jordbruksvarer) med 1,2 prosent i 2021, etter en vekst på 3,0 prosent i 2020 og 2,1 prosent i 2019, se tabell 3.2.

Husleieindeksen i KPI består av betalt husleie og beregnet husleie som skal uttrykke verdien av tjenesten selveiere og andelseiere får av boligen sin. Prisene på denne tjenesten antas å følge utviklingen i leieprisene på tilsvarende boliger i leiemarkedet. Figur 3.5 viser utviklingen i husleiene inkludert fritidsbolig. Fra 2020 til 2021 steg husleiene med 1,3 prosent, mot en vekst på 1,5 prosent i 2020. Tolvmånedersveksten i husleiene holdt seg mellom 0,9 prosent og 1,6 prosent gjennom fjoråret. Prisene på andre tjenester steg med 2,3 prosent i 2021, etter en økning på 4,1 prosent i 2020. Tolvmånedersveksten holdt seg mellom 1,5 og 3,1 prosent.

3.1.2 Prisutviklingen for ulike konsumgrupper

I tabell 3.3 er konsumprisindeksen inndelt etter konsumgrupper, og inkluderer energivarer og avgifter. Prisene på hovedgruppen *klær og skotøy* falt med 1,3 prosent i 2021. Klær og skotøy er typiske importvarer, og prisutviklingen må både ses i sammenheng med prisnivået i land som står for mye av produksjonen, utviklingen i krone-

kursen og norsk kostnadsutvikling. Mens prisene på klær falt med 1,4 prosent, falt prisene på skotøy med 0,7 prosent. Prisene på klær og skotøy har falt med 48 prosent siden 1996.

Prisene på *matvarer og alkoholfrie drikkevarer* falt med 2,0 prosent fra 2020 til 2021, mot en oppgang på 3,2 prosent fra 2019 til 2020. Nedgangen har sammenheng med avgiftsreduksjoner på sjokolade- og sukkervarer og alkoholfrie drikkevarer. I tillegg kan prisnedgangen i 2021 ha sammenheng med at prisveksten var unormalt høy i 2020. I fjor viste matvareprisene positiv månedsvest i januar, februar og juli, og negativ månedsvest i resten av året. Normalt har matvareprisene et tydeligere sesongmønster med prisoppgang om våren og fram til sommeren, med unntak av nedgang i påskemåned, og prisnedgang fra august

og ut året. Prisnedgang før jul og i påskemåned skyldes tilbudsaktivitet, mens det normale sesongmønsteret ellers nok delvis kan tilskrives en kombinasjon av sesongmønster i matproduksjonen både i Norge og internasjonalt og delvis sesongbestemte norske tollbarrierer på frukt og grønt. På årsbasis falt matvareprisene med 1,2 prosent i 2021. Det var særlig prisene på sukkervarer, frukt, grønnsaker og melk, ost og egg som bidro til prisfallet. Prisene på alkoholfrie drikkevarer falt med 8,2 prosent i 2021, mot en vekst på 0,6 prosent i 2020. I februar var tolv månedersveksten i prisene på matvarer og alkoholfrie drikkevarer 0,8 prosent.

Prisene på *alkohol og tobakk* falt med 1,8 prosent fra 2020 til 2021, etter en vekst på 2,7 prosent i 2020. Nedgangen i 2021 må ses i sammenheng

Tabell 3.3 Konsumprisindeksen – varer og tjenester etter konsumgruppe

	Vekt ¹	Endring i prosent fra samme periode året før					
		2017	2018	2019	2020	2021	feb. 2022
Totalt	1000	1,8	2,7	2,2	1,3	3,5	3,7
01 Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	128,6	0,0	2,5	1,0	3,2	-2,0	0,8
02 Alkoholdrikker og tobakk	42,0	2,0	2,2	2,7	2,7	-1,8	2,5
03 Klær og skotøy	50,9	-0,6	-3,4	1,0	-1,7	-1,3	-0,9
04 Bolig, lys og brensel	246,2	3,0	5,0	1,9	-3,5	10,0	5,8
<i>Herav: Betalt husleie</i>	44,9	2,2	1,7	1,8	1,5	1,3	1,8
<i>Beregnet husleie</i>	138,5	1,8	1,5	1,7	1,4	1,2	1,7
<i>Elektrisitet, fyringsoljer oa. brensel</i>	43,8	8,2	23,2	0,7	-27,2	65,2	12,2
<i>Herav: Elektrisitet inkludert nettleie</i>	39,7	9,3	25,6	0,7	-29,4	70,8	8,9
05 Møbler og husholdningsartikler	68,9	-1,2	1,2	2,4	6,8	3,7	4,9
06 Helsepleie	33,9	2,0	1,6	2,6	2,9	3,0	2,3
07 Transport	149,7	2,5	3,5	3,0	1,6	2,1	4,6
<i>Herav: Kjøp av egne transportmidler</i>	68,2	1,7	2,8	1,1	1,8	2,0	1,9
<i>Drift og vedlikehold av transportmidler</i>	56,2	4,2	5,2	3,2	0,8	6,2	10,1
<i>Transporttjenester</i>	25,3	0,7	1,9	6,3	2,3	-4,5	-2,0
08 Post- og teletjenester	23,7	1,1	1,0	3,2	4,8	1,5	1,3
09 Kultur og fritid	107,9	2,8	2,4	2,9	3,4	3,1	3,1
10 Utdanning	4,9	4,9	6,2	4,3	3,1	1,9	2,0
11 Hotell- og restauranttjenester	56,2	3,6	2,8	2,6	2,1	3,3	5,4
12 Andre varer og tjenester	87,2	2,2	1,5	1,4	3,6	2,6	2,1

¹ Vektene gjelder fra januar 2022 til desember 2022.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

med avgiftsreduksjoner på snus og øl. Prisene på øl falt med 1,9 prosent, vin med 0,4 prosent og tobakk med 3,7 prosent. Prisene på brennevin økte med 1,8 prosent.

Prisene på konsumgruppen *bolig, lys og brensel* steg med 10 prosent i 2021, etter en nedgang på 3,5 prosent i 2020. Oppgangen i prisveksten fra 2020 til 2021 skyldes særlig høyere prisvekst på elektrisitet.

Prisene på *møbler og husholdningsartikler* steg med 3,7 prosent i 2021, etter en oppgang på 6,8 prosent i 2020.

For konsumgruppen *transport* økte prisene med 2,1 prosent i 2021, etter en vekst på 1,6 pro-

sent i 2020. Oppgangen i veksten i transportprisene skyldes høyere prisvekst på drivstoff og smøremidler og kjøp av egne transportmidler, mens nedgang i prisene på transporttjenester trakk i motsatt retning. Prisene på flyreiser falt med 10,6 prosent i 2021, etter en oppgang på 0,9 prosent i 2020. På grunn av bortfall av målte priser ble prisene på flyreiser for deler av 2021 estimert.

Prisene på *post- og teletjenester* steg med 1,5 prosent i 2021, etter en oppgang på 4,8 prosent i 2020. Det er syvende året på rad med oppgang i prisene på denne varegruppen. Mens prisene på posttjenester økte med 3,2 prosent, var økningen

Boks 3.1 Tiltak for å kompensere husholdningene for høye strømpriser

Lav fyllingsgrad i vannmagasinene og økt europeisk etterspørsel etter norsk kraft, særlig som følge av rekordhøye gasspriser i Europa, bidro til at elektrisitetsprisene i Norge nådde rekordhøye nivåer i 2021. Gjennomsnittlig norsk spotpris steg fra rundt 48 øre/kWh i januar til rundt 149 øre/kWh i desember 2021. Den gjennomsnittlige norske spotprisen avtok i januar 2022, men tok seg kraftig opp etter invasjonen av Ukraina. Mellom 1. og 7. mars i år lå den gjennomsnittlige norske spotprisen mellom rundt 110 og 172 øre/kWh. Det har vært store prisforskjeller mellom de forskjellige prisområdene i Norge det siste året, med betydelig lavere priser i Nord- og Midt-Norge enn i øvrige deler av landet.

Stortinget har vedtatt en midlertidig stønadsordning til husholdningene som følge av ekstraordinære strømutgifter for desember 2021 og januar–mars 2022. Dersom den gjennomsnittlige spotprisen for kraft en måned går over 70 øre per kilowattime ekskl. avgifter, bistår staten med støtte til husholdningenes strømkostnad. For desember betalte staten 55 prosent av kraftprisen over 70 øre per kilowattime, for et strømforbruk opp til 5 000 kWh per måned. For januar, februar og mars er stønadsgraden 80 prosent. Det er spotprisen for kraft i det aktuelle prisområdet som husholdningen tilhører, som legges til grunn for beregning av eventuell støtte. Beløpet som blir kompensert vil være uavhengig av hvilken type strømvtale den enkelte husholdning har. Ordningen vil også omfatte fellesmålt strømforbruk for husholdninger i eierseksjonssameier, borettslag, bolig-

aksjeselskaper og ikke-seksjonerte boligsameier. Hytter faller ikke inn under ordningen. Regjeringen har varslet at ordningen skal forlenges ut mars 2023.

Det er også vedtatt en reduksjon i alminnelig sats for el-avgiften. I januar–mars 2022 vil el-avgiften være 8,91 øre per kWh, mot 15,41 øre per kWh i april–desember 2022.¹ I lys av høye strømpriser er det også vedtatt andre tiltak, herunder økt bostøtte, økt støtte til studenter, ENØK-tiltak gjennom Enova og støtte til kommunene for merutgifter til økonomisk sosialhjelp. Disse ordningene vil ikke påvirke KPI direkte. I tillegg vil regjeringen innføre midlertidige ordninger for veksthusnæringen og jordbruket, samt frivillige organisasjoner.

Både den midlertidige stønadsordningen til husholdningene og redusert el-avgift vil påvirke elektrisitetsprisene inkludert nettleie slik disse måles i KPI. El-avgiften inngår i nettleien og reduksjonen vil derfor isolert sett dempe nettleien. Den midlertidige stønadsordningen regnes som en produktsubsidie i KPI og behandles derfor som en reduksjon i de målte strømprisene i de prisområdene der husholdninger gis støtte. De reduserte prisene inngår i den ordinære beregningen av delindeksen for konsumgruppen elektrisitet inkludert nettleie. I KPI justert for avgiftsendringer, KPI-JA, vil en produktsubsidie behandles som en negativ skatt, slik at prisene som legges til grunn vil være prisene fra KPI pluss subsidien.

¹ Husholdninger i deler av Troms og Finnmark fylke har fritak fra el-avgift.

for teletjenester på 1,4 prosent. Teletjenester utgjør nær 80 prosent av denne konsumgruppen, og posttjenester knapt 3 prosent. Prisene på teleutstyr steg med 1,5 prosent fra 2020 til 2021, etter en oppgang på 3,9 prosent i 2020. Teleutstyr er i stor grad importert, og prisveksten bør derfor ses i sammenheng med bevegelser i kronekursen. Som for andre importvarer vil prisutviklingen også avhenge av blant annet norsk kostnadsutvikling og prisnivået i land som står for mye av produksjonen.

Prisene på konsumgruppen *kultur og fritid* økte med 3,1 prosent i 2021, etter en vekst på 3,4 prosent året før. Prisene på kulturtjenester, som inneholder blant annet kino- og teaterbesøk, steg med 3,2 prosent i 2021, etter en økning på 5,6 prosent i 2020. Prisene på aviser og tidsskrifter steg med 2,5 prosent i 2021, etter en økning på 3,2 prosent i 2020. I 2021 steg prisene på audiovisuelt utstyr med 1,0 prosent, etter oppgang på 2,5 prosent i 2020.

Vektene for undergruppene i KPI er gitt i tabell 3.3, og oppdateres ved overgangen til nytt år. Siden 2011 har årlig nasjonalregnskap vært hovedkilden til utarbeidelsen av vektene i KPI. Årlig nasjonalregnskap publiseres om lag to år etter aktuelt år. I normalår er ikke avstanden på to år til telleåret ansett å være et problem for vektene i KPI, ettersom det sjelden skjer store endringer i forbruksmønster fra et år til det neste. For å gjenspeile de betydelige konsumendringene som fant sted som følge av koronapandemien og smitteverntiltakene i 2020 ble det i vektberegningene for 2021 imidlertid brukt et gjennomsnitt av konsumet i årene 2019 og 2020. Også i 2021 har husholdningenes konsum vært påvirket av pandemien, men sammenlignet med 2020 har smitteverntiltakene vært mindre inngripende. I vektberegningene for 2022 har SSB derfor valgt å bruke årlig nasjonalregnskap for 2020 som hovedkilde og supplert med informasjon fra månedlige nasjonalregnskapstall for 2021. Også i framtidige år vil månedlige nasjonalregnskapstall benyttes for utarbeidelse av vektene.¹

3.2 Anslag på konsumprisutviklingen i 2022

For å anslå prisutviklingen framover har Beregningsutvalget som vanlig gjennomført beregninger

med Statistisk sentralbyrås makroøkonomiske modell KVARTS.² Resultatene er vist i tabell 3.6.

3.2.1 Forutsetninger for modellberegningene

De viktigste størrelsene som anslås utenfor modellen i våre KPI-beregninger, er oppsummert i tabell 3.4. Utviklingen i *importprisene* er viktig for prisutviklingen i Norge. Konsumprisindeksen definerer rundt 30 prosent av produktene som importerte konsumvarer. Prisene på disse varene inneholder imidlertid også betydelige hjemme-kostnadselementer i form av varehandelens bruttoavanser og avgifter. Samtidig er det direkte og indirekte import knyttet til produktinnsatsen i produksjonen av varer og tjenester som leveres fra norske næringer. På denne måten får priser på importert produktinnsats også betydning for norske konsumpriser.

Importprisforløpet påvirkes blant annet av utviklingen i kronekursen, verdensmarkedsprisene på råvarer, prisstigningen hos handelspartnere, vridninger i importen i retning lavkostland og trendmessig nedgang i prisene på enkelte varegrupper (eksempelvis audiovisuelt utstyr).

Invasjonen i Ukraina og de påfølgende sanksjonene har medført en kraftig økning i mange råvarepriser. Fra midten av februar til 7. mars økte oljeprisen fra rundt 90 til 124 dollar per fat. Utvalget har i modellberegningene lagt til grunn gjennomsnittlig terminpris i perioden 1.–7. mars 2022. Markedet for framtidpriser indikerer at oljeprisen (Brent Blend), målt i dollar, vil falle til rundt 96 dollar per fat mot slutten av 2022. Som årsgjennomsnitt stiger oljeprisen fra 70,6 dollar per fat i 2021 til 102,9 dollar per fat i 2022, en økning på 45,7 prosent. Endringer i oljeprisen slår ut i konsumprisene først og fremst gjennom bensinprisene og andre transportkostnader. Økte drivstoffpriser øker også produksjonskostnadene i annen norsk vare- og tjenesteproduksjon, noe som isolert sett bidrar til høyere priser generelt. Dersom oljeprisen blir 10 prosent høyere eller lavere enn lagt til grunn, viser beregninger at det vil endre det samlede prisnivået med 0,15 prosent, jf. tabell 3.6. Utviklingen i andre råvarepriser er nærmere omtalt i kapittel 5 om internasjonal økonomi.

¹ Se Hov, K.N. (2022). Vekter for KPI og HKPI 2022. <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/konsumpriser/artikler/vekter-for-kpi-og-hkpi-2022>.

² Brasch, T. v., Cappelen, Å., Kristjansson, S. A. (2020). KVARTS – modelling of the Consumer Price Index. The impact on domestic consumer prices of tax changes and foreign prices. Statistisk sentralbyrå. Documents 2020/39.

Invasjonen i Ukraina og de påfølgende sanksjonene har også medført en kraftig økning i prisen på elektrisitet. Utviklingen i terminprisene på elektrisitet indikerer at *elektrisitetsprisene inkludert nettleie* kun vil falle litt utover våren, slik disse måles i KPI. For utviklingen i systemprisene har utvalget i modellberegningene lagt til grunn gjennomsnittlig terminpris i perioden 1.–7. mars 2022. Gjennomsnittlig norsk spotpris blir da 99,3 øre/kWh i 2022 mot fjorårets realiserte spotpris på 65,5 øre/kWh. Som følge av de høye strømprisene vedtok Stortinget å innføre en midlertidig støtteordning til husholdningene, samt en reduksjon i alminnelig sats for el-avgiften. Regjeringen har nå varslet at ordningen skal forlenges ut mars 2023. Som en teknisk forutsetning er det lagt til grunn at også perioden med redusert el-avgift videreføres ut året. Den anslåtte økningen i spotprisen får dermed ikke fullt gjennomslag i konsumprisene. 74,1 prosent av husholdningene hadde kraftpriskontrakter knyttet til spotpris i 3. kvartal 2021, mens de resterende er fordelt på fastpriskontrakter og såkalte variabelpriskontrakter som endres langsommere enn spotprisen. Sammenlignet med 3. kvartal 2020 er andelen husholdninger med kraftpriskontrakter knyttet til spotpris redusert med 6 prosentpoeng. Det er et påslag fra spotprisen til kraftprisen husholdningene står overfor. Samlet er det lagt til grunn at elektrisitetsprisene, som inkluderer kraftpris, nettleie, skatter og avgifter, men fratrukket subsidier, vil stige rundt 0,8 prosent som årsgjennomsnitt fra 2021 til 2022. Usikkerheten knyttet til utviklingen i spotprisene framover er betydelig. Forlengelsen

av strømstøtten reduserer denne usikkerheten kraftig, og særlig risikoen for betydelig høyere strømpriser. I 2018 og 2021 var hovedgrunnen til at utvalget undervurderte KPI-veksten at strømprisene økte langt mer enn lagt til grunn. I tabell 3.6 er det gjengitt modellberegninger som viser at dersom elektrisitetsprisene som husholdningene står overfor (inkludert strømstøtte) blir 10 prosent høyere enn lagt til grunn, vil det endre det samlede prisnivået med 0,36 prosent i forhold til referansebanen. Beregningen inkluderer både den direkte effekten for husholdninger av økt elektrisitetspris og de indirekte effektene ved at høyere kostnader for næringslivet veltes over til forbruker og gir økt pris også for andre konsumvarer.

Usikkerheten om utviklingen i valutakursen er stor. Det legges til grunn for beregningene at kronkursen, målt ved den importveide kronkursen, videreføres basert på den gjennomsnittlige kursen i perioden 1.–7. mars 2022. Kronen vil på årsbasis da styrkes med 2,2 prosent fra 2021 til 2022, jf. tabell 3.4. Dersom den importveide kronkursen blir 1 prosent sterkere eller svakere i hvert kvartal enn det som er lagt til grunn, vil det bidra til å endre samlet prisvekst med om lag 0,13 prosentpoeng i 2022, jf. tabell 3.6.

Endringer i kronkursen påvirker prisene på importerte konsumvarer med et tidsetterslep. Det må blant annet ses i lys av at det er kostnader forbundet med å justere prisene, at langvarige kontrakter og valutasikring bidrar til at bedriftenes innkjøpspriser i perioder er uendret av kronkursen. Konkurransesituasjonen vil også påvirke

Tabell 3.4 Viktige forutsetninger for KVARTS-beregningen av konsumprisvekst fra 2021 til 2022. Prosentvis vekst fra året før

	2021	2022
Importveid valutakurs ¹	-5,4	-2,2
Konsumpriser i euroområdet	2,6	5,0
Priser på bearbejdede eksportvarer hos handelspartnerne ²	2,4	4,7
Råolje i USD ³	63,1	45,7
Elektrisitetspris ^{1,4}	70,8	0,8

Årstallene er konvertert fra kvartalsfrekvens.

¹ Basert på en videreføring av det den gjennomsnittlige kursen i perioden 1.–7. mars 2022. Negativ endring betyr appresiering/styrking av norske kroner.

² Eksportpriser for bearbejdede industrivarer, i utenlandsk valuta (hentet fra Macrobond) sammenveid med vektor beregnet på grunnlag av import fra Norges 24 viktigste handelspartnere.

³ Anslaget er basert på gjennomsnittlig terminpris i perioden 1.–7. mars 2022 og reflekterer at oljeprisen øker fra 70,6 dollar per fat i 2021 til 102,9 dollar per fat i 2022.

⁴ Prisen på elektrisk kraft inkludert nettleie som husholdningene betaler ifølge KPI.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

bedriftenes prisadferd. For eksempel kan hard konkurranse om kundene bidra til at importører, i håp om å beholde markedsandeler, ikke endrer prisene sine fullt ut når innkjøpsprisene øker som følge av svakere krone.

Utviklingen i prisene på importerte konsumvarer (i norske kroner) påvirkes også av prisutviklingen i utlandet. Økte priser i utlandet betyr høyere kostnader for norske importører selv om kronekursen ikke endrer seg. Flaskehalsene i produksjonen av varer og tjenester som gjorde seg gjeldende internasjonalt i 2021 vil trolig også prege 2022 som følge av krigen i Ukraina og de påfølgende internasjonale sanksjonene rettet mot Russland. I tillegg er ikke pandemien over, og det er nylig blitt innført strenge smitteverntiltak i mange byer i Kina som følge av nye utbrudd. Det er lagt til grunn at prisveksten på bearbejdede eksportvarer hos handelspartnerne, som er en viktig kostnadskomponent, vil øke med 4,7 prosent og at konsumprisene i euroområdet vil øke med 5,0 prosent fra 2021 til 2022, se tabell 3.4. Den europeiske sentralbanken anslo 10. mars 2022 at inflasjonen i euroområdet vil stige med 5,1 prosent i 2022, noe som representerte en oppveiding på hele 1,9 prosentpoeng fra anslaget for 2022 laget i desember 2021. Det meste av oppveidingen skyldes økte energipriser, mens bare 0,1 prosentpoeng av revisjonen kan tilskrives økte matvarepriser.

Gjennomslaget til konsumpriser i Norge fra internasjonale matvarepriser har tidligere vist seg å være lavere enn i andre europeiske land. Dette skyldes at landbrukspolitikken i Norge i større grad bidrar til å skjerme innenlandske matvarepriser fra internasjonale prissvingninger (Sand og Støholen, 2009).³ Både Ukraina og Russland er blant verdens største hveteeksportører. Som følge av krigen i Ukraina har internasjonale hvetepriser i slutten av februar og starten av mars skutt i været fra et allerede høyt nivå. FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) anslo 11. mars 2020 at lavere produksjon av korn og solsikkefrø som følge av krigen i Ukraina vil kunne medføre at internasjonale fôr- og matvarepriser stiger mellom 8 og 22 prosent fra dagens nivåer. Ifølge markedsregulatoren for korn, Felleskjøpet, var det i 2021 over 70 prosent norsk korn i norske brød og andre norske produkter av korn. For at mel- og kraftfôrindustrien er sikret tilgang på varer som ikke produseres i tilstrekkelige mengder i Norge

er det nødvendig å importere korn gjennom importkvoter med redusert tollsats. Tollsatsen settes normalt slik at importkornet er omtrent like dyrt som norsk korn. I dagens situasjon, hvor den internasjonale prisen på hvete er høyere enn norske priser, er tollsatsen på importkvoter satt lik null. De største prisendringene på matvarer skjer normalt 1. februar og 1. juli etter at nye målpriser er fastsatt i jordbruksforhandlingene. I hvilken grad regjeringens satsing på økt norsk matproduksjon slår ut i økt prisstigning avhenger av hvor mye av jordbruksoppgjøret som tas ut i form av økte målpriser og hvor mye som finansieres med økte tilskudd over statsbudsjettet. Matvarer utgjør rundt 11 prosent av varekurven i konsumprisindeksen. Om dagens situasjon vedvarer må man regne med fortsatt oppgang i matprisene. På usikkert grunnlag er det anslått at norske matvarepriser, slik de måles i konsumprisindeksen, vil stige mellom 4 og 5 prosent i 2022. Dette er om lag 3 prosentpoeng høyere enn det som lå til grunn for prisanslaget på KPI i Beregningsutvalgets foreløpige rapport fra februar, og bidrar isolert til å løfte prisanslaget med 0,3 prosentpoeng i 2022. Både innretningen i jordbruksforhandlingene, kostnadsutvikling på øvrige innsatsfaktorer for produsenter og matvarekjedene, samt avansepåslag gjør at det er stor usikkerhet knyttet til effektene på forbrukerprisene.

Prisene på varer til konsum påvirkes av *avgiftsopplegget* og subsidier (strømstøtte) og hvordan aktørenes atferd påvirkes. Regjeringen vil videreføre strømstøtten til å gjelde ut mars 2023. Utvalget har som en teknisk forutsetning også videreført den reduserte el-avgiften i 2022. Basert på forutsetningene ovenfor vil en videreføring av ordningene med strømstøtte og lavere el-avgift ut året redusere veksten i konsumprisindeksen med henholdsvis 0,6 og 0,2 prosentpoeng. Særavgiftene er i utgangspunktet inflasjonsjustert med 1,3 prosent i tråd med hva som ble framlagt i Nasjonalbudsjettet for 2022. Utover dette øker avgiftene på drivstoff noe samlet sett i 2022. Økningen i CO₂-avgiften kompenseres med redusert veibruksavgift og redusert trafikksikringsavgift. I beregningen legges det til grunn at prisen på elektrisitet inklusiv nettleie og drivstoff øker med henholdsvis 0,8 og 22 prosent på årsbasis. I disse vekstratene er virkninger fra avgiftsendringer på energivarer og strømstøtten inkludert. Samlet sett bidrar energivarene til å øke KPI-veksten i prognosen med 1,0 prosentpoeng målt med differansen mellom KPI og KPI-JE.

For å beregne kilen mellom KPI og KPI-JAE må effekten av avgiftsøkninger utenom energi-

³ Sand, T. K. og Støholen, B. (2009). *Stigende matvarepriser – en drivkraft for inflasjonen?* Norges Bank, Penger og kreditt 2/2008. 35–36.

varer legges til bidraget fra energivarene. I disse beregningene må det tas hensyn til avgifts- endringer som ble innført i løpet av 2021, og som også gir priseffekter inn i 2022. Dette gjelder avgifter på alkoholfrie drikkevarer som ble avvirket 1. juli 2021 og reverseringen av lav sats for merverdiavgift fra 1. oktober 2021. Stortinget har vedtatt å utsette den planlagte gjeninnføringen av flypassasjeravgiften til 1. juli 2022. Tobakks- avgiften har økt med 5 prosent over ordinær pris- justering fra årsskiftet. Engangsavgiften for per- sonbiler og ladbare hybridbiler har økt, og det er i tillegg innført full trafikksforsikringsavgift og omregistreringsavgift (reduert sats) for elbiler. Samlet sett antas avgifts- endringer på andre varer enn energivarer å øke KPI-veksten med 0,2 prosentpoeng i 2022.

Det legges til grunn at energivarer og avgifts- økninger utenom energivarer bidrar til å øke KPI- veksten med henholdsvis 1,0 og 0,2 prosent- poeng. Den samlede kilen mellom KPI og KPI- JAE blir dermed 1,2 prosentpoeng.

3.2.2 Modellresultater

I KVARTS antas bedriftene å sette prisene som et påslag på sine marginalkostnader med en varierende grad av tidsforsinkelse i tilpasningen. Beregningene som ble gjennomført med KVARTS i mars 2022 viser at lønnskostnader per produsert enhet vil øke med 0,9 prosent og at importpris- veksten på konsumrelaterte varer vil øke med 5,1 prosent i 2022. Kronekursen forutsettes å styrke seg med 2,2 prosent fra 2021 til 2022, se tabell 3.4. Isolert sett vil 1 prosent sterkere krone bidra til å redusere KPI med 0,13 prosent, se tabell 3.6. Et sentralt punkt for inflasjonsutviklingen her

hjemme blir den internasjonale prisveksten på råvarer, ferdigvarer og frakt framover. Flaske- halsen i produksjonen av varer og tjenester har medført at fraktprisene har økt til historisk høye nivåer gjennom 2021 (se kapittel 5). Krigen i Ukraina og de påfølgende internasjonale sank- sjonene rettet mot Russland vil kunne medføre at disse flaskehalsene forsterkes i 2022. Basert på terminpriser er det forutsatt en markert økning som årsgjennomsnitt i oljeprisen, noe som inne- bærer at oljeprisen ventes å avta litt gjennom året.

Modellberegningen gir en vekst på 3,3 prosent for KPI og 2,1 prosent for KPI-JAE, se tabell 3.6. Beregningen indikerer at firekvarteralsveksten i KPI-JAE øker litt gjennom 2022. Dette må ses i sammenheng med at antatt økte internasjonale prisimpulser fører til vekst i prisene på import- varer utover 2022, men styrkingen av kronen fra 2021 til 2022 bidrar isolert sett til å dempe de internasjonale prisimpulsene.

Det er stor usikkerhet i prisvekstanslaget. Usikkerheten for 2022 er ekstraordinær og spesi- elt knyttet til krigen i Ukraina, sanksjonene mot Russland og effektene dette har på energipriser, kronekursen og de flaskehalsene i produksjonen av varer og tjenester som nå preger internasjonal økonomi. Selv om usikkerheten er stor, blir hus- holdningene i betydelig grad skjermet for ytter- ligere økning i prisen på elektrisk kraft gjennom strømstøtteordningen, noe som isolert sett redu- serer sannsynligheten for at prisveksten blir høy- ere enn 3,3 prosent. Dersom det ikke hadde vært noen ordninger for strømstøtte og redusert el-avgift, verken for desember i fjor eller for noen periode i år, ville konsumprisveksten i 2022 anslagsvis vært 1,2 prosentpoeng høyere.

Tabell 3.5 Modellresultater. Beregnet vekst i viktige kostnadskomponenter

	2021	2022
Lønnskostnader per produsert enhet ¹	2,7	1,6
Importpriser, tradisjonelle varer	5,5	5,0
– Konsumrelaterte importvarer ²	2,8	3,3

¹ I næringsvirksomhet i Fastlands-Norge.

² Importpriser for foredlede jordbruks- og fiskeprodukter, drikkevarer og tobakk, tekstil- og bekledningsprodukter, diverse industriprodukter, verkstedprodukter, biler mv. og matvarer og råvarer målt i norske priser.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Tabell 3.6 Modellresultater. Beregnet¹ vekst i KPI og KPI-JAE i 2022 og virkninger av enkelte endringer i noen sentrale forutsetninger. Vekst i prosent fra samme periode året før og virkninger i prosent av prognosebanen

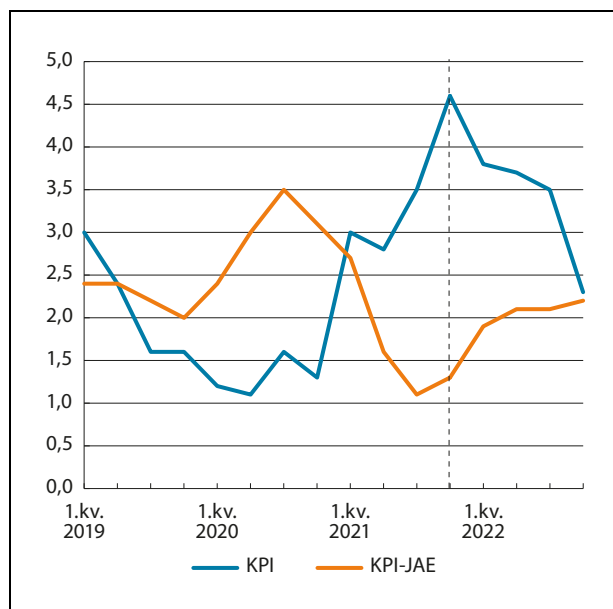
	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.	Året
KPI	3,8	3,7	3,5	2,3	3,3
KPI-JAE	1,9	2,1	2,1	2,2	2,1
<i>Virkninger på KPI av:</i>					
10 prosent høyere/lavere elektrisitetspris	+/- 0,42	+/- 0,43	+/- 0,31	+/- 0,28	+/- 0,36
1 prosent svakere/sterkere krone	+/- 0,10	+/- 0,15	+/- 0,13	+/- 0,14	+/- 0,13
10 prosent høyere/lavere oljepris	+/- 0,14	+/- 0,17	+/- 0,15	+/- 0,15	+/- 0,15

¹ Beregningene er gjort med eksogen rente og valutakurs. Elektrisitetsprisen representerer prisen husholdningene står overfor og inkluderer nettleie, avgifter og subsidier (strømsstøtte).

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

3.2.3 Utvalgets anslag på konsumprisveksten i 2022

Basert på forutsetningene omtalt ovenfor, gir beregningen med KVARTS-modellen en vekst i KPI på 3,3 prosent fra 2021 til 2022. Slike modellbaserte beregninger vil alltid være usikre. Tabell 3.6 gjengir modellberegninger som viser hvordan endrede forutsetninger for valutakurs, elektrisitetspris og oljepris påvirker det samlede prisnivået i forhold til referansebanen. Med bakgrunn i de beregningene som er foretatt og ovennevnte vurderinger, anslår Beregningsutvalget nå en vekst i KPI på 3,3 prosent i 2022.

Figur 3.6 KPI og KPI-JAE. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før¹

¹ Den heltrukne linjen illustrerer faktisk utvikling, mens stiplet linje er prognose.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Boks 3.2 Dekomponering av TBUs prognosefeil for KPI i 2021

TBU anslo en vekst i KPI fra 2020 til 2021 på 2,8 prosent i rapporten publisert 25. mars 2021. Veksten i KPI ble 3,5 prosent i 2021. Utvalgets anslag var dermed 0,7 prosentpoeng lavere enn hva veksten i KPI ble.

Tabell 3.7 viser anslagene fra TBU i mars samt den faktiske utviklingen, både for KPI som helhet, men også for fem størrelser som historisk har vist seg å være viktige for inflasjonsutviklingen. Dette gjelder kronekursen, konsumpriser i euroområdet, prisen på bearbejdet eksportvarer, råoljeprisen og elektrisitetsprisen. I tillegg viser tabellen de samlede bidragene til den totale prognosefeilen på 0,7 prosentpoeng knyttet til at anslagene for de fem forklaringsfaktorene avvek fra den faktiske utviklingen. Analysen er gjennomført ved hjelp av den kvartalsvise makroøkonomiske modellen KVARTS som også ble brukt for å lage KPI-anslagene i 2021. Den nederste raden viser avvik som følge av andre forhold enn de fem størrelsene nevnt ovenfor. Dette inkluderer

effekter av alle andre forklaringsfaktorer i KVARTS, som for eksempel avgiftsendringer, samt feilspesifikasjoner i modellen.

Dekomponeringen i tabellen viser at kronekursen styrket seg om lag som anslått. Alle de andre faktorene bidro til å trekke inflasjonen opp sammenlignet med TBUs anslag fra mars i fjor. Den kraftige og overraskende økningen i elektrisitetsprisen bidro til å trekke veksten i KPI opp med hele 1,4 prosentpoeng. Samlet bidro alle de fem forklaringsfaktorene til å trekke opp inflasjonen med 1,8 prosentpoeng. Andre forhold enn de fem analysert i tabell 3.7 har bidratt til å trekke ned inflasjonen med 1,1 prosentpoeng. Denne restposten inkluderer bidrag fra avrunding, avvik i anslag for andre variabler mv. Det totale avviket må også ses i sammenheng med de ekstraordinære metodene for å konstruere KPI i 2021, samt avvik som kan oppstå ved at KVARTS er en kvartalsmodell og at KPI konstrueres på månedsbasis.

Tabell 3.7 Konsumprisindeksen. Dekomponering av prognosefeilen for 2021. Prosentvis vekst fra året før

	Anslag TBU (mars)	Endelig tall	Avvik m/bidrag
KPI	2,8	3,5	0,7
Importveid kronekurs ¹	-4,9	-5,4	-0,1
Konsumpriser i euroområdet	1,2	2,6	0,1
Priser på bearbejdet eksportvarer	0,4	2,4	0,2
Råolje i USD ²	40,8	63,1	0,2
Elektrisitetspris	30,7	70,8	1,4
Alle fem forklaringsfaktorer ³	-	-	1,8
Annet ⁴	-	-	-1,1

Årstillene er konvertert fra kvartalsfrekvens.

¹ Inkluderer utviklingen for NOK per euro og NOK per USD.

² Anslag basert på terminpriser i USD.

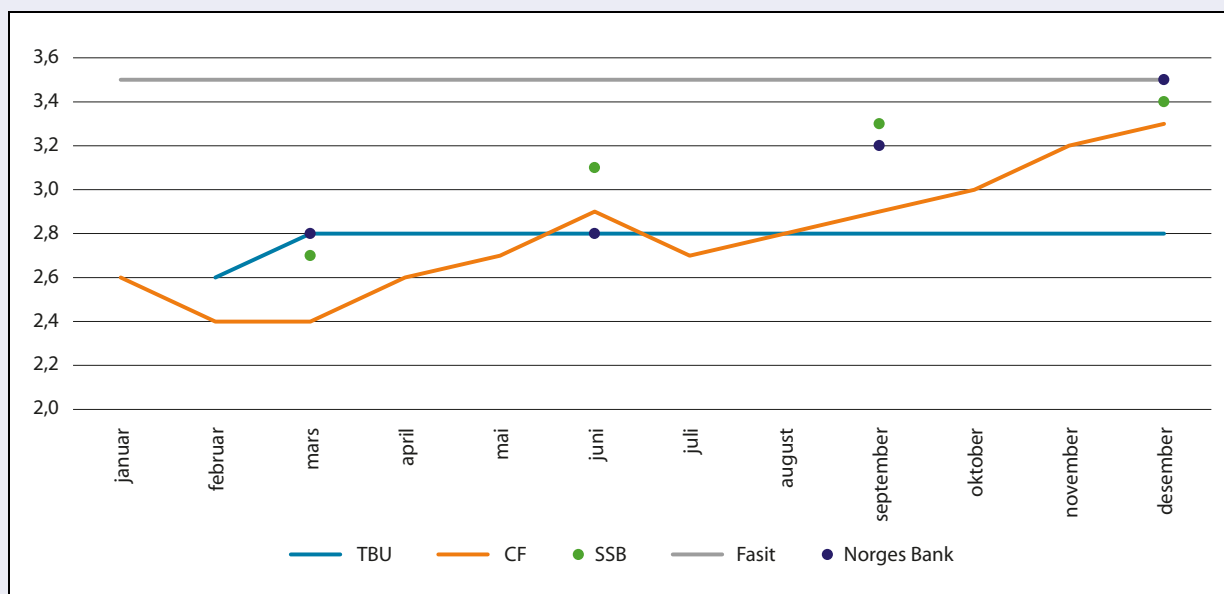
³ Summen av de enkelte forklaringsfaktorene avviker fra summen som følge av sammensetningseffekter.

⁴ Inkluderer bidrag fra avrunding, avvik i anslag for andre variabler, mv.

Boks 3.3 Prognoser på KPI i 2021

Figur 3.7 viser prognosene til TBU, Norges Bank, SSB og Consensus Forecasts (CF) gjennom 2021. I februar-rapporten 2021 anslo TBU en vekst i KPI fra 2020 til 2021 på 2,6 prosent. Prisutviklingen i februar samt endringer i forutsetninger for elektrisitetspris, oljepris og valutakurs medførte at utvalget endret sitt anslag i mars. TBU la da til grunn en vekst i KPI fra 2020 til 2021 på 2,8 prosent i den endelige hovedrapporten som lå til grunn for inntektsoppgjørene. Veksten i KPI ble 3,5 prosent i 2021. Utvalgets anslag var dermed 0,7 prosentpoeng lavere enn den faktiske veksten i KPI. Da TBU laget prognosene i mars, var anslaget nærmere det som ble fasit sammenlignet med anslagene fra mange andre prognosemakere. Anslaget fra CF, som representerer et gjennomsnitt fra ulike prognosemakere, var da 2,4 prosent, mens SSB anslo en inflasjon på 2,7 prosent. Ifølge både Norges Bank og SSB lå det an til at inflasjonen

ville bli over 3 prosent fra september i fjor. Norges Banks og SSBs fire anslag har alle blitt publisert i samme måned, men i mars ble SSBs anslag publisert før publisering av KPI-statistikk, mens Norges Banks anslag ble publisert etter disse publiseringene. KPI-statistikk for en måned publiseres typisk rundt ti dager etter månedens utløp. Selv om prognosene fra CF gjennomgående har ligget lavere enn anslagene fra Norges Bank og SSB, viser figuren at det har vært et fellestrekk for alle prognosemakerne å heve anslaget for inflasjonen gjennom året. Bakgrunnen for dette har i stor grad sammenheng med økende energipriser. Basert på utviklingen i terminprisene la TBU i mars til grunn at elektrisitetsprisen ville øke med rundt 30 prosent i 2021, mens fasiten ble en økning på hele 70,8 prosent. Isolert sett bidro de overraskende høye elektrisitetsprisene til å trekke opp inflasjonen med 1,4 prosentpoeng i 2021, se boks 3.1.

Figur 3.7 Prognoser på inflasjonen målt ved KPI i 2021. Prosent.

Kilder: Norges Bank, Statistisk sentralbyrå, Consensus Forecasts og Beregningsutvalget

Boks 3.4 Om TBUs prognoser for konsumprisveksten

Beregningsutvalget (TBU) lager ikke prognoser for andre variable enn årsveksten i KPI og KPI-JAE for inneværende kalenderår. I denne boksen vises det hvordan inflasjonsanslagene i TBU-rapporten i mars (til NOU-publiseringsen) har truffet i forhold til fasiten, dvs. SSBs statistikk. Figur 3.8 viser faktisk og anslått inflasjon fra 2001 til og med 2021. Vi starter i 2001 fordi det var dette året Norge offisielt fikk et inflasjonsmål. Grovt sett, er kurvene på figuren ganske like. Gjennomgående fanger TBUs prognoser opp både nivået og når inflasjonen er på vei opp eller ned. De faktiske endringene kan se ut til å være litt større (absolutt sett) enn prognosene. Nedenfor tester vi om det er systematiske skjevheter i prognosene.

En vanlig brukt metode for å teste om en prognose på KPI-inflasjonen er forventningsrett sammenlignet med den faktiske KPI-inflasjonen, er å studere det prosentvise avviket mellom faktisk og anslått inflasjon, dvs. prognoseavvik = faktisk – anslått. Dersom dette avviket er signifikant forskjellig fra null kan vi forkaste hypotesen om at prognosene er

forventningsrette. Vi tester altså om konstanten i ligningen:

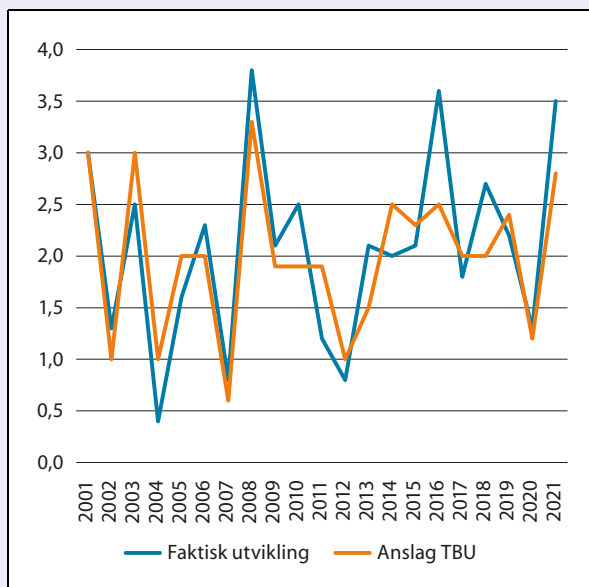
$$\text{Prognoseavvik} = \text{Konstant} + \text{Stokastisk restledd},$$

er signifikant forskjellig fra null. Estimert på konstantleddet er 0,09 som betyr at i perioden 2001 til 2021 har TBUs KPI-anslag vært knappe et tiendedels prosentpoeng for lavt, se også figur 3.9.

Tester viser at feilen ikke er signifikant forskjellig fra null. De stokastiske restleddene har egenskaper som gjør at vi ikke forkaster en hypotese om at restleddene er normalfordelte.

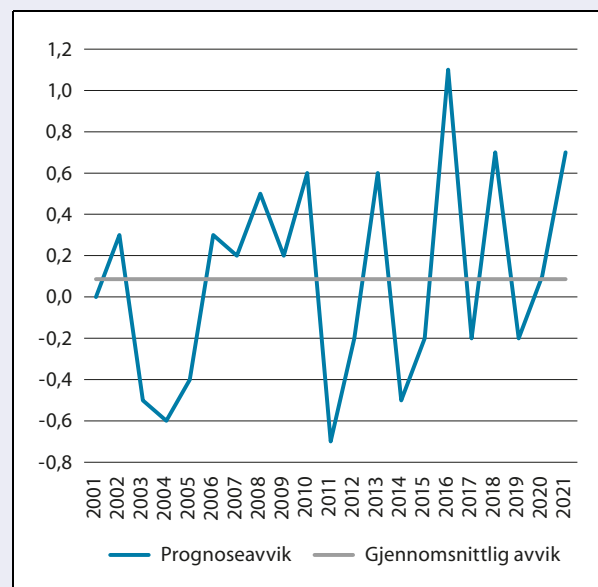
Konklusjonen er derfor at TBUs inflasjonsprognose for KPI er forventningsrett.

Analysen viser også den usikkerheten som ligger i TBUs prognoser for KPI. Den estimerte usikkerheten knyttet til TBUs KPI anslag tilsier at i rundt én av ti tilfeller vil avviket fra TBUs KPI-anslag være mer enn 0,8 prosentpoeng. Dette gjelder under forutsetning av at alle avvik er uavhengige og tilhører en statistisk fordeling (Students t-fordeling) med null forventning og konstant spredning.

Figur 3.8 Beregningsutvalgets anslag på KPI og faktisk utvikling

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Figur 3.9 Avvik mellom beregningsutvalgets anslag på KPI og faktisk utvikling. Prosentpoeng

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Kapittel 4

Frontfagsmodellen

- Lønnsdannelsen i Norge bygger på frontfagsmodellen, som grovt sett kan beskrives ved at konkurranseutsatt næringsliv (frontfaget) forhandler først, og dernest danner utfallet herfra norm for lønnsveksten i de forhandlingsområdene som følger etter.
- Modellen bidrar på den ene siden til å sikre at lønnsveksten i frontfaget er tilpasset frontfagets lønnsevne, dvs. utviklingen i produktivitet og relative priser i konkurranseutsatt næringsliv, og på den andre siden at frontfaget er konkurransedyktig i kampen om arbeidskraften med skjermet sektor.
- Modellen, og høy grad av koordinering i lønnsdannelsen, bidrar samtidig til at verdiskapingen i frontfaget over tid fordeles jevnt mellom arbeid og kapital, at brede grupper får en likeartet lønnsutvikling over tid, og til en tilstrekkelig stor konkurranseutsatt sektor og dermed langsiktig balanse i utenriksøkonomien.
- Lønnskostnadens andel av faktorinntektene er en sentral indikator for utviklingen i lønnsomheten og for fordelingen av verdiskapingen. Lønnskostnadsandelen i industrien varierer som følge av konjunkturbevegelser. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var lønnskostnadsandelen i norsk industri i 2021 på 86,2 prosent, men med stor variasjon mellom ulike områder. Til sammenligning har gjennomsnittet de siste ti årene vært i underkant av 86 prosent, mens gjennomsnittet de siste 20 årene har vært 82 prosent.
- Den koordinerte lønnsdannelsen i frontfagsmodellen kan bidra til lavere arbeidsledighet og høyere sysselsetting over tid, gjennom at partene tar hensyn til at lønnsveksten påvirker økonomien og arbeidsmarkedet. Det bidrar også til at den økonomiske politikken kan være mer effektiv i å stabilisere økonomien når den utsettes for sjokk. Ved forbundsvise hovedoppgjør, er det forhandlingene mellom Norsk Industri og Fellesforbundet om revisjon av Industrioverenskomsten (LO) som utgjør frontfaget. Ved samordnede oppgjør forhand-

ler NHO og LO for hele området samlet. Siden NOU 2013: 13, Holden III-utvalget, har rammeanslaget vært årslønnsveksten i industrien samlet i LO-NHO-området.

4.1 Frontfagsmodellen

Frontfagsmodellen ble formalisert som en økonomisk modell, ofte omtalt som hovedkursteorien, da Utredningsutvalget for inntektsoppgjørene i 1966 la fram sin andre rapport høsten 1966. Hovedkursteorien beskriver de makroøkonomiske trender som vil gjelde for lønns- og prisutviklingen i Norge på lang sikt. Modellens utgangspunkt er at et ønske om full sysselsetting og balanse i utenriksøkonomien over tid stiller krav til størrelsen på konkurranseutsatt sektor, som bare kan oppfylles dersom lønnsomheten i slik virksomhet ikke er dårligere i Norge enn i utlandet. Forventet avkastning på investeringer i Norge (kapitalavkastningen) må da på lang sikt være på nivå med forventet kapitalavkastning hos våre handelspartnere. Lavere forventet kapitalavkastning i Norge enn i utlandet vil føre til at investorer foretrekker å investere i utlandet framfor i Norge. Dette medfører at produktreallønnskostnaden i industrien i Norge ikke kan være høyere enn produktivetsnivået i konkurranseutsatt sektor gir grunnlag for. Dersom reallønnen vokser raskere enn produktiviteten, vil kapitalavkastningen reduseres, og investeringene svekkes. Over tid vil lave investeringer i Norge føre til en gradvis nedbygging av konkurranseutsatt sektor. Med «hovedkurs» i Utredningsutvalgets rapport refereres det i tråd med dette til et «normalnivå» på lønnskostnadsandelen i konkurranseutsatt sektor, dvs. hvor mye av faktorinntekten som normalt går til lønnstakerne og hvor mye som går til kapitaleierne. En stabil utvikling i lønnskostnadsandelen kan indikere en stabil lønnsevne og konkurransekraft i sektoren. Ettersom skjermede og konkurranseutsatte næringer konkurrerer om arbeidskraften, må de samme betingelsene for

lønnsutviklingen også gjelde for de skjermede næringene.

Ifølge en studie av Gjelsvik mfl. (2020)¹ har industrilønnen i Norge vært førende for lønnsutviklingen i annen privat virksomhet og i offentlig forvaltning, både før og etter innføringen av inflasjonsmålet. I en utredning for Sysselsettingsutvalget har Berg mfl. (2020)² blant annet analysert utviklingen i lønnsandel og markedsrett i Norge, samt hvilke effekter dette har på samlet etterspørsel, se boks 4.2. Bakgrunnen er at man i mange land har opplevd svak etterspørsel i økonomien samtidig med fallende lønnskostnadsandeler.

Et lands konkurranseevne uttrykker evnen til å opprettholde en rimelig balanse i utenriksøkonomien over tid, samtidig som en har full og effektiv ressursutnyttelse og en akseptabel inntektsfordeling, se kapittel 8. Når produktivitetsveksten bestemmer utviklingen i produktreal lønn over tid, må nominell lønnsvekst være lik summen av produktivitet- og prisveksten. Hvis den nominelle lønnsveksten blir høyere enn dette, slik at real lønnen vokser mer enn det produktivitetsveksten gir rom for, vil konkurranseevnen svekkes. På sikt vil en slik ubalanse måtte korrigeres, og arbeidsledigheten stige. En blanding av markedsforhold og institusjonelle mekanismer bidrar til at lønnsveksten i konkurranseutsatt sektor er normen også for lønnsveksten i resten av økonomien.

Den koordinerte lønnsdannelsen i frontfagsmodellen kan bidra til lavere arbeidsledighet og høyere sysselsetting over tid, gjennom at partene tar hensyn til hvordan lønnsveksten påvirker økonomien og arbeidsmarkedet. Det bidrar også til at den økonomiske politikken kan være mer effektiv i å stabilisere økonomien når den utsettes for sjokk. Holden III-utvalget pekte på at internasjonale sammenligninger tyder på at sysselsettingen er høyere og arbeidsledigheten lavere i land med koordinert lønnsdannelse enn i land uten en slik koordinering. Frontfagsmodellen hviler blant annet på erkjennelsen av at lønnsdannelsen på lengre sikt har avgjørende betydning for nivået på arbeidsledigheten. Mens reallønnsutviklingen først og fremst er knyttet til produsentpris- og produktivitetutviklingen internasjonalt, bestemmer lønnsdannelsen til hvilket nivå på arbeidsledigheten en slik balanse oppnås. Front-

fagsmodellen bidrar til at en slik balanse oppnås med lav arbeidsledighet i Norge. Erfaringene fra Norge og andre land tilsier at høy nominell lønnsvekst uten bakgrunn i tilsvarende produsentpris- og produktivitetvekst i all hovedsak slår ut i høyere inflasjon og økt arbeidsledighet på lengre sikt, og ikke i høyere reallønnsvekst.

Sysselsettingsutvalget fase 2 (NOU 2021: 2) skrev følgende om frontfagsmodellen:

«Kjernen i frontfagsmodellen er å sikre en lønnsvekst i økonomien som reflekterer lønnsnivået i konkurranseutsatt næringsliv. Det innebærer blant annet at lønnsutviklingen i andre områder over tid følger denne utviklingen. I enkelte år kan ulike forhold føre til visse forskjeller i lønnsveksten mellom ulike sektorer, men over tid skal lønnsveksten være noenlunde den samme i alle de store sektorene. Ettersom konkurranseutsatte næringer konkurrerer med skjermede næringer om arbeidskraften, må de samme betingelsene for lønnsvekst gjelde også for skjermede næringer.»

Tradisjonelt har konkurranseutsatte næringer blitt assosiert med industrien, mens skjermede næringer har blitt assosiert med tjenesteproduserende næringer (varehandel, transporttjenester, offentlig sektor, finansiell tjenesteyting, annen privat tjenesteyting mv.). Økt globalisering, sterkere internasjonal konkurranse og lavere transportkostnader har imidlertid bidratt til at stadig større deler av norsk næringsliv utsettes for konkurranse fra utlandet.

Begrepene konkurranseutsatte og skjermede næringer er nærmere drøftet i Holden III-utvalgets rapport NOU 2013: 13. Konkurranseutsatt sektor (k-sektor) består i prinsippet av bedrifter som produserer produkter som kan eksporteres/importeres, og som derfor konkurrerer mot utenlandske virksomheter. Bedrifter og virksomheter som ikke konkurrerer mot utenlandske virksomheter betegnes gjerne som skjermede, uavhengig av konkurransesituasjonen mellom slike bedrifter på det innenlandske markedet. Produktene fra skjermet sektor (s-sektor) kan det i teorien ikke handles med over landegrensene, de er lokale og må konsumeres i samme land som de produseres. Hindringen mot handel kan være politisk, men også praktisk/teknisk. Den teknologiske utviklingen har kontinuerlig økt mulighetene for handel. Skillet mellom k- og s-sektor i hovedkursteorien er stilisert. Det er nå svært få varer og tjenester som det teknisk sett ikke kan handles med inter-

¹ Gjelsvik, M., Nymo, R. og Sparrman, V. (2020). Cointegration and structure in Norwegian wage – price dynamics

² Berg, O, von Brasch, T., Cappelen, Å., Holm, M. B., Raknerud, A., Tretvoll, H. og Vigtel, T.C. (2020). Drivkrefter bak svak etterspørsel i økonomien

nasjonalt, og det er lite av norsk markedsrettet virksomhet som ikke på en eller annen måte er utsatt for konkurranse fra utlandet. Størrelsen på transportkostnader kan imidlertid i praksis være et hinder.

Oppgjørene i industri har i mesteparten av etterkrigstiden vært retningsgivende for øvrige tariffområder i lønnsforhandlingene i Norge. Opplegget for forhandlingene bygger på at lønnsveksten må tilpasses det konkurranseutsatt sektor over tid kan leve med. Dette ivaretas ved at avtaleområder med stort innslag av konkurranseutsatt virksomhet både forhandler først (det såkalte frontfaget), og at resultatet fra disse danner en norm for andre avtaleområder. Frontfaget har tradisjonelt vært industriovertens verksteddel ved forbundsvise oppgjør og bredere LO-NHO-områder, som industriarbeidere, ved sentrale oppgjør.

Den norske lønnsforhandlingsmodellen innebærer stor grad av koordinering, der hovedorganisasjonene i arbeidslivet spiller en avgjørende rolle. Institusjoner som Kontaktutvalget og Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene støtter opp under koordineringen, ved at partene og myndighetene får en felles forståelse av situasjonen i norsk økonomi.

Organisasjonsgraden på arbeidstakersiden i Norge er i overkant av 50 prosent, og har endret seg lite de siste 15 årene. Tariffavtaledekningen for alle arbeidstakere er for 2017 anslått til 69 prosent, 52 prosent i privat sektor og tilnærmet 100 prosent i offentlig sektor, se omtale i vedlegg 5. Tariffavtalene benyttes også som rettesnor i bedrifter som ikke formelt er bundet av avtalene.

Samtidig som flertallet av arbeidstakerne i Norge dermed er dekket av de sentrale forhandlingene, er det et betydelig antall som ikke er dekket av kollektive avtaler. Blant annet ledere og en stor andel av funksjonærene i industrien får sin lønn bestemt gjennom lokale lønnsforhandlinger. Dette var en viktig bakgrunn for at Kontaktutvalget den 22. januar 2003 la fram en felles erklæring om situasjonen foran mellomoppgjøret 2003. I denne erklæringen het det blant annet:

«(...) På denne bakgrunn er regjeringen og organisasjonene i arbeidslivet enige om følgende: At den samlede lønnskostnadsveksten i 2003 må tilpasses utfordringene i konkurranseutsatt næringsliv og arbeidet for full sysselsetting. I arbeidet for å nå dette målet er det avgjørende at alle grupper omfattes. Når det gjelder en nærmere vurdering av utfordringene for konkurranseutsatt sektor i årene

framover vises det til det nedsatte ekspertutvalget.

Partene i arbeidslivet vil i forbindelse med mellomoppgjøret 2003: Arbeide for å få lønnsveksten i Norge mer på linje med utviklingen hos våre handelspartnere. Oppjøret i 2003 må derfor ta utgangspunkt i den delen av næringslivet som er utsatt for konkurranse fra utlandet. Den samlede lønnsveksten som avtales sentralt og lokalt for disse sektorene må være normgivende for de rammer som forhandles i de øvrige oppgjørene.

Samtidig er det viktig at det innenfor disse rammene gis rom for endringer i relative lønninger som sikrer et velfungerende arbeidsmarked og en rettferdig lønnsutvikling. Arbeidsgiversiden i privat og offentlig sektor vil aktivt arbeide for en lønnsvekst hos lederne i virksomhetene som ligger innenfor rammene for det øvrige arbeidslivet. I kraft av sine eierposisjoner i næringslivet vil en også fra statens side arbeide for en slik utvikling.»

Regjeringen Stoltenberg II satte i 2012 ned et offentlig utvalg (Holden III) for å vurdere erfaringene med lønnsdannelsen gjennom de 12 årene som hadde gått siden handlingsregelen og inflasjonsmålet for pengepolitikken ble innført. Holden III-utvalget påpekte i sin innstilling, som ble lagt fram i desember 2013, at høy og økende aktivitet i petroleumsvirksomheten og økt bruk av oljepenger over statsbudsjettet hadde trukket opp kostnadsnivået i Norge sammenlignet med andre land, både gjennom høyere lønnsvekst enn hos handelspartnerne og gjennom en styrking av kronen. Det høye lønnskostnadsnivået innebar samtidig at mange fikk glede av bytteforholdsgevinsten og det høye produktivetsnivået. Utvalget pekte samtidig på at nedtrappingen av petroleumsvirksomheten som før eller senere ville komme, ville kunne utfordre stabiliteten i norsk økonomi, og at utfordringene ville øke dersom nedgangen kom brått, for eksempel som følge av en nedgang i oljeprisen, jf. boks 8.2. Utvalget skrev bl.a. at

«En slik utvikling vil kreve vesentlige tilpasninger både i den økonomiske politikken og i lønnsdannelsen. Norges Bank vil trolig redusere styringsrenten, kronkursen vil trolig svekkes betydelig, finanspolitikken må etter hvert strammes inn som følge av lavere vekst i fondskapitalen, og lønnsstakerne må trolig godta en vesentlig svakere utvikling i kjøpekraften. Over tid vil svekkelsen av kronkursen og en lavere lønnsvekst bidra til ny vekst i tradisjonelle kon-

Boks 4.1 Praktiseringen av frontfagsmodellen

Frontfagsmodellen innebærer at lønnsveksten i konkurranseutsatte virksomheter skal gjelde som en norm for øvrige forhandlingsområder. Dette ivaretas ved at avtaleområder med stort innslag av konkurranseutsatte virksomheter forhandler først (det såkalte frontfaget), og at resultatet fra dette oppjøret danner en norm for andre avtaleområder. Sammensetningen av frontfaget kan endres over tid, og vil variere avhengig av om det er et forbundsvist eller samordnet oppgjør, eller et mellomoppgjør.

Ved forbundsvise hovedoppgjør er det forhandlingene mellom Norsk Industri og Fellesforbundet om revisjon av Industriooverenskomsten, tidligere Verkstedoverenskomsten, som utgjør frontfaget. Denne avtalen har derfor en sentral posisjon i frontfagsmodellen og inntektsoppgjørene. I Industriooverenskomsten kan minstelønnssetninger endres og det kan gis generelle tillegg. Tilleggene har i stor grad direkte gjennomslag i en rekke andre forhandlingsområder i privat sektor. Senere føres det lokale forhandlinger for arbeiderne, basert på de fire avtalte kriteriene; bedriftens økonomi, produktivitet, framtidsutsikter og konkurransevne. I Industriooverenskomsten er det også et femte kriterium om bedriftens aktuelle arbeidskraftsituasjon. Tilleggene som gis, vil variere fra bedrift til bedrift. Ved mellomoppgjør og samordnede hovedoppgjør forhandler NHO og LO for hele området samlet.

Funksjonærene i industrien forhandler i all hovedsak lokalt, enten individuelt eller kollektivt. Funksjonærene utgjør nærmere 45 prosent av sysselsettingen og vel 56 prosent av lønns-

massen i industrien (2019). Også for funksjonærene vil størrelsen på de sentrale tilleggene i Industriooverenskomsten og de nevnte kriteriene være viktige føringer for de lokale forhandlingene.

I 2003 ga Kontaktutvalget en felles erklæring om at det var den samlede lønnsveksten som avtales sentralt og lokalt i de næringer som er utsatt for konkurranse fra utlandet, som må være normgivende for de rammer som forhandles i de øvrige oppgjørene. Kontaktutvalget bygget sin erklæring på NOU 2003: 13 *Konkurransevne, lønnsdannelse og kronekurs* (Holden II-utvalget). Kontaktutvalgets vurdering innebærer at det er den samlede lønnsveksten i industrien, for både arbeidere og funksjonærer, som skal danne normen for etterfølgende oppgjør.

Siden de lokale forhandlingene foregår utover i tid, og basert på kriteriene nevnt over, vil utfallet av disse være noe usikre. I ettertid framkommer denne lønnsveksten i rapportene fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU), ved lønnsveksten for NHO-bedrifter i industrien samlet. Andre forhandlingsområder som skal følge normen fra frontfaget, må derfor basere seg på et anslag for den samlede årslønnsveksten i industrien. I NOU 2013: 13 *Lønnsdannelsen og utfordringer for norsk økonomi* (Holden III-utvalget) ble det enighet om at NHO, i forståelse med LO, bør gi et troverdig anslag for den samlede rammen for oppjøret, inklusiv resultatet fra de lokale forhandlingene og overhenget fra året før.

kurranseutsatte næringer, og til at arbeidsledigheten etter hvert går ned igjen. Frontfagsmodellen er etter utvalgets mening godt egnet til å bidra til en tilpasning til et lavere kostnadsnivå for å bedre konkurransevnen.»

I lys av nye utviklingstrekk siden Holden III-utvalget leverte sin rapport, satte regjeringen Solberg i mars 2016 ned et ekspertutvalg (Cappelen) som skulle vurdere utfordringer for lønnsdannelsen. Cappelen-utvalget (NOU 2016: 15) konkluderte i sin rapport med at Holden III-utvalgets beregninger av konsekvensene av lavere oljepris for

norsk økonomi fanget godt opp de mekanismene som har gjort seg gjeldende etter fallet i prisene på olje og gass.

4.2 Lønnsomheten i norsk industri

Det er nær sammenheng mellom utviklingen i *konkurransevnen* og *lønnsomheten i næringslivet*. Hovedkursteorien peker på lønnskostnadsandelen som en sentral indikator for utviklingen i lønnsomheten. Høyere lønnskostnader, lavere produsentpriser og svakere produktivitet utvik-

Boks 4.2 Utviklingen i lønnsandel og markedsrett

I en utredning for Sysselsettingsutvalget, NOU 2021: 2, har Berg mfl. (2020) blant annet analysert utviklingen i lønnsandel og markedsrett i Norge, samt hvilke effekter dette har på samlet etterspørsel. I analysen har de brukt ulike metoder for å se om markedsretten har økt, men konkluderer med at den har vært relativt stabil i perioden 1995–2018.

I sammendraget til rapporten står det blant annet:

«Et tegn på at markedsretten har økt i mange OECD-land er at prispåslaget (forholdet mellom produktenhetspris og marginalkostnad) har økt over tid. I denne rapporten analyseres utviklingen i markedsrett i Norge, blant annet ved å se på utviklingen i prispåslaget. I vår analyse av konkurranse-situasjonen finner vi at det aggregerte prispåslaget i Norge har vært relativt stabilt. Over tid har også lønnskostnadsandelen i mange OECD-land falt. Lønnskostnads-

andelen har vært relativt stabil for næringer i Fastlands-Norge, men når det justeres for selvstendige viser utviklingen et moderat fall. En slik reduksjon i lønnskostnadsandelen kan videre potensielt medføre redusert konsumetterspørsel fra lønnstakere. Samtidig er reduksjonen i lønnskostnadsandelen mest utpreget i næringer hvor staten mottar en stor del av eierinntektene, enten direkte gjennom eierskap eller indirekte gjennom skatter. I den grad disse inntektene anvendes til offentlige investeringer og konsum vil reduksjonen i etterspørselen som følge av fallende lønnskostnadsandel bli dempet. Det at både prispåslaget og lønnskostnadsandelen har vært relativt stabile siden midten av 1990-tallet når vi ser vekk fra disse næringene, gir oss dermed ikke grunnlag for å konkludere at utviklingen i lønnsandelen og markedsrett har redusert den samlede etterspørselen nevneverdig i denne perioden.»

ling er faktorer som isolert sett bidrar til svekket konkurransevne og lavere lønnsomhet. En slik utvikling vil innebære at en større andel av bedriftenes overskudd tilfaller lønnstakerne og mindre kapitaleierne. Lønnskostnadsandelen vil da gå opp, mens driftsresultatandelen vil gå ned. Motsatt bidrar lavere lønnskostnader, høyere produsentpriser og sterkere produktivitetsutvikling isolert til bedret konkurransevne og lønnsomhet. En slik utvikling vises ved en lavere lønnskostnadsandel og tilsvarende høyere driftsresultatandel.

Figur 4.1 viser utviklingen i lønnskostnadene som andel av netto faktorinntekter³ i industrien i Norge og våre handelspartnere siden midten av 1990-tallet. Lønnskostnadsandelen i Norge har historisk svingt med konjunktorene.

Nedgangen i lønnskostnadsandelen på første halvdel av 2000-tallet må trolig blant annet ses i sammenheng med den markerte bedringen i Norges bytteforhold i handelen med utlandet etter at Kina begynte å spille en større rolle i det internasjonale varebyttet. Sterk vekst i etterspørselen fra Kina og andre framvoksende økonomier ga betydelig oppgang i prisene på flere viktige nor-

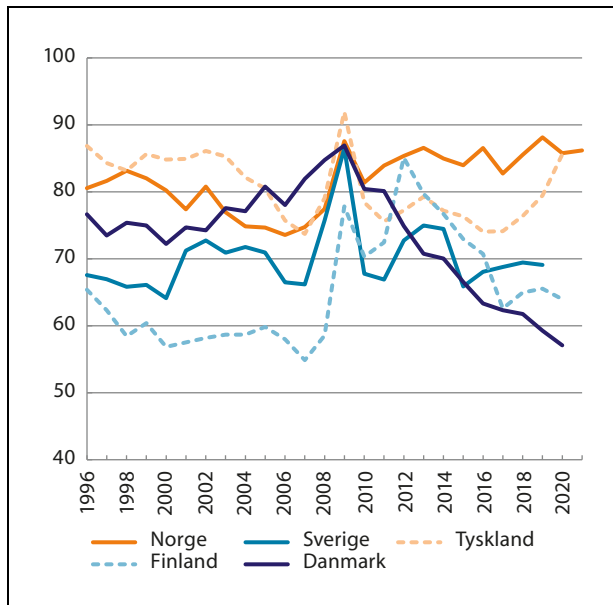
ske eksportprodukter. Samtidig bidro økt import fra lavkostland til nedgang i prisene på importerte konsumvarer og merkbar bedring i lønnstakernes kjøpekraft. Sammen med høy produktivitetsvekst ga dette grunnlag for sterk vekst både i bedriftenes overskudd og i reallønnene.

Etter å ha kommet ned i 74 prosent i 2006, økte lønnskostnadsandelen de to neste årene. I forbindelse med finanskrisen steg lønnskostnadsandelen i norsk industri markert i 2009, før den falt noe tilbake igjen i 2010. I perioden 2011–2021 var lønnskostnadsandelen mellom 83 og 88 prosent. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var lønnskostnadsandelen i industrien 86,2 prosent i 2021, litt høyere enn året før.

Til sammenligning har gjennomsnittet de siste ti årene vært i underkant av 86 prosent, mens gjennomsnittet de siste 20 årene har vært 82 prosent, jf. tabell 4.2.

Figur 4.1 viser også utviklingen i Sverige, Tyskland, Finland og Danmark. Når man sammenligner lønnskostnadsandelen med andre land, er det viktig å være oppmerksom på at ulike næringsstruktur i ulike land vil kunne gi nivåforskjeller i lønnskostnadsandelene mellom landene. I vedleggstabell 4.5 presenteres tall for

³ Se definisjon av faktorinntekt i kapittel 9, boks 9.2.

Figur 4.1 Lønnskostnadsandeler i industrien¹

¹ Lønnskostnadsandelene er beregnet ved lønnskostnader dividert på netto faktorinntekter, dvs. at driftsresultatet er justert for kapitalslit.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Eurostat

netto lønnskostnadsandel for industrien i Norge og utvalgte land.

Konkurransetsatt industri

Foreløpige tall viser at lønnsomheten, målt ved driftsresultatet, i *fastlandsbasert konkurranseutsatt industri* økte noe i 2021, men det er store forskjeller mellom ulike industriområder, jf. tabell 4.1. Det må understrekes at usikkerheten i foreløpige tall for driftsresultatet er store, og revisjoner må påregnes, se kapittel 9 og boks 9.1 om «revisjoner i nasjonalregnskapet».

I *ressursbaserte industrinæringer* var driftsresultatet på et historisk høyt nivå med nærmere 21 milliarder kroner i 2021, en klar oppgang fra 2020-nivået. Økningen var spesielt stor for metall- og trevareindustri som opplevde økt etterspørsel og sterk prisvekst på sine produkter, spesielt etter mai 2021. Økningen i lønnsomhet ble for øvrig dempet av økende prisvekst på innsatsfaktorene. Ellers er driftsresultatet i metallindustri generelt sterkt påvirket av eksportprisutviklingen på metaller, og i år med fall i prisene ser man at driftsresultatet ofte er negativt. For nærings- og nytelsesmiddelindustrien var driftsresultatet i 2021 om lag uendret fra året før. Nærings- og nytelsesmiddel-

Boks 4.3 Nærmere om konkurranseutsatte næringer

I en utredning for Holden III-utvalget har Eika mfl. (2013) foretatt en klassifisering av norsk næringsliv etter hvor utsatt de ulike næringer er for internasjonal konkurranse. Inndelingen er basert på andelen av næringenes verdiskaping som går til eksport eller i hvilken grad de konkurrerer mot import. Selv om det er store forskjeller mellom bedrifter i samme næring, og det er mange bedrifter som er internasjonalt konkurranseutsatte også i andre næringer, er en slik inndeling nyttig, fordi den gir kunnskap om hvilke aktører som i hovedsak er internasjonalt konkurranseutsatte. I 2019 sto de fastlandsbaserte konkurranseutsatte næringene for nær 10 prosent av verdiskapingen i Norge, og 10 prosent av sysselsettingen. Andelene har holdt seg relativt stabile etter 2012, dog med en svak avtakende trend. De konkurranseutsatte næringene i fastlandsøkonomien kan deles i tre: Leverandørvirksomhet til petroleumsvirksomheten, næringer basert på andre former for naturressurser, og såkalte ikke-stedbundne næringer,

dvs. konkurranseutsatte næringer som ikke er avhengig av norske naturressurser, og dermed i større grad kan flyttes til andre land.

I rapporten ble det pekt på at i årene med kraftig vekst i etterspørselen fra petroleumsvirksomheten, rettet mange konkurranseutsatte bedrifter mer av sin produksjon mot leveranser til petroleumssektoren. Dette bidro til at produksjonen i leverandørnæringene økte vesentlig sterkere enn i andre næringer. Samtidig er det ikke så mange næringer der slike leveranser utgjør hoveddelen av produksjonen. Holden III-utvalget peker på at for at konkurranseutsatt sektor skal bli stor nok samlet sett, vil man ha behov for et visst omfang av ikke-stedbundne næringer. I dag er det betydelig aktivitet i slike næringer, men for at den skal være stor nok også i framtiden, er det vanskelig å se for seg at kostnadsnivået korrigert for produktivitetforskjeller i vid forstand kan være mye høyere i Norge enn hos våre handelspartnere.

Boks 4.3 (forts.)

Konkurransetsatte næringer er definert som næringer der summen av eksportandel av bruttoproduktet i næringen lagt sammen med importandel av konsum av produkter i næringen overstiger 50 prosent. De konkurransetsatte næringene er inndelt i ressursbaserte næringer, leverandørvirksomhet og ikke-stedbundne næringer. Ressursbaserte næringer er definert

ved at de er avhengige av naturressurser til produksjon, leverandørvirksomhet begrenset ved at de leverer mye til petroleumsvirksomhet innenlands og utenlands, og ikke-stedbundne næringer er konkurransetsatte næringer som ikke er avhengige av norske naturressurser. Inndelingen, beskrevet i Holden III, gir følgende grupper av næringer:

	Fastlandsbaserte konkurransetsatte næringer	Fastlandsbasert konkurransetsatt industri
<i>Ressursbaserte næringer:</i>		
Utvinning av råolje og naturgass		
Bergverksdrift	X	
Fiske, fangst og akvakultur	X	
Skogbruk	X	
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	X	X
Produksjon av metaller	X	X
Produksjon av papir og papirvarer	X	X
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	X	X
<i>Leverandørvirksomhet:</i>		
Rørtransport		
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	X	
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	X	X
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	X	X
<i>Ikke-stedbundne næringer:</i>		
Utenriks sjøfart		
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	X	X
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	X	X
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	X	X
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	X	X
Produksjon møbler og annen industriproduksjon	X	X

Kilde: NOU 2013: 13 Lønnsdannelsen og utfordringer for norsk økonomi

Tabell 4.1 Driftsresultat i konkurranseutsatt industri. Milliarder kroner

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*
Fastlandsbasert konkurranseutsatt industri	23,0	21,9	26,2	27,9	22,1	29,6	24,8	21,3	25,9	26,3
Ressursbaserte industrinæringer	3,6	2,1	6,8	9,4	9,5	14,0	11,9	9,8	13,0	20,7
Leverandørvirksomhet industri	1,0	1,8	0,1	-0,8	0,4	0,5	-3,5	-2,1	-2,0	-4,3
Ikke-stedbundne industrinæringer	18,5	18,1	19,2	19,4	12,2	15,1	16,4	13,5	14,8	9,9

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

industrien utgjorde to tredeler av de ressursbaserte industrinæringenes driftsresultat i 2021, og lønnsomheten har økt betydelig etter 2018.

Blant annet etterspørselssvikt i kjølvannet av investeringsnedgangen i petroleumsvirksomheten etter 2013 rammet *leverandørindustrien* hardt. Driftsresultatet har vært nær null eller negativt i flere år. Det er foreløpig beregnet til -4,3 milliarder kroner i 2021.

Driftsresultatet i *ikke-stedbunden* industri er beregnet til i underkant av 10 milliarder kroner i 2021, en klar nedgang fra året før. Det meste av nedgangen i lønnsomheten henger sammen med negativt driftsresultat i «produksjon av metallvarer, elektronisk utstyr og maskiner», en gruppering som direkte eller indirekte er berørt av etterspørselsfallet i petroleumsinvesteringene. I 2012 bidro dette næringsområdet med 80 prosent av driftsresultatet i «ikke-stedbunden industri». I årene 2015–2017 falt produksjonen relativt sterkt og var fortsatt lavere i 2021 enn før nedgangen startet.

I figur 4.2 og tabell 4.2 vises lønnskostnadsandelene til de *fastlandsbaserte konkurranseutsatte industrigruppene*. Lønnskostnadsandelen for konkurranseutsatt industri samlet var på tilnærmet samme nivå i 2021 som året før, og også lik den gjennomsnittlige andelen i årene 2012–2021. Andelen varierer mye mellom de ulike områdene. I *ressursbasert industri* er det foreløpig beregnet en sterk økning i driftsresultatet, og mer moderat økning i lønnskostnadene, og derfor falt lønnskostnadsandelen markert fra 2020. Den er foreløpig beregnet til 71,2 prosent, som er det laveste som er observert etter 2007. Lønnskostnadsandelen var særlig høy i årene 2009–2013, men har deretter gått litt ned. For tyveårsperioden 2002–2021 var lønnskostnadsandelen i gjennomsnitt vel 80 prosent.

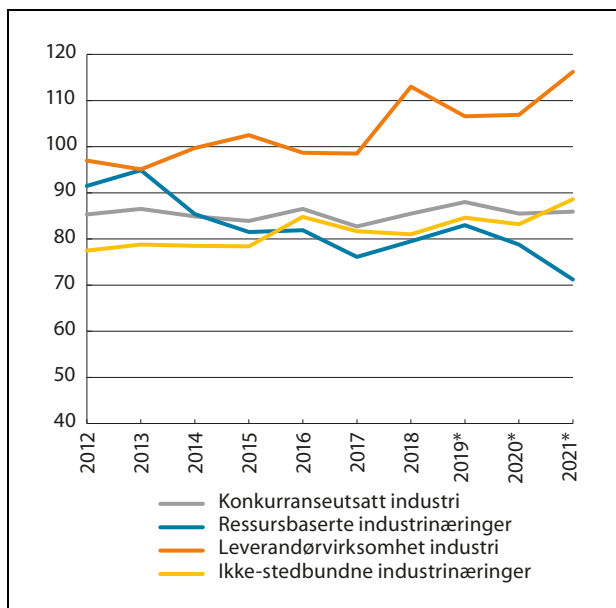
Leverandørindustrien har historisk hatt høy lønnskostnadsandel, og etter 2007 har den variert mellom 94 prosent som laveste nivå i 2010, og en foreløpig topp i 2018 på 113 prosent. I 2021 har

Tabell 4.2 Lønnskostnader som andel av faktorinntekt i konkurranseutsatt industri. Prosent

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*	Gj.snitt 2012– 2021	Gj.snitt 2002– 2021
Fastlandsbasert konkurranseutsatt industri	85,3	86,5	84,9	83,9	86,5	82,7	85,5	88,0	85,5	85,9	85,5	82,0
Ressursbaserte industrinæringer	91,5	94,9	85,4	81,5	81,9	76,1	79,5	83,0	78,8	71,2	82,4	80,3
Leverandørvirksomhet industri	97,0	95,1	99,7	102,5	98,7	98,5	113,0	106,6	106,9	116,2	103,4	99,1
Ikke-stedbundne industrinæringer	77,5	78,8	78,5	78,4	84,8	81,7	81,0	84,6	83,2	88,6	81,7	77,6

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 4.2 Lønnskostnader i prosent av faktorinntekt for konkurranseutsatt industri

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

lønnskostandsandelen gått ytterligere opp og er foreløpig beregnet til 116,2 prosent.

Lønnskostnadsandelen i *ikke-stedbundne industrinæringer* lå relativt stabilt rundt 74 prosent i årene 2002–2011, og med andeler godt under 70 prosent i 2007 og 2008. Etter den påfølgende konjunkturedgangen økte lønnskostnadsandelene og hadde en foreløpig topp i 2016. De første anslagene viser at lønnskostnadsandelen endte på 88,6 prosent i 2021.

En nærmere gjennomgang av lønnskostnadsandeler for andre grupperinger av industrien og fastlandsnæringer generelt gis i kapittel 9. I kapittel 8 beskrives konkurranseevnen for industrien nærmere.

4.3 Andre trekk ved den funksjonelle inntektsfordelingen

I Hovedkursmodellen påpekes det at en stabil utvikling i lønnskostnadsandelene kan indikere en stabil lønnsnivå og konkurransekraft i sektoren, og dermed et normalnivå på eierinntekten. I figurene 4.3 og 4.4 vises lønnskostnader som andel av faktorinntekten for henholdsvis markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge og industri fra 1970 og fram til i dag.

Lønnskostnadsandelen for markedsrettet virksomhet beveger seg i takt med konjunktur-

forløpet. Den har variert mellom 65 prosent og 74 prosent, og med en tendens til stabilisering etter 2003. Gjennomsnittlig lønnskostnadsandel for hele perioden fra 1970 er 69,8 prosent, mot 68,5 de siste 20 årene.

Lønnskostnadsandelen for konkurranseutsatt industri har fulgt samme mønster. Gjennomsnittlig lønnskostnadsandel for årene 1970–2021 var 82,2 prosent og om lag det samme de siste 20 årene. Som påpekt i Berg mfl. (2020), er de årlige endringene i andelene i stor grad drevet av endringer i driftsresultatet og ikke endringer i lønnskostnader.

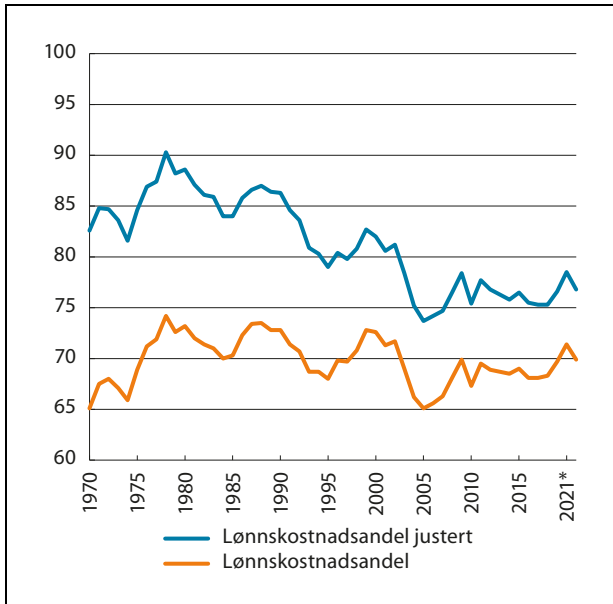
Lønnskostnadsandelen er et mål på hvor stor andel av verdiskapingen i økonomien som tilfaller arbeidskraften, og hvor mye som tilfaller kapital-eierne. Selvstendig næringsdrivende vil som oftest ikke ta ut inntekten i form av lønn, men sitte igjen med et driftsresultat (blandet inntekt). Driftsresultatet for de selvstendige vil dermed dekke både godtgjøring til produksjonskapitalen og egen arbeidsinnsats. Dersom man tar hensyn til arbeidsinnsatsen til selvstendig næringsdrivende, får en et klarere bilde av hvordan faktorinntekten fordeler seg på arbeid og godtgjøring av kapital.

Både absolutt og relativt har andelen selvstendige avtatt fra 1970. I 1970 var 17 prosent av de sysselsatte selvstendig næringsdrivende, og over 60 prosent av disse var bønder eller fiskere. I 2020 var i overkant av 5 prosent av de sysselsatte selvstendige, mens andelen fra primærnæringene var redusert til vel 20 prosent.

I markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge har den justerte lønnskostnadsandelen, dvs. inkludert arbeidsinnsatsen til de selvstendige,⁴ falt over tid, se figur 4.3. Den lå relativt stabilt rundt 85 prosent fram til 1990, for deretter å falle svakt på 1990-tallet og stabilisere seg rundt 75 prosent etter 2004. Det betyr at det har vært et relativt stabilt forhold mellom lønnskostnader og driftsresultat de siste 20 årene, også når man tar hensyn til arbeidsinnsatsen til de selvstendige.

For industrien er det liten forskjell på om man justerer lønnskostnadsandelen for selvstendige eller ikke, og den gjennomsnittlige lønnskostnadsandelen i perioden 1970–2021 var henholdsvis 84 prosent når selvstendig arbeidsinnsats er inkludert og 82 prosent uten, se figur 4.4.

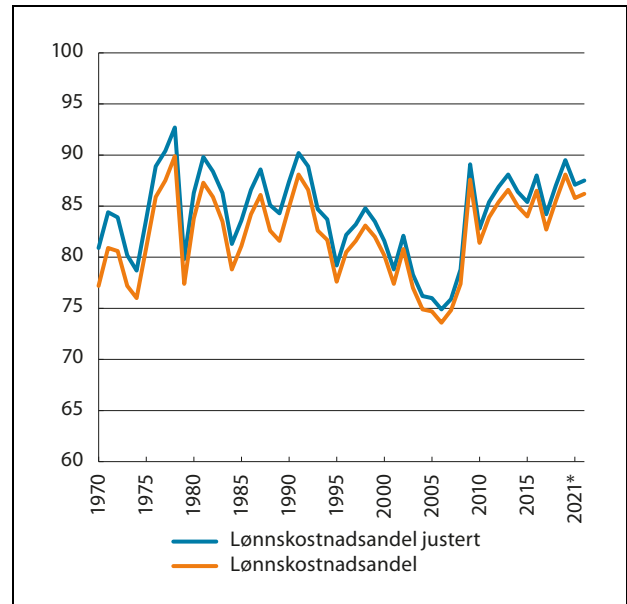
⁴ Metoden for å tilskrive selvstendig næringsdrivende en lønnskostnad, gjøres ved å ta utgangspunkt i arbeidsinnsatsen til de selvstendige og forutsette en tilsvarende time-lønnskostnad som lønnstakere i samme næringsområde. Driftsresultatet justeres tilsvarende, mens faktorinntekten/verdiskapingen er uendret.

Figur 4.3 Lønnskostnader som andel av faktorinntekt med og uten verdien av selvstendiges arbeidsinnsats. Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 4.4 Lønnskostnader som andel av faktorinntekt med og uten verdien av selvstendiges arbeidsinnsats. Industri

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Kapittel 5

Internasjonal økonomi

- Situasjonen i Ukraina har igjen økt usikkerheten rundt den internasjonale økonomiske utviklingen. Prisene på energi, matvarer og enkelte metaller har økt betydelig etter invasjonen og de påfølgende sanksjonene, og ledende børsindekser har falt.
- Pandemien fortsetter å prege den globale økonomien. Nye smittebølger ga imidlertid langt mer moderate økonomiske utslag enn under våren 2020, og våre handelspartnere fortsatte gjeninnhenting gjennom 2021, godt hjulpet av ekspansiv penge- og finanspolitikk.
- Tilbudssideproblemer, som nedstengte fabrikker i Asia og flaskehals i produksjonskjeder og i varefrakt, har sammen med oppdemmet etterspørsel og en konsumvridning mot varer, ført til udekket etterspørsel av en del varer. Sammen med økte energi- og råvarepriser har dette trukket prisveksten kraftig opp. Både i Europa og USA har inflasjonen steget til de høyeste nivåene på flere tiår.
- Foreløpige nasjonalregnskapstall viser at den økonomiske aktiviteten hos Norges 25 viktigste handelspartnere steg med 5,3 prosent i fjor. IMF (per 25. januar 2022) og OECD (per 1. desember 2021) venter at veksten skal avta til 3,8 prosent i 2022. I de siste ti årene før pandemien var den gjennomsnittlige økonomiske veksten på 2,4 prosent. OECD anslår at krigen i Ukraina kan trekke veksten i OECD-landene ned med 1 prosentpoeng det første året etter invasjonen, men har beregnet at finanspolitiske tiltak kan begrense effekten til en nedjustering på 0,5 prosentpoeng. IMF har uttalt at de venter å nedjustere sine anslag i neste rapport, men har ikke tallfestet dette.

5.1 Utviklingen i internasjonal økonomi den senere tid

Krigshandlingene i Ukraina påfører den ukrainske befolkningen enorme humanitære kostnader. Invasjonen har møtt kraftig fordømmelse fra verdens-

samfunnet, og de økonomiske sanksjonene mot Russland er trappet betydelig opp. Det er blant annet innført tiltak som hindrer den russiske sentralbanken tilgang til valutareserver i utlandet, og flere russiske banker er stengt ute fra bankoverføringsnettverket SWIFT. Dette kan begrense Russlands mulighet til å handle med utlandet. USA har innført forbud mot import av olje og gass fra Russland, mens Storbritannia har meldt at de vil fase ut russisk oljeimport i løpet av året. Tyskland stanset godkjenningssprosessen av gassledningen Nord Stream 2, som var ventet å komme i drift i andre halvdel av 2022. I tillegg har en rekke selskaper valgt å trekke seg ut av Russland eller unngå å handle med russiske motparter, og enkelte internasjonale transportselskaper har valgt å begrense varetransport til og fra Russland. Det er også innført sanksjoner mot Hviterussland, som har bistått Russland i invasjonen. Russland har på sin side advart om at de vil holde igjen på eksporten til en del land.

Invasjonen og sanksjonene har økt usikkerheten rundt den økonomiske utviklingen hos våre handelspartnere. Russland utgjør om lag to prosent av verdensøkonomien, men er blant de største leverandørene av en del råvarer. Dette gjelder blant annet råolje, gass, hvete, mais, enkelte metaller og innsatsvarer til gjødselproduksjon. Krigshandlingene kan også hindre produksjonen i Ukraina, som også er en stor eksportør av råvarer, inkludert matvarer. Invasjonen har ført til uro i finansmerkene og betydelige utfall i råvarepriser. Tall for realøkonomien kommer med for langt tidsetterslep til alt nå å kunne fange opp eventuelle endringer i produksjon og etterspørsel etter at invasjonen startet.

Pandemien preger fortsatt verdensøkonomien

I løpet av 2021 ble verden rammet av flere nye virusvarianter, og episenteret for pandemien har skiftet flere ganger i løpet av året. Til tross for nye smittebølger og flere mutasjoner har de økonomiske effektene likevel vært begrensede sammenlignet med det første utbruddet våren 2020.

Ved inngangen til 2021 var smitteverntiltakene fortsatt strenge hos flere av våre viktige handelspartnere, etter at utbruddet av beta- og alfa-variantene førte til økt smitte mot slutten av 2020. I mange europeiske land var det omfattende begrensninger på tjenestesektoren og skjerpede innreisereguleringer, og i enkelte land delvis portforbud. Økt smitte og smittevern ga fall i privat konsum, og i euroområdet og Storbritannia falt BNP fra 4. kvartal 2020 til 1. kvartal 2021. Amerikansk økonomi holdt seg noe bedre oppe, trolig løftet av betydelige finanspolitiske tiltak, som blant annet inkluderte statlige direkteutbetalinger til husholdninger ved årsskiftet 2020/2021. Da restriksjonene ble lettet gjennom våren 2021, tok veksten seg raskt opp. Samtidig økte tilgangen til vaksiner gradvis utover våren og sommeren. Deltamutasjonen skapte en viss usikkerhet sommeren 2021, men de fleste landene valgte å ikke stenge ned mer av økonomien. Kina videreførte sin nulltoleransestrategi, som innebærer at de i perioder stengte ned byer og mindre regioner på grunn av enkeltutbrudd av smitte.

Den økonomiske gjeninnhenting for våre handelspartnere fortsatte med god fart i 2. og 3. kvartal 2021, før vi så en viss avmatning inn i 4. kvartal. Fra slutten av november 2021 førte utbruddet av omikronvarianten igjen til en kraftig økning i smitte og sykehusinnleggelser, og 2022 startet med høye smittetall og strenge restriksjoner i store deler av Europa. USA og Storbritannia var mer tilbakeholdne med smittevernrestriksjonene denne vinteren, til tross for at det også der ble registrert nye smitterekorder. Omikronvarianten ser ut til å gi mindre alvorlig sykdom, i hvert fall der vaksinasjonsgraden er høy, og de fleste land har myknet opp eller avvirket restriksjoner hittil i 2022. I deler av Kina har smitten økt den siste tiden. I Hong Kong er det strenge restriksjoner og flere byer på det kinesiske fastlandet ble stengt ned i mars, inkludert Shenzhen, som er en viktig «teknologihub» med over 17 mill. innbyggere.

Vaksinetilgangen i rike land er nå svært god, og vaksinasjonsgraden er stort sett begrenset av vaksineetterspørselen i befolkningen og vaksinasjonsstrategi for ulike aldersgrupper. Vaksinasjonsgraden er også klart økende i mellominntektsland, mens den har forblitt lav i de fleste lavinntektsland.

Flaskehals i produksjons- og leveransekjeder

Etter å ha falt markert våren 2020, økte husholdningenes etterspørsel langt raskere enn ventet og

har deretter holdt seg høy. Samtidig har smittefare og smitterestriksjoner begrenset kjøp av mange tjenester, og vridd etterspørselen mot varer.

Det raske skiftet i vareetterspørsel har ført til knapphet på en del innsatsvarer som det er vanskelig å oppskalere produksjonen av på kort sikt. Det gjelder ikke minst databrikker (halvledere), som er en viktig innsatsfaktor i blant annet bilindustrien. Periodevis nedstengninger på grunn av smittevernrestriksjoner i asiatiske land har forsterket problemene i 2021.

Flaskehalsene har også gjort seg gjeldende i internasjonal varetransport, blant annet har kapasiteten i havnene, og tilgang til landtransport ut av havnene, vært en begrensning i møte med den kraftige økningen i etterspørselen. I løpet av 2021 bidro i tillegg flere enkelthendelser til forstyrrelser i skipsfrakten gjennom året, blant annet periodevis nedstenging av store kinesiske havner etter smitteutbrudd i regionen og grunnstøtingen til containerskipet Ever Given i Suezkanalen i mars 2021. I perioder har containerskip hopet seg opp i noen deler av handelsrutene og skapt problemer for flyten i produksjonskjeder og for distribusjon av varer. Dette gjenspeiles i fraktrater, som flerdoblet seg høsten 2021.

Flaskehalsene i produksjonskjedene bidro trolig til avmatningen av veksten utover i andre halvår i fjor og til den tydelige økningen i inflasjonen i samme periode.

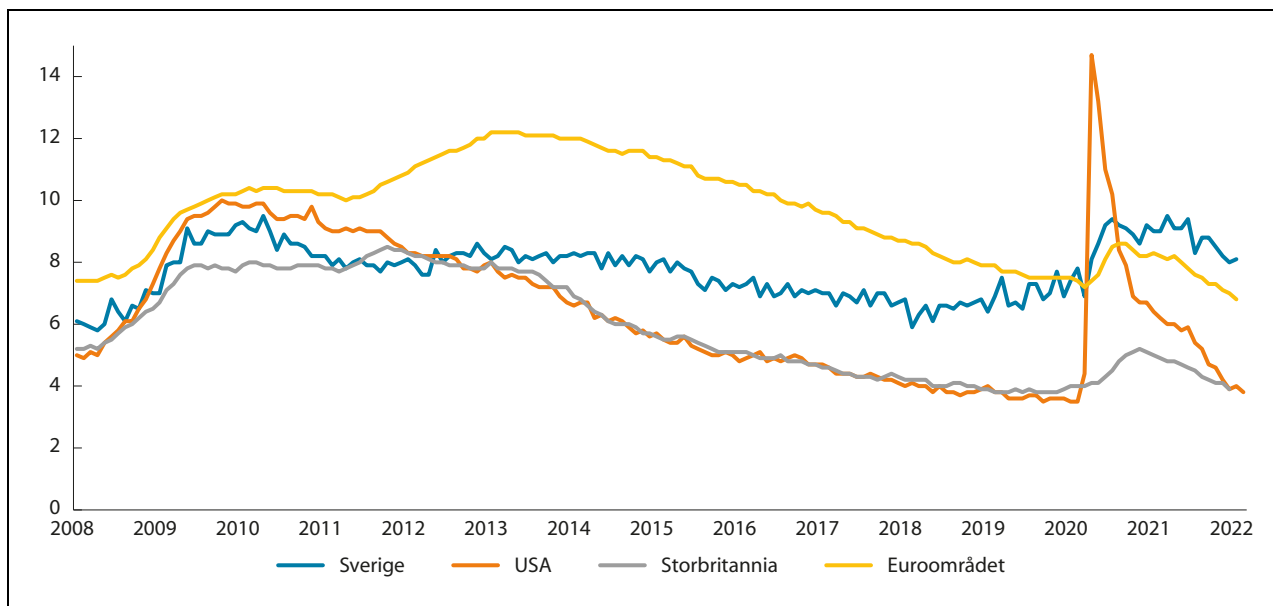
Indekser for ordretall og noe kortere leveringstider kan tyde på at flaskehalsene var på vei til å avta noe, men invasjonen av Ukraina gjør situasjonen mer uoversiktlig. Sanksjonene mot Russland vil trolig føre til at en del varetransport vil bli omdirigert. Erfaringene fra det siste året har vært at større omveltninger i varetransport har skapt problemer som det tar tid å løse.

Konflikten kan også gi mangel på råvarer, som kan forplante seg i de internasjonale verdikjedene og føre til forsinkelser. Russland produserer blant annet metaller som inngår i bilproduksjon, i tillegg til kalium, som brukes i kunstgjødselproduksjon, mens Ukraina er den største produsenten av neon-gass, som inngår i produksjonen av databrikker. Russland er videre en stor produsent av olje og står for en stor andel av Europas gassforsyning.

Nye nedstengninger i Kina kan også føre til at det tar lenger tid før flaskehalsene løser seg opp.

Arbeidsmarkedene strammer seg til

I USA og Storbritannia har ledighetsratene (målt ved AKU) nærmet seg de lave nivåene som ble

Figur 5.1 Arbeidsledighet i prosent av arbeidsstyrken

Kilde: OECD

observert før pandemien, mens ledigheten i euroområdet er på sitt laveste siden valutaunionen ble etablert, se figur 5.1. I USA, og til dels i Storbritannia, har imidlertid ikke sysselsettingsraten hentet seg inn igjen. I januar 2022 var det fortsatt 3,6 millioner færre arbeidstakere i USA enn før pandemien. Det ser særlig ut til at tidligpensjonering har bidratt til å trekke ned arbeidsdeltakelsen, men det er også tegn til at mangel på barnetilsyn, som følge av stengte skoler og barnehager under pandemien, har bidratt til nedgangen.

Ifølge Small Business Optimism Indeksen, rapporterte 49 prosent av småbedriftene i USA i desember 2021 om at de ikke var i stand til å fylle ledige stillinger. Det er nå to utlyste stillinger per arbeidsledig, og det er tegn til at lønningene tar seg opp. Lønnsindeksen fra Atlanta Federal Reserve, som er utformet for i mindre grad å påvirkes av sammensetningseffekter, steg i andre halvdel av 2021.¹ Lønnsveksten kommer etter en lang periode med svært lav lønnsvekst i deler av amerikansk arbeidsliv.

Også i eurosone melder bedrifter om mangel på arbeidskraft. Europakommisjonens indikator viser at andelen som mangler arbeidskraft ikke har vært høyere så lenge valutaområdet har eksistert. Sysselsettingsraten i euroområdet er tilbake

til nivået fra før pandemien, men lavere tilgang til utenlandsk arbeidskraft, kombinert med høy etterspørsel, kan bidra til arbeidskraftmangelen. Det er foreløpig ikke entydige signaler om at lønnsveksten er på vei opp i valutaområdet sett under ett.

Høyere inflasjon enn ventet

Uvanlig høye energipriser har bidratt til å trekke inflasjonen opp globalt. Priser på energiråvarer, som falt under pandemiens første bølge i 2020, økte gjennom resten av 2020 og i 2021. Invasjonen av Ukraina har ført til ytterligere prisøkninger og trukket terminprisene opp.

Den sterkt ekspansive penge- og finanspolitikken har tilført mye penger til husholdningene. Dette gjelder særlig i USA der husholdningene har fått direkte utbetalinger fra myndighetene. Vridningen av etterspørselen mot varekonsum, sammen med flaskehalsene i produksjonslinjene, førte til et betydelig gap mellom tilbud og etterspørsel og har presset opp prisveksten på varer.

Selv om mange av prisdriverne er globale, er det også betydelige forskjeller mellom regioner. I USA, og til dels i Storbritannia, ser inflasjonspresset i langt større grad ut til å bre seg til en bredere del av økonomien, med økende prisvekst også i tjenestesektoren og økende lønnsvekst. I februar 2022 var årsveksten i konsumprisene i USA 7,9 prosent, det høyeste som er registrert siden 1982. Kjerneinflasjonen, målt som veksten i konsum-

¹ Indeksen er konstruert fra mikrodata fra Current Population Survey (CPS), og viser prosentvis endring i median for timelønn til individer observert med 12 måneders mellomrom.

priser utenom mat- og energipriser, var 6,4 prosent. I euroområdet steg konsumprisene i februar 2022 med 5,8 prosent sammenlignet med året før, men her var kjerneinflasjonen kun 2,7 prosent. Matvarepriser økte også mye gjennom 2021, og bidro til å trekke opp inflasjonen. I euroområdet bidro også pandemirelatert prisfall på en del varer i 2020, til å trekke opp inflasjonen i 2021 målt ved tolv månedersvekst. I Sverige var konsumprisveksten 4,5 prosent i februar, mens veksten i KPI uten energi og matvarer var 3,4 prosent.

Fortsatt ekspansiv politikk, men signaler om at en gradvis innstramming er på vei

Da pandemien rammet, tok ledende sentralbanker kraftfulle pengepolitiske grep. Styringsrentene ble satt ned til nivåer rundt null, og sentralbankene økte oppkjøpene av statsobligasjoner og andre verdipapirer for å sikre lavere lange renter. Sentralbankene kommuniserte samtidig at de ikke ville stramme inn før de var sikre på at oppgangen hadde fått feste, eller at det var tydelig at inflasjonen var på vei til å bli varig og tydelig over sentralbankens mål.

I løpet av høsten og vinteren 2021 ble prispresset kraftigere og viste seg mer standhaftig enn sentralbankene tidligere la til grunn. Ved de siste rentemøtene har toneangivende sentralbanker signalisert en raskere og kraftigere innstramming enn lagt til grunn for kort tid siden. Bank of England har allerede hevet renten tre ganger, og den amerikanske sentralbanken (Fed) hevet renten første gang 16. mars i år.

Finanspolitikken forble ekspansiv også i 2021 hos de fleste av våre viktigste handelspartnere. Særlig amerikanske myndigheter har tilført økonomien mye penger siden pandemien brøt ut, men også i Europa har finanspolitikken vært ekspansiv. IMF anslår det strukturelle budsjettunderskuddet til amerikanske myndigheter til nesten 9 prosent av BNP i 2021. I eurosonen anslås det å ha økt til 6 prosent av BNP, mens det forble omtrent uendret på 10 prosent i Storbritannia. Mens de rene pandemitiltakene i større grad er avviklet eller redusert i 2021, ble det lagt fram og innført ulike vekst- og omstillingspakker flere steder i verden. I EU vil «Next Generation EU» finansiere langsiktige investeringer i infrastruktur og grønn omstilling. Også i USA er det lagt fram slike pakker.

Det finanspolitiske handlingsrommet kan i større grad ha kommet under press i en del land, som følge av kraftig vekst i statsgjelden, og det er tegn til at den politiske viljen til ytterligere

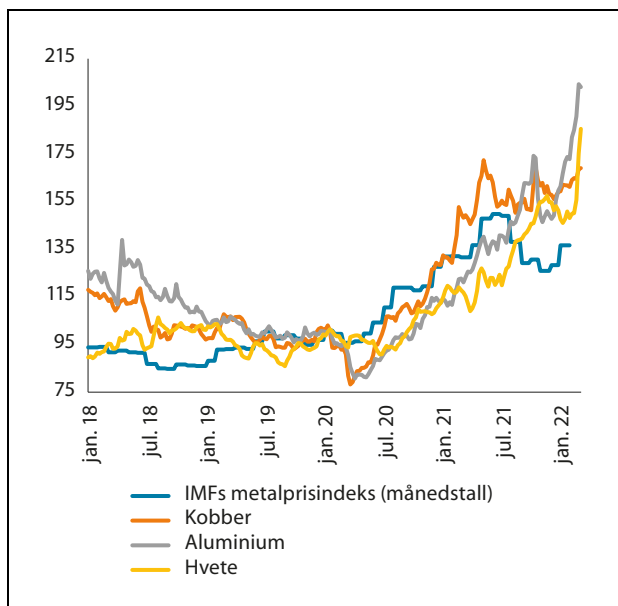
finanspolitiske tiltak nå spriker mer enn i pandemiens tidligere faser. I EU presser landene i nord for å stramme inn igjen på budsjettreglene som midlertidig ble satt ut av kraft fra våren 2020 og først vil tre i kraft igjen i 2023. I USA har president Biden problemer med å få gjennomslag for den siste finanspolitiske pakken. Krigen i Ukraina kan endre den finanspolitiske diskusjonen internasjonalt.

Internasjonale markeder

Internasjonale markeder utviklet seg sterkt fram til krigsutbruddet i Ukraina. Ledende internasjonale børsindeksjer hadde ved inngangen til 2021 hentet inn igjen fallet i mars 2020, og fortsatte å ta seg opp gjennom store deler av 2021. Tilgang til effektive vaksiner, avtakende smitte og gode tall for produksjonsutviklingen trakk markedene opp, samtidig som pengepolitikken forble ekspansiv. Mot slutten av året ble markedene preget av tiltakende inflasjonsforventninger og den økte sannsynligheten for innstramminger av pengepolitikken. Særlig har markedene latt seg bevege av endrede signaler fra den amerikanske sentralbanken. Lange renter har steget og den amerikanske dollaren har styrket seg i takt med økte utsikter til renteheving i USA. Krigen i Ukraina har, sammen med sterke inflasjonstall etter nyttår, trukket ned internasjonale aksjebørser, se figur 5.3.

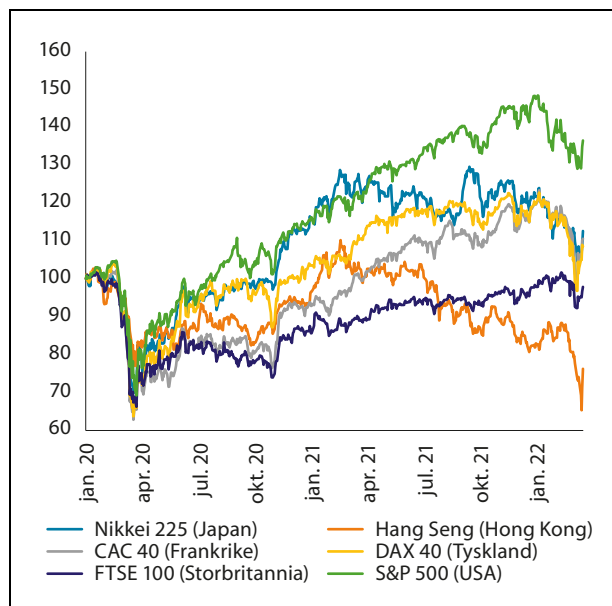
Veksten i råvaremarkedene var uvanlig sterk i fjor, ikke minst har økningen i gassprisen vært eksepsjonelt stor. Samtidig som den sterke gjeninnhenting i global økonomi trakk opp energietterspørselen, bidro flere faktorer til å begrense tilbudet i 2021. Blant annet bremsset sterk kulde i Texas i februar og orkanødeleggelse i august oljeproduksjonen i USA. Kullproduksjonen har blitt hindret både av flom flere steder i Asia og Australia, og av smittevern i Kina. Det europeiske gassmarkedet ble presset av lav tilførsel fra Russland, samtidig som vinteren i Europa var kald. Videre ga lite vind mindre tilskudd fra fornybare kilder i 2021. Prisen på flytende gass (LNG) ble trukket opp av høyere etterspørsel fra Asia, blant annet på grunn av lav tilgang på kull. Oljeprisen steg gjennom meste parten av fjoråret. Ved utgangen av 2021 var oljeprisen 79 dollar per fat, 27 dollar høyere enn ved starten av året. Gassprisen i Europa økte markert gjennom 2021, se figur 5.4

Russland står for en stor del av gassforsyningen til Europa, og prisen på europeisk gass har økt ytterligere etter krigsutbruddet. 17. mars 2022 var prisen 15,2 kroner per Sm³ (NBP), opp fra

Figur 5.2 Råvarepriser. Januar 2020=100

Kilde: Macrobond

Figur 5.3 Børsindekser. 1. januar 2020=100

Kilde: Macrobond

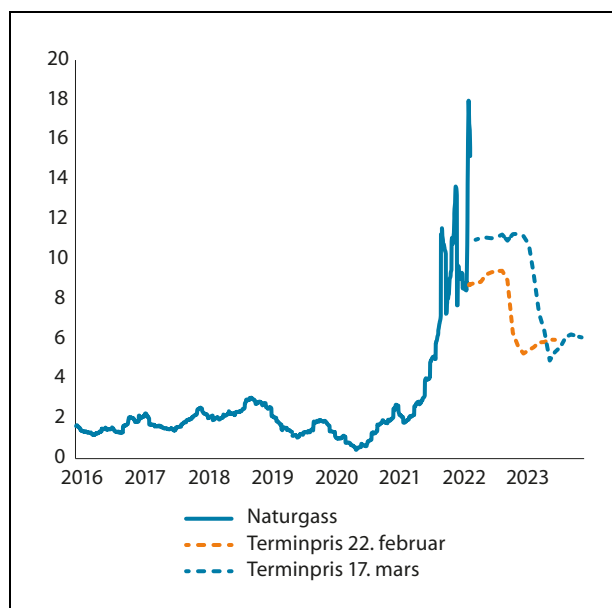
1,9 kroner per Sm³ ett år tidligere. Russisk gass utgjorde nær 40 prosent av importen til EU før tilførselen fra Russland falt i 2021. Terminprisene har også økt siden invasjonen og tilsier at markedet ventet at de ekstreme effektene på gassprisen ikke vil ebbe ut før i 2023, og da fortsatt være på et historisk meget høyt nivå, se figur 5.4. Også i oljemarkedet priser aktørene inn høyere priser framover, enn de gjorde rett før invasjonen, se figur 5.5

Russland sto for 11 prosent av den globale oljeproduksjonen i 2019. Etter invasjonen har det vært store svingninger i oljeprisen, med en toppnotering nær 130 USD/fatet før prisen avtok noe igjen. Terminprisene ligger fortsatt høyere enn før invasjonen og tilsier at markedet ventet at prisen gradvis skal avta til rundt 90 dollar fatet mot slutten av 2022. Mens gassleveransene er avhengig av enten gassrør eller infrastruktur for flytende gass både på mottaker og produsent-siden, så selges oljen i et globalt marked. Dette kan påvirke effektene på prisen i de to markedene.

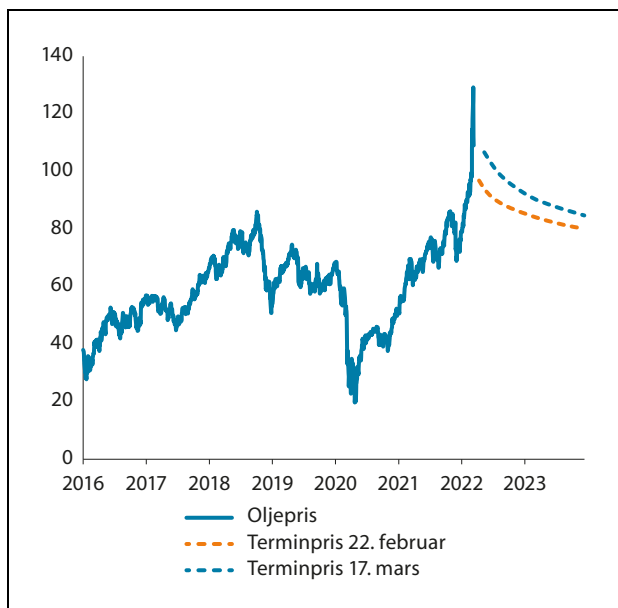
Kombinasjonen av høy etterspørsel og flaskehals i frakt og pandemirelaterte nedstenginger drev også metallprisene opp i 2021, se figur 5.2. I tillegg har høye priser på energivarer, ikke minst på kull, og energiknapphet enkelte steder, bidratt til høye produksjonskostnader. IMF's metallprisindeks, som viser prisutviklingen for en rekke metaller, trekkes ned av prisfall for jernmalm i andre halvår 2021, der store produsenter som Brasil og Australia har oppskalert produksjonen

betydelig. For andre viktige industrimetaller, som kobber og aluminium, stabiliserte prisene seg på et høyt nivå. I deler av 2021 har også prisen på trevarer, som er viktig for byggindustrien, vært uvanlig høy. Etter invasjonen av Ukraina har metallprisene fortsatt å øke, blant annet har aluminiums-prisen økt betydelig.

Invasjonen har også gitt høyere matvarepriser. Hveteprisen har mer enn doblet seg siden januar,

Figur 5.4 Utviklingen i gasspris og terminpriser framover. NBP. Kroner per Sm³

Kilde: Macrobond

Figur 5.5 Utviklingen i oljepris og terminpriser framover. Brent Blend, USD/fat

Kilde: Macrobond

se figur 5.2, noe som må ses i sammenheng med at Ukraina og Russland samlet står for 30 prosent av verdens hveteeksport. Allerede før invasjonen hadde matpriser økt kraftig og var i januar 2022 19 prosent høyere enn samme måned året før, ifølge IMF's matvareindeks.

5.2 De økonomiske utsiktene

Samlet steg BNP for Norges 25 viktigste handelspartnere med 5,3 prosent i fjor. Det er den høyeste BNP-veksten vi har målt i den perioden det foreligger statistikk for alle landene i aggregatet, dvs. siden 1996. Den markante gjeninnhentingen i 2021 kommer etter et historisk kraftig fall i 2020, på 4,2 prosent.

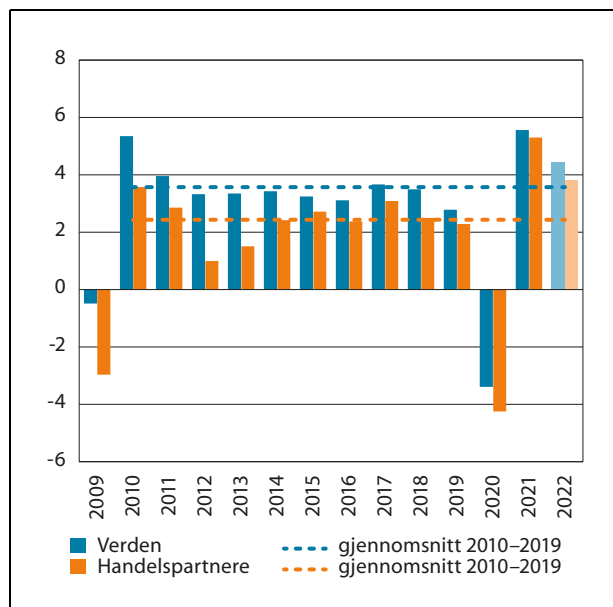
Ved inngangen til 2022 har en stor andel av avanserte økonomier vendt tilbake til BNP-nivåer fra før pandemien, herunder våre viktigste handelspartnere. Anslagene fra både IMF (25. januar 2022) og OECD (1. desember 2021) viser en avtagende BNP-vekst for handelspartneraggregatet til 3,8 prosent i 2022, se tabell 5.1 for detaljer. Dette er fortsatt over snittet for de siste ti årene før pandemien, som vist i figur 5.6.

I sin rapport fra 1. desember, viser OECD til at oppgangen internasjonalt fortsetter, men i mer moderat tempo, der flaskehals og høyere inflasjon dempet veksten mot slutten av 2021. OECD legger til grunn at flaskehals i produksjons-

linjene gradvis vil løse seg opp i 2022 og at inflasjonen vil avta ettersom ringvirkningene av pandemien dempes. Inflasjonen anslås likevel å bli høyere enn før pandemien i 2022, se tabell 5.1. OECD har ikke lagt fram nytt sett med prognoser etter krigsutbruddet i Ukraina, men organisasjonens analyser fra 17. mars viser at krigen på kort sikt ventes å dempe global vekst og gi økt inflasjonspress. Det estimeres at veksten i OECD-området kan bli 1 prosentpoeng lavere og inflasjonen 2 prosentpoeng høyere det første året etter krigens utbrudd. Samme modellberegninger viser at målrettet finanspolitikk kan halvere effektene på BNP.

IMF la fram sin siste rapport 25. januar. Her legges det til grunn at inflasjonsdriverne avtar og at flaskehalsene løses opp i 2022. For de fleste landene ventes det også at pandemien vil ha moderate helsekonsekvenser innen utgangen av året. IMF's globale vekstanslag var justert noe ned sammenlignet med organisasjonens anslag fra i fjor høst, blant annet fordi penge- og finanspolitikken antas å bli strammere i USA og avkjølingen av veksten i Kina noe kraftigere. IMF legger fram nye anslag i april, men har allerede signalisert at de venter å nedjustere anslagene på bakgrunn av krigsutbruddet.

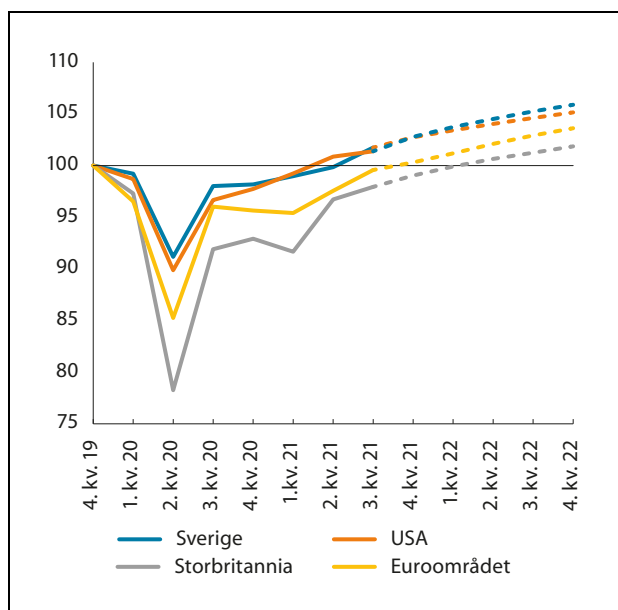
Sentralbankene står overfor en krevende avveining, som forsterkes av følgene av

Figur 5.6 Vekst i BNP for verden og Norges 25 viktigste handelspartnere¹

¹ BNP-veksten hos Norges 25 viktigste handelspartnere er beregnet med vekt som er basert på tall for eksport av tradisjonelle varer, se tabell 5.2. Sammenvektede anslag for 2021. For 2020 er det benyttet foreløpige regnskapstall.

Kilder: OECD, nasjonale statistikkbyråer og Beregningsutvalget

Figur 5.7 OECDs anslag for utvikling i BNP. 4. kvartal 2019=100

Kilder: OECDs Economic Outlook desember 2021 og Beregningsutvalget

sanksjonene mot Russland. Både IMF og OECD, og sentralbankene selv, har i løpet av den økonomiske gjeninnhenting i 2020 og 2021, pekt på faren for at en for rask innstramming i pengepolitikken kan hindre gjeninnhenting. Dette er en lærdom som trekker på erfaringer fra tidligere økonomiske nedganger. Samtidig vil lave renter over lengre tid kunne ende opp med at sentralbankene må stramme kraftigere inn for å få bryte en inflasjonsspiral. En kraftig innstramming i pengepolitikken vil imidlertid bremse veksten fordi rentebelastningen til husholdninger og bedrifter øker, og kan i tillegg gi betydelig markedsuro. Invasjonen av Ukraina gjør denne avveien enda mer utfordrende, fordi den samtidig kan presse inflasjonen opp og dempe den økonomiske aktiviteten.

Markedsuro kan også utløses av forventninger om kraftig innstramming, uten at sentralbanken har strammet til. Både OECD og IMF legger derfor stor vekt på at sentralbankene må kommunisere sine intensjoner tydelig.

Tabell 5.1 Internasjonale hovedtall. Prosentvis endring fra året før

	Bruttonasjonalprodukt					Konsumprisindeksen			Arbeidsledighet (nivå)		
	2020	2021*	2022			2021	2022		2021	2022	
			OECD ³	IMF ¹	CF ²		OECD ³	CF ²		OECD ³	CF ^{2,4}
Euroområdet	-6,1	5,2	3,8	3,8	3,2	2,4	2,7	5,7	7,7	7,2	7,1
Tyskland	-4,6	2,8	4,1	3,9	2,4	3,1	2,8	5,2	3,6	3,2	-
Frankrike	-8,1	7,0	4,2	3,5	3,3	2,1	2,3	3,9	7,8	7,6	7,6
Spania	-10,8	5,0	5,5	5,8	5,1	2,9	3,2	6,3	15,0	14,2	-
Italia	-8,8	6,5	1,4	3,8	3,4	1,8	2,2	5,8	9,6	8,9	9,1
Sverige	-2,8	5,3	3,4	-	3,3	2,0	2,6	3,5	8,8	7,6	-
Storbritannia	-9,9	7,5	4,7	5,0	3,9	2,4	4,4	6,7	4,5	4,3	4,3
USA	-3,5	5,7	5,6	4,0	3,3	4,6	4,8	6,6	5,4	3,8	3,7
Japan	-4,6	1,8	3,4	3,5	2,3	-0,2	0,8	1,4	2,8	2,6	2,6
Kina	2,3	8,1	5,1	4,8		0,8	1,7		-	-	-
Norges hand.partn. ⁴	-4,2	5,3	3,8	3,8 ²	-	2,8	3,4	-			

* Foreløpige regnskapstall der det foreligger, ellers OECDs siste anslag.

¹ IMF World Economic Outlook Update (januar 2022) Rapporten har kun anslag for utvalgte land. I handelspartneraggregatet er Consensus Forecasts brukt for land IMF ikke ga anslag for i januar.

² Consensus Forecasts, mars 2022.

³ OECD Economic Outlook desember 2021.

⁴ Consensus Forecasts gir kun arbeidsledighetsanslag for et mindre utvalg av land, og det er derfor ikke laget handelspartneraggregat for denne størrelsen.

Kilder: IMF, OECD, Consensus Forecasts og Beregningsutvalget

Tabell 5.2 Norges 25 viktigste handelspartnere målt ved eksportvekter¹ (tradisjonell vareeksport). Prosent

	Vekt		Vekt
Sverige	12,5	Japan	2,0
Nederland	11,7	Finland	2,0
Storbritannia	10,0	Tyrkia	1,5
Tyskland	9,0	Brasil	1,3
USA	8,0	Litauen	1,2
Danmark	7,6	Canada	1,0
Kina	6,2	Sveits	0,8
Polen	5,2	Russland	0,8
Belgia	4,2	Singapore	0,6
Frankrike	3,9	Taiwan	0,6
Spania	3,2	Tsjekkia	0,5
Italia	2,8	Estland	0,4
Sør-Korea	2,8		

¹ BNP-veksten hos Norges handelspartnere er vektet sammen med eksportvekter fra 2021, som er basert på handelsstatistikk fra SSB for eksport av tradisjonelle varer til ulike land. Det avviker fra konkurransevektene som brukes i kapittel 8, der både omfanget av eksport og import inngår i vektgrunnlaget, se omtale i boks 8.1. Forskjellen skyldes at utvalget i dette kapitlet ønsker å fange opp utviklingen i de norske eksportmarkedene, mens kapittel 8 presenterer tall som skal reflektere utviklingen i konkurranseflaten til norsk næringsliv i eksport- og hjemmemarkedet.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Kapittel 6

Makroøkonomisk utvikling i Norge

- I 2021 steg BNP Fastlands-Norge med 4,2 prosent, ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall. Store deler av året 2021 har vært preget av den trinnvise gjenåpningen av samfunnet, der et mindre fall i desember ble etterfulgt av et videre fall på 0,9 prosent i januar 2022 i BNP Fastlands-Norge.
- Den økonomiske aktiviteten som har vært begrenset på grunn av pandemien, har hentet seg relativt raskt inn når smitteverntiltak har blitt lettet på. Ifølge Norges Bank og SSB var norsk økonomi ikke veldig langt unna en konjunktturnøytral situasjon før de siste smitteverntiltakene ble iverksatt mot slutten av 2021.
- Ifølge brudd- og sesongjusterte månedstall fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) tok sysselsettingsraten seg markert opp gjennom 2021, fra 66,9 prosent i 4. kvartal 2020 til 69,0 prosent i 4. kvartal 2021. Andelen registrerte helt arbeidsledige og personer på tiltak falt fra 4,5 prosent i januar til 2,8 prosent i desember, og videre til 2,6 prosent i februar 2022 etter å ha økt de tre første ukene av året.
- Prisene på råolje og naturgass har vokst kraftig og Norges handelsbalanse mot utlandet ble betydelig styrket i 2021. Selv om eksporten av olje og gass var lav i januar 2022 bidro økte priser til at verdien av petroleumseksporten fortsatt var historisk høy denne måneden.
- Finans- og pengepolitikken har vært brukt aktivt under koronakrisen. Summen av bevilgninger til økonomiske tiltak i forbindelse med virusutbruddet i 2020 og 2021 er av regjeringen anslått til 232 mrd. 2022-kroner. Renten ble senket til null prosent i mai 2020, og ble holdt på dette nivået fram til september i fjor, da den ble hevet til 0,25 prosent. I desember 2021 økte Norges Bank styringsrenten til 0,5 prosent, og den ble satt ytterligere opp til 0,75 prosent i mars 2022.
- Ifølge anslag fra Norges Bank, Finansdepartementet og SSB ventes veksten i BNP Fastlands-Norge å bli rundt 3,5 prosent i 2022. Ifølge den nyeste rentebanen til Norges Bank heves

styringsrenten gradvis til 2,5 prosent ved utgangen av 2023.

- Usikkerheten om den økonomiske utviklingen i Norge er ekstraordinært stor. Usikkerheten knytter seg først og fremst til pandemien, krigen i Ukraina, sanksjonene mot Russland og effektene dette har på energipriser og flaskehals i produksjonen av varer og tjenester som nå preger internasjonal økonomi.

6.1 Norsk økonomi

Den økonomiske krisen forårsaket av koronaviruset skiller seg fra tidligere konjunktuelle tilbakeslag og finansielle kriser ved at deler av den økonomiske aktiviteten har blitt innstilt etter råd eller pålegg, og fordi befolkningen søker å verne seg fra sykdom. Store deler av året 2021 var preget av den trinnvise gjenåpningen av samfunnet. Den økonomiske aktiviteten som har vært innstilt på grunn av pandemien, har hentet seg relativt raskt inn når smitteverntiltak har blitt lettet på. Sysselsettingen tok seg markert opp og arbeidsledigheten ble redusert i løpet av høsten. Ifølge Norges Bank og SSB var norsk økonomi nær en konjunktturnøytral situasjon før de nye smitteverntiltakene ble iverksatt mot slutten av 2021. Samlet sett er 2021 enda et annerledesår i norsk økonomi, der pandemiens konsekvenser overskygger de fleste andre forhold.

6.2 Pandemien og tiltakene gjennom 2020, 2021 og inn i 2022

Ved inngangen til 2021 var norsk økonomi sterkt preget av koronapandemien. Siden 2017 hadde økonomien vært i en beskjeden konjunkturoppgang, men i mars og april 2020 falt den økonomiske aktiviteten kraftig, utløst både av myndighetenes smitteverntiltak, husholdningenes selvregulering for å unngå smitte, og fall i global etterpørsel. Utviklingen snudde raskt og store deler

av norsk økonomi hentet seg inn i løpet av 2020, men flere deler av næringslivet hadde fortsatt lavere aktivitet ved årsskiftet sammenlignet med ett år tidligere.

Smitteverntiltak gjennom pandemien

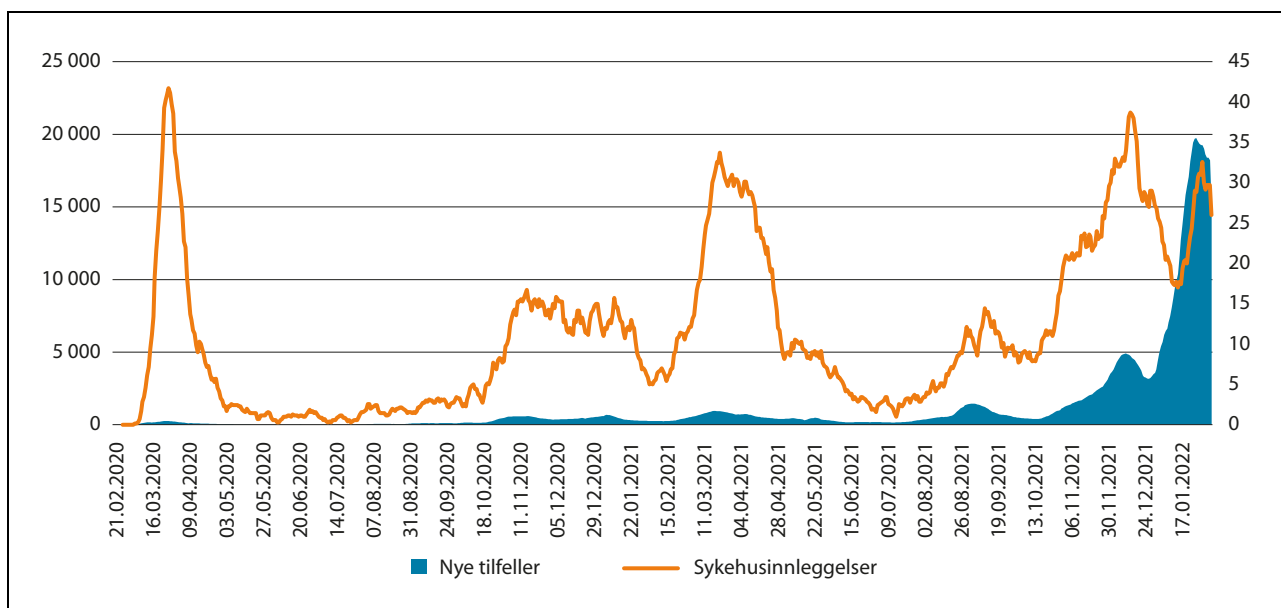
Den 12. mars 2020 innførte regjeringen omfattende og inngripende tiltak i møte med koronaviruset. *Den første smittebølgen* nådde en topp 24. mars 2020 med 313 meldte covid-19-tilfeller, se figur 6.1. Etter påsken 2020 bedret smittesituasjonen seg, og smitteverntiltakene ble gradvis lempet på. Sykemeldingene ble også færre. Ytterligere lettelse kom i begynnelsen av 3. kvartal 2020, blant annet for reiserestriksjoner. Ved utgangen av juli økte antallet nye daglige smitte-tilfeller i Norge som følge av importsmitte, noe som førte til at regjeringen bremsset den videre gjenåpningen av samfunnet.

I oktober økte smitten igjen, og markerte starten på *den andre smittebølgen*. Regjeringen innførte da nye tiltak. Smitten falt i begynnelsen av desember, og smitteverntiltakene ble i enda større grad tilpasset regionale forhold etter dette. Smitteverntiltakene ble trappet opp igjen i begynnelsen av januar 2021 som følge av at smitetrykket økte og at *den tredje smittebølgen* startet. I slutten av januar ble det kjent at et mutert og mer smittomt koronavirus var påvist på Østlandet, og de strengeste tiltakene siden mars 2020 ble da innført i 25 østlandskommuner. Flere andre kom-

muner måtte også stenge ned i perioden februar-mars 2021, og fra 23. mars ble det igjen innført strengere nasjonale tiltak.

I første halvdel av april 2021 ble det lettet på regionale tiltak i flere kommuner, og samtidig startet regjeringen på første trinn i gjenåpningsplanen. Tredje trinn i gjenåpningen startet i midten av juni. Smittesituasjonen og stort press på kommunene i begynnelsen av juli gjorde at regjeringen besluttet å bli stående på trinn tre i gjenåpningsplanen til flere ble fullvaksinerte.

24. september 2021 gikk Norge over til «en normal hverdag med økt beredskap». Smitte-tallene steg imidlertid gjennom høsten, både i Europa og Norge. *Den fjerde smittebølgen* kom på senhøsten 2021. En ny mutert virusvariant, omikron-varianten, førte til et uforutsigbart pandemiforløp, og det ble innført strengere smitteverntiltak i mange land. I Norge ble tiltakene strammet kraftig inn i midten av desember for ikke å overbelaste helse- og omsorgstjenesten, og for å beskytte kritiske samfunnsfunksjoner. Det ble strengere regler for arrangementer og uteliv for voksne, i kulturlivet og på organiserte fritidsaktiviteter, samt skjenkestopp over hele landet. Tiltakene skulle i utgangspunktet vare i 4 uker, men mange tiltak ble forlenget i januar 2022. I løpet av januar ble det klart at omikronvarianten var mindre alvorlig enn først fryktet. Mange smitteverntiltak ble lettet 1. februar 2022, og 12. februar ble alle forskriftsfestede tiltak mot covid-19 opphevet på fastlandet.

Figur 6.1 Antall meldte covid-19-tilfeller etter prøvetakingsdato (t.v.) og antall sykehusinnleggelseser (t.h.). Syv dagers glidende gjennomsnitt

Kilde: Folkehelseinstituttet

Produksjon og etterspørsel i 2020 og 2021

Det økonomiske forløpet gjennom 2020 og 2021 var nært tilknyttet utviklingen i smittesituasjonen og tiltakene gjennom pandemien. Gjennom vinteren 2020–2021 økte virussmitten i Norge, og nye strenge tiltak ble innført. Dermed sank brutto-nasjonalproduktet for Fastlands-Norge de første tre månedene i 2021, men fallet var langt mer dempet enn nedgangen våren 2020. I all hovedsak var det innen deler av tjenestenæringene at aktiviteten gikk kraftig ned, mens resten av økonomien kom mer skånsomt gjennom perioden.

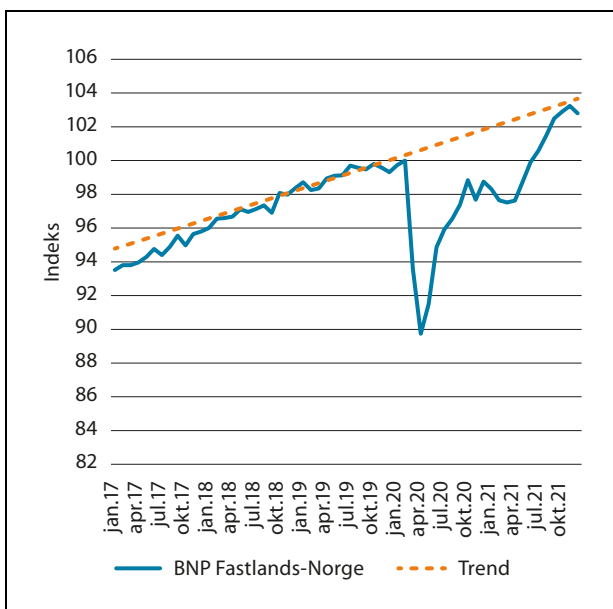
Med åpningen av samfunnet, og den reduserte smitterisikoen utover i 2021, vokste BNP for Fastlands-Norge hver måned fra april, til og med november. I juli var aktivitetsnivået tilbake på nivået fra februar 2020, før pandemien inntraff, men fremdeles var norsk økonomi i en markert lavkonjunktur. For å redusere belastningen på helsevesenet fra den nye omikron-varianten av koronaviruset, ble nye smitteverntiltak innført i desember 2021. Etter flere måneder med gjeninnhenting falt månedlig BNP for Fastlands-Norge med 0,4 prosent i desember, noe som må ses i sammenheng med strengere smitteverntiltak. BNP for Fastlands-Norge falt 0,9 prosent i januar i

år, justert for sesong- og kalendereffekter. Kraftnæringene og tradisjonelt fiske bidro mest til fallet. Samtidig var deler av tjenestenæringene fortsatt preget av smitteverntiltakene som ble innført i desember.

Nedgangen som koronapandemien forårsaket, har vært ujevnt fordelt. Utover i 2020 dannet det seg et bilde av en todelt økonomi. Store deler av næringslivet hentet etter hvert inn den tapte aktiviteten, mens noen næringer fortsatt hadde kraftig redusert bruttoprodukt ved utgangen av 2020. Langt på vei skyldes dette virkningene som smitteutbrudd, restriksjoner og endringer i folks adferd har hatt på noen næringer. Blant annet har tjenestenæringer med mye én-til-én kontakt, næringer som benytter mye utenlandsk arbeidskraft, samt turisme og reiseliv blitt særlig hardt rammet. Tjenestenæringene overnatting og servering, land- og lufttransport, kultur, underholdning og annen tjenesteyting, og forretningsmessig tjenesteyting sto for til sammen ni tideler av den samlede nedgangen i BNP for Fastlands-Norge i 2020. Innenfor transport er det spesielt persontransporten som har vært rammet.

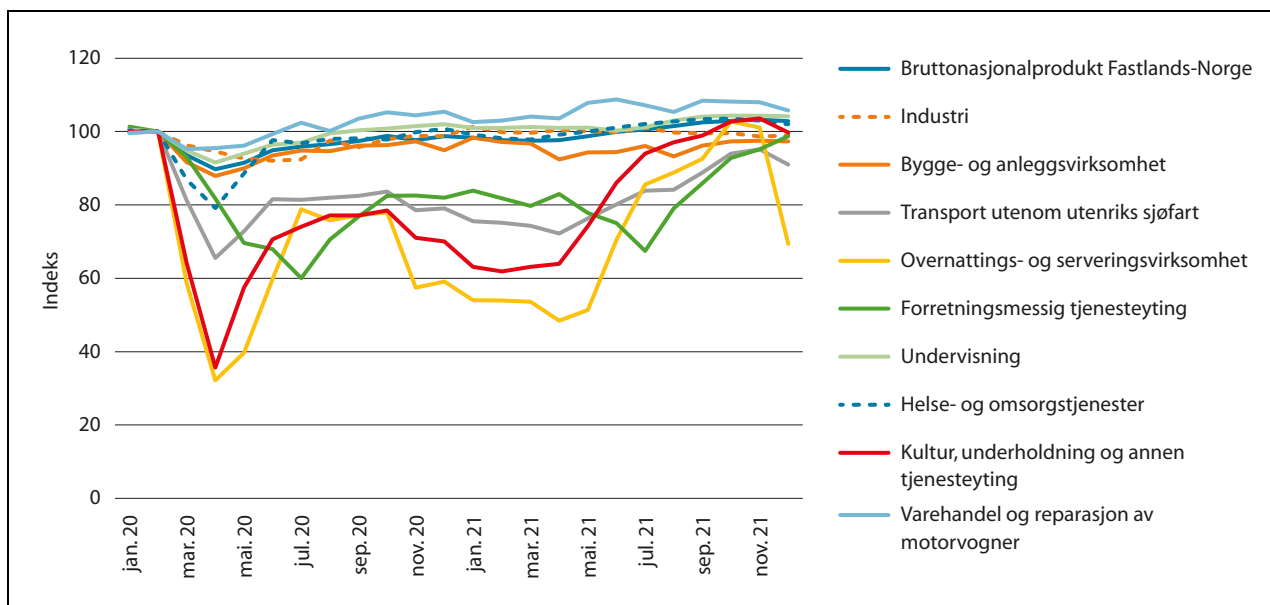
Selv om næringslivet samlet sett kom bedre gjennom nedstengingen i 1. kvartal 2021 enn ved den første nedstengningen i 2020, falt bruttoproduktet i flere av de hardt rammede tjenestenæringene igjen. Gjennom den påfølgende åpningen av samfunnet i midten av 2021 sto innhenting av innstilt aktivitet i tjenestenæringene for størstedelen av veksten i fastlandsøkonomien. I 2021 sett under ett var aktiviteten i tjenestenæringene på fastlandet 4,6 prosent høyere enn i 2020. Aktiviteten innen overnatting og servering, land- og lufttransport, kultur, underholdning og annen tjenesteyting, og forretningsmessig tjenesteyting sto til sammen for i underkant av en tidel av årsveksten i Fastlands-BNP. Tross innhenting gjennom 2021 hadde alle de fire næringene betydelig lavere bruttoprodukt i 2021 enn i 2019.

Andre deler av økonomien har også hatt vedvarende utfordringer tilknyttet koronapandemien, selv om bevegelsene har vært mindre kraftige enn i deler av tjenestenæringene. Flere næringer har vært rammet av knapphet på utenlandsk arbeidskraft, blant annet som følge av reiserestriksjoner. I tillegg har krav om testing og karantene ved innreise, og etter hvert god økonomisk utvikling i flere andre land, gjort det relativt sett mindre attraktivt å komme til Norge. Selv i periodene med lav smitte og lettelse i restriksjonene i 2021, kom ikke de ikke-bosatte lønnstakerne tilbake i samme omfang som tidligere, se også kapittel 7. Leverandørindustrien har vært særlig

Figur 6.2 Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge og beregnet trend.¹ Faste 2019-priser. Sesongjustert. Februar 2020=100.

¹ Trendnivå for BNP Fastlands-Norge slik det ble beregnet til Konjunkturtrendensene 2021/4. Trenden er beregnet med et HP-filter (lambda = 40 000 på kvartal), men slik at trenden ikke påvirkes direkte av aktivitetsutviklingen i 2020 og 2021.

Figur 6.3 Bruttoprodukt i faste 2019-priser, utvalgte næringer. Volumindekser. Sesongjustert. Februar 2020=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

avhengig av innleid, utenlandsk arbeidskraft med spisskompetanse. Aktiviteten innen leverandørindustrien til oljenæringen, som omfatter blant annet produksjonen av metallvarer, maskiner og utstyr, transportmidler og plattformer, falt 5,6 prosent i 2020. I 2021 hadde denne delen av industrien samlet sett om lag nullvekst fra 2020 og bruttoproduktet lå dermed på et lavere nivå enn før pandemien. Industrien har også hatt andre utfordringer i 2021, deriblant høye kostnader på containerfrakt, logistikkproblemer og forsinkelser i importen av råvarer fra verdensmarkedet. Det har vært betydelig mangel på noen viktige varer, som elektroniske komponenter og stål. Dette har særlig rammet leverandørindustrien, men også annen eksportrettet industri.

Bygge- og anleggsvirksomheten falt 3,1 prosent i 2020, men bruttoproduktet steg 1,2 prosent i 2021. Gjennom fjoråret har aktiviteten vært noe lavere enn i 2019. I tillegg til smitteverntiltak på byggeplasser som tidvis gjorde seg gjeldende, og knapphet på utenlandsk arbeidskraft, har næringen hatt utfordringer med høye kostnader på innsatsfaktorer, særlig trevarer.

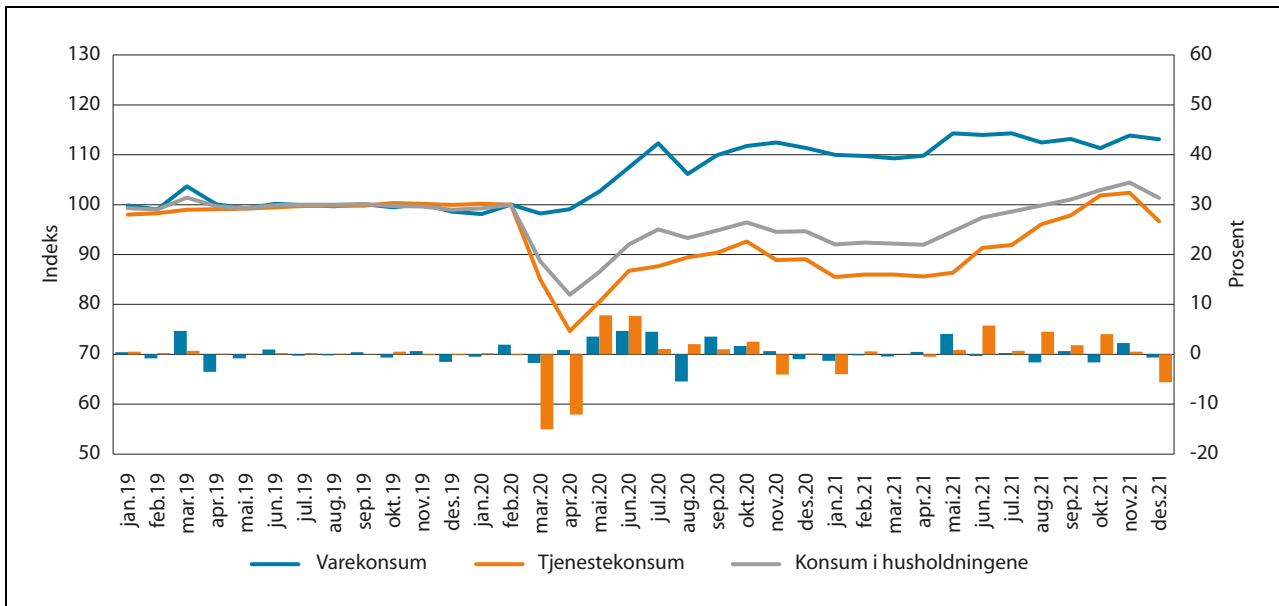
Forløpet i fastlandsøkonomien gjennom 2021 drives i stor grad av gjeninnhenting i de hardt rammede tjenestenæringene. Året sett under ett er det også betydelige bidrag til veksten i Fastlands-BNP fra næringer hvor driften har vært mindre påvirket av pandemien. Tjenestenæringer som informasjon og kommunikasjon, og finans er

eksempler på slike. Tross perioder med stengte butikker for å begrense smitten, har varehandelen hatt høy aktivitet i hele 2020 og 2021. Næringsmiddelindustrien har hatt høy aktivitet gjennom pandemien. Ikke-konjunkturrelle næringer som tradisjonelt fiske og kraftproduksjon bidro også til veksten i Fastlands-BNP i 2021 og påvirket i betydelig grad BNP-forløpet gjennom andre halvår.

Aktiviteten i petroleumsvirksomheten har økt gjennom koronapandemien. Volumet innen utvinning av olje og gass vokste 10,6 prosent i 2020. Dermed hadde totalt BNP en betydelig bedre utvikling enn BNP for Fastlands-Norge i pandemiens første år. I 2021 vokste volumet innen utvinning ytterligere 2 prosent.

Husholdningskonsumet falt i slutten av 2020 og begynnelsen av 2021. Deretter endret konsumet seg lite, før det steg kraftig i takt med den gradvise gjenåpningen av Norge fra og med mai 2021. Veksten fortsatte gjennom høsten, men i et noe lavere tempo. I august var konsumet i husholdningene tilbake på førpandemiske nivåer. Siden våren 2021 har tjenestekonsumet tatt seg markert opp. Ny smitte og nye smittevernsrestriksjoner knyttet til tjenestekonsum mot slutten av året gjorde at tjenestekonsumet på nytt utviklet seg svakt.

Kombinasjonen av kraftig fall i konsumet og noe vekst i inntektene, medførte at spareraten økte fra 7 prosent i 2019 til hele 14 prosent i 2020. Foreløpige tall fra inntekts- og kapitalregnskapet

Figur 6.4 Konsum i husholdningene, vare- og tjenestekonsum (t.v.) Faste 2019-priser. Måned. Indeksert volumutvikling. Februar 2020=100 (t.v.) og prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

viser at spareraten fortsatt var høy i de tre første kvartalene av 2021.

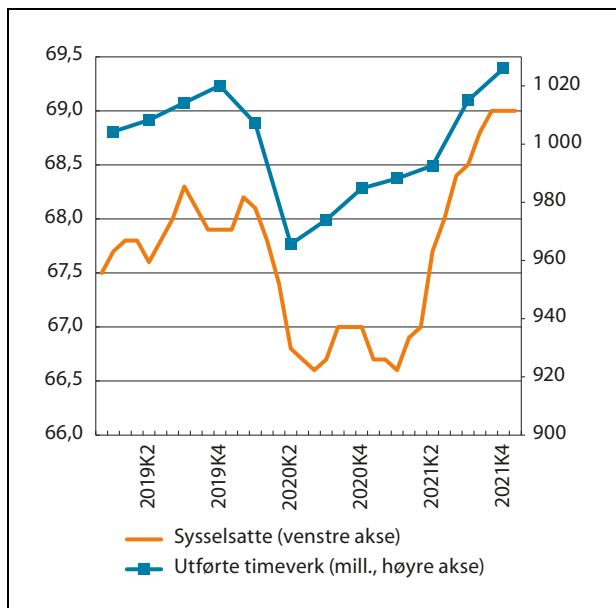
Næringsinvesteringene steg med 2,2 prosent i 2021. Oppgangen i tjenesteinvesteringene, og da spesielt innenfor varehandelen, trakk opp en ellers relativt svak utvikling.

Innen petroleumsutvinning falt investeringene i 2020 og fram til 1. kvartal 2021, men har siden tatt seg opp. På årsbasis falt petroleumsinvesteringene 2,8 prosent.

Boligprisveksten har vært høy, men avtakende gjennom 2021. Prisene i 4. kvartal i fjor var 8,1 prosent høyere enn i 4. kvartal i 2020, men prisveksten fra 3. til 4. kvartal i fjor var på mer beskjedne 3,3 prosent, regnet som årlig rate. I januar og februar 2022 steg boligprisene i gjennomsnitt med 1,4 prosent. Den høye veksten i disse månedene må ses i sammenheng med strengere krav til tilstandsrapporter i avhendingsloven fra årsskiftet og det påfølgende lave utbudet av boliger. Den høye boligprisveksten har gjort boligbygging mer lønnsomt, mens økte byggekostnader trekker lønnsomheten ned. Boliginvesteringene har vokst siden bunnen i august 2020 og til april 2021, men har siden kommet en del ned. For året som helhet har boliginvesteringene økt med 2,6 prosent i 2021. Boliginvesteringene falt 1,3 prosent i januar.

Utenrikshandelen har vært preget av endringer i etterspørsel og relative priser som på flere områder kan knyttes til utviklingen i pande-

mien. Gjennom 2021 har eksporten av både olje og gass økt. Eksportvolumet av tradisjonelle varer som fiskeprodukter og metaller har vokst markert i fjor. Det har vært en mer moderat vekst i tjenesteeksporten og eksporten av reisetrafikk er fremdeles lav. 2021 har vært preget av prisøkning på flere viktige varer, deriblant råolje, naturgass, elektrisk kraft og trevarer. Fra 2020 til 2021 har eksportprisen på råolje økt om lag 60 prosent, mens eksportprisen på gass har økt hele 300 prosent. Økte gasspriser må blant annet ses i sammenheng med omlegging av energisystemene i flere europeiske land, geopolitisk uro og værmessige forhold. De høye prisene har bidratt til at verdien av petroleumsvirksomhetenes produksjon og eksport har vokst med hele 140 prosent, eller over 500 milliarder kroner. Overskuddet på Norges handelsbalanse mot utlandet har aldri vært høyere. Eksportvolumet gikk ned hele 8,3 prosent i januar 2022. Både vare- og tjenesteeksporten gikk ned, men det største bidraget kom fra et fall i det sesongjusterte eksportvolumet innen råolje og naturgass. Eksporten av olje og gass var sesongmessig lav, men ujustert var volumet nærmere de foregående månedene. Naturgassen hadde en rekordhøy prisstigning i andre halvdel av 2021, og prisen holdt seg høy i januar. Prisen på råolje vokste også kraftig i måneden. Dermed var verdien av petroleumseksporten fortsatt historisk høy i januar.

Figur 6.5 Utvikling i sysselsetting 15–74 år (t.v.) og antall utførte timeverk (t.h.). Sesongjustert. Prosentandel av befolkning (t.v.) og millioner timeverk (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Sysseleste, arbeidsledighet og permitteringer

Pandemien har også gitt store utslag i arbeidsmarkedet. Ifølge brudd- og sesongjusterte månedstall fra AKU falt sysselsettingsraten i 2020 (sysseleste som andel av befolkningen mellom 15 og 74 år) fra 68,1 prosent i februar til 66,6 prosent i juli, og lå mellom 66,7 og 67,0 prosent ut resten av det året, se figur 6.5.^{1,2} Gjennom 2021 tok sysselsettingsraten seg derimot markert opp og var 69,0 prosent ved utgangen av året. Som årsgjennomsnitt økte sysselsettingsraten med 0,7 prosentpoeng og yrkesdeltakelsen med 0,5 prosentpoeng i 2021. Den sterke sysselsettingsveksten, spesielt blant unge, kan tyde på at både vekst i tjenestenæringene kombinert med fall i antall ikke-bosatte lønnstakere har åpnet opp muligheter på arbeidsmarkedet for bosatte. Økningen i etterspørselen etter arbeidskraft, målt som tilgang på ledige stillinger registrert hos NAV, økte med 30,2 prosent fra 2020 til 2021.

¹ Se boks 7.2 for mer om bruddet i AKU i 2021.

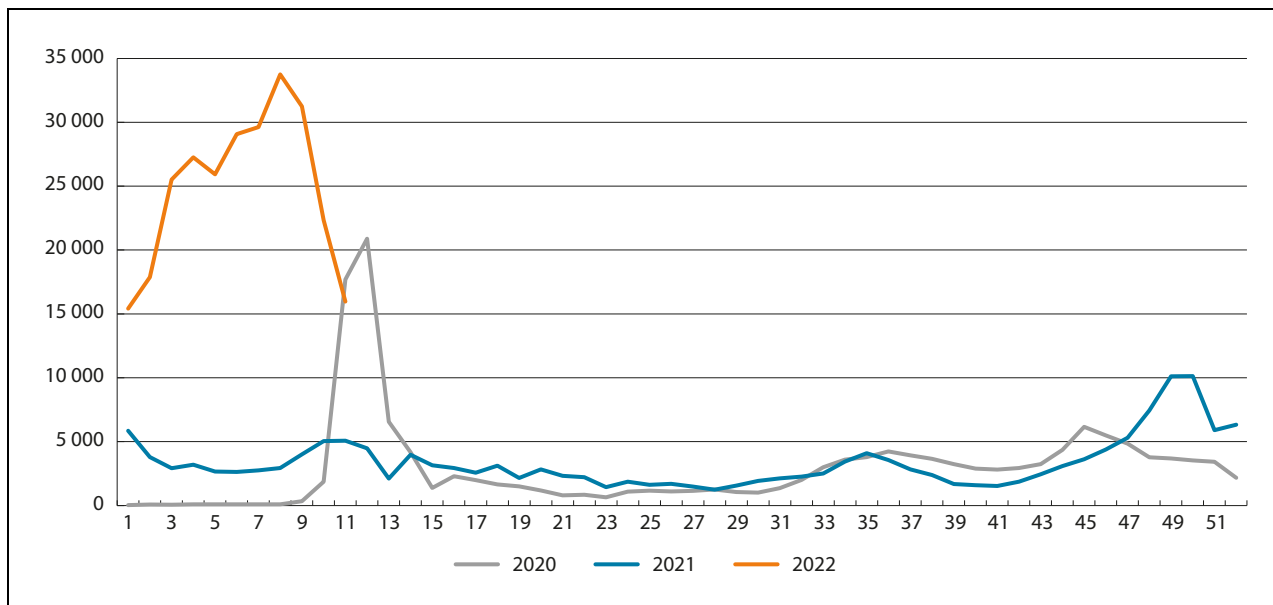
² Månedstall fra AKU er tremåneders glidende, sentrert gjennomsnitt, hvor midterste av de tre månedene oppgis som måletidspunkt. Eksempelvis er tallet for juli 2021 beregnet som gjennomsnittet over tremånedersperioden juni 2021–august 2021. Se Hamre, J. I. og Horgen, E. H. (2015): Om sammenligning fra måned til måned.

I AKU og nasjonalregnskapet blir personer som har vært helt permittert i inntil tre måneder regnet som sysseleste med midlertidig fravær. Dermed reflekterer ikke sysselestestillingene utviklingen i aktivitetsnivået på noen god måte i en periode med mange permitterte. Når noen permitteres bortfaller derimot utførte timeverk umiddelbart, som falt i 1. og 2. kvartal 2020 med henholdsvis 1,3 og 4,1 prosent relativt til foregående kvartal (sesongjustert). Gjennom 2021 tok antall timeverk seg noe opp igjen, spesielt i 3. kvartal 2021 med en økning på 2,1 prosent. Den bruddkorrigerede AKU-arbeidsledigheten falt fra 4,6 prosent i 2020 til 4,2 prosent i 2021. Månedstall viser at AKU-arbeidsledigheten falt til 3,3 prosent i slutten av 2021, mens andelen registrert som helt arbeidsledige eller på tiltak hos NAV (sesongjustert) falt fra 4,5 prosent i januar 2021 til 2,8 prosent i desember 2021, og videre til 2,6 prosent i februar 2022 etter å ha økt de tre første ukene av året. I kapittel 7 gis en fyldigere gjennomgang av utviklingen i arbeidsmarkedet.

Fravær på grunn av sykdom og karantene har i pandemien vært av stor betydning for arbeidsmarkedet. Det ukentlige antallet nye sykmeldte (legemeldt sykefravær) med covid-19-relatert diagnose hos NAV økte til i overkant av 20 000 under den første smittebølgen, se figur 6.6. Antall nye sykmeldte var lavere i både den andre og tredje bølgen. I den fjerde smittebølgen økte antall sykmeldte markert og var høyere enn under den første smittebølgen i mars 2020.

Økonomiske tiltak fra myndighetene

Finanspolitikken har bidratt til å redusere de negative konsekvensene av pandemien for norsk økonomi. Stortinget vedtok i 2020 og 2021 en rekke økonomiske tiltak og midlertidige endringer i regelverk som økte utgiftene over statsbudsjettet vesentlig. Finanspolitikken kompenserte i disse årene for inntektsbortfall i husholdninger og virksomheter. Boks 6.1 oppsummerer tiltak på utgifts- og inntektssiden for å motvirke effekter av koronapandemien på norsk økonomi. Det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet (SOBU) for 2021 er i Nysaldering 2021 anslått til 379,3 milliarder kroner. Dette tilsvarer rundt 3,5 prosent av oljefondets markedsverdi ved inngangen til året. Ifølge handlingsregelen skal bruken av oljeinntekter over tid tilsvare realavkastningen av fondet, anslått til 3 prosent, og det skal også legges stor vekt på å jevne ut svingninger i økonomien for å sikre god kapasitetsutnyttelse og lav arbeids-

Figur 6.6 Nye sykmeldte (legemeldt sykefravær) med covid-19-relatert diagnose hos NAV. Antall

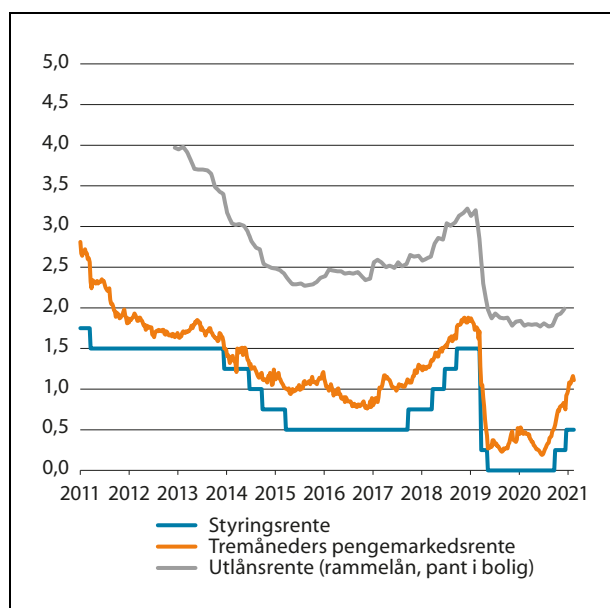
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

ledighet, slik det er gjort i 2020 og 2021. Det strukturelle, oljekorrigerede underskuddet som andel av verdiskapingen gikk markert ned fra 2020 til 2021.

Koronapandemien påvirket aktiviteten i offentlig forvaltning på flere måter i 2020 og 2021. Konsumet i statsforvaltningen steg med 3,0 prosent i 2021. Tilbakevending til mer normal aktivitet ved sykehusene trakk konsumet opp. Konsumet i kommuneforvaltningen steg med 4,6 prosent i 2021. Gjenåpningen av kulturinstitusjoner som museer, biblioteker og kinoer, samt økt aktivitet forbundet med koronavaksinerings, testing og smittesporing trakk konsumet opp. Investeringene i offentlig forvaltning var 3,1 prosent lavere i 2021 enn i 2020. Det er heftet usikkerhet til målingen av aktiviteten i offentlig forvaltning. Evensen (2018) gir en detaljert beskrivelse av begreper, kilder, og beregninger av offentlig forvaltning i nasjonalregnskapet og Monsrud (2020) beskriver nye beregningsmetoder for å måle utviklingen i helse- og omsorgstjenester.³

I september 2021 satte Norges Bank opp styringsrenten med 0,25 prosentpoeng etter at den i over ett år har vært på rekordlave 0 prosent. I desember 2021 økte banken styringsrenten til 0,5 prosent, og den ble satt ytterligere

opp til 0,75 prosent i mars 2022. Renteøkningene er de første av en rekke renteøkninger som sentralbanken har signalisert vil komme de nærmeste årene. Pengemarkedsrenten følger styringsrenten oppover. Sommeren 2021 var tremåneders pengemarkedsrente på 0,2 prosent. Fram mot økningen i styringsrenten i september i fjor økte pengemarkedsrenten til 0,5 prosent. Ved inngangen til mars i år har pengemarkeds-

Figur 6.7 Norske renter

¹ Utlånsrente viser rammelånsrente med pant i bolig.

Kilder: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå

³ Evensen (2018). Offentlig forvaltning i nasjonalregnskapet. Statistisk sentralbyrå, Notater 2018/18; Monsrud (2020). Helse- og omsorgstjenester i nasjonalregnskapet under koronakrisen. Statistisk sentralbyrå, Notater 2020/33.

Boks 6.1 Finanspolitiske tiltak i møte med koronapandemien i Norge

I 2020 og 2021, og så langt i 2022, er det innført en rekke økonomiske tiltak for å motvirke de negative konsekvensene av pandemien. Summen av bevilgninger til økonomiske tiltak i forbindelse med virusutbruddet er så langt anslått til 138,8 mrd. kroner i 2020, 93,3 mrd. kroner i 2021 og 28,3 mrd. kroner i 2022, alt målt i 2022-kroner.

Tiltak for å motvirke inntektsbortfall for bedrifter inkluderer blant annet utgifter til redusert lønnsplikt for bedrifter ved permitteringer, midlertidige skatte- og avgiftslettelser, kompensasjonsordningen for bedrifter med stor omsetningssvikt, den kommunale kompensasjonsordningen for lokale virksomheter, tiltak overfor luftfartssektoren og lønnsstøtteordninger. Arbeidsgivers finansieringsansvar ved sykefravær som følge av covid-19 har vært redusert

under pandemien. Utvidelser av inntekts-sikringsordninger for personer mv. inkluderer høyere kompensasjonsgrad i dagpengeordningen, utvidet rett til dagpenger og koronarelatert sykefravær, samt rett til flere omsorgsdager. Fra desember 2021 kan det gis lønnsstøtte når det ikke samtidig permitteres. De økte bevilgningene til sektorer med samfunnskritiske oppgaver omfatter bevilgninger til kommunene, politiet og NAV.

Støtteordningene har ulik varighet. Kompensasjonsordningen for næringslivet og lønnsstøtteordningen skal vare ut februar 2022, mens særreglene i dagpengeregelverket skal gjelde ut mars. Ordningene for kultur og frivillighet og den kommunale kompensasjonsordningen for lokale virksomheter skal gjelde ut første halvår 2022.

Tabell 6.1 Samlede økonomiske koronatiltak i 2020, 2021 og 2022.^{1,2} Mrd. 2022-kroner

Formål	2020	2021	2022	Totalt
Næringslivet	71,2	31,5	7,2	109,9
Husholdninger	19,6	20,8	4,5	44,9
Samfunnskritiske sektorer mv.	42,1	37,3	15,0	94,3
Kultur, idrett og frivillighet	5,9	3,7	1,7	11,3
Totalt	138,8	93,3	28,3	260,4

¹ Omfatter vedtatte og foreslåtte tiltak. Lånetransaksjoner og garantifullmakter mv. er ikke medregnet i tabellen.

² Totalbeløpet på 138,8 mrd. kroner for 2020 i 2022-priser tilsvarer 131,3 mrd. kroner i 2020-priser. Totalbeløpet på 93,3 mrd. kroner for 2021 i 2022-priser tilsvarer 91,1 mrd. kroner i 2021-priser. Anslagene i tabellen er ikke oppjustert etter stortingsbehandlingen av forslagene for 2022.

Kilde: Finansdepartementet, Prop. 51 S (2021–2022)

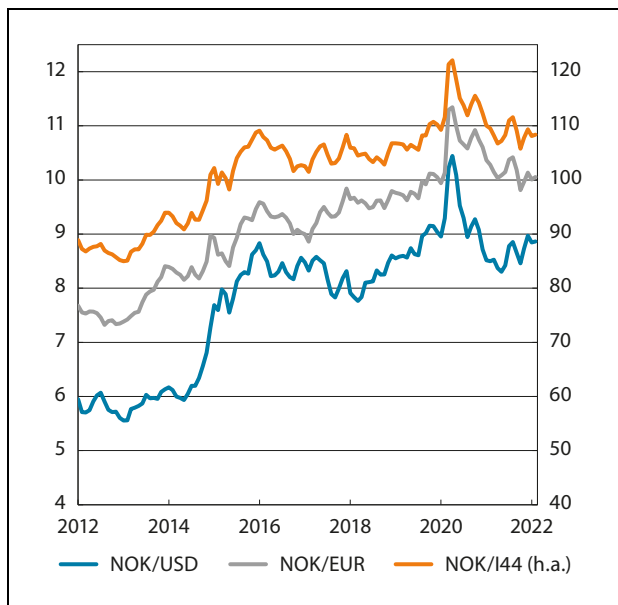
renten kommet opp i 1,4 prosent. Rammelånsrenten har kun økt litt etter den første hevingen av styringsrenten i september i fjor, men det tar ofte litt tid før økninger i styringsrenten slår fullt ut i rammelånsrenten.

Kronen svekket seg kraftig rundt nedstengingen av Norge i mars 2020. En uke etter nedstengingen måtte en betale over 12,30 kroner for en euro og 11,40 kroner for en amerikansk dollar, ifølge de offisielle dagskursene notert av Norges Bank. Deretter har kronen styrket seg gjennomgående fram til oktober i fjor, da kursen var 9,70 mot euro. Etter oktober har verdien av kronen svingt , og i midten av mars i år koster én euro

9,70 kroner mens én dollar er verdt 8,80 kroner. Importvektet var kronen 3,4 prosent sterkere enn i mars 2020.

Utsiktene for 2022

Den russiske invasjonen i Ukraina 24. februar og de påfølgende kraftige sanksjonene fra vestlige land har endret framtidsutsiktene både for internasjonal og norsk økonomi. Finansdepartementets prognoser ble publisert 14. mars i forbindelse med regjeringens budsjettkonferanse 2022, SSBs prognoser ble publisert 18. mars og Norges Banks prognoser ble publisert 24. mars.

Figur 6.8 Kronekurser

Kilde: Norges Bank

Den anslåtte årsveksten hos alle prognosemiljøene er betydelig høyere enn trendveksten i økonomien, og må ses i sammenheng med gjeninnhenting av norsk økonomi gjennom høsten 2021.

Det er betydelige avvik i anslagene for privat konsum. Mens Finansdepartementet anslo en konsumvekst på hele 10,4 prosent, er anslaget til Norges Bank 6,0 prosent. Hvis konsumnivået i 2022 blir liggende på samme nivå som i november 2021, altså før innføringen av smitteverntiltak i forbindelse med omikron-varianten, blir den årlige veksten i konsumet 7,0 prosent. Forskjellene i anslagene må ses på bakgrunn av at prognosemiljøene har ulik vurdering av til hvilken grad oppdemmet etterspørsel hos husholdningene og en normalisering av spareraten vil prege konsumutviklingen i 2022.

Oppgangen både i Norge og hos våre handelspartnere bidrar til at flere investeringsprosjekter blir lønnsomme. Næringsinvesteringene ventes å ta seg opp i 2022, men veksten blir trolig lavere enn i mange tidligere oppgangskonjunkturer ifølge Finansdepartementet, Norges Bank og Statistisk sentralbyrå. Høye priser på investeringsvarer vil sannsynligvis bidra til å dempe veksten framover.

Boliginvesteringene har økt i 2021 og ifølge de ulike prognosemiljøene vil investeringene ta seg ytterligere opp i 2022. Boligprisene økte med hele 10,0 prosent i 2021, men prisveksten ventes å avta i 2022. Den anslåtte svakere boligprisveksten må

ses i sammenheng med at Norges Bank har signalisert at renten gradvis skal økes mot et mer normalt nivå.

Ifølge rentebanen til Norges Bank vil styringsrenten heves gjennom 2022. Norges Bank venter at pengemarkedsrenten øker fra 0,5 prosent til 1,6 prosent som årgjennomsnitt, mens SSB anslår at økningen blir noe mindre. Rentebanen til Norges Bank innebærer at styringsrenten heves til 2,5 prosent ved utgangen av 2023. At Norges Bank anslår en høyere rente enn Statistisk sentralbyrå må ses i sammenheng med at de også anslår høyere aktivitetsvekst og høyere underliggende inflasjon målt ved KPI-JAE.

Norges Bank venter at kronen vil styrkes med rundt 3 prosent i 2022. Endringer i valutakursen betyr mye for inflasjonen, jf. kapittel 3.2. Endringene i energipriser i etterkant av invasjonen i Ukraina har vært av enda større betydning for inflasjonsutsiktene. Norges Bank anslår en vekst i KPI i år på 3,4 prosent. Dette er 0,1 prosentpoeng høyere enn anslaget til Statistisk sentralbyrå og det oppdaterte anslaget til Beregningsutvalget vedtatt 10. mars 2022 (se kapittel 3).

Gjeninnhenting i internasjonal økonomi vil trolig bidra til økt norsk eksport. Norges Bank anslår at den samlede veksten i eksport fra Fastlands-Norge vil ta seg opp fra 4,3 til 4,7 prosent i 2022, men eksportutviklingen framstår som spesielt usikker nå.

Veksten i den nominelle årslønnen anslås av Norges Bank og Statistisk sentralbyrå til henholdsvis 3,6 og 3,7 prosent. Dette er høyere enn anslaget for inflasjonen og kan derfor innebære en økning i reallønnen i 2022, dersom disse prognosemiljøene får rett.

Sysselsettingen ventes å øke i 2022. Anslagene fra SSB og Norges Bank viser en økning i sysselsettingen mellom 2,4 og 3,0 prosent. SSB og Finansdepartementet venter at arbeidsledigheten reduseres til 3,5 prosent i 2022, men dette tallet må nedjusteres med knappe 0,2 prosentpoeng, for å være sammenlignbare med observasjoner før AKU ble lagt om (se boks 7.2). Norges Bank gir ikke prognoser for arbeidsledighet målt ved AKU, kun for registrert ledighet, som anslås å avta fra 3,2 prosent i 2021 til 2,0 prosent i 2022.⁴

Usikkerheten om den økonomiske utviklingen i Norge er ekstraordinært stor. Usikkerheten knytter seg først og fremst til pandemien, krigen i Ukraina, sanksjonene mot Russland og effektene

⁴ Se Sandvik, O. (2020). Hvorfor ulike arbeidsledighetstall? <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/hvorfor-ulike-arbeidsledighetstall-410344>.

Tabell 6.2 Utviklingen i noen makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis endring fra året før der annet ikke framgår

	2020*	2021*	2022			
	Regnskap	Regnskap	SSB ¹	NB ²	FIN ³	CF ⁴
Konsum i husholdninger mv.	-6,6	5,0	7,8	6,0	10,4	7,1
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	3,9	1,2	.	0,1	.
Bruttoinvesteringer fast kapital i alt	-5,6	-0,3	3,3	.	1,4	3,5
Utvinning og rørtransport	-4,1	-2,8	-6,0	-8,0	-8,3	.
Fastlandsnæringer	-3,6	0,8	4,5	4,9	6,0	.
Offentlig forvaltning	-1,1	-3,1	1,2	.	1,3	.
Boliger	-4,0	2,6	2,5	3,3	2,1	.
Eksport	-1,2	4,8	4,2	.	5,6	.
Tradisjonelle varer	-2,5	6,7	1,8	.	.	.
Import	-11,9	2,0	8,2	6,7	10,8	.
Tradisjonelle varer	-2,5	5,4	4,4	.	.	.
Bruttonasjonalprodukt	-0,7	3,9	3,5	4,6	3,6	.
Fastlands-Norge	-2,3	4,2	3,6	4,1	3,6	3,8
Sysselsatte personer	-1,5	1,2	2,4	3,0	2,5	.
Utførte timeverk, Fastlands-Norge	-2,1	2,4	2,1	.	.	.
Arbeidsledighetsrate – AKU (nivå) ⁵	4,6	4,3	3,5	.	3,5	.
Arbeidsledighetsrate – NAV (nivå)	5,0	3,2	.	2,0	2,1	.
Årslønn	3,1	3,5	3,6	3,7	.	3,3
Konsumprisindeksen	1,3	3,5	3,3	3,4	.	2,8
Driftsbalansen, mrd. kroner	22,7	516,2	1 065	.	.	572
Disponibel realinntekt i husholdningene	2,1	2,6	2,7	.	.	.
Pengemarkedsrente (nivå)	0,7	0,5	1,2	1,6	.	.
Importveid kronekurs ⁶	6,7	-5,3	-1,9	-3,3	.	.
Utlånsrente, rammelån (nivå) ⁷	2,6	2,1	2,6	.	.	.
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	407	609	887	.	.	.
Kreditt til hush. (K2) ⁹	4,9	4,9	.	5,1	.	.
SOBU / Trend BNP-FN ^{3,10}	11,5	12,1	.	11,0	9,5	.
SOBU / SPU ^{3,11}	3,8	0,6	.	3,0	2,6	.
Boligpris ¹²	3,9	10,5	4,8	4,4	.	.
Memo:						
Sysselsettingsrate ⁵	67,1	67,9

* Foreløpige tall.

¹ Kilde: Statistisk sentralbyrå. Konjunkturtrendensene, publisert 18. mars 2022.² Kilde: Norges Bank. Pengepolitisk rapport 1/2022, publisert 24. mars 2022.³ Kilde: Anslagene i materialet til regjeringens budsjettkonferanse 2022, publisert 14. mars 2022.⁴ Kilde: Consensus Forecasts. Gjennomsnitt av flere prognoseaktører per 14. mars 2022.⁵ Bruddjustert tall for 2021, se boks 7.2.⁶ Positivt tall innebærer svekket krone.⁷ Gjennomsnitt for året. Rammelån med pant i bolig.⁸ Brent Blend.⁹ Historisk angis 12-måneders vekst fra desember mens anslaget til Norges Bank er beregnet som firekvartalersveksten ved utgangen av året.¹⁰ Strukturelt, oljekorrigert underskudd beregnet som prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge.¹¹ Strukturelt, oljekorrigert underskudd beregnet som prosent av kapitalen i Statens pensjonsfond utland ved inngangen til året.¹² Kilde: SSBs boligprisstatistikk.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Norges Bank, Finansdepartementet, Beregningsutvalget og Consensus Forecasts

dette har på energipriser og flaskehalsen i produksjonen av varer og tjenester som nå preger internasjonal økonomi. På bakgrunn av de sterke impulsene rettet mot husholdningsøkonomien, blant annet knyttet til rente, strømpriser, bygge-

kostnader, samt «tvangssparingen» i 2020 og 2021, er det imidlertid også unormalt stor usikkerhet om utviklingen i privat konsum og boliginvesteringene.

Kapittel 7

Arbeidsmarkedet

- Sysselsettingsraten og yrkesdeltakelsen målt ved Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) økte med henholdsvis 0,7 og 0,5 prosentpoeng fra 2020 til 2021. Brudd- og sesongjusterte månedstall fra AKU viser at sysselsettingsraten og yrkesdeltakelsen i slutten av 2021 var på henholdsvis 69,0 og 71,5 prosent.
- AKU-arbeidsledigheten falt fra 4,6 prosent i 2020 til 4,2 prosent i 2021. Brudd- og sesongjusterte månedstall viser at AKU-arbeidsledigheten falt til 3,3 prosent i slutten av 2021, mens andelen registrert som helt ledige eller på tiltak hos NAV falt fra 4,5 prosent i januar 2021 til 2,8 prosent i desember 2021, og videre til 2,6 prosent i februar 2022.
- Etterspørselen etter arbeidskraft, målt ved tilgang på ledige stillinger registrert hos NAV, økte med 30,2 prosent fra 2020 til 2021.
- En sterk vekst i sysselsettingen i 2021, spesielt blant unge, kan tyde på at kombinasjonen av vekst i tjenestenæringene og fall i antall ikkebosatte lønnsstakere har åpnet opp mulighet på arbeidsmarkedet for bosatte.

7.1 Arbeidsmarkedet i 2021

Figur 7.1 gir en oversikt over personer etter detaljert arbeidsmarkedsstatus i 2021. Tallgrunnlaget kommer fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU), som ble lagt om i januar 2021. Dette medførte et brudd i tidsseriene, se boks 7.2 for mer. Om lag 4 millioner bosatte personer var i yrkesaktiv alder, hvorav 72,1 prosent utgjorde arbeidsstyrken som sysselsatte eller arbeidsledige. Sysselsatte utgjorde 68,9 prosent av bosatte personer i yrkesaktiv alder, mens arbeidsledige utgjorde 4,4 prosent av arbeidsstyrken. 26,2 prosent av sysselsatte jobbet deltid i 2021. Dette tilsvarer 727 000 personer, herunder 368 000 personer som jobbet kort deltid og 339 000 personer som jobbet lang deltid.¹

7.2 Sysselsetting og næringsutvikling

Sysselsettingsutviklingen etter næring i årene 2016 til 2021 er vist i tabell 7.1 og figur 7.2.² Flere år med nedgang i sysselsettingen innen utvinning av råolje og naturgass snudde til en liten økning fra slutten av 2018, før et fall i 2. og 3. kvartal 2020. Siden den gang har det vært noe økning i sysselsettingen igjen. En tilsvarende utvikling fant også sted i verfts- og verkstedindustrien, men her har nedgangen fortsatt gjennom 2021. Samlet sett for industrien økte sysselsettingen jevnt fra 2017 og fram til 2. kvartal 2020, hvor sysselsettingen falt som følge av redusert etterspørsel og ordretilgang fra utlandet i forbindelse med koronapandemien. Fra 4. kvartal 2020 tok sysselsettingen seg noe opp igjen, og med noe videre økning gjennom 2021, spesielt i 4. kvartal. Dette er vist i panel A i figur 7.2.

Innenfor bygge- og anleggsvirksomhet og teknisk tjenesteyting har sysselsettingen vokst jevnt siden 2016, men med en nedgang i 2. kvartal 2020, før noe ble hentet inn igjen i 3. og 4. kvartal 2020 og 1. kvartal 2021. Etter et fall i 2. kvartal 2021 gikk sysselsettingen opp igjen i 3. og 4. kvartal, se panel B i figur 7.2. Sysselsettingen innen forretningsmessig tjenesteyting (som inkluderer arbeidskrafttjenester) og overnattings- og serveringsvirksomhet falt også fra og med 2. kvartal 2020. Innen overnattings- og serveringsvirksomhet har utslagene gjennom 2021 vært spesielt store, noe som har sammenheng med smittevern-tiltak og smittefrykt som særlig har rammet denne næringen. I 3. og 4. kvartal 2021 tok sysselsettingen seg likevel kraftig opp igjen som følge av

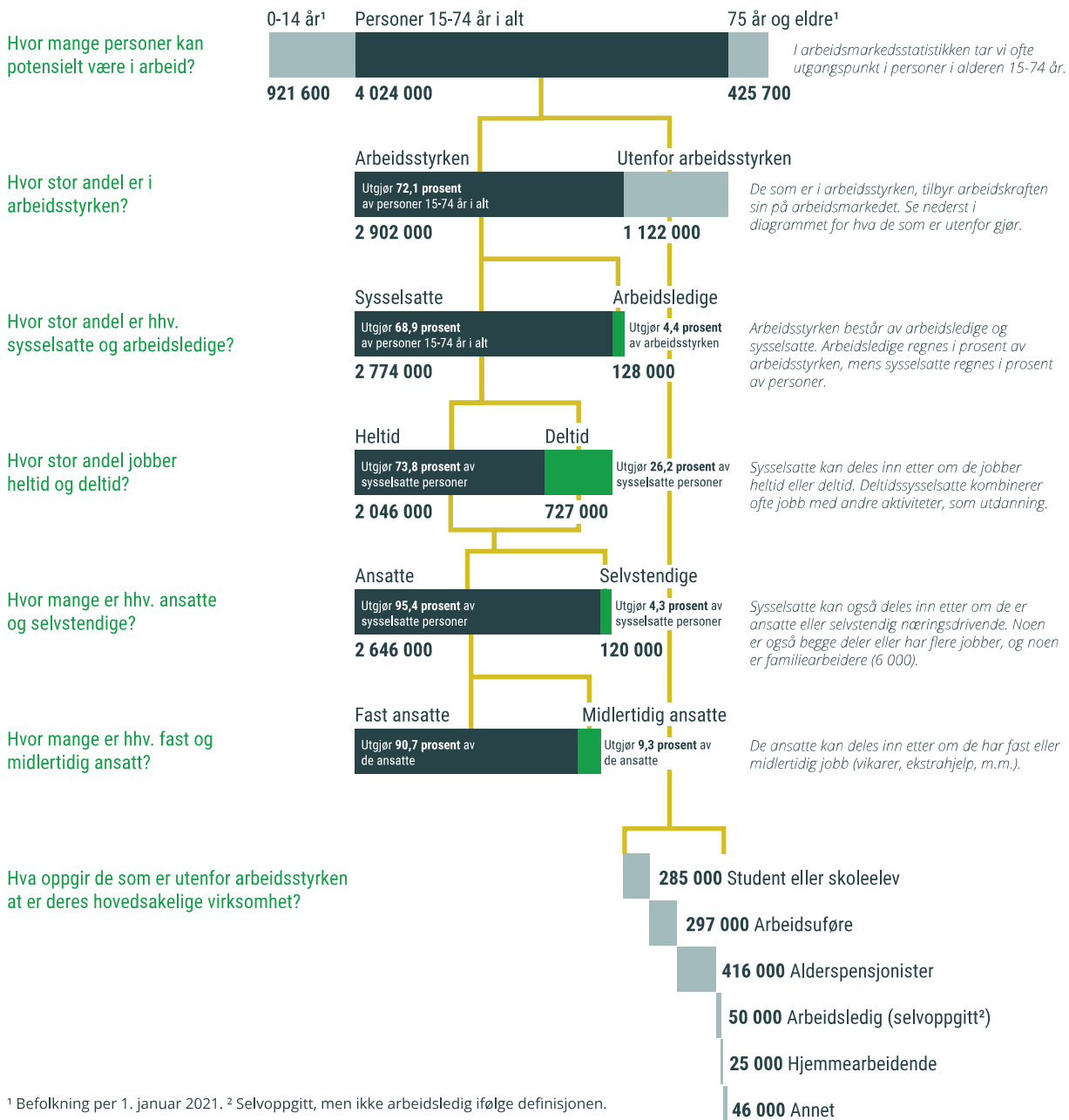
¹ Personer som har avtalt arbeidstid mellom 1 og 19 timer per uke defineres som kort deltid. Lang deltid består av personer som har avtalt arbeidstid mellom 20 og 36 timer per uke, unntatt personer som oppgir dette som heltid. 37 timer og mer regnes som heltid. I 2021 jobbet 20 000 personer deltid med varierende antall timer.

² I dette avsnittet følges nasjonalregnskapets sysselsettingsdefinisjon. Se boks 7.1 for mer informasjon om populasjonene som legges til grunn for de ulike arbeidsmarkedsstatistikene.

Befolkningens tilknytning til arbeidsmarkedet. 2021

Diagrammet tar utgangspunkt i hele befolkningen og bryter denne ned i grupper som sier noe om hvor mange som tilbyr arbeidskraften sin på arbeidsmarkedet.

Figur 7.1 Befolkningens tilknytning til arbeidsmarkedet i 2021

Kilde: Statistisk sentralbyrå

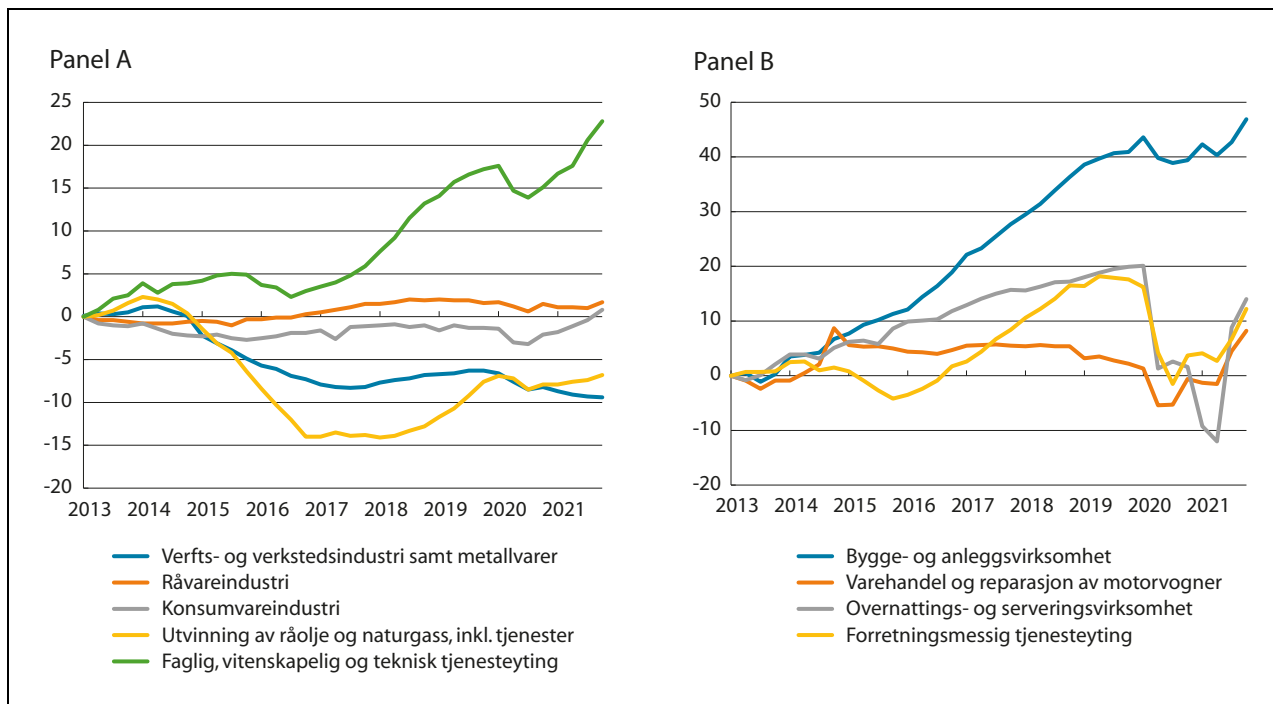
Tabell 7.1 Sysselsatte og timeverk ifølge nasjonalregnskapet¹

	Nivå		Endring fra året før i prosent				
	2021*	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*
<i>Sysselsetting i alt (1 000)</i>	2 827,0	0,3	1,1	1,6	1,6	-1,5	1,2
Olje og utenrikssjøfart	41,7	-3,1	-3,5	0,4	1,1	-4,0	-4,4
Fastlands-Norge	2 785,4	0,3	1,2	1,7	1,6	-1,5	1,3
Industri og bergverksdrift	220,7	-4,5	-1,7	1,3	2,1	-1,9	0,0
Annen vareproduksjon	331,8	2,3	3,1	2,7	2,4	0,2	1,3
– Primærnæringer	66,7	0,9	0,3	0,2	0,3	-0,2	1,8
– Elektrisitetsforsyning	16,6	2,6	0,0	0,0	1,3	1,9	2,5
– Bygge- og anleggsvirksomhet	248,5	2,7	4,2	3,6	3,0	0,2	1,1
Tjenesteytende næringer ekskl. offentlig forvaltning	1 358,6	0,3	1,2	1,8	1,7	-2,9	1,2
– Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	33,5	-17,3	-5,2	1,1	12,2	5,8	1,2
– Varehandel	358,0	-0,3	0,3	0,0	-0,7	-1,5	1,4
– Samferdsel (ekskl. utenrikssjøfart)	111,4	-0,4	-1,1	1,5	0,9	-4,0	-3,3
– Annen tjenesteyting	889,2	0,6	1,8	2,5	2,8	-3,3	1,7
Offentlig forvaltning	874,3	1,1	1,4	1,2	0,9	0,2	1,9
– Statsforvaltningen (inkl. helseforetakene)	317,2	1,1	1,0	0,9	0,7	1,6	2,7
– Kommuneforvaltningen	557,1	1,1	1,6	1,4	1,1	-0,7	1,5
<i>Timeverk i alt (mill.)</i>	4 034,5	0,5	0,4	1,6	1,5	-2,1	2,4
Olje og utenrikssjøfart	72,7	-3,3	-4,0	1,0	1,0	-4,3	-3,3
Fastlands-Norge	3 961,8	0,6	0,5	1,6	1,5	-2,0	2,5
Industri og bergverksdrift	348,2	-4,3	-2,6	1,0	2,3	-2,3	1,2
Annen vareproduksjon	530,6	2,4	1,8	2,1	1,8	0,0	1,3
– Primærnæringer	116,1	1,0	-0,7	1,4	-2,3	-0,4	1,0
– Elektrisitetsforsyning	27,3	2,8	0,0	-0,8	1,6	2,7	3,0
– Bygge- og anleggsvirksomhet	387,2	2,8	2,8	2,5	3,2	-0,1	1,3
Tjenesteytende næringer ekskl. offentlig forvaltning	1 891,0	0,2	0,3	1,8	1,7	-4,3	3,0
– Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	54,0	-18,7	-5,9	4,3	13,3	6,1	3,1
– Varehandel	447,9	0,3	-0,2	-0,7	-1,0	-3,9	2,7
– Samferdsel (ekskl. utenrikssjøfart)	172,0	0,4	-2,4	1,5	1,3	-5,5	0,7
– Annen tjenesteyting	1 271,1	0,1	1,0	2,7	2,7	-4,3	3,4
Offentlig forvaltning	1 192,0	2,2	1,1	1,4	0,9	0,9	2,8
– Statsforvaltningen (inkl. helseforetakene)	480,5	1,8	0,2	0,9	0,8	2,7	2,8
– Kommuneforvaltningen	711,5	2,5	1,6	1,7	1,0	-0,2	2,8

* Foreløpige tall

¹ Nasjonalregnskapstallene (NR) avviker noe fra tallene i Arbeidskraftundersøkelsen (AKU), blant annet ved at NR-tall inkluderer utenlandske sjøfolk på norske skip og arbeidsinnvandrere på korttidsopphold (ikke-bosatte).

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 7.2 Sysselsatte etter næring. Sesongjustert endring fra 1. kvartal 2013. 1 000 personer

Kilde: Statistisk sentralbyrå

lettelser i smitteverntiltak, men nivået var fortsatt under nivået fra før pandemien. Sysselsettingen innen varehandel og reparasjon av motorvogner har vært fallende siden 2. kvartal 2019. Nedgangen fra og med 2. kvartal 2020 har ikke vært like markert her som i de andre tjenestenæringene i panel B, ettersom aktiviteten i detaljhandelen holdt seg oppe, og i 4. kvartal 2020 tok sysselsettingen seg opp igjen. Oppgangen fortsatte i 2021, og i 4. kvartal 2021 var sysselsettingen over nivået fra 2018.

7.3 Sysselsettingsrate og befolkning

Sysselsettingsraten (sysselsatte som andel av befolkningen mellom 15 og 74 år) påvirkes normalt av demografiske forhold, atferdsendringer og konjunktursituasjonen.³ I pandemiårene 2020 og 2021 har smitteverntiltak redusert aktiviteten direkte i økonomien. AKU, som brukes for å se på bevegelser i arbeidsmarkedet, ble i januar 2021 lagt om og dette medførte et brudd i tidsseriene.

³ I dette avsnittet følges AKUs sysselsettingsdefinisjon. AKU-statistikk bygger på en utvalgsundersøkelse og er dermed beheftet med større usikkerhet. Se boks 7.1 for mer informasjon om populasjonene som legges til grunn for de ulike arbeidsmarkedsstatistikkene, og boks 7.2 for bruddet i AKU fra og med 2021.

Bruddet vanskeliggjør sammenligning med tidligere år, men det foreligger likevel noen foreløpige bruddanslag for hovedstørrelsene fra AKU i 2021 (se boks 7.2).⁴ Bruddet medfører en reduksjon i størrelsen på populasjonen i AKU i 2021, mens antall sysselsatte og arbeidsledige (og dermed størrelsen på arbeidsstyrken) øker i 2021.

Ifølge bruddjusterte tall fra AKU økte befolkningen i yrkesaktiv alder med 16 000 personer fra 2020 til 2021. Perioder med økende arbeidsledighet fører generelt til at noen trekker seg ut av arbeidsmarkedet, mens de kommer tilbake når arbeidsmarkedet bedres. I 2021 var det 18 000 færre utenfor arbeidsstyrken sammenlignet med 2020. Sysselsettingen økte med 42 000 personer som årsgjennomsnitt i 2021, mens antall arbeidsledige ble redusert med 7 000 personer. I AKU er personer som har vært helt permitterte inntil tre måneder regnet som sysselsatte med midlertidig fravær, og som arbeidsledige deretter (gitt at de har forsøkt å skaffe seg inntektsgivende arbeid i løpet av de siste fire ukene). Personer som har vært eller forventer å være permittert i mer enn tre måneder, og som ikke oppfyller kriteriene for å

⁴ De historiske AKU-tallene fra 2020 og bakover vil først bruddjusteres når bruddene i sysselsetting og arbeidsledighet er endelig fastsatt.

Boks 7.1 Beregninger av sysselsatte fra SSB

I denne boksen beskrives de ulike statistikkene fra SSB for sysselsatte og populasjonene deres. SSBs kilder for sysselsetting er:

- Arbeidskraftundersøkelsen (AKU)
- Registerbasert sysselsettingsstatistikk
- Statistikk om tilknytning til arbeid, utdanning og velferdsordninger (ARBSTATUS)
- Statistikken Antall arbeidsforhold (ARBLONN) – som omfatter lønnstakere og jobber
- Nasjonalregnskapet (NR)

Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) og den årlige registerbaserte sysselsettingsstatistikken ser på befolkningens deltakelse i arbeidsmarkedet. I disse statistikkene avgrenses populasjonen til personer i alderen 15–74 år som er registrert som bosatt i Norge. Statistikken ARBSTATUS viser befolkningens forhold til arbeid, utdanning og en del offentlige velferdsordninger. For personer i arbeidsstyrken vises sysselsetting kombinert med utdanning eller mottak av offentlige ytelser. Personer utenfor arbeidsstyrken fordeles på statuser som beskriver hvor langt unna sysselsetting de er og hvilke offentlige ytelser de mottar. Statistikken omfatter alle bosatte i alderen 15 år eller eldre.

Statistikken Antall arbeidsforhold (ARBLONN) omfatter lønnstakere (antall personer) og arbeidsforhold (jobber). Forskjellen på lønnstakere og jobber er at sistnevnte også inkluderer biarbeidsforhold. Statistikken omfatter ikke selvstendig næringsdrivende. AKU, ARBSTATUS og den registerbaserte sysselsettingsstatistikken teller personer med mer enn én jobb kun som én sysselsatt person.

Nasjonalregnskapet og ARBLONN ser på virksomhetenes bruk av arbeidskraft i produksjonen av varer og tjenester, og inkluderer alle sysselsatte som har sitt arbeidssted i virksomheter hjemmehørende i Norge, uavhengig av alder og om den sysselsatte er registrert bosatt i Norge eller ikke. Ved denne tilnærmingen inkluderes dermed også utenlandske lønnstakere på korttidsopphold (ikke-bosatte) som jobber i en virksomhet hjemmehørende i Norge. Virksom-

heter hjemmehørende i Norge er virksomheter som forventes å drive produksjon i Norge i minst 12 måneder. Personer som er innleide fra utenlandske virksomheter, inngår ikke. Personer som kommer sammen med sin utenlandske virksomhet på oppdrag som varer under 12 måneder, omtales som tjenesteytere og inngår heller ikke i sysselsettingstallene i nasjonalregnskapet. Produksjonen som disse virksomhetene utfører i Norge, regnes i nasjonalregnskapet som import.

I likhet med de andre statistikkene fra SSB skiller nasjonalregnskapet mellom antall arbeidsforhold og antall sysselsatte. Nivået for antall sysselsatte personer i 2021 er i stor grad bestemt ved nivået som ble etablert for året 2016 som del av den siste hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet publisert august 2019. Metodene og kildebruken fra denne årgangen er videreført for endelige regnskaper fram til og med 2019-årgangen. Fastsettingen av nivået for samlet antall sysselsatte personer i 2016 er utført med utgangspunkt i nivået på sysselsettingen i AKU, informasjon fra a-ordningen om antall sysselsatte som ikke er bosatte i landet, samt anslag for antall sysselsatte i AKU som er ansatte i virksomheter i utlandet. Ved beregningen av antall sysselsatte i de ulike næringene er det blitt utnyttet informasjon fra a-ordningen samt ligningsdata for personlig næringsdrivende.

For årene 2020–2021 er sysselsettingsstatistikken fra nasjonalregnskapet i all hovedsak etablert ved å framskrive nivåene fra endelig regnskap fra 2019 med veksten i antall hovedarbeidsforhold (sysselsatte lønnstakere) i a-ordningen. Definisjonen av hovedarbeidsforhold er i denne sammenheng tilpasset nasjonalregnskapets definisjon for å sikre rett klassifisering av permitterte. Veksten i lønnstakersysselsettingen i AKU er også blitt tillagt noe vekt. Ved framskriving av selvstendige legges det vekt på utviklingen for denne gruppen i AKU og utviklingen for antallet registrerte enkeltpersonforetak og andre personlige foretak i SSBs statistikk over foretaksdemografi.

Boks 7.2 Omlegging av AKU gir brudd i enkelte størrelser

Fra januar 2021 ble et nytt spørreskjema for Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) tatt i bruk som følge av ny forordning for integrert europeisk sosialstatistikk. Forordningen har som formål å øke relevansen til sosialstatistikken gjennom en samordning av variable på tvers av eksisterende statistikker og på tvers av land. Denne omleggingen har gitt brudd i tidsseriene i AKU. Spørreskjemaet er nytt, og flere variabler er endret i tråd med endringer i arbeidsmarkedet. Utvalget ble endret fra å omfatte alle registrerte bosatte 15–74 år til registrerte bosatte 15–89 år i private kosthusholdninger. Dette medfører at flere aldersgrupper inngår, mens for eksempel personer i førstegangstjenesten utgår. Videre ble trekkeenheten endret fra familie til person.

For sysselsatte og arbeidsledige totalt lages det foreløpige bruddanslag for 2021. For alle andre variable er størrelsen på bruddet usikkert, særlig siden pandemien førte til store endringer på arbeidsmarkedet i perioden 2020–2021. Basert på AKU-undersøkelser til og med september 2021 er målpopulasjonen redusert med 27 000 personer. Det foreløpige anslaget for sysselsettingsbruddet fra AKU-undersøkelser til og med oktober 2021 viser 22 000 flere sysselsatte i ny AKU enn i gammel AKU, og ny AKU

gir 5 000 flere arbeidsledige enn gammel AKU. Det innebærer at ny AKU viser en arbeidsstyrke som er 27 000 høyere enn arbeidsstyrken i gammel AKU.

Bruddanslagene for 2021 målt i nivå kan regnes om til foreløpige bruddanslag for sysselsettingsraten, arbeidsledighetsraten og yrkesandelen. For sysselsettingsraten, som er sysselsettingen i forhold til AKU-befolkningen, medfører omleggingen et brudd på om lag 1,0 prosentpoeng. For arbeidsledighetsraten, som er arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken, er bruddet knappe 0,2 prosentpoeng. Til slutt er bruddet i yrkesandelen, som er arbeidsstyrken i forhold til befolkningen, nå beregnet til om lag 1,2 prosentpoeng.

Dette betyr at ved sammenligning av eksempelvis yrkesandelen fra og med 2021 med tidligere år, vil man måtte nedjustere andelen med om lag 1,2 prosentpoeng for å kunne sammenligne med observasjoner før 2021. Arbeidsledigheten fra 2021 og utover ville på sin side vært knappe 0,2 prosentpoeng lavere med gammel AKU enn ved ny AKU. Når bruddene i sysselsetting og arbeidsledighet er endelig fastsatt, vil SSB bruddjustere de historiske AKU-tallene fra 2020 og bakover.

bli definert som arbeidsledige, regnes for å være utenfor arbeidsstyrken.

Utviklingen i sysselsettingsraten er vist sammen med yrkesdeltakelsen (ifølge bruddjusterte tall fra AKU for 2021) i panel A i figur 7.3.⁵ Etter en negativ trend fra 2011 til 2017, fulgte noen år med sysselsettingsoppgang, før utbruddet av koronapandemien i 2020. Noe av den negative trenden i perioden 2011–2017 kan tilskrives endringer i form av flere eldre og økt innvandring, to grupper som er relativt mindre aktive i arbeidsmarkedet og som utgjorde en stadig større andel av befolkningen i denne perioden. Dette ble imidlertid motvirket av at utdanningsnivået i befolk-

ningen økte.^{6,7} Ettersom personer med høyere utdanning er mer aktive i arbeidsmarkedet, var endringene i sysselsetting og yrkesdeltakelse over denne tidsperioden hovedsakelig forårsaket av andre forhold enn endringer i befolknings sammensetningen. Andre faktorer som kan bidra til endring i sysselsetting og yrkesdeltakelse er blant annet konjunkturer og etterspørselen etter arbeidskraft, strukturelle forhold som globalisering, konkurranseforhold og teknologisk utvikling, og institusjonelle forhold som utformingen av arbeidsmarkedspolitikken og velferdsordninger mer generelt.

⁵ Sysselsettingsraten kan måles ved AKU, som baserer seg på registrerte bosatte, eller ved nasjonalregnskapet, som også inkluderer en del sysselsatte på korttidsopphold i Norge. Dersom en skal benytte sistnevnte som indikator for utviklingen i sysselsettingsraten bør en imidlertid justere befolkningen tilsvarende.

⁶ Bhuller, M. og Eika, L. (2020): Nedgang i sysselsettingen fra 2000–2017 – kan endringer i befolkningssammensetningen forklare alt? *Søkelys på arbeidslivet*, 37 (1–2), 20–37.

⁷ Arbeid og inntektssikring – tiltak for økt sysselsetting, NOU 2019: 7, Arbeids- og sosialdepartementet.

Panel A i figur 7.3 viser at bruddjustert sysselsettingsrate og yrkesdeltakelse økte i 2021 sammenlignet med 2019 og 2020, til henholdsvis 67,9 og 70,9 prosent. Brudd- og sesongjusterte månedstall for 2020 og 2021 viser at sysselsettingsraten i gjennomsnitt var 66,8 prosent fra mai 2020 til mars 2021⁸. Deretter økte sysselsettingsraten til 69,0 prosent i slutten av 2021. Dette sammenfalt med en økning i yrkesdeltakelsen over samme periode.

I panel B er den ikke-bruddjusterte sysselsettingsraten i 2011 og 2021 fordelt på kjønn og aldersgrupper. Den viser at sysselsettingsraten for de over 24 år er høyere for menn enn for kvinner (både i 2011 og 2021), og at sysselsettingsraten for begge kjønn har lik profil over livsløpet. Panel C i figuren viser differansen mellom den ikke-bruddjusterte sysselsettingsraten i 2011 og 2021 for menn og kvinner, fordelt på aldersgrupper. For de yngre aldersgruppene er sysselsettingsraten i 2021 høyere enn i 2011 (med unntak av aldersgruppen 25–29 år), mens det for aldersgruppene 35–54 år er en nedgang. Blant de eldre er det en økning fra 2011 til 2021, og noe av dette kan blant annet skyldes bedre helse, virkninger av pensjonsreformen i 2011 og effekten av arbeidet for et inkluderende arbeidsliv.^{9,10} Sammenlignet med 2019 gikk den ikke-bruddjusterte sysselsettingsraten i 2021 opp for både menn og kvinner, med en oppgang på 0,9 prosentpoeng for menn og 1,3 prosentpoeng for kvinner. Økningen i den ikke-bruddjusterte sysselsettingsraten var størst for kvinner i aldersgruppen 15–19 år, fra 35,9 prosent i 2019 til 42,0 prosent i 2021. Tallene for 2021 i panel B og C i figur 7.3 må likevel tolkes med varsomhet da omleggingen av AKU i januar 2021 medførte et brudd i tidsserien, og det er inn-til videre ikke utarbeidet bruddanslag for sysselsettingsrate etter kjønn og aldersgrupper.

Etter et fall i 2. kvartal 2021 tok nettoinnvandringen til Norge seg opp i 3. kvartal, med en markert økning for personer med polske eller litauiske statsborgerskap. Dette indikerer at arbeidsinnvandringen, som falt i 2020 som følge

av koronapandemien og den endrede konjunktursituasjonen, har kommet noe tilbake. Samtidig har innvandringen fra nye EU-land falt nesten hvert år siden 2012, og var spesielt lav i 2020.

Befolkningsstatistikken som ligger til grunn for tallene over nettoinnvandring bygger på registrerte bosatte. Derfor er verken arbeidsinnvandrere på korttidsopphold eller asylsøkere uten oppholdstillatelse med i denne statistikken. Statistikken over antall arbeidsforhold dekker imidlertid alle lønnstakere uavhengig av deres oppholdsstatus. I 2021 var det i gjennomsnitt 69 000 ikke-bosatte lønnstakere, en nedgang på 12,7 prosent fra 2020. Nedgangen i industri var på 11,9 prosent, mens nedgangen i forretningsmessig tjenesteyting var på 16,1 prosent. Bygge- og anleggsvirksomhet, som er den største næringen blant ikke-bosatte lønnstakere med om lag 27 prosent av alle ikke-bosatte lønnstakere, hadde en nedgang fra 2020 til 2021 på 15,0 prosent.

Sysselsettingsraten blant 15–24-åringene falt 8,0 prosentpoeng fra 2000 til 2020. En sterk vekst i sysselsettingen i 2021, spesielt blant unge, kan tyde på at kombinasjonen av vekst i tjenestene og fall i antall ikke-bosatte lønnstakere har åpnet opp mulighet på arbeidsmarkedet for bosatte. Sysselsettingsveksten var mindre under den moderate konjunkturoppgangen i perioden 2017–2019, hvor det var en høy vekst i antall ikke-bosatte lønnstakere.

7.4 Arbeidsledighet

Tall fra AKU viser at den sesong- og bruddjusterte arbeidsledigheten, som lå på om lag 5 prosent i slutten av 2020, holdt seg noenlunde stabil fram til og med mai 2021, for deretter å falle gjennom sommeren og høsten 2021, se panel D i figur 7.3. Fra mai til desember falt den sesong- og bruddjusterte AKU-arbeidsledigheten fra 144 000 til 96 000 personer, som tilsvarer en reduksjon fra 5,0 til 3,3 prosent av arbeidsstyrken.¹¹ Den bruddjusterte AKU-ledigheten for 2021 sett under ett var 4,2 prosent, ned fra 4,6 prosent i 2020.

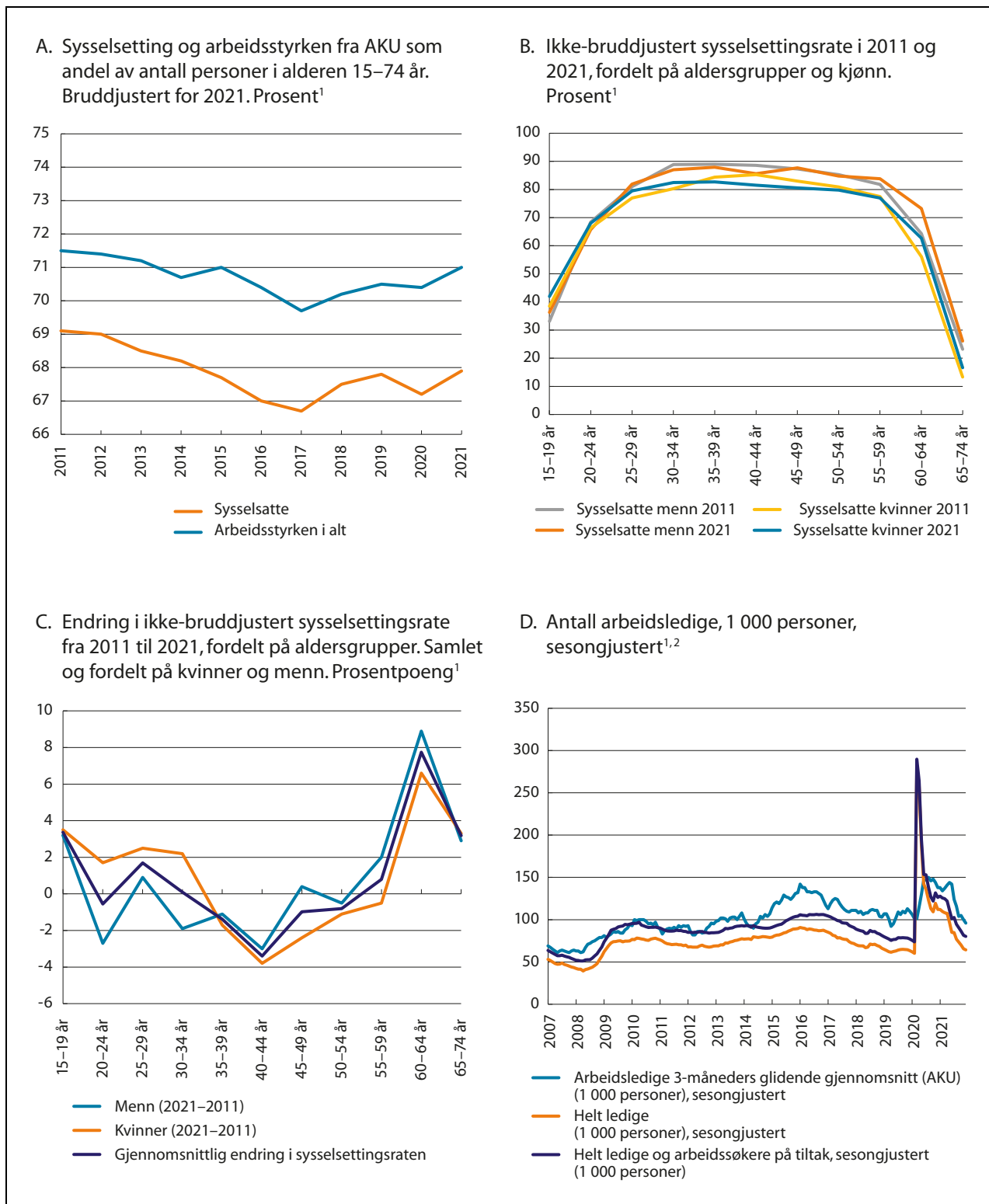
Den ikke-bruddjusterte arbeidsledigheten i 2021 viser at det i gjennomsnitt var 57 000 arbeidsledige kvinner og 71 000 arbeidsledige menn, se tabell 7.2. Sammenlignet med året før var det

⁸ Som følge av utviklingen i 2020 har sesongjusteringsmetoden blitt justert, og det foreligger generelt mer usikkerhet i månedstallene fra AKU enn kvartalstallene fra AKU, se for eksempel Aamodt, I. og Sandvik, O. (2020): Færre arbeidsledige, Statistisk sentralbyrå.

⁹ Fredriksen, D., Holmøy, E., Strøm, B. og Stølen, N. M. (2019): Betydningen av pensjonsreformen for arbeidstilbud og offentlige finanser. *Søkelys på arbeidslivet*, 36 (4), 266–281.

¹⁰ Ingebrigtsen, B. A. og Moe, A. (2015): Evaluering av NAV Arbeidslivssenters bidrag til måloppnåelse innen delmål 2 og 3 i IA-avtalen. Rapport, NTNU Samfunnsforskning.

¹¹ Månedstall fra AKU er tremåneders glidende sentrert gjennomsnitt, hvor midterste av de tre månedene oppgis som måletidspunkt. Eksempelvis er tallet for desember 2021 beregnet som gjennomsnittet over tremånedersperioden november 2021–januar 2022. Se Hamre, J. I. og Horgen, E. H. (2015): Om sammenligning fra måned til måned.

Figur 7.3 Utviklingen i sysselsetting og arbeidsledighet

¹ AKU-tall for sysselsetting og arbeidsstyrke (panel A) er manuelt bruddjustert for 2021, AKU-tall for arbeidsledige (panel D) er sesong- og bruddjustert for 2021, mens sysselsettingsrate etter kjønn og aldersgrupper (panel B og C) ikke er bruddjustert. Foreløpig bruddanslag for 2021 medfører flere sysselsatte og arbeidsledige i AKU for 2021. Se boks 7.2 for detaljer.

² I november 2018 var det brudd i NAVs statistikk for arbeidsledige. NAV publiserer tall som er korrigerede for dette bruddet både for registrerte arbeidsledige og for summen av registrerte arbeidsledige og personer på ordinære tiltak. Ettersom de korrigerede tallene kun dekker perioden etter januar 2013 er ikke NAVs tall sammenlignbare før og etter januar 2013. Bruddet anses å være tilnærmet ferdig per januar 2019. Dermed er tall fra januar 2020 sammenlignbare med året før.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell 7.2 Arbeidsledige og midlertidig ansatte, ifølge AKU. Ikke-bruddjustert

	Nivå 2021 ¹	Endring fra året før				
		2017	2018	2019	2020	2021 ¹
Arbeidsledige i alt, 1 000 personer	128	-14	-9	-2	24	-2
Kvinner	57	-3	-2	-1	12	-1
Menn	71	-11	-7	-1	13	-2
Midlertidig ansatte, 1 000 personer	245	-6	2	-9	-5	48
		Prosentvis endring fra året før				
Andel midlertidig ansatte, i prosent ²	9,3	-4,5	0,0	-6,0	-2,5	20,8

¹ Tall for 2021 er ikke bruddjustert, og dermed må nivå og endring tolkes med varsomhet.

² Nivået for 2021 viser midlertidig ansatte i prosent av alle ansatte. Nivået for 2021 er ikke bruddjustert og dermed må endringen fra 2020 til 2021 tolkes med varsomhet, se kapittel 7.5 for mer om bruddet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

totalt 2 000 færre arbeidsledige, hvorav 1 000 kvinner, men dette er basert på ikke-bruddjusterte tall og må tolkes med varsomhet. Generelt jobber det flere menn enn kvinner i konjunkturutsatte næringer.¹² Koronapandemien medførte i starten derimot en nedstenging av næringer med en overrepresentasjon av kvinner, som gjorde at arbeidsledigheten i større grad traff kvinner enn i et vanlig konjunkturforløp. Kvinner med innvandrerbakgrunn ble aller hardest rammet.¹³ Etter hvert ble det flere menn blant de permitterte, og forskjellen avtok.

Ikke-bruddjusterte tall fra AKU viser at det i 4. kvartal 2021 var 12 000 personer med lange ledighetsperioder (definert som sammenhengende arbeidsledig i over ett år), det samme antallet som i 4. kvartal 2020 og 4. kvartal 2019. *Langtidsledige* over 26/53 uker regnes hos NAV som personer som ikke har vært i jobb eller på arbeidsmarkeds tiltak i minst 26/53 uker (varighet som helt ledig). Dette inkluderer også helt permitterte som fortsatt har et arbeidsforhold. I 2021 var det i gjennomsnitt 30 400 langtidsledige over 26 uker og 13 700 langtidsledige over 53 uker, se tabell 7.3. I desember 2021 var 21 900 personer langtidsledige over 26 uker, en reduksjon på 36,9 prosent sammenlignet med desember 2020. Andelen langtidsledige over 26 uker har samtidig økt mye under pandemien og vært høyere enn under, og i kjølvannet av, både finanskrisen og oljepriskrisen, og

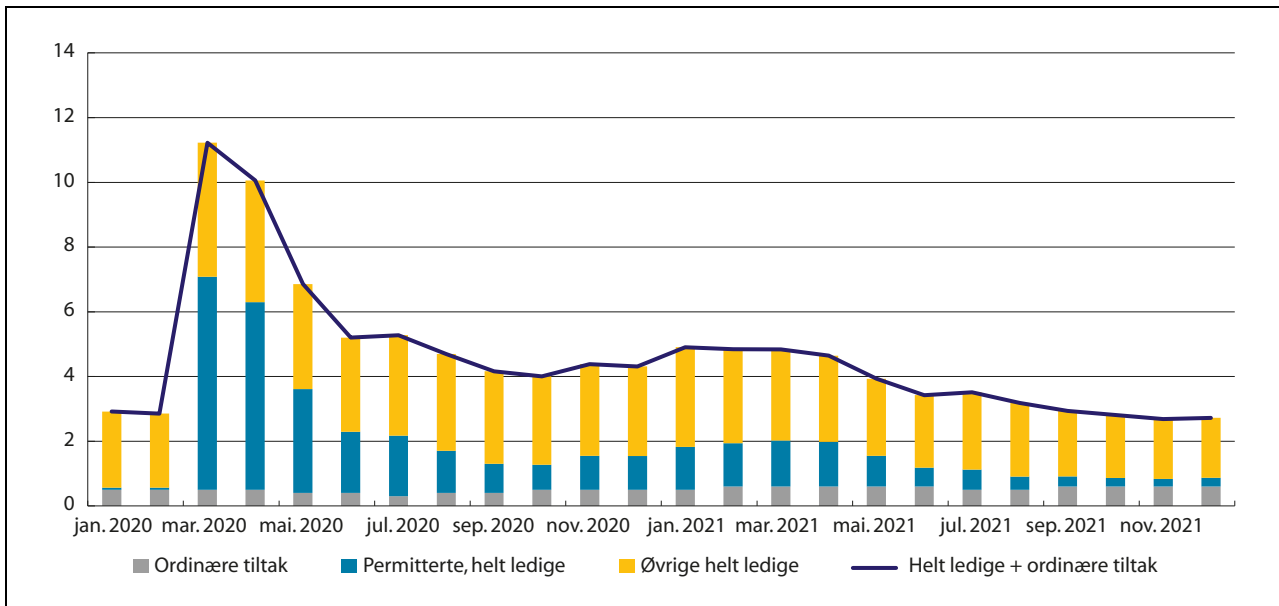
utgjorde i desember 2021 36,0 prosent av alle registrert som helt ledige.

NAVs statistikk over arbeidsledighet viste at summen av registrerte helt ledige og personer på tiltak i gjennomsnitt var 127 500 i 4. kvartal 2020. Det tilsvarer 4,5 prosent av arbeidsstyrken (sesongjustert), og var under snittet for 2020 sett under ett. Andelen registrert som helt ledige og personer på tiltak falt betydelig fra 4,5 prosent i januar 2021 til 2,8 prosent i desember 2021, om lag på gjennomsnittet gjennom 2019, se panel D i figur 7.3. Tall fra NAV viser at andelen av de helt ledige (ikke sesongjustert) som var permitterte falt fra 34 prosent i mars og april 2021, da det fortsatt var strenge smitteverntiltak, til 11,1 prosent i november 2021 som følge av lettelse i smitteverntiltakene i løpet av sommeren 2021, se figur 7.4.

Det er yrkene som har vært mest direkte berørt av smitteverntiltakene som har opplevd den største økningen i arbeidsledighet i 2020 og 2021. Dette er yrker med overrepresentasjon av lav lønn, slik at sosiale skjevheter ble forsterket. I kjølvannet av den første nedstengingen i mars 2020 var ledighetsøkningen spesielt stor for reiseliv og transport, samt butikk- og salgsarbeid (se figur 7.5). Ved den andre smittebølgen i slutten av 2020 og starten av 2021 økte arbeidsledigheten innen reiseliv og transport fra 7,8 prosent i oktober 2020 til 13,5 prosent i januar 2021. Fra og med mai 2021 og utover falt arbeidsledigheten innen denne yrkesgruppen betraktelig, til 2,8 prosent i desember 2021. Under den andre smittebølgen var ikke økningen i andelen helt ledige innen butikk- og salgsarbeid like stor, og falt fra en topp på 7,0 prosent i mars 2021 til 2,4 prosent i

¹² Jensen, R. S. og Øistad, B. S. (2019) Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet på virksomhetsnivå. Fafo-rapport 2019:17.

¹³ Bratsberg, B., Eielsen, G., Markussen, S., Raaum, O., Røed, K. og Vigtel, T. C. (2020): Koronakrisens første uker – hvem tok støtten i arbeidslivet? *Samfunnsøkonomen*, 2, 41–50.

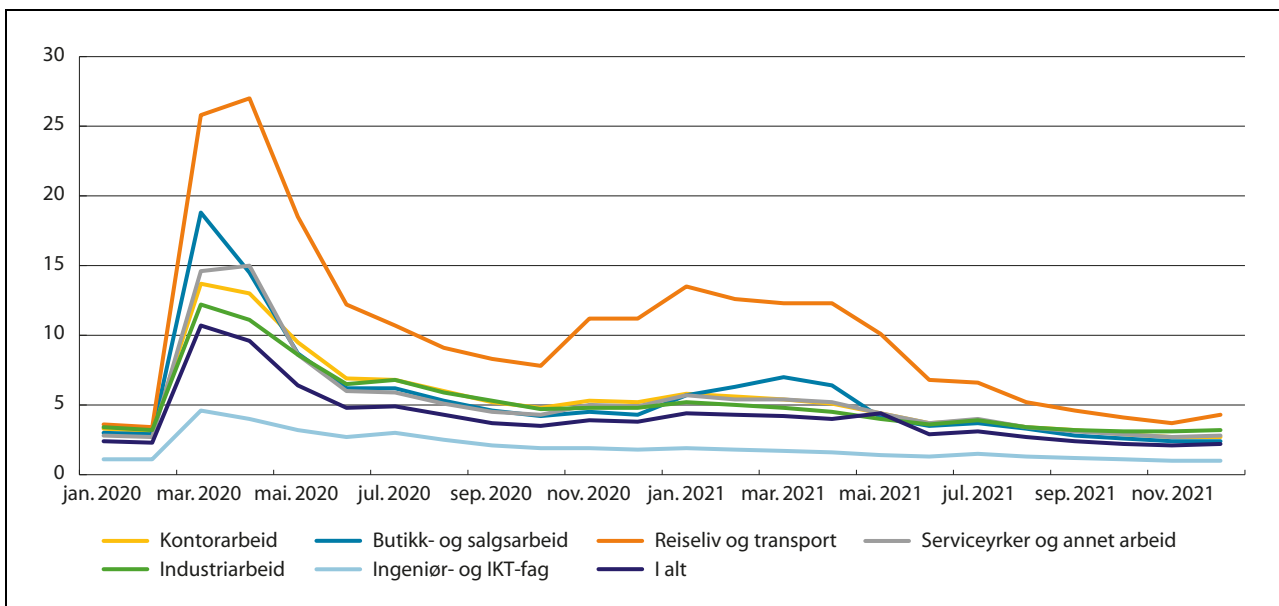
Figur 7.4 Utvikling i arbeidsledighet (helt ledige) og personer på ordinære tiltak. Prosentandel av arbeidsstyrken (ikke sesongjustert)

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

desember 2021. Innenfor industriarbeid har andelen registrert som helt ledig falt jevnt, fra en topp på 12,2 prosent i mars 2020 til 3,2 prosent i desember 2021. Ingeniør- og IKT-fag har jevnt over hatt en lav andel helt ledige, med et gjennomsnitt på 1,4 prosent gjennom 2021.

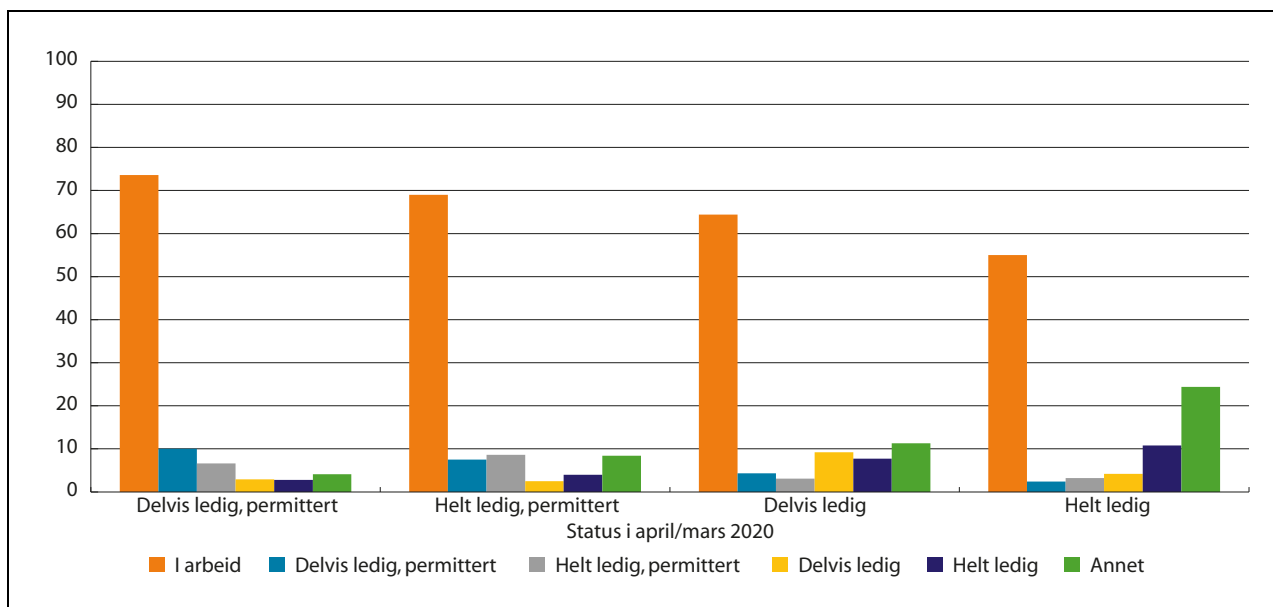
Personer som var registrert som arbeidsledige hos NAV under den første nedstengningen i

mars/april 2020 har i stor grad kommet tilbake i jobb ett år senere, vist ved de oransje vertikale stolpene i figur 7.6. Figuren viser at andelen varierer på tvers av statusen i mars/april, hvor 73,6 prosent av de delvis ledige permitterte er tilbake i jobb ett år senere, mens 55,0 prosent av de helt ledige er tilbake i jobb ett år senere. Dette er som forventet, da permitterte i høy grad beholder

Figur 7.5 Utvikling i arbeidsledighet (helt ledige), utvalgte yrker. Prosentandel av arbeidsstyrken (ikke sesongjustert)

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Figur 7.6 Arbeidsmarkedsstatus ett år senere for personer som ble arbeidsledig april/mars 2020.¹
Prosentandel

¹ Kategorien « annet » omfatter her tiltak, nedsatt arbeidsevne, og andre tilstander (innebærer ofte overgang til utdanning eller alderspensjon).

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

tilknytningen til arbeidsmarkedet gjennom en arbeidsgiver.

Fylkesfordelte tall viser at andelen helt ledige og arbeidssøkere på tiltak ifølge NAV falt i alle fylker gjennom 2021, men mest i Oslo der også oppgangen i 2020 var størst. Personer fra Oslo som ble registrert som arbeidssøkere i mars/april 2020 hadde færrest måneder i arbeid de 12 påfølgende månedene, med i gjennomsnitt 5,7 måneder i jobb.¹⁴

7.5 Etterspørsel etter arbeidskraft

Det har vært en økning i etterspørselen etter arbeidskraft, målt som tilgang på ledige stillinger, se tabell 7.3. Økningen i tilgangen på ledige stillinger registrert hos NAV fra 2020 til 2021 var på 30,2 prosent, mens tilsvarende tall fra Statistisk sentralbyrå over antall ledige stillinger økte med 41,6 prosent. Sesongjusterte tall fra Statistisk sentralbyrå viser at veksten i antall ledige stillinger var høyest i 2. kvartal 2021, og spesielt for overnattings- og serveringsvirksomhet. Den sesongjusterte veksten i totalt antall ledige stillinger avtok deretter i 3. og 4. kvartal. For helsetjenester

og pleie- og omsorgstjenester i institusjon har den sesongjusterte veksten i antall stillinger vært lav i 2021, og falt i 4. kvartal 2021.

Økningen i tilgangen på ledige stillinger registrert hos NAV fra 2020 til 2021 var spesielt stor innen reiseliv og transport (95,0 prosent) og butikk- og salgsarbeid (57,8 prosent), to yrkesgrupper som har vært hardt rammet av koronapandemien. Sammenlignet med 2019 økte tilgangen på stillinger i disse to yrkesgruppene med henholdsvis 38,2 og 31,6 prosent. Målt i antall var tilgangen på ledige stillinger størst i helse, pleie og omsorg i 2021 med 110 000 ledige stillinger, en økning på 31,5 prosent fra 2020 og 39,9 prosent fra 2019.

Stramhetsindikatoren til NAV, som er forholdstallet mellom mangelen på arbeidskraft og ønsket sysselsetting, viser at stramheten i arbeidsmarkedet har gått noe ned fra både 2019 og 2020 til 2021, og at den i 2021 var under gjennomsnittet for industrien totalt og noe over gjennomsnittet for helse- og sosialtjenester.¹⁵ I perioden 2015–2021 var stramhetsindikatoren for helse- og sosialtjenester på sitt høyeste i 2019, før den falt og var i 2021 på nivået fra 2017.

¹⁴ Myklathun, K. H. (2021): Koronakrisa ramma ulikt på arbeidsmarknaden, Notat 3/2021, Arbeids- og velferdsdirektoratet.

¹⁵ NAVs bedriftsundersøkelse for 2021 ble gjennomført fra 2. februar til 26. mars 2021.

Tabell 7.3 Registrerte arbeidsledige og tiltaksdeltakere, og ledige stillinger.¹ I 1 000 personer, om ikke annet er angitt.

	Nivå	Endring fra året før					
	2021	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Registrert helt ledige, gjennomsnitt, NAV	88,9	3,3	-9,6	-8,7	-2,1	78,5	-53,1
Langtidsledige over 26 uker ²	30,4	1,0	-1,3	-2,6	-0,5	8,2	4,6
Langtidsledige over 53 uker ²	13,7	0,1	0,1	-0,6	0,0	1,4	5,0
Helt permitterte, gjennomsnitt	21,5	1,3	-1,3	-1,1	-0,6	56,6	-36,4
Ordinære tiltaksdeltakere, gjennomsnitt	16,1	4,5	2,1	-3,1	-2,1	-1,3	3,2
Delvis ledige, gjennomsnitt	56,7	3,7	-2,5	-3,6	-1,9	60,3	-29,7
Tilgang ledige stillinger, NAV ³	545,0	23,6	54,6	132,7	7,3	-1,8	126,5
Ledige stillinger (nivå), SSB ⁴	88,0	-1,3	6,5	8,3	4,6	-9,8	26,1
Ledige stillinger (prosent), SSB ⁵	3,0	-0,1	0,2	0,2	0,2	-0,3	0,8

¹ Gjennomsnittlige månedstall. Det er brudd i NAVs statistikk over antall arbeidsledige fra og med november 2018 på grunn av ny registreringsmetode. Bruddet anses å være tilnærmet ferdig per januar 2019. Dermed er tall fra januar 2020 sammenlignbare med året før. Fra og med 1. januar 2021 overtok NAV ansvaret for statistikken omregistrerte ledige fordelt etter utdanning og innvandrerbakgrunn, i henhold til nasjonalt program for offisiell statistikk.

² Alle arbeidsledige med en sammenhengende ledighetsperiode på minst 26/53 uker (varighet som helt ledig) som ikke har vært i jobb eller vært i arbeidsmarkedstiltak.

³ Total tilgang gjennom året, ikke gjennomsnitt per måned. Økningen i ledige stillinger fra 2017 til 2018 skyldes delvis at NAV gradvis har forbedret datainnhenting til ledige stillinger og utvidet omfanget til statistikkilden.

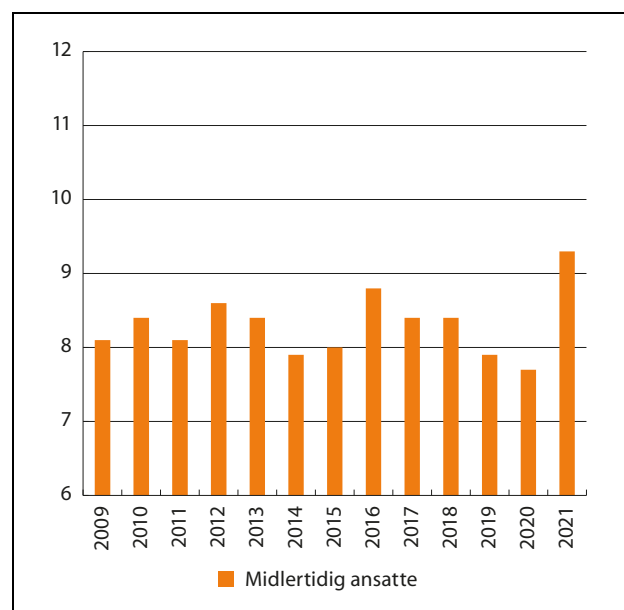
⁴ Statistikken baserer seg på en utvalgsundersøkelse som gjennomføres hvert kvartal. Statistikken viser nivået og utviklingen på etterspørselen etter arbeidskraft totalt og fordelt på næring. Statistikken er sammenlignbar med tilsvarende statistikk i europeiske land. Nivået fra SSBs statistikk for ledige stillinger er høyere enn NAVs månedlige statistikk, da SSBs statistikk blant annet også inneholder ledige stillinger som utelukkende er utlyst på virksomhetenes egne hjemmesider.

⁵ Ledige stillinger i prosent av antall stillinger (ledige stillinger og antall arbeidstakerforhold).

Kilder: Arbeids- og velferdsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå

7.6 Midlertidig ansatte

Midlertidig ansatte utgjorde ifølge ikke-bruddjusterte tall fra AKU 9,3 prosent av alle ansatte i 2021. I perioden 2009–2020 har andelen variert mellom 7,7 og 8,8 prosent (se figur 7.7), med en markant økning i 2021. Flere personer som tidligere ville vært klassifisert som selvstendig næringsdrivende blir definert som ansatte i AKU etter omleggingen i januar 2021. Denne endringen kan forklare noe av hoppet i bruken av kortvarige kontrakter for ansatte siden selvstendige i større grad har midlertidige ansettelser, og dermed endringen fra 2020 til 2021 i figuren.¹⁶

Figur 7.7 Midlertidig ansatte, i prosent av alle ansatte. Ikke-bruddjustert¹

¹ Tall for 2021 er ikke bruddjustert, og dermed må nivå i 2021 og endring fra 2020 til 2021 tolkes med varsomhet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

¹⁶ Horgen, E. H. og Sundt, C. (2021): Beskrivelse av brudd i sentrale variabler i AKU. Statistisk sentralbyrå.

7.7 Lønnstakernes tilknytning til utdanning og velferdsordninger

Statistikken over sysselsatte (lønnstakere) og kombinasjon av utdanning og mottak av ytelser omfatter bosatte i alderen over 15 år. Tellingstidspunktet er 4. kvartal hvert år og statistikken foreligger til og med 2020. Tabell 7.4 viser at det i 2020 var 71,9 prosent av lønnstakerne som ikke kombinerte arbeid med andre statuser, og at 12,6 prosent kombinerte arbeid med et utdanningsforløp. Tabellen viser at det fra år til år kun er mindre endringer i sammensetningen av lønnstakere. I 2020 falt derimot antall personer som kun var lønnstakere sammenlignet med 2019, og det var en økning av lønnstakere som falt under kategorien «ellers». Dette må ses i sammenheng med en økning i andelen lønnstakere som var arbeidsledige og permitterte i 2020 som følge av koronapandemien.

7.8 Utviklingen i arbeidsmarkedet i starten av 2022

Utviklingen i helt ledige og personer på ordinære tiltak (ikke sesongjustert) i januar og februar 2022 vises i figur 7.8, både som antall og i prosent av arbeidsstyrken. Økningen fra uke 1 til uke 2 (fra 3,1 til 3,2 prosent) skyldes i stor grad økning i arbeidsledighet innen reiseliv og transport, hvor andelen helt ledige økte fra 7,2 til 7,7 prosent. Innen bygg- og anlegg økte andelen helt ledige fra 3,3 til 3,6 prosent, mens det innen industriarbeid var en økning fra 3,6 til 3,7 prosent. Ved utgangen av februar (uke 8) utgjorde andelen helt ledige og personer på ordinære tiltak 2,9 prosent (2,6 prosent sesongjustert).

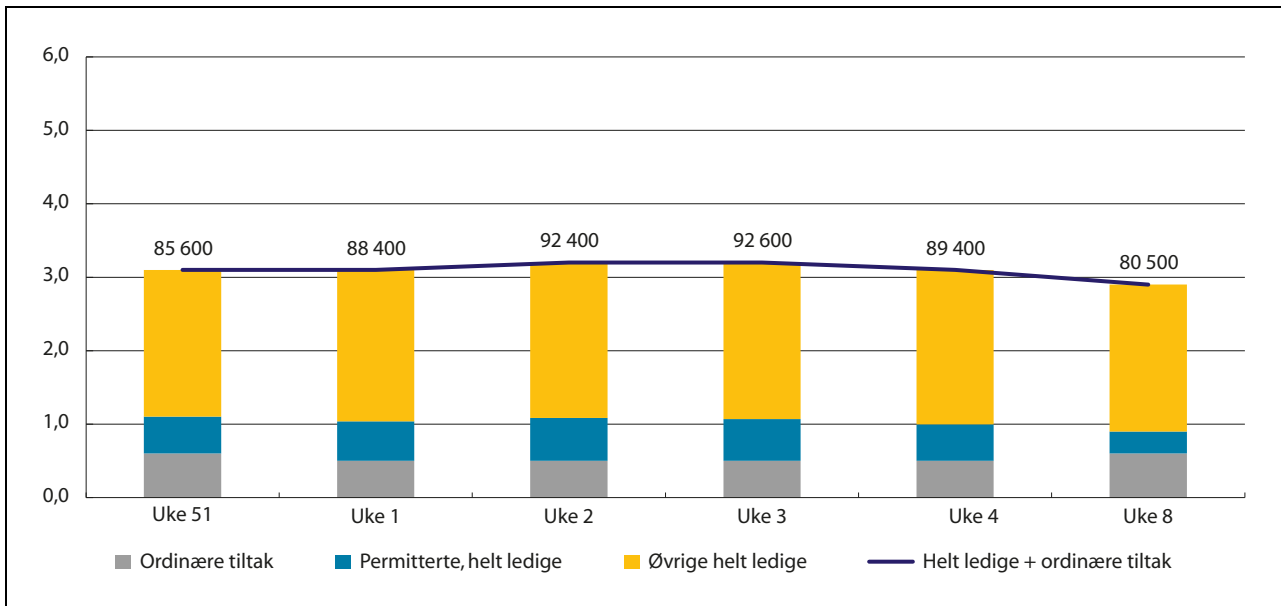
I januar 2022 hadde 4 av 10 registrerte arbeidssøkere (helt ledig, delvis ledig eller på tiltak), eller 53 600 personer, varighet som arbeidssøker i over ett år. Det relativt nye midlertidige tiltaket med lønnsstøtte er innrettet mot at arbeidskraften i større grad blir i virksomhetene. Allerede fra desember 2021 ser dette ut til å ha hatt effekt, siden antallet permitterte er blitt lavere enn det varslene mot slutten av 2021 tydet på.

Tabell 7.4 Lønnstakernes tilknytning til utdanning og velferdsordninger

	2018		2019		2020*	
	Personer	Prosent	Personer	Prosent	Personer	Prosent
Kun lønnstakere	1 854 040	73,5	1 869 204	73,1	1 817 972	71,9
Lønnstakere						
– under ordinær utdanning	304 261	12,1	312 773	12,2	317 485	12,6
– som mottar arbeidsavklaringspenger	25 210	1,0	23 011	0,9	24 107	1,0
– som mottar uføretrygd	48 068	1,9	49 412	1,9	47 042	1,9
– som mottar AFP/alderspensjon	107 446	4,3	110 436	4,3	104 837	4,1
– ellers	184 426	7,3	190 491	7,5	216 998	8,6
Lønnstakere samlet	2 523 451	100	2 555 327	100	2 528 441	100

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 7.8 Utvikling i arbeidsledighet (helt ledige) og personer på ordinære tiltak. Prosentandel av arbeidsstyrken og antall personer, uke 51 i 2021, uke 1–4 og uke 8 i 2022 (ikke sesongjustert)

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Kapittel 8

Utviklingen i konkurranseevnen

- Relative timelønnskostnader mellom norsk industri og industrien hos handelspartnerne målt i felles valuta anslås å ha økt med 5,4 prosent i 2021. Litt høyere vekst i timelønnskostnadene i norsk industri, sammen med en markert styrking av kronkursen, bidro til dette. Anslaget på relative timelønnskostnader i fjor er basert på foreløpige nasjonalregnskapstall for Norge og arbeidskraftkostnadsindekser for handelspartnerne. Anslaget er usikkert og kan bli endret. Måten ulike land har støttet opp under arbeids- og næringslivet under pandemien – og hvordan dette blir ført – bidrar til økt usikkerhet. Høyt inflasjonspress i enkelte land bidrar også til usikkerhet om den videre lønnsutviklingen hos handelspartnerne.
- Industriens kostnadmessige konkurranseevne ble svekket i 2021, hovedsakelig fordi kronen styrket seg. Samlet sett over den siste tiårsperioden har den kostnadmessige konkurranseevnen bedret seg med i gjennomsnitt 2,0 prosent per år. Industriens kostnadmessige konkurranseevne ble betydelig svekket fra 2000 til 2013, mens en svekkelse av kronen og lavere lønnskostnadsvekst i Norge bidro til tilsvarende bedring fram til 2020.
- Gjennomsnittlige timelønnskostnader i norsk industri var i 2021 anslagsvis 19 prosent høyere enn et handelsvektet gjennomsnitt av våre handelspartnere i EU, 32 prosentpoeng lavere enn i 2013 og 5 prosentpoeng høyere enn i 2020. At timelønnskostnadene er høyere i norsk industri enn i industrien hos våre handelspartnere, reflekterer norsk økonomis høye produktivitet og inntektsnivå.
- Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte produktiviteten i norsk industri, målt ved bruttoprodukt per timeverk, med 1,9 prosent i fjor, etter å ha falt med 0,2 prosent året før. Produktivitetsveksten i norsk industri i perioden 2011–2020 var i gjennomsnitt 1,1 prosent per år, 0,6 prosentpoeng lavere enn et vektet gjennomsnitt av handelspartnerne.
- I perioden 2011–2020 økte produktiviteten i Fastlands-Norge med i gjennomsnitt 0,8 prosent per år, litt lavere enn et vektet snitt av våre handelspartnere. I fjor økte produktiviteten i fastlandsøkonomien med 1,4 prosent ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall.
- I 2020 var Norges BNP, unntatt petroleumsrenten og regnet per innbygger, vel 39 prosent høyere enn OECD-gjennomsnittet. Nivået i Norge er blant de høyeste i OECD-området, selv når petroleumsrenten holdes utenfor.

8.1 Innledning

Omfattende deltakelse i internasjonal handel med varer og tjenester har gjort det mulig for Norge å oppnå en høyere materiell levestandard enn hva som ville vært mulig dersom norsk økonomi hadde vært mer skjermet mot utenlandsk konkurranse. Fordelene vil imidlertid bli redusert hvis Norge ikke klarer å sørge for en effektiv ressursutnyttelse, herunder full sysselsetting, og en akseptabel inntektsfordeling. For å høste gevinstene ved internasjonalt varebytte, må man klare å omstille ressurser som blir ledige som følge av endringer i markedsforholdene. Land som deltar i det internasjonale vare- og tjenestebytet må også over tid ha en rimelig balanse i utenriksøkonomien. Et lands konkurranseevne uttrykker evnen til å opprettholde en rimelig balanse i utenriksøkonomien over tid, samtidig som en har full og effektiv ressursutnyttelse og en akseptabel inntektsfordeling. Et land har ikke nødvendigvis god konkurranseevne selv om det har balanse i utenriksøkonomien, dersom for eksempel store deler av landets arbeidsstyrke er arbeidsløse. Men full sysselsetting og lav arbeidsledighet sammen med store underskudd i utenriksøkonomien, tilsier også at et land har svakere konkurranseevne enn hva som kan være bærekraftig over tid.

Det er viktig å skille mellom konkurranseevnen for enkelt næringer og for Norge som hel-

het. Konkurransesevnen for en næring beror på næringens lønnsomhet og dens evne til å avlønne innsatsfaktorene. En lønnsom næring må både kunne hevde seg i konkurranse med utenlandske bedrifter på produktmarkedene, og med andre norske næringer i faktormarkedene, herunder arbeidsmarkedet. En økonomi i vekst og med en høy omstillingsgrad vil være kjennetegnet av ulik utvikling i konkurransesevnen for de enkelte næringene. I konkurransen om knappe faktorer må noen næringer trappe ned sin virksomhet, mens andre kan ekspandere i takt med økt lønnsomhet. Dersom en næring mottar subsidier i tilknytning til sin virksomhet, kan dette bedre næringens konkurransesevne, men det fører normalt til en dårligere utnyttelse av ressursene samlet sett, og dermed ikke bedre konkurransesevne i samfunnsøkonomisk forstand.

I dette kapitlet ser vi på noen utvalgte indikatorer for utviklingen i industriens konkurransesevne. I avsnitt 8.2 presenteres tall og anslag for utviklingen i lønnskostnader. I avsnittet ser vi også på forskjell i lønnskostnadsnivåene i industrien i Norge og andre land. I avsnitt 8.3 gir vi en beskrivelse av utviklingen i produktiviteten. For alle indikatorene som presenteres i kapitlet sammenligner vi Norge med et aggregat av våre viktigste handelspartnere, jf. boks 8.1.

8.2 Indikatorer for kostnadsutviklingen

Lønnskostnadene er den enkeltfaktoren som betyr mest for kostnadene i næringslivet. Lønnskostnadene kan blant annet måles ved timelønnskostnader og lønnskostnader per produsert enhet. Svakere krone kan bedre eksportbedriftenes inntekter og bedre bedriftenes konkurransesituasjon relativt til utlandet. Foruten lønnskostnadene vil andre kostnadskomponenter som energikostnader, kapitalkostnader, transportkostnader og andre kostnader til innenlandsk produsert produktinnsats ha betydning for norske bedrifters muligheter til å kunne hevde seg i den internasjonale konkurransen. Videre vil også produktivitetsutviklingen og offentlige avgifter og subsidier være av betydning for konkurransesevnen.

Utviklingen i industriens internasjonale konkurransesevne avhenger også av produktivitets- og kostnadsutviklingen i øvrige deler av norsk næringsliv. Disse næringene leverer produktinnsats, energi og kapitalvarer til industrien. Jo billigere disse leveransene er, desto bedre blir industriens internasjonale konkurransesevne. Videre konkurrerer industrien med øvrige næringer om innsatsfaktorer som blant annet arbeidskraft. Lavere lønninger i andre næringer kan bidra til en bedring i industriens konkurransesevne ved at det blir lettere og billigere for industrien å skaffe arbeidskraft og kapitalvarer. Kostnadsutviklingen i industrien kan derfor ikke ses uavhengig av kostnadsutviklingen i norsk økonomi for øvrig.

Boks 8.1 Norges handelspartnere

For å vurdere utviklingen i konkurransesevnen til norsk næringsliv, sammenlignes gjerne ulike indikatorer i Norge med tilsvarende størrelser hos våre handelspartnere. Ved beregning av handelspartneraggregat, legger utvalget til grunn beregninger av OECD for Norges handelspartnere. Beregningsutvalget har i denne rapporten benyttet konkurransevekter fra OECD for Norges handelspartnere for perioden 1997–2016.

Konkurransesevne til OECD gjenspeiler handelsstrømmene med de enkelte landene i hvert av årene i perioden, og er derfor forskjell-

lige for hvert år i perioden 1997–2016. Utvalget har lagt de 25 landene med størst vekter i 2016 til grunn som landsammensetning for handelspartneraggregatet. Denne landsammensetningen er benyttet for alle år, selv om det i perioder har vært variasjoner mht. hvilke 25 land som har hatt størst vekter. Basert på landsammensetningen og OECDs konkurransevekter for de ulike årene, er det beregnet et vektet handelspartneraggregat for hvert år i perioden 1997–2016. Konkurransesevne til OECD i 2016 er videreført for årene 2017–2021.

Boks 8.1 (forts.)

Tabell 8.1 viser landsammensetningen og vektene for 2016–2021 som er benyttet i denne rapporten. Norges største handelspartnere er Sverige, Tyskland, Danmark, Nederland og Storbritannia.

Tabell 8.1 Sammensetning av handelspartneraggregat. Prosent

Nr.	Land	Vekter for 2016–2021
1	Sverige	21,1
2	Tyskland	13,9
3	Danmark	8,5
4	Nederland	6,9
5	Storbritannia	6,0
6	USA	5,7
7	Sør-Korea	5,5
8	Kina	3,9
9	Polen	3,6
10	Belgia	2,6
11	Finland	2,5
12	Italia	2,5
13	Frankrike	2,4
14	Singapore	2,2
15	Spania	1,9
16	Canada	1,7
17	Japan	1,4
18	Litauen	1,1
19	Brasil	1,1
20	Russland	1,1
21	Tsjekkia	1,1
22	Sveits	1,1
23	Tyrkia	0,8
24	Estland	0,8
25	Taiwan	0,7
	SUM	100

Kilder: OECD og Beregningsutvalget

Boks 8.1 (forts.)

Nærmere om grunnlaget for beregningen av konkurransevektene

OECD har basert sine beregninger av landvektene på omfanget av import og eksport mellom Norge og andre land av alle varer unntatt gruppe 3 i det internasjonale klassifiserings-systemet for handelsstatistikk (SITC¹). Denne gruppen består av råolje, naturgass, raffinerte oljeprodukter og strøm.

OECD har gjort en del forenklinger i sine beregninger. For det første har OECD ikke inkludert handel med tjenester. I 2021 utgjorde

tjenester 21 prosent av Norges eksport, og 27 prosent av Norges import. Videre har OECD ikke brutt handelsstrømmene ned til hver enkelt varetype for å kunne gi et grunnlag for å vurdere i hvilken grad det faktisk er direkte konkurranse mellom norske og utenlandske bedrifter

Konkurransevektene her avviker noe fra eksportvektene som omtales i kapittel 5, se tabell 5.2. Dette er fordi vektene i kapittel 5 er beregnet utelukkende basert på destinasjonen for Norges tradisjonelle vareeksport.

¹ SITC = Standard International Trade Classification.

Konkurransevneforbedringen fra svakere krone, dempes av dyrere produktinnsats på importerte varer og tjenester. Dette gir også insentiver til å erstatte importerte produkter med norskproduserte varer og tjenester som så vil dempe kostnadseffekten igjen.

Forutsigbare og stabile rammebetingelser kan også bidra til å styrke næringslivets konkurranseposisjon.

8.2.1 Vekst i timelønnskostnader

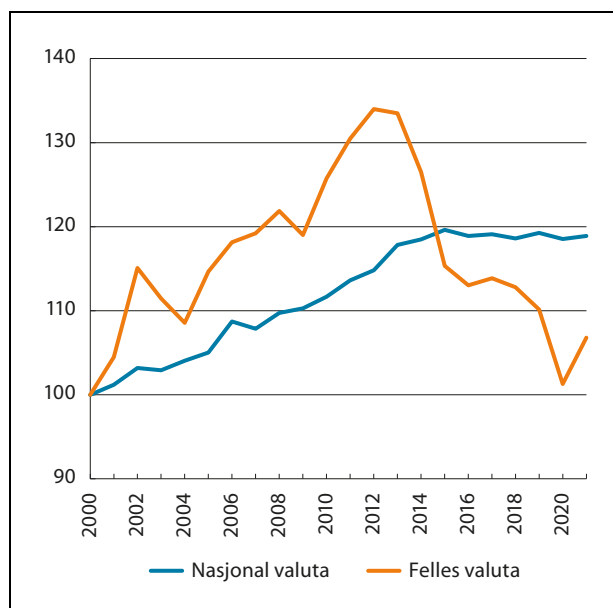
Tabell 8.2 og figur 8.1 viser utviklingen i lønnskostnader per time for ansatte i industrien i Norge og i industrien hos våre handelspartnere målt i felles valuta.

Etter at den kostnadmessige konkurransevnen målt ved relative timelønnskostnader i industrien i felles valuta svekket seg i årene fram til og med 2012, har en markert svekkelse av kronen fram til og med 2020 bidratt til at konkurransevnen har bedret seg igjen. Basert på foreløpige nasjonalregnskapstall for Norge og arbeidskraftkostnadsindekser for handelspartnere fra Eurostat til og med 3. kvartal 2021, anslås timelønnskostnadsveksten i norsk industri å ha vært 0,3 prosentpoeng høyere enn hos våre handelspartnere i fjor. Sammen med en markert styrking av kronen bidro det til at den kostnadmessige konkurransevnen anslås å ha svekket seg med 5,4 prosent i fjor. Dette må ses i sammenheng med den kraftige bedringen året før på 8,0 prosent.

Samlet sett over den siste tiårsperioden har den kostnadmessige konkurransevnen bedret

seg med i gjennomsnitt 2,0 prosent per år. Mens veksten i timelønnskostnader i norsk industri har vært høyere enn hos et vektet gjennomsnitt av handelspartnerne, har en svekkelse av kronen bidratt i motsatt retning.

Figur 8.1 viser utviklingen i relative timelønnskostnader i industrien siden 2000. I perioden fram til 2012 økte timelønnskostnadene målt i felles valuta i norsk industri mer enn hos våre handelspartnere. En markert svekkelse av kronen har bidratt til å reversere denne utviklingen.

Figur 8.1 Relative timelønnskostnader i industrien. 2000–2021. Indeks 2000=100

Kilder: Conference Board, Eurostat og Statistisk sentralbyrå

Tabell 8.2 Timelønnskostnader i industrien. Prosentvis endring fra året før

	Gj.snitt perioden	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Vekst i lønnskostnader per time											
Norge ¹	3,0	4,9	5,1	3,1	2,9	1,6	2,3	2,5	3,6 ⁴	0,7	3,0
Handelspartnerne ²	2,5	3,8	2,4	2,5	1,9	2,2	2,1	2,9	3,0	1,3	2,7
Relativ timelønnskostnads- vekst i nasjonal valuta	0,5	1,1	2,6	0,5	1,0	-0,6	0,2	-0,4	0,5	-0,6	0,3
Relativ timelønnskostnads- vekst i felles valuta	-2,0	2,7	-0,4	-5,3	-8,8	-2,0	0,7	-0,9	-2,3	-8,0	5,4
<i>Memo:</i>											
Valutakurs ³	2,5	-1,6	3,0	6,1	10,7	1,4	-0,6	0,5	3,0	8,1	-4,9

¹ Lønnskostnad per utførte timeverk i industrien, jf. nasjonalregnskapet.

² Tallene for handelspartnerne for årene 2012–2016 er fra Conference Board. For 2017–2021 benyttes tall for vekst i arbeidskraftkostnadsindekser fra Eurostat, se vedleggstabell 4.3. For Nederland foreligger det bare tall tom. 3. kvartal 2021. Anslaget på årsveksten i Nederland i 2021 er beregnet ved å ta veksten fra 1–3. kvartal 2020 til 1–3. kvartal 2021. For Storbritannia foreligger det ikke tall for 2020 og 2021. Tall for handelspartnerne er beregnet som veide geometriske gjennomsnitt, jf. boks 8.1.

³ Industriens effektive valutakurs. Et positivt endringstall innebærer en svekkelse av norske kroner målt ved industriens effektive valutakurs. Utviklingen i industriens effektive valutakurs kan avvike betydelig fra kronens verdi mot enkeltvalutaer. Dette innebærer bl.a. at et veid gjennomsnitt ikke gir et fullstendig uttrykk for den endringen i konkurransesituasjonen de enkelte bedriftene eller bransjene står overfor.

⁴ Sterkere vekst i lønnskostnader per timeverk enn årslønnsvekst i industrien, forklares i all hovedsak av økte pensjonspremieinnbetalinger i tillegg til økt overtid.

Kilder: Conference Board, Eurostat og Statistisk sentralbyrå

Tabell 8.3 Arbeidskraftkostnader i næringsvirksomhet¹. Prosentvis endring fra året før

	Gj.snitt perioden	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Vekst i lønnskostnader pr. time											
Fastlands-Norge	3,1	4,5	5,0	2,6	2,4	0,9	2,4	3,0	3,9 ⁴	2,7	4,0
Herav											
Konkurransutsatt	3,0	5,5	6,0	3,2	2,6	0,7	1,6	2,5	3,6	1,1	2,8
Handelspartnerne ²	2,4	3,0	1,6	2,1	2,2	2,4	2,7	2,7	2,8	1,7	2,9
Relativ timelønnskostnads- vekst i nasjonal valuta	0,7	1,4	3,3	0,5	0,2	-1,4	-0,3	0,3	1,1	1,0	1,1
Relativ timelønnskostnads- vekst i felles valuta	-1,7	3,0	0,3	-5,3	-9,5	-2,8	0,3	-0,2	-1,8	-6,6	6,3
<i>Memo:</i>											
Valutakurs ³	2,5	-1,6	3,0	6,1	10,7	1,4	-0,6	0,5	3,0	8,1	-4,9

¹ Unntatt offentlig virksomhet. Tallene for Fastlands-Norge er fra SSB, mens tallene for handelspartnerne er fra Eurostat.

² Tall for handelspartnerne er beregnet som veide geometriske gjennomsnitt, jf. boks 8.1.

³ Industriens effektive valutakurs.

⁴ Se note 4 til tabell 8.2.

Kilder: Eurostat og Statistisk sentralbyrå

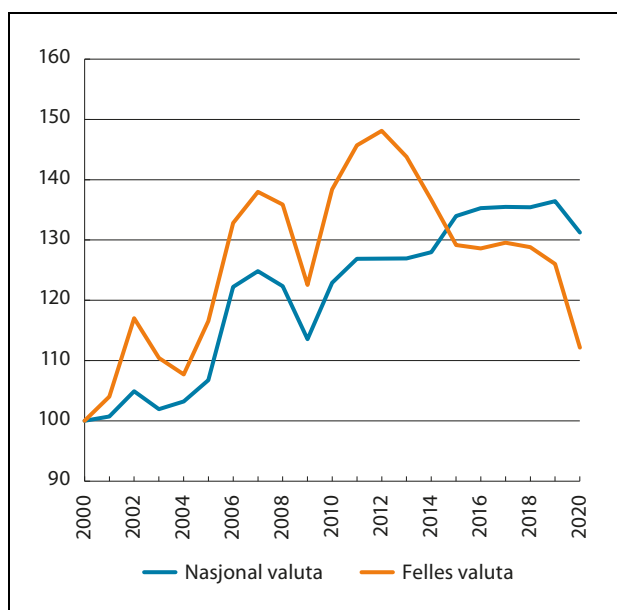
Utviklingen i valutakursen har variert mye fra år til år, og bidratt til at det har vært langt større svingninger i den relative timelønnskostnadsveksten målt i felles valuta enn i nasjonal valuta.

Dersom vi går ut over industrien og ser på næringsvirksomhet i bredere forstand har den kostnadmessige konkurranseevnen bedret seg med i gjennomsnitt 1,7 prosent per år over de siste ti årene, jf. tabell 8.3. Også for næringsvirksomhet i alt har arbeidskraftkostnader i Norge økt mer enn hos handelspartnerne, men virkningen av kronesvekkelsen i perioden har vært større.

8.2.2 Vekst i lønnskostnader per produsert enhet

Høyere lønnsvekst i Norge enn hos handelspartnerne bidro til at lønnskostnadene per produsert enhet i norsk industri relativt til industrien hos handelspartnerne økte med 31 prosent fra 2000 til 2020, målt i nasjonal valuta. Utviklingen i valutakursen har variert mye fra år til år, og bidratt til at det har vært større svingninger i utviklingen i det relative forholdet for lønnskostnader per produsert enhet målt i felles valuta enn i nasjonal valuta, jf. figur 8.2. Fra 2000 til 2020 økte lønnskostnadene per produsert enhet i norsk industri med 12 prosent mer enn i industrien hos handelspartnerne, målt i felles valuta.

Dersom en ser på den siste tiårsperioden vi har tall for (dvs. 2011–2020) har lønnskostnadene

Figur 8.2 Lønnskostnader per produsert enhet i industrien i Norge relativt til handelspartnerne, 2000–2020. Indeks 2000=100

Kilde: OECD

per produsert enhet i norsk industri relativt til industrien hos handelspartnerne falt med i gjennomsnitt 2,1 prosent per år, målt i felles valuta. Veksten i lønnskostnadene per produsert enhet i norsk industri i gjennomsnitt var om lag 0,7 prosent høyere per år enn hos handelspartnerne, men svekkelsen av kronen mer enn motvirket det.

8.2.3 Vekst i lønnskostnader per sysselsatt i hele¹ økonomien

Ifølge tall fra OECDs siste utgave av Economic Outlook (nr. 2 2021), som ble publisert i desember i fjor, var veksten i lønnskostnader per sysselsatt i hele økonomien 0,9 prosentpoeng lavere i Norge enn i OECD-området i 2020, jf. vedleggstabell 4.4. Veksten i lønnskostnader per sysselsatt i Norge var samtidig 0,4 prosentpoeng lavere enn hos et vektet snitt av våre handelspartnere.

For 2021 anslår OECD veksten i lønnskostnadene per sysselsatt i OECD-området til 3,6 prosent og hos et vektet snitt av våre handelspartnere til 3,8 prosent.

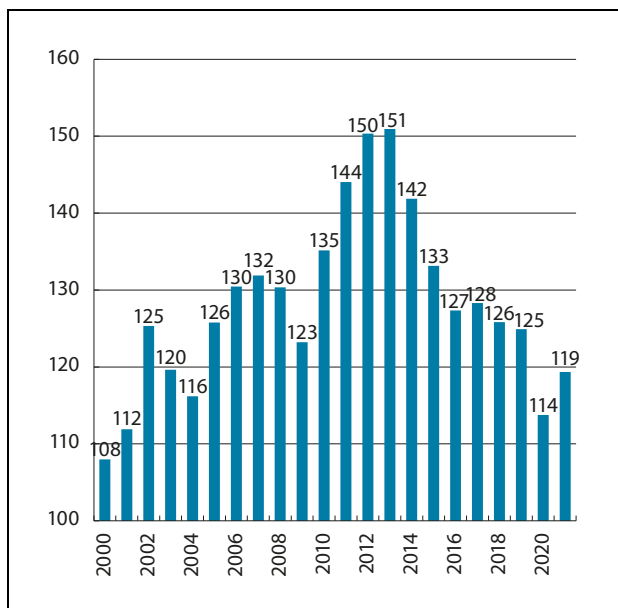
OECD anslår videre veksten i lønnskostnadene per sysselsatt i 2022 til 3,3 prosent i OECD-området og til 3,5 prosent hos et vektet snitt av våre handelspartnere.

Anslagene fra OECD som presenteres i denne rapporten er usikre. Ny informasjon om den økonomiske utviklingen vil kunne bidra til at anslagene blir revidert ifm. framtidige publikasjoner.

8.2.4 Lønnskostnadsnivåer i industrien

Forholdet mellom timelønnskostnadene i industrien i Norge og i industrien hos handelspartnerne viste en oppadgående trend fram til 2012, jf. figur 8.3. Både høyere lønnskostnadsvekst i Norge enn hos handelspartnerne og en styrking av kronen bidro. I 2013 var timelønnskostnadene i norsk industri 51 prosent høyere enn i industrien til et vektet snitt av handelspartnerne i EU. En markert svekkelse av kronen bidro til at differansen mellom timelønnskostnadene i norsk industri og i industrien hos handelspartnerne falt de neste årene. I 2016 var timelønnskostnadene i norsk industri 27 prosent høyere enn et vektet snitt av handelspartnerne i EU. I perioden 2016–2019 holdt differansen seg forholdsvis stabil. En markert svekkelse av kronen i 2020 bidro til at

¹ Kildegrunnlaget er «Compensation per employee» som OECD publiserer i «Economic Outlook» to ganger per år. Tallene innbefatter all lønn utbetalt til lønnstakere, samt alle andre arbeidskostnader betalt av arbeidsgivere (f.eks. arbeidsledighetsforsikring og trygd).

Figur 8.3 Timelønnskostnader i industrien i Norge i forhold til industrien hos handelspartnerne i EU i felles valuta¹. 2000–2021. Handelspartnerne i figuren=100

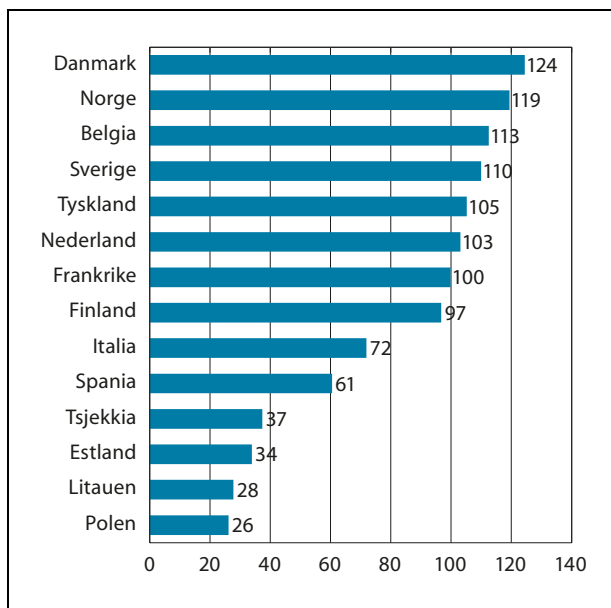
¹ Tallene for handelspartnerne er fra Eurostat. Eurostat har publisert nivå tall for perioden 2016–2020. Tallene for 2021 og tallene før 2016 er anslått ved å benytte arbeidskraftkostnadsindekser fra Eurostat. Storbritannia er ikke lenger med i beregningen av nivået for handelspartnerne, da Eurostat ikke har publisert tall for lønnskostnadsnivået i Storbritannia de to siste årene. Tallene for Norge er beregnet ved å benytte tall fra nasjonalregnskapet.

Kilder: Eurostat og Statistisk sentralbyrå

differansen falt til 14 prosent. Forskjellen i timelønnskostnadsnivå mellom industrien i Norge og industrien hos handelspartnerne i EU var med det på det laveste siden 2001. En styrking av kronen bidro til at forskjellen i timelønnskostnader anslås å ha økt til 19 prosent i fjor.

Den anslåtte forskjellen i timelønnskostnadsnivå mellom industrien i Norge og handelspartnerne i EU er litt lavere i hele perioden 2000–2020 enn i utvalgets rapport i fjor. Dette må ses i sammenheng med at Eurostat ikke har publisert tall for lønnskostnader i Storbritannia for de to siste årene, og Storbritannia er derfor tatt ut av beregningsgrunnlaget i hele perioden. Dessuten har historiske tall for utførte timeverk i norsk industri blitt revidert opp, noe som bidrar til lavere beregnet timelønnskostnadsnivå for norsk industri.

Figur 8.4 illustrerer forholdet mellom lønnskostnadene per timeverk i industrien i Norge og i industrien hos handelspartnerne i EU i 2021. Selv om forholdet mellom timelønnskostnadene i industrien i Norge og i industrien hos han-

Figur 8.4 Timelønnskostnader i industrien i Norge og industrien hos Norges handelspartnerne¹ i EU i felles valuta i 2021. Handelspartnerne i figuren=100

¹ Det vektete gjennomsnittet er beregnet ut fra Norges konkurransevæker.

Kilder: Eurostat og Statistisk sentralbyrå

delspartnerne har falt markert siden 2013, var nivået i Norge i fjor fortsatt høyere enn de fleste landene i sammenligningen. Dette reflekterer norsk økonomis høye produktivitet og inntektsnivå, samt jevnere fordeling av inntektene, men også at lønnskostnadsveksten i norsk industri i nasjonal valuta har vært høyere enn hos de fleste av handelspartnerne de siste ti årene. Av handelspartnerne i figuren er det bare industrien i Danmark som hadde høyere lønnskostnadsnivå enn norsk industri i fjor. Av de andre handelspartnerne lå lønnskostnadsnivået i Belgia, Sverige, Tyskland og Nederland relativt høyest i 2021, mens Tsjekkia, Estland, Litauen og Polen lå på bunnen.

8.2.5 Sammensetningen av lønnskostnadene i industrien

Tabell 8.4 viser en oversikt over lønnskostnadenes sammensetning for industriansatte i 2016, basert på en oppsplitting på lønn for arbeidet tid, lønn for ikke-arbeidet tid og andre indirekte personalkostnader. Sammenstillingen for de 12 europeiske konkurrentlandene er knyttet til kilde materialet fra Conference Board i USA, mens fordelingen for Norge er estimert på bakgrunn av Arbeidskraftkostnadsundersøkelsen i Statistisk

sentralbyrå for året 2016 med tilnærmet samme spesifisering av lønnskostnadene i industrien som for de øvrige landene.

I tabellen er gjennomsnittlige lønnskostnader per time omregnet til norske kroner for 2016. Foreløpig finnes det ikke oppdatert tallmateriale fra Conference Board for 2017, 2018, 2019, 2020 og 2021, men man har likevel beregnet et estimert nivå for lønnskostnader omregnet til norske kroner per time for 12 europeiske konkurrentland ved å bruke foreløpige veksttall fra Eurostat og endrede valutakurser. Eurostat har ikke publisert tall for lønnskostnader i Storbritannia for de to

siste årene, og Storbritannia er derfor ikke tatt med i tabellen. Veksttall for norsk industri i perioden fra 2016 til 2021, er basert på nasjonalregnskapet for Norge. Fra tabell 8.4 kan man finne at lønnskostnadsnivået for industriansatte i Tyskland, Estland, Tsjekkia og Polen i prosent av norsk lønnskostnadsnivå, økte fra 2016 til 2017. Denne lønnskostnadsprosenten ble også høyere for alle land bortsett fra Sverige fra 2017 til 2018. I perioden fra 2018 til 2019 har det utenlandske lønnskostnadsnivået i prosent av det norske lønnskostnadsnivået fortsatt å øke. De eneste unntakene er Sverige og Finland. Lønnskostnadene

Tabell 8.4 Lønnskostnader pr. time for 2016, omregnet til norske kroner¹ for industriansatte og fordeling² i prosent³ på hhv. lønn per arbeidet time, lønn for ikke arbeidet tid, samt andre indirekte lønnskostnader. Framskrevet estimat for totale lønnskostnader 2017, 2018, 2019, 2020 og 2021

	Gjennomsnittlig lønnskostnader i kr. pr. arbeidet time						Arbeidet	Ikke	Arbeidet	Andre	Totalt
	2016 ⁵	2017 ⁶	2018 ⁷	2019 ⁸	2020 ⁹	2021 ¹⁰	tid	arbeidet	og ikke-	sosiale	
							Pst.	Pst.	Pst.	Pst.	Pst.
Norge	408	417	427	442	445	458	66,4 ⁴	12,3 ⁴	78,7 ⁴	21,3 ⁴	100
Belgia	397	404	422	442	490	470	48,5	20,5	69,0	31,0	100
Danmark	381	388	408	432	481	472	72,6	15,8	88,4	11,6	100
Tyskland	363	374	394	414	457	436	57,5	20,6	78,1	21,9	100
Sverige	350	349	348	359	391	394	58,4	10,8	69,2	30,8	100
Finland	325	321	333	344	373	369	58,9	20,7	79,6	20,4	100
Frankrike	317	324	341	357	399	379	56,4	13,2	69,6	30,4	100
Nederland	291	299	315	330	367	363	58,6	20,5	79,1	20,9	100
Italia	273	275	287	305	341	316	52,6	18,4	71,0	29,0	100
Spania	197	199	207	217	245	230	54,8	20,4	75,2	24,8	100
Estland	97	104	114	125	140	139	64,4	9,6	74,0	26,0	100
Tsjekkia	90	101	115	128	141	144	60,4	13,0	73,4	26,6	100
Polen	72	78	87	95	105	105	58,9	23,1	82,0	18,0	100

¹ Omregning til norske kroner ved gjennomsnittlige valutakurser.

² Fordeling i prosent på ulike lønns-elementer for hvert enkelt land.

³ Fordeling av 2016-nivå.

⁴ SSB. Fordelingen for Norge er basert på Arbeidskraftkostnadsundersøkelsen for 2016, da Norge mangler i materialet fra Conference Board.

⁵ Kildematerialet fra Conference Board omregnet til norske kroner.

⁶ Estimat for 2017 er basert på framskrivning av 2016 med veksttall fra Eurostat 2017 og endrede valutakurser.

⁷ Estimat for 2018 er basert på framskrivning av 2016 med veksttall fra Eurostat 2017 og 2018 samt endrede valutakurser.

⁸ Estimat for 2019 er basert på framskrivning av 2016 med veksttall fra Eurostat 2017, 2018 og 2019 samt endrede valutakurser.

⁹ Estimat for 2020 er basert på framskrivning av 2016 med veksttall fra Eurostat 2017, 2018, 2019 og 2020 samt endrede valutakurser.

¹⁰ Estimat for 2021 er basert på framskrivning av 2016 med veksttall fra Eurostat 2017, 2018, 2019, 2020 og 2021 samt endrede valutakurser.

Boks 8.2 Lønnsbegreper og lønnskomponenter i sammenligningene

Lønnsbegrepene som brukes av Conference Board faller ikke helt sammen med ILOs definisjon av totale lønnskostnader (se for øvrig boks 8.3). Basis for beregningene i tabell 8.4 er arbeidet tid, i dette tilfelle arbeidet time i ulike land. Lønn for ikke-arbeidet tid (feriepenger, permisjoner, sykefravær etc. betalt av bedriften) vil komme som påslag i forhold til arbeidet tid. Fordi betaling for sykefravær har forskjellige former i de ulike landene, er slike kostnader i den internasjonale oversikten ført under andre sosiale kostnader og ikke under lønn for ikke-arbeidet tid. Det betyr at sykefraværskostnader i tabell 8.4 er med i de totale timelønnskostnadene, men er i fordelingen mellom komponentene tatt med under andre sosiale kostnader, til tross for at det rent logisk i norsk sammenheng vil være lønn for ikke-arbeidet tid.

Av andre indirekte lønnskostnader vil bedriftens pensjonskostnader, enten gjennom arbeidsgiveravgifter og/eller egne spesielle ordninger utgjøre en vesentlig del. En rekke andre ordninger knyttet til arbeidsgivers bruk av arbeidskraft vil også inngå. Noen elementer av indirekte lønnskostnader er ikke med. Blant annet er rekrutteringskostnader, opplæringskostnader, arbeidsklær og bedriftsfasiliteter som for eksempel kafeteria og helsetjenestekostnader ikke med i sammenligningen. Grunnen til dette er at det ikke finnes data over slike kostnader i alle landene, og at det derfor gir en bedre sammenligning når man ser bort fra disse kostnadene. I de land hvor slike kostnader er tilgjengelig utgjør de utelatte kostnadene mindre enn 4 prosent av de totale lønnskostnadene. I noen land, særlig i Norden, kan de utelatte kostnadene være påbudt ved lov eller avtale (for eksempel bedriftshelsetjenesten i Norge) og påløper automatisk ved ansettelse. Slike kostnader kan i andre land være frivillige og/eller driftskostnader ikke knyttet til lønn.

De indirekte lønnskostnadene skal i prinsippet (i tabellene) også inkludere arbeidsgivers

bidrag til pensjon, uførhet og andre ordninger som innebærer innbetaling til «fond» som kommer til utbetaling nå eller senere. Dette betyr at en del av kostnadene for bedriften er relatert til et lønnsbegrep som inneholder påløpte, men ikke realiserte lønnskostnadselementer («utsatt inntekt»).

For de fleste konkurrentlandene i tabellen har tyngdepunktet i aldersfordelingen beveget seg oppover. Dette innebærer sannsynligvis en økt kostnadmessig belastning på lønnskostnadene per time fra pensjonsordninger. Det finnes en rekke ordninger som er svært ulike mellom land. For eksempel i Italia og Storbritannia fungerer slike ordninger vanligvis som forsikringsordninger. I disse landene vil slike kostnader være lettere å plassere regnskapsmessig og innrapporteres som lønnskostnad. For andre land kan fordelingen være noe mer usikre mellom lønn og andre kostnadskomponenter. I land med ordninger som mer er baserte på arbeidstakers innbetalinger, vil sannsynligvis dette reflekteres i lønnsnivået i de respektive land.

Flere forhold taler for at nåværende pensjonskostnader bare delvis er med i tallene foran. Kildematerialet er basert på undersøkelser noe tilbake i tid, samtidig som det har vært en betydelig økning i slike kostnader de siste årene (i alle fall etter årtusenskiftet) i flere land. Sannsynligvis er lønnskostnadene som følge av dette undervurdert noe i de fleste landene. Samtidig kan det være store forskjeller mellom land som ennå ikke er kommet til syne i de statistiske sammenligningstallene. Utvalget vil på bakgrunn av en standardisering av lønnskostnader, særlig innenfor EØS-området, ta slike forhold med ved sammenligning av lønnsnivå mellom land når slike opplysninger foreligger.

Et annet viktig element er bonusutbetalinger. Dette skaper stadig større usikkerhet i sammenligningen mellom land.

for de 12 europeiske konkurrentland i industrien i prosent av norsk lønnskostnadsnivå økte for samtlige av landene i 2020. Dette må ses i sammenheng med svekkelsen av den norske kronen mot de andre valutaene og en relativt svak vekst i

lønnskostnadene i Norge fra 2019 til 2020. Styrking av den norske kronen har gitt reduserte lønnskostnader per time målt i norske kroner for de fleste andre land til 2021. Sammen med norsk lønnskostnadsvekst har dermed lønnskostnadene

Boks 8.3 Sammenligning av lønnskostnader

Noen sentrale forhold knyttet til sammenligninger av lønnskostnader mellom land, jf. bl.a. NOU 2000: 26, vedlegg 6:

For kostnadssammenligninger av arbeidskraft mellom land vil kostnader per arbeidet tid være det mest relevante begrepet. I kildematerialet fra Conference Board for lønnskostnadsnivå og -vekst for ansatte i industrien hos handelspartnerne er kostnadene i prinsippet målt i forhold til arbeidet tid. For noen land kan imidlertid kostnadene være målt i forhold til betalt tid. Som eksempel på betydningen av

dette forhold viste summariske oppstillinger (NOU 2000: 26) og beregninger basert på forskjellig arbeidstid per fulltidsårsverk i 1999 i ulike land i forhold til Norge at for eksempel Japan kunne ligge ca. 10 prosentpoeng høyere i kostnader per årsverk (jf. betalt tid) enn per arbeidet time. Motsatt ytterlighet var Tyskland med kort effektiv tid, hvor kostnadene per årsverk ble 10 prosent lavere enn per arbeidet time. Gjennomsnittlig vektete kostnader for alle landene var om lag de samme for betalt tid som for arbeidet tid.

for de 12 konkurrentlandene i prosent av norsk lønnskostnadsnivå gått ned fra 2020 til 2021.

Lønn for ikke-arbeidet tid består av sykefravær, ferie og annet betalt fravær. Dette er fordelt på antall timer. For resten av de indirekte personalkostnadene er arbeidsgiveravgifter, pensjons- og forsikringsordninger de klart største bidragsyterne. I tråd med globaliseringen kan variasjonen i innslaget av ulike kategorier av ansatte mellom land, ha stor betydning i sammenligninger av gjennomsnittlige lønnskostnader mellom land. Endringer i internasjonale standarder for næringsklassifisering og oppsplitting av industrienheter, har ført til at enheter som tidligere ble klassifisert som industri, er blitt flyttet til næringsgrupper utenfor industri. Årsaken til dette kan også ha sammenheng med nye og reviderte internasjonale yrkesstandarder (ISCO) som er blitt innført mer spesifikt knyttet til arbeidets innhold, og som i praksis kan være klassifisert som egne enheter, knyttet til nye næringsgrupper. Flere av lønnskomponentene kan være anslått på usikkert

grunnlag fordi kvaliteten på datamaterialet kan variere mellom land.

8.2.6 Elektrisitetspriser

I tillegg til lønnskostnadene er kostnadene ved bruk av andre innsatsfaktorer og kapital viktige for industrien. Tabell 8.5 gir en oversikt over industriens priser på elektrisk kraft, som er av stor betydning for konkurransevnen for deler av norsk industri. Kostnadene for elektrisitet er vesentlig lavere i Norge enn hos handelspartnerne. I 2019 var gjennomsnittlig pris til industrien i Norge knapt 41 prosent av gjennomsnittsprisen hos våre viktigste handelspartnerne.

8.3 Produktivitetsutviklingen

Høy produktivitsvekst innenlands, sammen med eventuell bedring i forholdet mellom prisene på produktene til norsk industri og produktene til

Tabell 8.5 Industriens elektrisitetspriser. Øre per kWh

	Gj.snitt 2010–2019	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Norge	32,6	33,9	30,6	32,2	30,8	29,4	31,0	32,2	36,8	37,0	31,6
Handelspartnerne	77,2	69,9	65,3	72,3	77,5	81,3	82,5	81,6	84,3	91,4	
Relative elektrisitetspriser, prosent ¹	42,2	48,5	46,9	44,5	39,8	36,2	37,6	39,4	43,6	40,5	

¹ Nivået på prisen i Norge i prosent av nivået hos handelspartnerne.

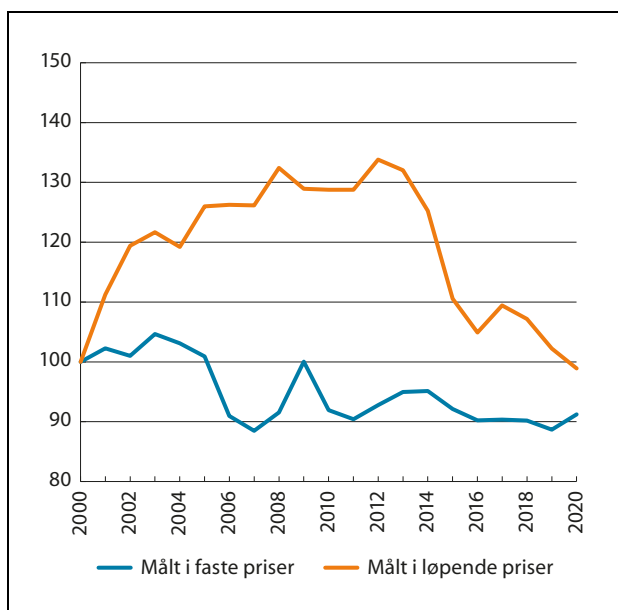
Kilder: IEA og Statistisk sentralbyrå

industrien hos handelspartnerne, kan legge grunnlag for god konkurranseevne. Produktivitetsvekst kan følge av økt kapital per arbeidstaker, teknologiske framskritt og organisatoriske forbedringer som gjør at man får mer varer og tjenester ut av samme innsats av arbeidskraft.

8.3.1 Utviklingen i produktiviteten målt ved bruttoprodukt per timeverk

Norsk industris produktivitet økte kraftig sammenlignet med industrien hos handelspartnerne etter finanskrisen, trolig i noen grad fordi Norge ble mindre rammet av finanskrisen enn mange andre land. Det kan ha sammenheng med at vår næringsstruktur er annerledes enn hos handelspartnerne. I 2010 og 2011 falt den relative produktiviteten tilbake igjen, noe som i stor grad hadde sammenheng med kraftig vekst i bruttoproduktet i Sverige og Tyskland. Etter ny oppgang i 2012 og 2013, gikk den relative produktiviteten litt tilbake igjen i perioden 2014–2020. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte produktiviteten i norsk industri med 1,9 prosent i fjor. Produktivitetsveksten i norsk industri i perioden 2011–2020 var på 1,1 prosent, 0,6 prosentpoeng lavere enn et vektet snitt av handelspartnerne.

Figur 8.5 sammenligner utviklingen i bruttoprodukt per timeverk i norsk industri i forhold til

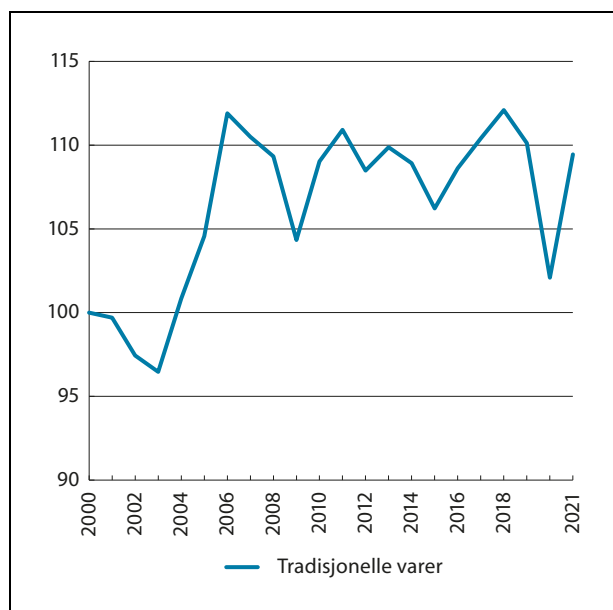

Figur 8.5 Bruttoproduct per timeverk i norsk industri i forhold til bruttoprodukt per sysselsatt i industrien hos handelspartnerne. Faste priser og løpende priser i felles valuta. Indeks 2000=100

Kilder: OECD og Statistisk sentralbyrå

bruttoproduct per sysselsatt i industrien hos handelspartnerne i henholdsvis løpende og faste priser. I perioden 2000–2007 var utviklingen i norsk industri vesentlig gunstigere målt i løpende priser enn i faste priser. Dette gjenspeiler sterkere prisvekst på norske industriprodukter enn på produktene til handelspartnerne i denne perioden. I perioden 2007–2012 var utviklingen om lag den samme for bruttoprodukt per timeverk i henholdsvis løpende og faste priser. Etter 2012 har imidlertid utviklingen for norsk industri vært vesentlig svakere når man ser på løpende priser i felles valuta. Det knytter seg usikkerhet rundt dekomponeringen av verditall på volum og pris.

Figur 8.6 viser utviklingen i bytteforholdet for Norge. Etter å ha styrket seg mye i perioden 2003–2006 gikk bytteforholdet for tradisjonelle varer noe tilbake igjen i perioden 2007–2009. Bytteforholdet bedret seg igjen i 2010 og holdt seg deretter forholdsvis stabilt fram til 2014. Etter å ha falt i 2015 bedret bytteforholdet seg de tre neste årene med om lag 1,8 prosent i gjennomsnitt. I 2018 og 2019 svekket bytteforholdet seg. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte eksportprisene på tradisjonelle varer i fjor med hele 13,1 prosent. Det er den kraftigste veksten siden 1979. Dette bidro til at bytteforholdet for tradisjonelle varer gikk opp med 7,2 prosent, ifølge de foreløpige nasjonalregnskapstallene.

Figur 8.6 Bytteforhold for Norge. Tradisjonelle varer. Indeks 2000=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 8.6 Industrien. Produktivitet (målt ved bruttoprodukt per timeverk) og sysselsetting. Prosentvis vekst

	Gj.snitt 2011–2020	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Produktivitet</i>												
Norsk industri	1,1	2,1	0,8	3,5	2,3	-0,9	-0,1	3,1	0,8	-0,5	-0,2	1,9
Handelspartnerne	1,7	3,3	-0,3	0,9	2,4	2,7	1,5	3,1	2,0	0,6	0,5	
Relativ produktivitet	-0,6	-1,2	1,1	2,6	-0,1	-3,5	-1,6	0,0	-1,2	-1,1	-0,7	
<i>Sysselsetting</i>												
Norsk industri	-0,6	-0,6	1,2	1,0	0,3	-3,1	-4,4	-1,8	1,2	2,2	-1,9	0,0
Handelspartnerne	-0,1	0,9	-0,5	-1,1	0,0	0,1	0,1	1,3	1,5	0,1	-3,0	

Kilder: Statistisk sentralbyrå og OECD

Tabell 8.7 Hele økonomien. Produktivitet målt ved bruttoprodukt per timeverk. Prosentvis vekst

	Gj.snitt 2011–2020	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Fastlands-Norge	0,8	0,0	2,0	2,0	0,8	0,6	0,1	1,4	0,7	0,8	-0,3	1,4
Handelspartnerne	1,0	1,4	0,3	0,8	1,1	1,3	0,4	1,8	1,0	1,4	0,7	
Relativ produktivitet	-0,2	-1,3	1,7	1,2	-0,3	-0,7	-0,3	-0,4	-0,3	-0,6	-1,0	

Kilder: Statistisk sentralbyrå og OECD

Oppgangen i bytteforholdet i fjor var om lag like stor som nedgangen året før.

En skal være oppmerksom på at ulik produktivitetsutvikling kan ha sammenheng med ulik industristruktur mellom land.

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var sysselsettingen i norsk industri om lag uendret i fjor, etter å ha falt med 1,9 prosent året før. I perioden 2011–2020 falt sysselsettingen i norsk industri med i gjennomsnitt 0,6 prosent per år, mens sysselsettingen i industrien hos et vektet snitt av våre handelspartnere falt med 0,1 prosent per år.

Dersom en ser på hele fastlandsøkonomien var produktivitetsveksten i Norge i perioden 2011–2020 på 0,8 prosent i gjennomsnitt per år, dvs. litt lavere enn hos et vektet gjennomsnitt av våre handelspartnere, jf. tabell 8.7. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte produktiviteten i fastlandsøkonomien med 1,4 prosent i fjor.

8.3.2 Kjøpekraftsjustert BNP justert for petroleumsinntekter

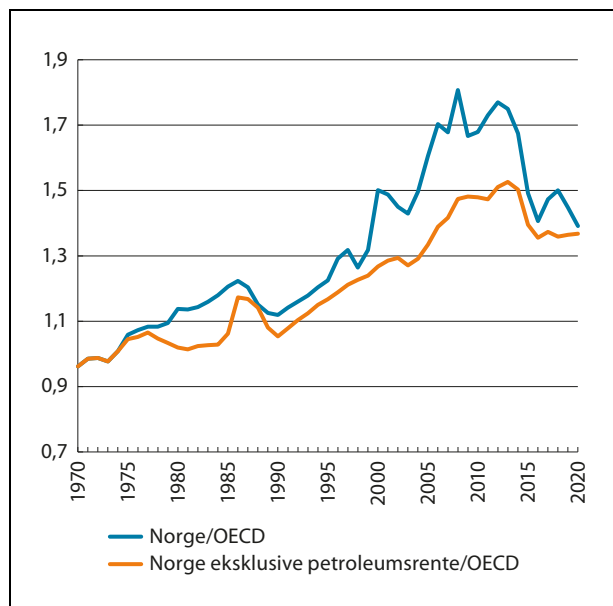
En annen metode for å sammenligne inntekter i Norge med utviklingen i andre land er å se på tall for bruttonasjonalproduktet (BNP) per innbygger. I slike sammenligninger er det hensiktsmessig å regne om BNP-tallene i de enkelte landene til et felles prissett ved å bruke såkalte kjøpekrafts-pariteter (KKP). Prisene på varer og tjenester i Norge er normalt høye når vi bruker offisielle valutakurser og sammenligner med prisene på tilsvarende varer og tjenester i andre OECD-land. Sammenlignes landenes BNP per innbygger i felles valuta uten å ta hensyn til forskjeller i kjøpekraft, blir BNP i Norge svært høyt. Ved å bruke kjøpekraftsjusterte priser regnes verdiskapingen i Norge til internasjonale priser og ikke i norske priser slik SSB gjør når nasjonalregnskapstallene lages. Da vil for eksempel prisen på en hamburger ikke bli verdsatt til det den koster i Norge, men hva en hamburger gjennomgående koster internasjonalt.

Før oljealderen tok til var Norges BNP per innbygger regnet i kjøpekraftsjusterte priser og i felles valuta (USD) litt lavere enn OECD-snittet, jf. figur 8.7.² Beregningene til OECD viser at Norges inntektsnivå per innbygger var vel 39 prosent høyere enn OECD-snittet i 2020. De norske BNP-tallene er imidlertid sterkt påvirket av petroleumsinntektene. Mye av svingningene i Norges relative inntekter målt på denne måten kan forklares med variasjoner i oljeprisen. Fallet i relativ inntekt fra et nivå på 175 i 2013 til 141 i 2016 må ses i sammenheng med fallet i oljeprisen.

For å få et bedre bilde på utviklingen i inntektsnivået i norsk økonomi relativt til i andre land, bør de norske BNP-tallene justeres for den ekstraordinære avkastningen ressursinnsatsen i petroleumsvirksomheten gir. Denne ekstraordinære avkastningen kalles ofte for petroleumsrenten. Bidraget fra petroleumsrenten til BNP kan betraktes som en omplassering av formue, og ikke inntekt. Petroleumsrenten er definert som driftsresultatet i sektoren inkludert indirekte skatter, fratrukket kapitalslit og antatt normal realavkastning på kapitalen i sektoren. I beregningene her er det lagt til grunn at normal realavkastning er 4 prosent.

Petroleumsrenten er her satt til null før 1975 og i figuren er derfor relativ BNP per innbygger den samme fra 1970 til 1974. Fra midten av 1970-tallet begynner kurvene å sprike. Det justerte norske inntektsnivået økte relativt sett særlig mye

² Ved å deflatere petroleumsrenten med KKP-indeksen for Norge og trekke denne fra samlet BNP regnet i KKP-verdi, får man et BNP-tall eksklusive petroleumsrenten. Deretter divideres det med antall innbyggere for å beregne BNP per innbygger eksklusive petroleumsrente. Man kan så sammenligne dette med gjennomsnittet for OECD slik det er gjort i figur 8.7.

Figur 8.7 BNP per innbygger i Norge (i KKP) relativt til OECD-snittet og BNP i Norge eksklusive petroleumsrente (i KKP) relativt til OECD-snittet. 1970–2019

Kilder: OECD og Statistisk sentralbyrå

gjennom 1990-tallet og første del av 2000-tallet. Forskjellen i BNP (justert for petroleumsrenten) per innbygger mellom Norge og OECD-snittet var på sitt høyeste i 2013 da den var 53 prosent. De etterfølgende årene avtok forskjellen markert, til 36 prosent i 2016. Forskjellen har siden holdt seg forholdsvis stabil, og er for 2020 beregnet til 37 prosent. Samlet sett har inntektsveksten regnet som inntekt per innbygger vært meget sterk i Norge sammenlignet med andre land selv når vi holder petroleumsrenten utenom.

Kapittel 9

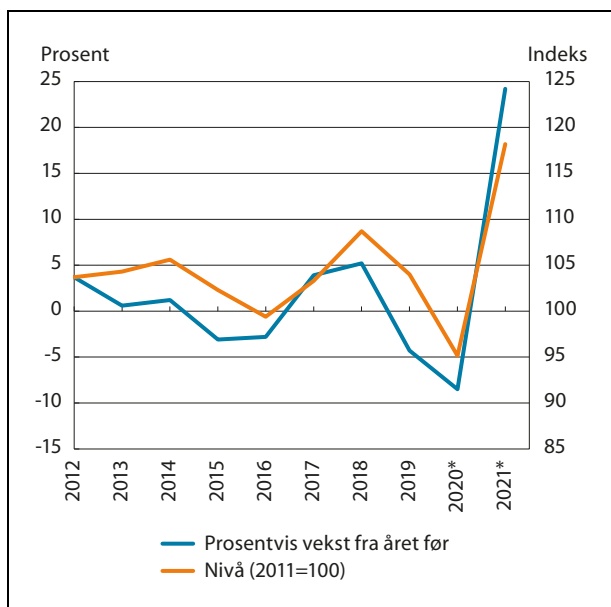
Den samlede inntektsutviklingen for landet og husholdningene

- Ifølge foreløpige anslag økte *disponibel realinntekt for Norge* med 24,2 prosent i 2021 etter to år med fall. Den sterke økningen i energiprisene bidro til at endringen i bytteforholdet overfor utlandet trakk opp realinntekten med hele 17,8 prosentpoeng i fjor. I tillegg bidro gjeninnhenting av økonomien (produksjonsvekst utenom petroleumsutvinning) til å øke realinntekten med 4,3 prosentpoeng. Også produksjonsvekst i petroleumsutvinning og økning i rente- og stønadsbalansen bidro positivt.
- *Husholdningssektorens* samlede disponible realinntekt økte ifølge foreløpige anslag med 2,9 prosent i 2021, som er 0,5 prosentpoeng over gjennomsnittlig årlig vekst i siste tiårsperiode. Hovedbidragene til veksten i realinntekten kom fra lønn, men aksjeutbytte og lavere formuesutgifter trakk også klart opp. Andre inntektsarter hadde negativt eller lite bidrag. Regnet per innbygger var økningen i disponibel realinntekt for husholdningssektoren 2,4 prosent.
- *Industriens* samlede lønnsomhet, omtalt som driftsresultat, var i 2021 på nivå med året før, men med relativt store forskjeller mellom ulike næringsgrupper. Det understrekes at foreløpige tall vil bli revidert og at slike revisjoner kan være betydelige. Lønnskostnadsandelen i *industrien* er foreløpig beregnet til 86,2 prosent i 2021, mens den med unntak av 2019 har ligget relativt stabil rundt 85 prosent de siste ti årene. I 20-årsperioden 2002–2021 var gjennomsnittlig lønnskostnadsandel i overkant av 82 prosent.
- Lønnskostnadsandelen for *markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge* er foreløpig beregnet til 69,9 prosent i 2021, som er litt lavere enn året før. Denne utviklingen er sterkt påvirket av ekstraordinær økning i driftsresultatet for elektrisitetsproduksjon- og distribusjon. Gjennomsnittlig lønnskostnadsandel de siste 20 årene har vært stabil rundt 69 prosent.

9.1 Disponibel inntekt for Norge

Foreløpige nasjonalregnskapstall viser at *disponibel inntekt for Norge* økte sterkt i 2021 etter et kraftig fall i 2020. Om lag tre firedeler av inntektsøkningen kom fra energiproduserende næringer (petroleum og elektrisitet) som har hatt meget sterk prisvekst. Den disponible inntekten anslås til 3 530 milliarder kroner i 2021, noe som utgjør 653 000 kroner per innbygger. Dette er om lag 135 000 kroner mer enn året før og nærmere 100 000 kroner over nivået i 2019.

Disponibel inntekt omfatter inntektsopp-tjening i produksjonsvirksomheter i Norge, renter og aksjeutbytte fra finans- og direkteinvesteringer i utlandet samt andre inntektsoverføringer fra utlandet og fratrukket tilsvarende transaksjoner fra Norge til utlandet. Omvurdering av fordringer eller gjeld (ikke realisert avkastning) for eksempel knyttet til aksjekurser, er ikke del av disponibel inntekt, jf. omtale i boks 9.2.

Figur 9.1 Disponibel realinntekt for Norge. Prosentvis endring fra året før og nivå (2011=100)

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 9.1 Inntektsutviklingen for Norge. Milliarder kroner¹

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*
Bruttonasjonalprodukt	2964	3071	3141	3111	3098	3295	3554	3563	3410	4144
– Kapitalslit	461	485	523	556	569	583	615	650	701	740
= Nettonasjonalprodukt	2503	2586	2618	2556	2529	2713	2939	2913	2709	3404
+ Formuesinntekt mv., netto	25	33	99	129	136	121	134	110	137	191
= Nasjonalinntekt	2528	2619	2717	2685	2664	2834	3072	3023	2846	3595
+ Stønader mv., netto	-38	-45	-47	-54	-54	-51	-49	-53	-64	-65
= Disponibel inntekt for Norge	2490	2574	2670	2631	2610	2783	3023	2970	2781	3530

* Foreløpige tall.

¹ Uoverensstemmelser i tabellen skyldes avrunding.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

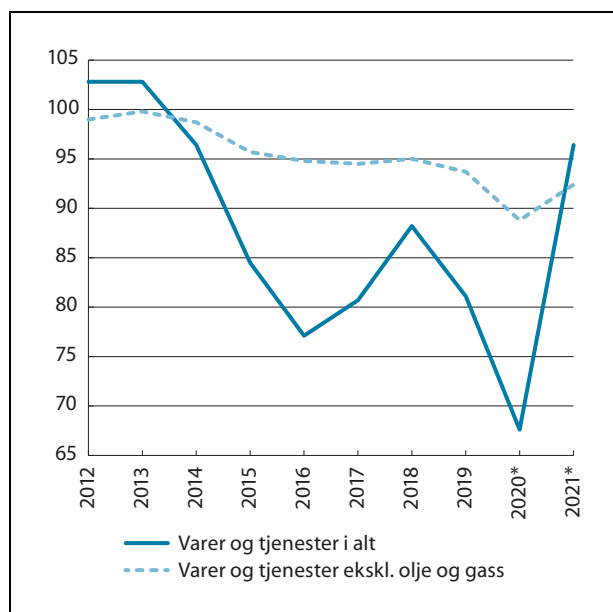
Disponibel realinntekt for Norge økte med 24,2 prosent fra 2020 til 2021, etter et fall på 8,5 prosent året før. Realinntektsveksten i 2021 er den sterkeste som er observert etter 1970, og medførte at til tross for nedgang både i 2019 og 2020 var realinntekten i fjor 8,7 prosent over nivået i 2018 og 18,2 prosent over nivået i 2011. Gjennomsnittlig årlig realinntektsvekst i siste tiårsperiode var 1,7 prosent.

Den sterke realinntektsveksten forklares hovedsakelig med bedret *bytteforhold* som trakk opp veksten med 17,8 prosentpoeng. Utviklingen i bytteforholdet påvirkes i stor grad av prisutviklingen på råolje og naturgass. Bytteforholdet trakk ned realinntektsveksten i årene 2013–2016 og også i 2019–2020.

Nedstenging av virksomheter og andre tiltak som følge av koronapandemien førte til at *produksjonsnedgang i fastlandsnæringer og utenriks sjøfart* trakk realinntekten ned i 2020. I takt med gjeninnhenting i økonomien, bidro produksjonsveksten til å øke disponibel realinntekt med 4,3 prosentpoeng i 2021. Med unntak av 2020 har det vært positive bidrag fra produksjonen i disse næringene hvert år etter 2009. Det var også *produksjonsvekst i petroleumsvirksomheten* i 2021. Dette trakk opp realinntekten med 0,3 prosentpoeng. Som i årene 2015–2017 bidro produksjonsøkningen i petroleumsvirksomheten også positivt de siste to årene, mens bidragene de andre årene etter 2005 har vært negative.

Endringen i rente- og stønadsbalansen trakk opp disponibel realinntekt med 1,8 prosentpoeng i 2021. Rente- og stønadsbalansen er påvirket av

stor volatilitet knyttet til eksempelvis reinvestert fortjeneste i utlandet, en inntektspost som i tillegg ofte revideres mye fra foreløpige til endelige tall. Ellers har rente- og stønadsbalansen de siste årene blitt trukket opp av stadig høyere inntekter fra oljefondet. I gjennomsnitt for de siste ti årene har rente- og stønadsbalansen bidratt til å trekke opp realinntekten med 0,5 prosentpoeng.

Figur 9.2 Bytteforholdet overfor utlandet.¹ 2011=100

* Foreløpige tall.

¹ Kurvene i figuren er beregnet ved å ta forholdet mellom prisindeksen for eksport og import.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 9.2 Endring i disponibel realinntekt for Norge.¹ Prosent

	Gj.snitt 2012–2021	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*
Disponibel realinntekt for Norge	1,7	3,7	0,6	1,2	-3,1	-2,8	3,9	5,2	-4,3	-8,5	24,2
Vekstbidrag fra ² :											
Produksjonsvekst i petroleumsvirksomhet ³	-0,1	-0,4	-1,3	-0,3	0,7	0,2	0,8	-0,9	-1,2	1,5	0,3
Produksjonsvekst ellers	1,4	3,2	2,0	1,8	1,1	0,8	1,6	1,6	1,4	-3,3	4,3
Endring i bytteforholdet	-0,1	1,0	-0,1	-2,7	-5,7	-4,0	2,0	4,0	-3,6	-7,2	17,8
Herav prisutvikling petroleum	0,2	1,1	-0,4	-2,3	-4,6	-3,8	2,0	3,9	-3,2	-5,7	16,9
Endring rente- og stønadsbalansen	0,5	-0,1	0,0	2,4	0,8	0,1	-0,5	0,4	-1,0	0,5	1,8

* Foreløpige tall.

¹ Inntektstallene er deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for netto innenlandsk sluttanvendelse, dvs. innenlandske sluttleveringer inklusive lagerendring, men eksklusive kapitalslit.

² Uoverensstemmelser i tabellen skyldes avrunding.

³ Produksjonsvekst målt ved nettoproduktet regnet i faste priser.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

9.2 Faktorinntekt og funksjonell inntektsfordeling

Faktorinntekten er den inntekten som tilfaller produksjonsfaktorene arbeidskraft og kapital. Faktorinntekten for økonomien som helhet økte med 28,4 prosent i 2021, mens den falt med 7,3 prosent året før ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall.

Driftsresultatet påvirkes av den generelle konjunktursituasjonen i norsk og internasjonal økonomi, og kan derfor vise betydelige svingninger fra år til år. Nedgangen i driftsresultatet i 2020 må ses i

sammenheng med nedstenging av virksomheter og andre tiltak som følge av koronapandemien. I 2021 var det en gjeninnhenting i økonomien som sammen med den ekstraordinære økningen i driftsresultatet i petroleumsutvinning, elektrisitetsproduksjon og -distribusjon, økte driftsresultatet med nærmere 92 prosent. Prisene på en del norske eksportprodukter er spesielt konjunkturfølsomme, noe som fører til store fluktuasjoner i driftsresultatet for enkelte næringsgrupper.

Lønnskompensasjonsordningen og tilskuddsordningen med midlertidig redusert arbeidsgiver-

Tabell 9.3 Faktorinntektsutviklingen. Endring fra året før i prosent

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*
Nettonasjonalprodukt	6,3	3,3	1,2	-2,4	-1,0	7,3	8,3	-0,9	-7,0	25,7
Faktorinntekt	6,5	3,2	0,9	-3,1	-1,9	7,5	8,9	-1,2	-7,3	28,4
– Lønnskostnader	6,8	5,8	4,3	3,0	1,6	3,3	5,1	5,8	0,1	5,8
= Driftsresultat	6,1	-0,6	-4,3	-13,3	-8,8	16,7	16,4	-13,5	-23,3	91,8
– Driftsresultat i olje- og gassutvinning inkl. rørtransport	5,2	-7,2	-14,6	-30,8	-32,2	59,0	39,1	-31,5	-51,2	360,7
Driftsresultat i øvrige næringer	7,2	7,2	6,1	1,0	4,3	1,3	3,4	0,4	-8,7	13,9

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

avgift blir i nasjonalregnskapet ført som subsidier til næringslivet og ikke som redusert lønnskostnad (satsen for arbeidsgiveravgiften anses uendret). Ordningen med utvidet permitteringsadgang og større statlig finansieringsansvar i permitteringsperioden, er derimot ført som en overføring til husholdningssektoren, fordi dette ses på som et tiltak for å motvirke inntektsbortfall for personer og ikke primært som en støtte til næringslivet. Samlede produksjonssubsidier økte med 23 milliarder kroner i 2020, og av dette var i underkant av 11 milliarder kroner knyttet til redusert arbeidsgiveravgift i mai og juni. Subsidiene er noe redusert fra 2020 til 2021.

Driftsresultatet samlet for alle næringer økte fra 619 milliarder kroner i 2020 til 1 186 milliarder kroner i 2021, en økning på om lag 568 milliarder kroner. Om lag 98 prosent av denne økningen er bidrag fra de energiproduserende næringene. Driftsresultatet i petroleumsutvinning økte fra 135 milliarder kroner i 2020 til 636 milliarder kroner i 2021, mens elektrisitets-, gass og varmtvannsforsyning tilsvarende økte fra 14 milliarder kroner til 63 milliarder kroner. Tallene for både 2020 og 2021 vil være gjenstand for revisjon, og de første

anslagene er forbundet med stor usikkerhet, se boks 9.1 om revisjoner av nasjonalregnskapstall. Det kan nevnes at driftsresultatet i 2019 som endte på 807 milliarder kroner, bare ble oppjustert med 1 milliard kroner fra foreløpige anslag gjengitt i Beregningsutvalgets rapport i 2021. Selv om samlet driftsresultat var tilnærmet uendret, var det likevel større endringer for enkelte næringsgrupper.

Driftsresultatet i *markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge* som også omfatter elektrisitetsproduksjon, er foreløpig beregnet til 494 milliarder kroner, en økning på nærmere 63 milliarder kroner fra 2020. Driftsresultatet i elektrisitet- gass og varmtvannsforsyning økte med 57 milliarder kroner og stod dermed for om lag 90 prosent av hele økningen.

Industriens samlede driftsresultat i 2021 var på nivå med nivået i 2020. Bak dette skjuler det seg relativt store forskjeller mellom ulike næringsgrupper. Råvarebasert industri som i stor grad er eksportrettet (eksempelvis produksjon av metaller, kjemiske råvarer mv.) opplevde stor etterspørsel og prisvekst på produktene. Driftsresultatene bedret seg sammenlignet med 2020 selv med økte

Tabell 9.4 Driftsresultatet for noen hovedgrupper av næringer. Milliarder kroner

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*
Alle næringer	912,4	907,0	867,9	752,7	686,6	800,9	932,1	806,6	618,5	1 186,2
Husholdninger, egenproduksjon	42,5	43,6	45,6	51,0	50,1	46,4	47,7	51,3	49,9	46,4
Markedsrettet virksomhet ¹	869,9	863,4	822,3	701,7	636,5	754,4	884,4	755,3	568,6	1139,7
Olje- og gassutvinning inkl. rørtransport	492,3	456,8	390,2	270,1	183,1	291,1	405,0	277,2	135,4	636,1
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	375,1	401,1	421,9	421,4	443,9	456,3	474,7	471,6	431,4	494,2
Industri	23,5	22,4	26,5	28,3	22,5	30,0	25,2	21,3	25,8	25,9
Verkstedindustri og skipsbyggingsindustri mv. ²	15,8	14,9	13,7	7,4	1,3	2,1	0,3	1,9	0,1	-6,6
Råvarebasert industri ³	0,7	-0,1	4,2	11,4	9,4	14,6	12,0	5,9	9,4	12,7
Øvrige industrinæringer ⁴	7,1	7,5	8,6	9,6	11,8	13,4	12,9	13,5	16,3	19,9

* Foreløpige tall. Residuale størrelser i nasjonalregnskapet som driftsresultatet, kan bli gjenstand for store revisjoner etter innarbeiding av endelige foretaksregnskap.

¹ Markedsrettet virksomhet omfatter produksjonssenheter som har mer enn 50 prosent av sine inntekter fra salg i markedet.

² Verkstedindustri og skipsbyggingsindustri mv. omfatter produksjon av metallvarer, maskiner og utstyr, elektriske produkter mv. i tillegg til bygging av skip og oljeplattformer/moduler og reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr.

³ Råvarebasert industri omfatter raffinering, produksjon av papir, kjemiske råvarer, farmasøytiske produkter, gummi- og plastprodukter, andre ikke-metallholdige produkter samt metaller (aluminium, ferrolegeringer, nikkel mv.).

⁴ Øvrige industrinæringer omfatter næringsmiddelindustri, tekstil- og lærvarer, trevarer, trykkerivirksomhet, møbler og annen industrivirksomhet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Boks 9.1 Revisjoner i nasjonalregnskapet

Nasjonalregnskapet utarbeider foreløpige og endelige tall for et år. De første anslagene for 2021 publiseres i februar 2022. I forbindelse med at endelige tall for 2020 lages, vil foreløpige tall for 2021 oppdateres. Dette publiseres høsten 2022. Når et mer fullstendig statistikkgrunnlag er tilgjengelig, eksempelvis næringsoppgaver for foretak, vil endelige tall for 2022 utarbeides og publiseres høsten 2023. I tillegg utfører nasjonalregnskapet såkalte tall-/hovedrevisjoner, normalt hvert femte år, som kan påvirke tidsseriene bakover.

Man må være oppmerksom på usikkerhet i foreløpige tall. Det tas forbehold om at koronapandemien har gjort tallene for 2020 og 2021

mer usikre enn normalt. Volumveksten i BNP blir vanligvis lite revidert fra foreløpige til endelige tall. Det samme gjelder lønn og lønnskostnader der man tidlig har gode kilder tilgjengelig. Derimot vil nominelt BNP og driftsresultatet endres en del når næringsoppgaver innarbeides. Driftsresultatet beregnes residuelt som bruttoproduktet fratrukket kapitalslit, lønnskostnader og netto næringsavgifter (dvs. avgifter – subsidier). I tabellen under vises driftsresultatet for 2019 og 2020 slik det framkommer i tabell 9.4 i henholdsvis NOU 2021: 5 og denne rapporten. Tallene for 2019 er nå endelige, mens de for 2020 fortsatt er foreløpige.

Tabell 9.5 Revisjoner i driftsresultatet for 2019 og 2020

	NOU 2021: 4	2022- rapport	Revisjon	NOU 2021: 4	2022- rapport	Revisjon
	2019*	2019	2019	2020*	2020*	2020*
Alle næringer	805,8	806,6	0,8	625,5	618,5	-7,0
Husholdninger, egenproduksjon	46,2	51,3	5,1	45,2	49,9	4,7
Markedsrettet virksomhet	759,6	755,3	-4,3	580,3	568,6	-11,7
Olje- og gassutvinning inkl. rørtransport	275,1	277,2	2,1	131,8	135,4	3,6
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	478,4	471,6	-6,8	445,5	431,4	-14,1
Industri	27,3	21,3	-6,0	33,2	25,8	-7,4
Verkstedindustri og skipsbyggings- industri mv.	4,2	1,9	-2,3	2,1	0,1	-2,0
Råvarebasert industri	10,7	5,9	-4,8	14,4	9,4	-5,0
Øvrige industrinæringer	12,4	13,5	1,1	16,8	16,3	-0,5

* Foreløpige tall.

priser på innsatsfaktorene. Produsenter i «øvrig industrivirksomhet» som næringsmiddel-, møbel og trevarer, fikk samlet også bedret driftsresultatet. Næringsmiddelindustriens driftsresultat var likevel tilnærmet uendret fra 2020 til 2021 som følge av høyere vekst i innsatspriser enn produsentpriser. Trevare- og trelastindustrien hadde høy prisvekst på sine produkter og bedret lønn-

somheten betydelig. Verksteds- og skipsbyggingsindustrien som i stor grad er leverandører til investeringer i petroleumsnæringen, fikk nær halvert driftsresultatet fra 2014 til 2015, og det har deretter fortsatt å synke. For 2021 er det foreløpig beregnet et negativt driftsresultat på godt over 6 milliarder kroner.

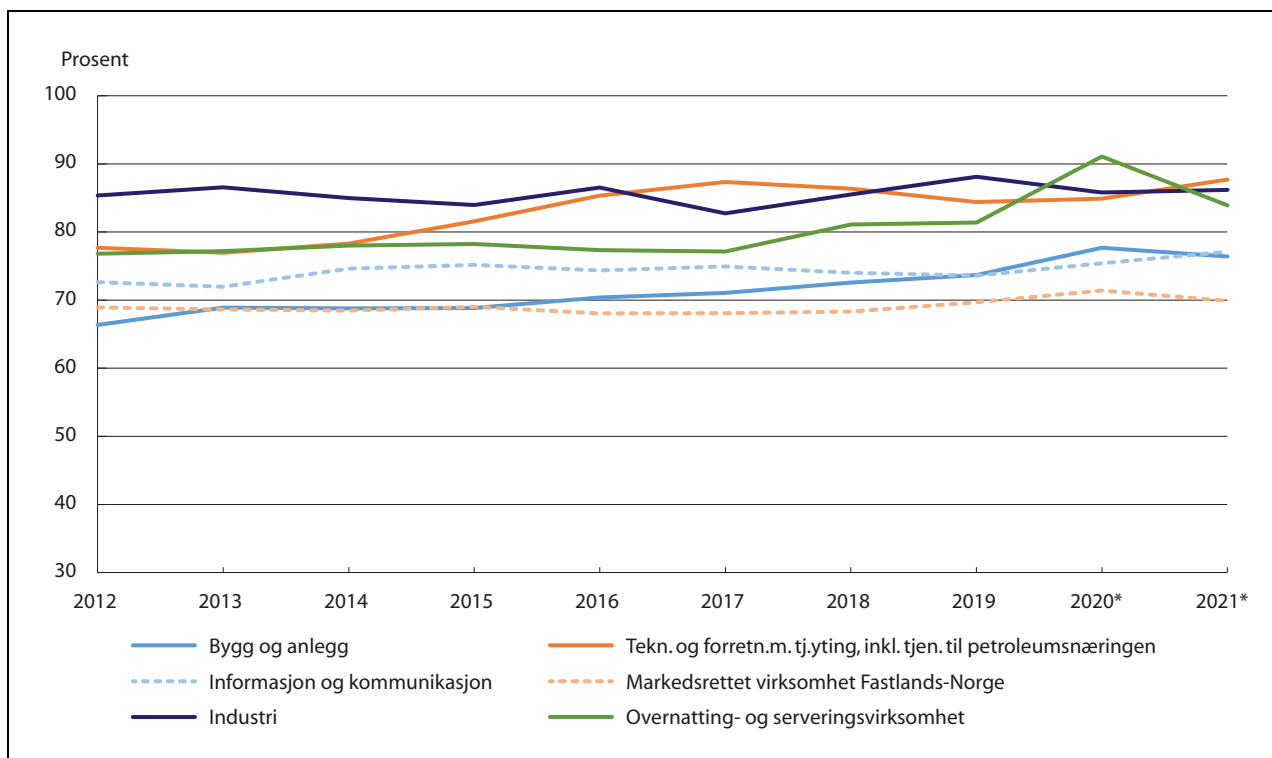
9.3 Lønnskostnadsandeler

De foreløpige tallene for 2021 viser at de *samlede lønnskostnadene*¹ var 1 840 milliarder kroner, en økning på om lag 6 prosent fra året før. I *markedsrettet virksomhet* var lønnskostnadene 1 200 milliarder kroner som er om lag 6 prosent høyere enn i 2020. Forskjellen mellom totale lønnskostnader og lønnskostnader i markedsrettet virksomhet utgjøres av lønnskostnader i offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner. Lønnskostnadene i offentlig forvaltning økte med 6 prosent, mens de i ideell virksomhet var på samme nivå som året før. Vedleggstabell 4.9 gir en oversikt over lønnskostnader for noen hovedgrupper av næringer.

¹ Lønnskostnader tilsvarende summen av virksomhetenes direkte og indirekte lønnskostnader, dvs. alle utbetalinger av lønn og indirekte kostnader som arbeidsgiveravgift og faktiske og beregnede pensjonsutgifter, se nærmere beskrivelse i boks 9.2 og vedlegg 6. Den statlige støtten med midlertidig redusert arbeidsgiveravgift for å avhjelpe næringslivet i forbindelse med koronapandemien, blir i nasjonalregnskapet ført som subsidier og ikke som redusert lønnskostnad (satsen for arbeidsgiveravgiften anses uendret).

Figur 9.3 og tabell 9.6 viser utviklingen i lønnskostnader som andel av faktorinntekten for enkelte næringsgrupper innenfor markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge. Lønnskostnadsandelen for *markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge* er foreløpig beregnet til 69,9 prosent i 2021. Det er litt lavere enn året før, men svakt høyere enn gjennomsnittet for siste tiårsperiode. Som nevnt er driftsresultatet og dermed lønnskostnadsandelen i markedsrettet virksomhet sterkt påvirket av det ekstraordinært høye driftsresultatet i elektrisitetsproduksjon- og distribusjon.

Lønnskostnadsandelen er et mål på hvor stor andel av verdiskapingen i økonomien som tilfaller arbeidskraften, mens den resterende delen tilfaller kapitaleierne. Selvstendig næringsdrivende vil som oftest ta ut inntekt i form av driftsresultat, og ikke gjennom lønn. De tradisjonelle lønnskostnadsandelene som omtales i dette kapitlet, omfatter bare lønnskostnader knyttet til lønnsmotakere. I kapittel 4 er lønnskostnadsandeler der man tar hensyn til arbeidskraftkostnader også for selvstendig næringsdrivende, beskrevet.

Figur 9.3 Lønnskostnader i prosent av faktorinntekt i noen hovedgrupper av næringer¹

* Foreløpige tall.

¹ Teknisk og forretningsmessig tjenesteyting, inkludert tjenester til petroleumsnæringen omfatter tjenester tilknyttet utvinning av råolje- og naturgass, teknisk konsulentvirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting. Overnattnings- og serveringsvirksomhet omfatter overnattningsvirksomhet som hoteller, hytter og campingplasser, mens serveringsvirksomhet omfatter restauranter, kafeer, catering mv.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 9.6 Lønnskostnadsandeler for noen utvalgte næringsgrupper. Prosent

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*	Snitt 2012– 2021	Snitt 2002– 2021
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	68,9	68,7	68,5	69,0	68,1	68,1	68,3	69,7	71,4	69,9	69,1	68,5
Industri	85,4	86,6	85,0	84,0	86,5	82,7	85,5	88,1	85,8	86,2	85,6	82,1
Verkstedindustri og skips- byggingsindustri mv. ¹	82,0	83,8	85,7	91,5	98,3	97,1	99,6	97,6	99,9	109,4	94,5	88,8
Råvarebasert industri ²	97,5	100,3	86,6	71,1	75,8	67,7	72,7	85,0	77,8	73,2	80,8	78,5
Øvrige industrinæringer ³	84,8	84,2	82,5	81,3	78,3	76,8	77,9	77,7	74,3	71,6	78,9	77,5
Bygg og anlegg	66,4	68,9	68,8	68,9	70,4	71,1	72,6	73,7	77,7	76,4	71,5	70,3
Tekn. og forr.messig tj.yting. inkl tjen. til petroleumsnær.	77,7	77,0	78,3	81,6	85,3	87,4	86,4	84,4	84,9	87,7	83,1	80,5
Informasjon og kommunikasjon	72,6	72,0	74,6	75,2	74,4	74,9	74,0	73,6	75,4	77,1	74,4	73,6
Overnatting og servering	76,8	77,2	78,0	78,2	77,4	77,1	81,1	81,4	91,1	83,9	80,2	80,1

* Foreløpige tall.

¹ Verkstedsindustri og skipsbyggingsindustri mv. omfatter produksjon av metallvarer, maskiner og utstyr, elektriske produkter mv. i tillegg til bygging av skip og oljeplattformer/moduler og reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr.

² Råvarebasert industri omfatter raffinering, produksjon av papir, kjemiske råvarer, farmasøytiske produkter, gummi- og plastprodukter, andre ikke-metallholdige produkter samt metaller (aluminium, ferrolegeringer, nikkel mv.).

³ Øvrige industrinæringer omfatter næringsmiddelindustri, tekstil- og lærvarer, trevarer, trykkerivirksomhet, møbler og annen industrivirksomhet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Lønnskostnadsandelen i *industrien* er foreløpig beregnet til 86,2 prosent i 2021. Usikkerhet knyttet til de første anslagene av nivået på bruttoproduktet og dermed driftsresultatet, betyr usikkerhet også for nivået på lønnskostnadsandelen.

Svingninger i lønnsomheten slår vanligvis mest ut i eiernes andel av verdiskapingen. Siden lønningene er mer stabile, går lønnskostnadsandelen gjerne ned i oppgangstider og opp i nedgangstider. Industriens lønnskostnadsandel falt gradvis i perioden med oppgangskonjunktur fra 2002 til 2006 for så å øke og deretter bevege seg rundt 85 prosent fra 2012. For 20-årsperioden 2002–2021 var gjennomsnittlig lønnskostnadsandel i overkant av 82 prosent. Sammenlignet med andre industriområder har råvarebasert industri hatt lav lønnskostnadsandel etter 2015, og for 2021 er den foreløpig beregnet til 73,2 prosent. Det er godt under gjennomsnittet de siste 20 årene. Negativt driftsresultat i verksteds- og skipsbyggingsindustri medførte at lønnskostnadsandelen for området var 109,4 prosent i

2021, etter å ha ligget nær 100 prosent siden 2016. Øvrig industri hadde en lønnskostnadsandel på 71,5 prosent i 2021. Det er den laveste andelen som er observert etter 2006, da den var 68,3 prosent. Etter finanskrisen økte andelen, men den har falt de siste ti årene. Gjennomsnittlig lønnskostnadsandel fra og med 2012 har vært i underkant av 79 prosent.

I figur 9.3 og tabell 9.6 vises utviklingen i lønnskostnadsandel for noen utvalgte tjenestekområder. *Overnattings- og serveringsvirksomhet* ble særlig hardt rammet av koronanedstenging i 2020, og delvis i 2021, og hadde dermed høy lønnskostnadsandel disse årene sammenlignet med tidligere. *Informasjon og kommunikasjon* ble i liten grad påvirket av pandemien i 2020 og hadde da en lønnskostnadsandel svakt over gjennomsnittet siste ti år. Foreløpige tall indikerer imidlertid at lønnskostnadsandelen økte til 77,1 prosent i 2021. Bygg og anlegg ble rammet av pandemien, blant annet som følge av mangel på arbeidskraft. Lønnskostnadsandelen økte markert i 2020 for så

Boks 9.2 Inntektsbegreper i nasjonalregnskapet

Bruttonasjonalproduktet gir uttrykk for den samlede verdiskapingen i landet, utført av innenlandske produsenter i markedsrettet og ikke-markedsrettet virksomhet. Etter fradrag for kapitalslit, som er den beregnede verdireduksjonen av produksjonskapitalen i landet som følge av slitasje og elde, framkommer *nettonasjonalproduktet*.

Uten økonomisk samhandling med andre land ville nettonasjonalprodukt også vært landets disponible inntekt. Som deltaker i internasjonal handel mv., vil imidlertid Norge ha finansinntekter av fordringer på utlandet, utlendinger vil ha tilsvarende inntekter av fordringer på Norge, og landet kan motta og gi stønader/inntektsoverføringer. *Nasjonalinntekten* er den samlede inntekten som kan fordeles på landets innbyggere, og framkommer ved å legge netto renter, aksjeutbytte og andre inntekter fra utlandet til nettonasjonalproduktet. Ved i tillegg å legge netto stønader og andre løpende overføringer til/fra utlandet til nasjonalinntekten, får en *disponibel inntekt for Norge*.

Ikke-realisert avkastning som for eksempel endringer i markedsverdien av investeringer i Statens Pensjonsfond Utland (SPU), vil derimot ikke tas inn i disponibel inntekt. Fondsverdien kan endre seg mye i løpet av ett år grunnet endringer i valutakurser og prisene på de ulike verdipapirene fondet er investert i. Slike omvurderinger (ikke-realisert avkastning) vil inngå i beregninger av nasjonalformue, mens

kun de årlige rente- og utbytteinntektene fra investeringene inngår i disponibel inntekt.

Disponibel realinntekt for Norge tilsvarer disponibel inntekt deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for netto innenlandsk sluttanvendelse.

Bytteforholdet overfor utlandet er betegnelse på forholdet mellom gjennomsnittlig eksportpris og gjennomsnittlig importpris. Hvis prisene på norsk eksport over en periode stiger mindre enn prisene på de produktene Norge importerer, betyr det at landet kan importere mindre for hver enhet eksportvare enn tidligere. En slik forverring i bytteforholdet trekker isolert sett disponibel realinntekt ned. Tilsvarende vil høyere prisvekst på eksportvarer enn på importvarer, trekke realinntekten opp.

Faktorinntekten gir uttrykk for den inntekten som tilfaller produksjonsfaktorene arbeidskraft og kapital. *Faktorinntekt for Norge*, eller for en enkelt næring, er således lik summen av lønnskostnader og driftsresultat. Faktorinntekt for Norge er også lik nettonasjonalprodukt fratrukket netto produksjonsskatter. *Lønnskostnadene* omfatter kontant- og naturallønn utbetalt til arbeidstakerne og arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier. *Driftsresultatet* utgjør det beregnede overskuddet og kan tolkes som godtgjøring til produksjonsfaktorene kapital og eiernes egen arbeidsinnsats. Som følge av at driftsresultatet beregnes som restpost, må en regne med til dels store feilmarginer i foreløpige tall.

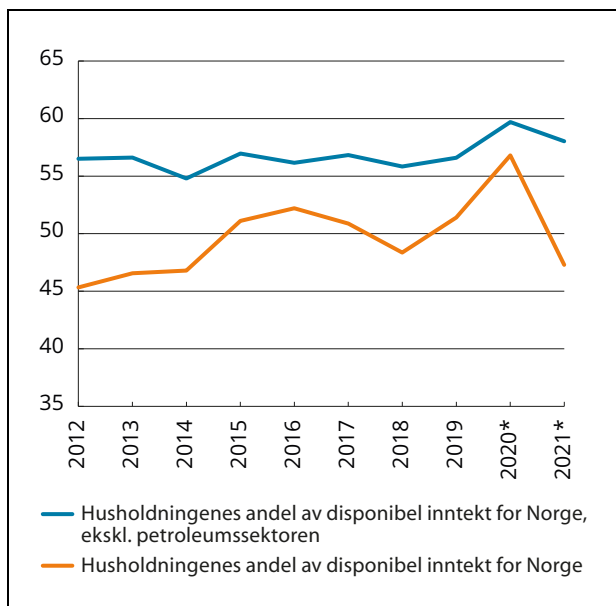
å falle litt i 2021. For øvrig har det vært en tendens med økende lønnskostnadsandel i bygg og anlegg siden 2016. Økt lønnskostnadsandel fra og med 2016 har også funnet sted i teknisk og forretningsmessig tjenesteyting, inklusive tjenester i tilknytning til petroleumsvirksomheten. I 2021 er den foreløpig beregnet til godt over gjennomsnittet de siste ti årene.

9.4 Disponibel realinntekt i husholdningssektoren

Nasjonalregnskapets inntektsregnskap gir en samlet oversikt over husholdningssektorens² inntekter og utgifter.

Figur 9.4 viser husholdningenes disponible inntekt i prosent av disponibel inntekt for Norge og av disponibel inntekt eksklusiv driftsresultatet i petroleumsnæringene. Husholdningenes andel av total disponibel inntekt varierer klart med inntektene fra petroleumsvirksomheten. Andelen var på det laveste i 2008 og lå deretter rundt 46 prosent fram til 2014. Etter dette steg den og har med unntak av 2018 vært over 50 prosent. For 2020 er den foreløpig beregnet til i overkant av 57 prosent, mens den falt til vel 47 prosent i 2021. Andelen av disponibel inntekt utenom petroleumsnæringene varierer i mindre grad og har ligget rundt 56 prosent. I 2020

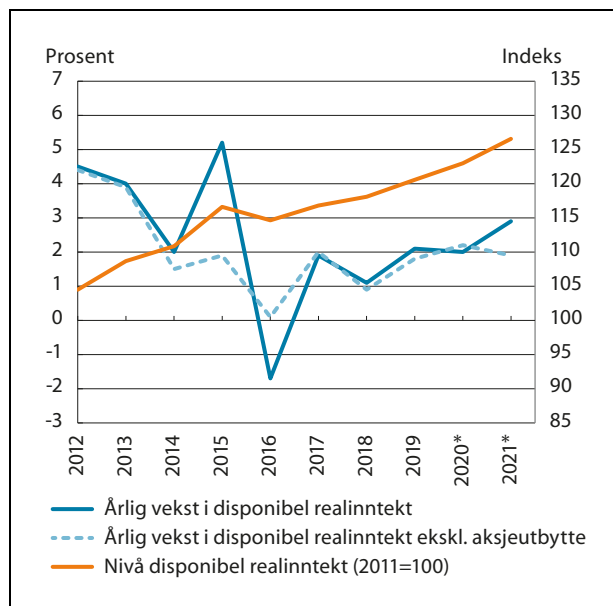
² Husholdningssektoren består av personhusholdninger, selvstendig næringsdrivende samt borettslag.

Figur 9.4 Disponibel inntekt for husholdninger. Andel av disponibel inntekt for Norge i prosent

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 9.5 Vekst i disponibel realinntekt for husholdninger. Prosentvis endring fra året før og nivå (2011=100)

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

og 2021 er den foreløpig beregnet til henholdsvis i underkant av 60 og 58 prosent. De første tallene for disponibel inntekt for næringslivet er mer usikre enn normalt på grunn av usikkerhet om hvordan koronapandemien påvirker det foreløpige tallgrunnlaget som inngår i nasjonalregnskapet, og tallene må tolkes med forsiktighet.

Foreløpige beregninger viser at husholdningenes samlede disponible inntekt var 5,7 prosent høyere i 2021 enn i 2020. Justert for prisveksten, målt med nasjonalregnskapets konsumdeflator³, var økningen i disponibel realinntekt for hushold-

³ Nasjonalregnskapets deflator for husholdningenes konsum skal fange opp prisutviklingen på alt som husholdningene consumerer. I motsetning til KPI som har faste vekter, har konsumdeflatoren løpende vekter gjennom året. Delindeksene fra KPI brukes på alle relevante konsumgrupper, men KPI dekker ikke alle områder, og på noen områder avviker også nasjonalregnskapets definisjoner fra KPIs. Det gjelder eksempelvis prisinformasjon om finansielle tjenester som bankenes rentemarginer overfor husholdningene, og netto forsikringspremier. Kjøp i utlandet, enten det er på reiser eller direkte kjøp over internett, er ikke inkludert med egne prisobservasjoner i KPI. En annen viktig forskjell er at elektrisitetskonsumet i nasjonalregnskapet deflateres med gjennomsnittlig kjøperpris på elektrisitet (inkl. nettleie) avhengig av forbruk gjennom året, mens KPI benytter faste vekter. Alt dette medfører at nasjonalregnskapets konsumdeflator normalt avviker noe fra KPI. I 2021 vokste KPI med 3,5 prosent og konsumdeflatoren med 2,7 prosent. 0,3 prosentpoeng av forskjellen skyldes pris på rentemarginen, mens resten i hovedsak skyldes at nasjonalregnskapet benytter løpende vekter.

ningssektoren på 2,9 prosent, som er 0,5 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet i de siste ti årene.

Tabell 9.7 viser hvordan de ulike innteks- og utgiftsartene bidro til veksten i disponibel realinntekt i perioden 2012–2021. *Lønn* er den viktigste inntektskilden til husholdningssektoren. I 2020 var det, blant annet på grunn av den sterke økningen i permitteringer, en nedgang i samlet lønn justert for prisstigning i husholdningssektoren. Det trakk veksten i disponibel realinntekt ned med 0,7 prosentpoeng. Arbeidsmarkedet bedret seg kraftig i 2021, og lønn bidro til å øke samlet disponibel realinntekt med 3,0 prosentpoeng. Det er godt over gjennomsnittlig bidrag på 1,7 prosentpoeng de siste ti årene.

Bidraget fra *skatt av inntekt og formue* til realinntektsutviklingen vil med denne type dekomponering være negativt så lenge realinntektene øker og det ikke er store reduksjoner i beskatningen. Ved uendrede reelle skattesatser og inntektssammensetning vil det negative bidraget isolert sett være større desto større bidraget fra lønn er. I 2021 bidro skatt av inntekt og formue til å trekke ned husholdningenes disponible realinntekt med 0,9 prosentpoeng. I gjennomsnitt for perioden 2012–2021 har skatt av inntekt og formue trukket ned veksten i realinntekt med 0,5 prosentpoeng.

Tabell 9.7 Bidrag til vekst i disponibel realinntekt for husholdninger. Prosentpoeng

	2019 ⁴	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*	gj.snitt 12–21
Vekst i disponibel realinntekt i prosent	1 525	4,5	4,0	2,0	5,2	-1,7	2,0	1,1	2,1	2,0	2,9	2,4
Vekst i disp. realinntekt ekskl. aksjeutbytte	1 444	4,4	3,9	1,5	1,9	0,1	2,1	0,9	1,8	2,2	1,9	2,1
Bidrag fra												
Inntekter												
– Lønn	1 352	4,6	3,0	1,4	0,7	-0,6	1,2	2,3	2,6	-0,7	3,0	1,7
– Blandet inntekt ¹	113	-0,4	0,0	0,1	0,9	-0,3	-0,1	-0,6	-0,6	-0,3	-0,1	-0,1
– Formuesinntekter ²	100	0,4	0,3	0,5	2,6	-2,4	0,0	0,3	0,7	-0,3	0,7	0,3
herav: mottatt aksjeutbytte	81	0,2	0,3	0,6	3,4	-1,8	0,0	0,2	0,4	0,0	1,1	0,4
– Offentlige stønader, inkl. pensjoner	511	1,5	0,8	1,2	1,4	0,3	0,4	0,0	0,5	3,0	0,0	0,9
– Andre inntekter, netto	-98	-0,3	0,5	-1,2	0,1	-0,2	0,3	-0,1	0,0	-0,6	-0,3	-0,2
Utgifter												
– Skatt av inntekt og formue	400	-1,4	-0,9	0,2	-1,3	0,9	0,0	-0,5	-0,6	-0,6	-0,9	-0,5
– Formuesutgifter	123	-1,0	-0,3	-0,1	1,0	0,7	-0,2	0,0	-0,7	1,1	1,0	0,1
Korreksjon for indirekte målte banktjenester ³	69	1,0	0,7	-0,2	-0,2	-0,2	0,4	-0,3	0,1	0,3	-0,5	0,1

* Foreløpige tall.

¹ Blandet inntekt er den delen av driftsresultatet som tilfaller husholdningssektoren. Dette inkluderer også beregnet avkastning av boligkapitalen.² Formuesinntekter består av aksjeutbytte, renteinntekter og avkastning på leie av grunn.³ Se boks 6.2 for begrepsforklaring.⁴ Milliarder kroner. Uoverensstemmelser i tabellen skyldes avrunding.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Offentlige stønader er den viktigste inntektskilden for pensjonister, trygdede og husholdninger med midlertidig inntektsbortfall. Slike stønader utgjør vanligvis om lag en firedel av inntektene i husholdningssektoren. Fra 2019 til 2020 økte de med vel 55 milliarder kroner, og bidro til å trekke opp husholdningenes realinntekt med 3,0 prosentpoeng. Den sterke økningen må ses i sammenheng med stigningen i antall dagpennemottakere og midlertidige endringer i regelverk for dagpenger, med blant annet redusert krav til minsteinntekt, forlenget maksimal varighet og økt kompensasjonsgrad. I tillegg inngår kompensasjonstypelsen rettet mot selvstendig næringsdrivende og frilansere som mistet inntekt som

følge av pandemien. Pandemien medførte også en sterk økning i utbetaling av sykepengene, inklusive omsorgspenger når man er borte fra arbeidet på grunn av sykt barn. I 2021 ble det utbetalt mindre i arbeidsrelaterte stønader, mens sykepengene var på samme nivå som i året før. Alderspensjoner, uførepensjoner og barnetrykdsordninger (inklusive kontantstøtte og foreldrepenger) økte hver med godt over 5 prosent fra 2020 til 2021. Det var ikke noe bidrag til vekst i disponibel realinntekt fra offentlige stønader i 2021, mens gjennomsnittet de siste ti årene har vært på 0,9 prosentpoeng.

Husholdningenes *formuesinntekter* består i hovedsak av renter på bankinnskudd og aksje-

Boks 9.3 Noen begreper knyttet til husholdningenes inntekter

En personhusholdning kan ha *inntekt* fra flere kilder, utenom lønnsinntekt. *Blandet inntekt* er driftsresultatet fra næringsvirksomhet som tilfaller husholdningssektoren. Den inkluderer avlønning for arbeid utført av eierne eller deres familie. Denne størrelsen inkluderer også en beregnet avkastning av boligkapitalen (omtalt som driftsresultatet fra egen bolig). Husholdningene kan ha formuesinntekter som består av renteinntekter på bankinnskudd, utbytte på aksjer, avkastning på forsikringskrav og leieinntekter fra landeiendom. Husholdningene kan også ha inntekter fra pensjoner og trygder.

Det er grunn til å merke seg at varige konsumgoder utenom bolig ifølge konvensjonene i nasjonalregnskapet regnes som konsumert i sin helhet det året de anskaffes. I tråd med dette inngår derfor ikke beregnet avkastning på varige konsumgoder utenom bolig som inntekt i nasjonalregnskapets inntektsregnskap.

Beregninger av *disponibel realinntekt* krever omregning til faste priser. I nasjonalregnskapet benyttes prisindeksen for husholdningers totale forbruk som deflator.

Et grunnleggende prinsipp i nasjonalregnskapet er at inntekter og utgifter skal føres påløpt. Det kan være avvik mellom når en inntekt påløper og når den utbetales/betales.

Avkastning på husholdningenes *forsikringskrav*, er ikke inntekt som kan disponeres løpende til konsum. Avkastningen inngår derfor ikke i disponibel inntekt, men legges til sparing-

gen direkte (kalles korreksjon for sparing i pensjonsfond mv.). Husholdningenes forsikringskrav er i hovedsak verdien av beholdninger i livsforsikring og pensjonsfond. Når livsforsikring og midler fra pensjonsfond utbetales, vil disse registreres som inntekter til husholdningssektoren.

Omvurdering av aktiva og lignende ikke realiserte aksjegevinster/tap, endringer i verdien av boligkapital mv., inngår ikke i begrepet disponibel inntekt, jf. omtale i boks 9.2. Omvurderinger av aktiva vil kunne påvirke forbruksmulighetene over tid, men hører begrepsmessig hjemme i husholdningenes kapitalregnskap og påvirker som sådan husholdningenes formue.

Indirekte målte bank- og finans tjenester defineres som tjenester produsert av finansielle foretak, som de ikke tar betalt for ved hjelp av gebyrer, men gjennom rentemarginer. Med det menes at finansinstitusjonene har lavere rente på innskudd/innlån enn på utlån. Husholdningenes del av rentemarginene inkluderes i husholdningenes konsum samt i produktinnsatsen, for eksempel i husholdningenes «boligproduksjon». Rentemarginen, som er en teknisk størrelse, skal ikke påvirke husholdningenes sparing. Derfor legges et beløp, som er like stort som summen av husholdningenes konsum av rentemarginen og det som er inkludert i produktinnsatsen, til den disponible inntekten før sparingen beregnes.

utbytte, mens *formuesutgiftene* stort sett omfatter gjeldsrenter. Husholdningene har langt høyere rentebærende gjeld enn rentebærende fordringer. Foreløpige tall viser at aksjeutbyttet økte sterkt fra 2020 til 2021 og bidro isolert sett til å øke husholdningssektorens disponible realinntekt med 1,1 prosentpoeng. Renter på innskudd falt imidlertid, og dempet bidraget fra samlede formuesinntekter til 0,7 prosentpoeng. Lavere lånerente bidro til lavere formuesutgifter, og dette økte disponibel realinntekt med 1,0 prosentpoeng. I den siste tiårsperioden har gjennomsnittlig årlig bidrag til realinntekten vært på 0,2 prosentpoeng for formuesinntektene og 0,1 prosentpoeng for formuesutgiftene.

Tall fra inntektsregnskapet for husholdningssektoren er summariske i den forstand at de ikke gjenspeiler endringer i antall husholdninger og deres sammensetning. *Disponibel inntekt regnet per innbygger* anslås foreløpig til om lag 309 000 kroner i 2021, mot 294 000 kroner i 2020. Justert for prisstigning tilsvarer dette en oppgang i realinntekt per innbygger på 2,4 prosent, 0,9 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittlig årlig vekst de siste ti årene.

Justert for aksjeutbytte var økningen i disponibel realinntekt per innbygger 1,3 prosent i 2021, mens økningen i gjennomsnitt per år har vært 1,2 prosent for perioden 2012–2021.

Tabell 9.8 Vekst i husholdningenes disponible realinntekt per innbygger. Vekst fra året før i prosent

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*	Gj.snitt 12-21*
Disponibel realinntekt per innbygger	3,1	2,8	0,8	4,2	-2,6	1,2	0,4	1,4	1,4	2,4	1,5
Disponibel realinntekt utenom aksjeutbytte per innbygger	3,1	2,6	0,3	0,9	-0,7	1,3	0,2	1,1	1,6	1,3	1,2

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Kapittel 10

Inntektsutviklingen for utvalgte inntektstakergrupper

- Gjennomsnittlig reallønn etter skatt vokste med 0,1 prosent fra 2020 til 2021. Reallønnsveksten etter skatt innen de store forhandlingsområdene var mellom -0,7 og 1,1 prosent.
- Ulikhet i inntekt etter skatt i yrkesbefolkningen var om lag uendret mellom 2019 og 2020. Sett over en lengre periode er det en tendens til at ulikheten øker. Inntektsforskjellene i Norge er likevel mindre enn i de fleste andre land.

10.1 Vekst i reallønn etter skatt for utvalgte lønnstakerhusholdninger

Dette avsnittet beskriver utviklingen i reallønn etter skatt for ulike grupper. Utviklingen i reallønn etter skatt bestemmes av forløpene til lønn, skatt og prisstigning.

10.1.1 Reallønn etter skatt fra 2020 til 2021

Skattesatsen for alminnelig inntekt var 28 prosent fra 1992 til og med 2013. Fra 2014 ble denne skattesatsen redusert til 27 prosent kombinert med at trygdeavgiften ble økt fra 7,8 prosent til 8,2 prosent. Fra 2016 ble skattesatsen redusert til 25 prosent, kombinert med innføringen av en ny trinnskatt til erstatning for toppskatten. Skattesatsen ble redusert til 24 prosent i 2017, 23 prosent i 2018 og 22 prosent i 2019. Se nærmere omtale av skatteendringer i avsnitt 10.1.2. Tabell 10.1 viser gjennomsnittskatt for gjennomsnittslønn, marginalsatt for gjennomsnittslønn, skattesatsen for alminnelig inntekt og maksimal marginalsatt for lønnsinntekt for hvert år siden 1992. Inntektsgrenser mv. for inntektsårene fra 2012 til 2022 framgår i tabell 4.1 i vedlegg 4.

I tabell 10.2 legger utvalget fram beregninger av utviklingen i reallønn etter skatt for utvalgte forhandlingsområder fra 2020 til 2021. Det er tatt utgangspunkt i gjennomsnittlig nivå og vekst i årslønn som vist i tabellene 1.1 i kapittel 1 og 2.1 i kapittel 2. Det er sett bort fra endringer i skatte-

messige fradrag den enkelte måtte ha hatt utover standard fradrag.

Tabellen viser at reallønnsveksten etter skatt for en lønnstaker med gjennomsnittlig årslønn var 0,1 prosent fra 2020 til 2021. Tilsvarende var reallønnsveksten etter skatt innen de store forhandlingsområdene mellom -0,7 og 1,1 prosent.

Beregningsutvalget har også sett på kjøpekraftsutviklingen for ulike husholdningstyper. I tabell 10.3 har en beregnet utvikling i disponibel realinntekt for lønnstakere med en lønnsinntekt på henholdsvis 350 000 kroner, 600 000 kroner, 700 000 kroner, 1 200 000 og 1 400 000 kroner. Beregningene er utført for enslige lønnstakere uten barn, med ett barn og med to barn, og for ektepar med to barn. Resultatene er avhengige av forutsetningene som er valgt. De generelle forutsetningene for beregningene er nærmere omtalt i boks 10.1.

Utvalget har i beregningene i tabell 10.3 lagt til grunn en lønnsvekst på 3,1 prosent for 2020 og 3,5 prosent for 2021, slik det framkommer i nasjonalregnskapet. Sammen med prisvekst på 1,3 og 3,5 prosent for henholdsvis 2020 og 2021, gir det reallønnsvekst på om lag 1,8 for 2020 og ingen reallønnsvekst for 2021. Veksten i disponibel reallønn for typeberegningene avviker fra dette som følge av endringer i skattereglene.

Endringer i trinnskatten løftet veksten i reell disponibel lønn for de med trinnskatt fastsatt på trinn 1 og 2 (lønnsinntekter mellom 184 800 og 651 250 kroner). Det skyldes at satsene i trinn 1 og 2 ble redusert i 2021. Innslagspunktene i trinnskatten ble imidlertid framskrevet for lavt sammenlignet med lønnsveksten for 2021. Grunnen til det er at lønnsveksten ble anslått for lavt i nasjonalbudsjettet for 2021. Det virker innstrammende og gjør at husholdningstypene med trinnskatt fastsatt på trinn 3 og 4 (lønnsinntekter over 651 250 kroner) fikk skjerpet skatt og redusert reell disponibel lønn.

Personfradraget og øvre grense i minste-fradraget for lønnsinntekter ble også framskrevet for lavt sammenlignet med lønnsveksten for 2021.

Tabell 10.1 Skatt på lønnsinntekt. 1992–2021

År	Gjennomsnittsskatt for gjennomsnittslønn	Marginalskatt på gjennomsnittslønn	Skatt på alminnelig inntekt	Maksimal marginal- skatt på lønnsinntekt ¹
1992	29,2	45,3	28,0	48,8
1993	29,3	45,3	28,0	49,5
1994	29,4	45,3	28,0	49,5
1995	29,6	45,3	28,0	49,5
1996	29,7	45,3	28,0	49,5
1997	29,6	45,3	28,0	49,5
1998	29,7	45,3	28,0	49,5
1999	29,4	49,3	28,0	49,3
2000	29,4	49,3	28,0	55,3
2001	29,4	49,3	28,0	55,3
2002	29,2	35,8	28,0	55,3
2003	29,1	35,8	28,0	55,3
2004	29,1	35,8	28,0	55,3
2005	28,4	35,8	28,0	51,3
2006	28,3	35,8	28,0	47,8
2007	28,4	35,8	28,0	47,8
2008	28,5	35,8	28,0	47,8
2009	28,4	35,8	28,0	47,8
2010	28,4	35,8	28,0	47,8
2011	28,5	35,8	28,0	47,8
2012	28,5	35,8	28,0	47,8
2013	28,5	35,8	28,0	47,8
2014	28,1	35,2	27,0	47,2
2015	28,0	35,2	27,0	47,2
2016	27,5	34,9	25,0	46,9
2017	27,1	34,6	24,0	46,7
2018	27,0	34,5	23,0	46,6
2019	26,8	34,4	22,0	46,4
2020	27,1	34,4	22,0	46,4
2021	27,0	34,2	22,0	46,4

¹ Eksklusiv arbeidsgiveravgift.

Kilde: Finansdepartementet

Tabell 10.2 Reallønnsvekst etter skatt for typeeksempler i utvalgte forhandlingsområder.¹ Vekst i prosent

Grupper	Årslønn i 2021 ² , kr	2020		2021	
		Lønnsvekst ²	Vekst i reallønn etter skatt	Lønnsvekst ²	Vekst i reallønn etter skatt
Industriarbeidere	524 400	2,0	0,9	2,8	-0,6
Industrifunksjonærer	838 800	2,1	1,1	3,1	-0,4
Ansatte i Virke-bedrifter i varehandel	584 600	3,6	2,3	4,7	1,1
Ansatte i finanstjenester	740 900	2,9	1,7	3,7	0,1
Statsansatte	641 300	1,8	0,7	2,8	-0,5
Kommuneansatte	558 100	1,7	0,6	2,6	-0,7
Lønnstaker med gjennomsnittlig årslønn ³	614 300	3,1	1,9	3,5	0,1

¹ Lønnstakere med gjennomsnittlig årslønn og standard fradrag.

² Tallene er hentet fra tabell 1.1 og tabell 2.1. Foreløpige tall for 2021.

³ Typeeksempel for lønnstaker som har standard fradrag og lønn lik gjennomsnittlig årslønn. Gjennomsnittlig årslønn er hentet fra nasjonalregnskapet, jf. tabell 2.1.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Tabell 10.3 Beregnet vekst i reallønn¹ etter skatt for utvalgte lønnstakerhusholdninger med en lønnsvekst lik årslønnsveksten i alt. Vekst i prosent

Lønnsinntekt i 2021 (kr)	Familiesituasjon	2020	2021
350 000	Enslig lønnstaker uten barn	2,5	-0,1
	Enslig lønnstaker med 1 barn	2,1	-0,5
	Enslig lønnstaker med 2 barn	2,0	-0,6
600 000	Enslig lønnstaker uten barn	2,2	0,1
700 000	Enslig lønnstaker uten barn	2,2	-0,1
	Enslig lønnstaker med 1 barn	2,1	-0,3
	Enslig lønnstaker med 2 barn	2,0	-0,4
1 200 000	Ektepar med to barn, hvor den ene ektefellen tjener 450 000 kr og den andre 250 000 kr	1,8	-0,2
	Enslig lønnstaker uten barn	2,1	-0,1
	Enslig lønnstaker med 1 barn	2,0	-0,3
1 400 000	Enslig lønnstaker med 2 barn	2,0	-0,3
	Ektepar med to barn, hvor den ene ektefellen tjener 800 000 kr og den andre 400 000 kr	1,8	-0,2
	Ektepar med to barn, hvor den ene ektefellen tjener 900 000 kr og den andre 500 000 kr	1,8	-0,1
Nominell lønnsvekst ²		3,1	3,5

¹ For husholdningstyper med barn legges det til grunn at barna er mellom 6 og 18 år gamle. Omleggingen av NRK-lisensen i 2020 er justert for.

² Lønnsutviklingen slik den framkommer av kolonnen «Nasjonalregnskapet» i tabell 2.1.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Framskrivning av fradragene virket dermed innstrammende på disponibel lønn. Prosentmessig var virkningen størst for de med lav lønn ettersom fradragene utgjør en større del av inntekten når lønnen er lav. For de med lønn lavere enn om lag 470 000 kroner var denne innstrammende effekten større enn lettelsene i trinnskatten. Disse skattyterne fikk derfor skjerpet skatt og redusert reell disponibel lønn.

For husholdningstypene med barn trekkes realveksten også ned som følge av at ordinær sats i barnetrygden er videreført nominelt. Husholdningstypene med lav lønn og flere barn rammes hardest av denne effekten fordi barnetrygden utgjør en større del av inntekten jo lavere lønn og jo flere barn husholdningen har. For husholdningstypene med enslige forsørgere svekkes realveksten ytterligere som følge av at særfradraget for enslige forsørgere også er videreført nominelt.

10.1.2 Endringer i skatteregler for lønnstakere fra 2021 til 2022

I 2022 ble trinnskattesatsene i trinn 3 og 4 økt med 0,2 prosentpoeng, fra henholdsvis 13,2 og 16,2 til

henholdsvis 13,4 og 16,4 prosent. Innslagspunktene er redusert fra 651 250 til 643 800 kroner i trinn 3 og fra 1 021 550 til 969 200 kroner i trinn 4. Innslagspunktene i trinnskattens trinn 1 og 2 er justert med anslått lønnsvekst i statsbudsjettet for 2022 på 3,0 prosent. I tillegg er det innført et femte trinn med sats på 17,4 prosent og innslagspunkt på 2 000 000 kroner.

I trygdeavgiften er satsen for lønnsinntekt redusert 0,2 prosentpoeng, fra 8,2 til 8,0 prosent. Den nedre grensen for å betale trygdeavgift er økt fra 59 650 til 64 650 kroner. Personfradraget er økt fra 52 450 til 58 250 kroner. Øvre grense i minste-fradraget for lønn og trygd er justert med anslått lønnsvekst, på 3,0 prosent, og utgjør 109 950 kroner i 2022. Øvrige sentrale skattesatser i skattesystemet for personer (skattesatsen på alminnelig inntekt, trinnskatten og satsen i minstefradraget for lønnsinntekt) er uendret.

Det særskilte fradraget i Finnmark og Nord-Troms er økt fra 15 500 til 20 000 kroner. Sjømannsfradraget er økt fra 80 000 til 83 000 kroner. Fiskerfradraget er økt fra 150 000 til 154 000 kroner. I jordbruksfradraget økte det inntektsuavhengige fradraget og maksimalt fradrag fra henholdsvis

Boks 10.1 Beregninger av endringer i reallønn etter skatt

Beregningene av endringer i reallønn etter skatt i dette avsnittet bygger på følgende forutsetninger:

1. Inntektstakeren mottar bare én inntektsart (lønn).
2. Det er bare tatt hensyn til skatteregler som berører alle eller de fleste lønnstakere. Det vil bl.a. si at det kun gis standard fradrag i inntekt (personfradrag og minstefradrag).
3. Barnetrygd er regnet som negativ skatt. Det er ikke tatt hensyn til andre overføringer fra offentlige budsjetter, herunder kontantstøtten som ble innført f.o.m. 1. august 1998.

Det er brukt samme prisindeks (konsumprisindeksen) for alle husholdningstyper ved omregning til reallønn. Konsumprisindeksen økte med 1,3 prosent fra 2019 til 2020 og med 3,5 prosent fra 2020 til 2021.

Beregninger basert på så enkle forutsetninger som her, må brukes med forsiktighet.

Beregningsutvalget mener likevel av flere grunner at denne type beregninger kan ha interesse:

1. Resultatene indikerer i hvilken retning endringer i sentrale skatteregler isolert sett trekker.
2. Siden det bare forhandles om lønn, kan beregninger der en kun endrer lønnsinntekten være av særlig interesse.

Den nominelle lønnsinntekten etter skatt beregnes ved å trekke inntektsskatter og avgifter til folketrygden fra lønnsinntekten. For barnefamilier tas det også hensyn til barnetrygden. Lønnsinntekt etter skatt beregnet på denne måten gir uttrykk for hva lønnstakeren har til disposisjon av lønnsinntekten (og eventuelt barnetrygden) til betaling av gjeldsrenter og til kjøp av varer og tjenester etter at samlede skatter er betalt. Reallønn etter skatt beregnes ved å deflatere den nominelle lønnsinntekten etter skatt med endringen i konsumprisindeksen. Endringen i reallønn etter skatt blir da den prosentvise forskjellen mellom årets og fjorårets reallønn etter skatt.

90 000 og 190 400 kroner til henholdsvis 93 000 og 195 000 kroner. Maksimale fradrag for IPS er redusert fra 40 000 til 15 000 kroner. Maksimale fradrag for innbetalt fagforeningskontingent mv. er økt fra 3 850 til 5 800 kroner. Maksimale fradrag for gaver til frivillige organisasjoner er redusert fra 50 000 til 25 000 kroner. I reisefradraget økte satsen fra 1,56 kroner per kilometer i trinn 1 og 0,76 kroner per kilometer i trinn 2 til 1,65 kroner per kilometer for begge trinn. Nedre grense for fradraget ble i tillegg redusert fra 23 900 til 14 000 kroner. Beløpsgrensene i foreldrefradraget og BSU er videreført nominelt.

Det vises til tabell 4.1 i vedlegg 4 for en oversikt over satser, grenser og fradrag for 2013–2022.

10.2 Inntektsutviklingen for pensjonister og trygdede

I dette avsnittet redegjøres det nærmere for inntektsutviklingen for pensjonister og trygdede før og etter skatt med hovedvekt på utviklingen i pensjon. Samlede pensjons- og trygdeytelser består av pensjon og trygd fra folketrygden, ytelser fra tjenestepensjonsordninger, AFP og individuelle pensjonsordninger.

Utviklingen i grunnbeløpet i folketrygden, minstepensjonene for enslige og ektepar og pen-

sjonene til enslige uføre de siste ti årene framgår av tabell 4.2 i vedlegg 4.

Utover pensjon fra folketrygden mottar mange også ytelser fra tjenestepensjonsordninger, AFP i privat og offentlig sektor og ytelser fra eventuell individuell pensjonsordning.

10.2.1 Utviklingen i pensjons- og trygdeytelser

Tabell 10.4 viser nominell og reell årlig vekst i samlede overføringer for personer som har hovedinntekt fra pensjon eller trygd. Overføringer inkluderer både ytelser fra folketrygden (alderspensjon, uføretrygd, arbeidsavklaringspenger mv.) og andre ytelser, herunder fra tjenestepensjonsordninger og AFP. Overføringer utgjør 89,3 prosent av gruppens samlede inntekt i 2020, litt over gjennomsnittet de siste ti årene. Andelen steg i 2016 etter å ha vært fallende fra 2010 til 2015. Siden 2016 har andelen vært om lag konstant.

Tabell 10.5 viser utvikling i grunnbeløpet, minstepensjonene, gjennomsnittlig alderspensjon og uføretrygd, samt reguleringen av løpende alderspensjon fra folketrygden. Tabellen omtales i boks 10.2.

Tabell 10.6 viser utviklingen i samlede lønns- og pensjonsinntekter for ulike aldersgrupper, og for henholdsvis alle og mottakere av alderspensjon.

Tabell 10.4 Utvikling i overføringer¹ for trygdede og pensjonister². Prosent

	Årlig nominell vekst i overføringer	Årlig realvekst i overføringer	Gjennomsnittlige overføringer i 2020-kroner	Overføringer som andel av samlet inntekt før skatt
2011	4,6	3,3	291 400	88,3
2012	4,0	3,3	301 100	88,0
2013	3,8	1,6	306 000	87,5
2014	3,8	1,7	311 200	87,2
2015	4,9	2,7	319 700	86,9
2016	2,9	-0,7	317 600	88,8
2017	2,2	0,4	318 800	88,8
2018	2,9	0,2	319 300	88,8
2019	3,3	1,1	322 800	88,9
2020	2,2	1,0	325 900	89,3

¹ Inkluderer både offentlig og privat tjenestepensjon. Inkluderer ikke dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

² Omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Det gjelder alle personer som ikke er yrkesaktive og mottar trygde-/pensjonsytelser og yrkesaktive personer som har større inntekt fra trygde-/pensjonsytelser enn lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) eller næringsinntekt. En person er yrkesaktiv når næringsinntekten (inkl. absoluttverdi av årets underskudd i næring) og lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) overstiger 2G. Dette var en gruppe på 1 125 257 personer i 2010 og 1 324 201 personer i 2020.

Tabell 10.5 Utvikling i grunnbeløpet, pensjon og uføretrygd. Prosentvis endring fra året før og gjennomsnittlig endring per år. 2012–2021

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2012– 2021	Gj. sn. per år ¹
Grunnbeløp	4,0	3,8	3,7	2,5	2,5	1,7	2,7	3,2	2,0	3,8	34,2	3,0
Minste pensjonsnivå/alders- pensjon for enslige ¹	3,5	3,2	3,2	2,0	2,8	3,3	3,6	3,2	4,1	5,8	40,6	3,5
Minste pensjonsnivå/alders- pensjon for ektepar/samboende	3,5	3,2	3,2	2,0	2,9	3,1	2,5	2,5	1,4	3,9	32,0	2,8
Alderspensjon i gjennomsnitt	4,4	3,9	3,7	2,2	2,5	1,9	2,3	2,7	1,5	4,2	33,4	2,9
Regulering av løpende alders- pensjoner	3,2	3,0	2,9	1,7	1,7	0,9	1,9	2,4	1,3	3,8	25,2	2,3
Uføretrygd i gjennomsnitt	3,5	3,3	3,3	19,0 ²	2,9	2,2	2,8	3,1	2,1	3,8		3,0 ³
Memo: Samlet årslønnsvekst ⁴	4,0	3,9	3,1	2,8	1,7	2,3	2,8	3,5	3,1	3,5	35,3	3,1
Memo: KPI	0,8	2,1	2,0	2,1	3,6	1,8	2,7	2,2	1,3	3,5	24,4	2,0

¹ Geometrisk gjennomsnitt.

² Den høye nominelle veksten skyldes uføreforhøringen fra 2015. Innføring av lønnsbeskatning av uføretrygd ble kompensert med en økning i brutto uføreytelse.

³ Gjelder perioden 2012–2021, eksklusiv 2015.

⁴ Lønnsutviklingen slik den framkommer av kolonnen «Nasjonalregnskapet» i tabell 2.1.

Kilder: Arbeids- og velferdsdirektoratet, Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Tabell 10.6 Utviklingen i samlede lønns- og pensjonsinntekter¹. Årlig nominell vekst. Prosent

	Alle				Mottakere av alderspensjon fra folketrygden			
	62–66 år	67–69 år	70–74 år	67 år og eldre	62–66 år	67–69 år	70–74 år	67 år og eldre
2011	10,7	7,6	5,5	6,3	-	7,2	5,5	6,2
2012	11,2	5,4	5,0	5,3	11,3	5,0	5,0	5,2
2013	8,6	4,1	5,1	4,9	3,8	3,8	5,1	4,8
2014	6,8	3,6	4,7	4,5	2,4	3,6	4,6	4,5
2015	5,2	2,6	2,9	3,0	1,5	2,5	2,9	3,0
2016	3,2	1,9	2,6	2,7	2,2	2,0	2,6	2,7
2017	3,1	2,7	1,8	2,5	2,0	2,4	1,8	2,5
2018	3,6	3,6	1,9	3,0	2,6	3,2	1,9	2,9
2019	4,4	3,5	2,7	3,4	3,5	3,4	2,7	3,4
2020	1,6	2,1	1,2	2,1	1,0	1,9	1,2	2,0
Antall personer i 2020	299 458	162 782	261 129	849 657	91 449	155 668	259 835	838 965

¹ Summen av lønns- og pensjonsinntekter. Pensjonsinntekter omfatter alderspensjon, offentlig og privat tjenstepensjon og AFP.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I aldersgruppene 67 år og over mottar nesten alle alderspensjon, og utviklingen er dermed ganske parallell for de to gruppene. Utviklingen for disse aldersgruppene var svakere i årene 2015–2017 enn i tidligere år, som følge av lavere vekst i pensjonsinntektene. I 2018 og 2019 tiltok veksten, mens den i 2020 falt tilbake igjen. Over tid har veksten i samlede lønns- og pensjonsinntekter for aldersgruppene over 67 år vært høyere enn årslønnsveksten i økonomien, blant annet som en følge av stadig høyere pensjonsopptjening blant nye pensjonister.

I aldersgruppen 62–66 år hadde de som mottok alderspensjon fra folketrygden en vekst i samlede lønns- og pensjonsinntekter på 11,3 prosent i 2012, og deretter en lavere vekst. Dette kan ha sammenheng med endret sammensetning av gruppen, som har økt fra 35 300 personer i 2011 til

91 400 i 2020. For gruppen «alle» i aldersgruppen 62–66 år har veksten vært relativt høy siden 2011. Utviklingen har sammenheng med at stadig flere i denne aldersgruppen kombinerer arbeid og alderspensjon.

Tabell 10.7 viser sammensetningen av inntekt for alle bosatte personer som mottar alderspensjon i utvalgte aldersgrupper. Tabellen viser at for alderspensjonister 67 år og eldre, 67–69 år og 70–74 år utgjør alders- og tjenestepensjon hoveddelen av inntekten over perioden. Fra 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra folketrygden for personer i aldersgruppene 62–63 og 64–66 år. Yrkesinntekt utgjør en betydelig større andel av inntekten for disse aldersgruppene enn for de som er eldre. Dette gjenspeiler at mange i denne gruppen kombinerer uttak av alderspensjon med at de fortsetter i arbeid.

Tabell 10.7 Sammensetning av inntekt og gjennomsnittlig inntekt blant bosatte personer som mottok alderspensjon.¹ Samlet inntekt i kroner og andeler i prosent av samlet inntekt

	2011	2016	2017	2018	2019	2020
<i>62–63 år</i>						
Samlet inntekt	635 000	787 100	801 400	823 700	849 400	866 600
<i>Herav andeler i prosent:</i>						
Alderspensjon	16	19	19	18	17	17
Tjenestepensjon	5	9	9	9	9	9
Andre overføringer ²	4	3	3	2	2	3
Yrkesinntekt	66	63	63	64	65	65
Kapitalinntekter	9	7	6	7	7	6
Nominell vekst i gj.sn. pensjon mv. ³		3,8	2,3	-0,7	0	4,1
<i>64–66 år</i>						
Samlet inntekt	646 300	730 200	743 200	759 400	780 200	788 600
<i>Herav andeler i prosent:</i>						
Alderspensjon	23	28	28	27	27	27
Tjenestepensjon	7	12	13	13	14	14
Andre overføringer ²	3	4	4	4	3	4
Yrkesinntekt	57	48	48	47	48	48
Kapitalinntekter	9	8	8	8	8	7
Nominell vekst i gj.sn. pensjon mv. ³		3,3	2,8	2,6	1,4	3,5

Tabell 10.7 Sammensetning av inntekt og gjennomsnittlig inntekt blant bosatte personer som mottok alderspensjon.¹ Samlet inntekt i kroner og andeler i prosent av samlet inntekt

	2011	2016	2017	2018	2019	2020
<i>67–69 år</i>						
Samlet inntekt	372 400	445 200	456 500	470 900	483 200	493 500
<i>Herav andeler i prosent:</i>						
Alderspensjon	49	49	47	47	46	46
Tjenestepensjon	15	16	17	17	18	18
Andre overføringer ²	7	5	5	4	5	5
Yrkesinntekt	21	22	22	23	24	23
Kapitalinntekter	8	9	9	9	8	8
Nominell vekst i gj.sn. pensjon mv. ³	6,4	1,7	1,6	2	2,9	2,4
<i>70–74 år</i>						
Samlet inntekt	315 200	386 000	393 700	403 000	414 300	418 800
<i>Herav andeler i prosent:</i>						
Alderspensjon	66	65	65	64	63	63
Tjenestepensjon	18	17	17	17	18	19
Andre overføringer ²	1	1	1	1	1	1
Yrkesinntekt	7	9	9	9	9	9
Kapitalinntekter	8	8	8	8	8	8
Nominell vekst i gj.sn. pensjon mv. ³	4,9	2,7	1,8	1,8	2,2	1,3
<i>67 år og eldre</i>						
Samlet inntekt	298 400	363 900	374 000	385 000	396 900	404 300
<i>Herav andeler i prosent:</i>						
Alderspensjon	65	64	64	64	63	63
Tjenestepensjon	17	18	18	18	18	19
Andre overføringer ²	3	2	2	2	2	2
Yrkesinntekt	8	9	9	9	9	9
Kapitalinntekter	7	7	8	8	7	7
Nominell vekst i gj.sn. pensjon mv. ³	5,4	2,9	2,4	2,7	3,1	2,2
Memo: Samlet årslønnsvekst ⁴	4,2	1,7	2,3	2,8	3,5	3,1

¹ I 2020 var det 30 800 alderspensjonister 62–63 år, 60 700 alderspensjonister 64–66 år, 155 700 alderspensjonister 69–69 år og 259 800 alderspensjonister 70–74 år. 839 000 alderspensjonister var 67 år eller eldre i 2020.

² Inkluderer AFP i offentlig og privat sektor. Inkluderer også dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

³ Pensjon mv. er her sum alderspensjon, tjenestepensjon og andre overføringer.

⁴ Faktisk lønnsutvikling slik den framkommer av kolonnen «Nasjonalregnskapet» i tabell 2.1.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Boks 10.2 Enkelte pensjonsspørsmål

Innledning

Pensjonsytelsene fra folketrygden er alderspensjon og etterlattepensjon. I tillegg kommer uføretrygd og andre stønadsordninger. Hovedkomponentene i alderspensjon for de som tok ut pensjon før 2011, er grunnpensjon, sært tillegg og tilleggspensjon. For alle som har tatt ut alderspensjon etter 1. januar 2011 er sært tillegg erstattet med et pensjonstillegg. Fra 2016 fases den nye alderspensjonen bestående av inntektspensjon og garantipensjon gradvis inn for personer født fra og med 1954.

Mellom 2011 og 2020 ble alderspensjon under utbetaling regulert med lønnsveksten og deretter fratrukket 0,75 prosent. I 2021 ble alderspensjon regulert med lønnsveksten, og fra og med 2022 skal alderspensjon reguleres med gjennomsnittet av lønns- og prisvekst. Historisk har gjennomsnittlig alderspensjon økt mer enn grunnbeløpet ved at pensjonister med høy opptjening har kommet til og erstattet pensjonister med lav opptjening som har falt fra. I de siste årene har denne effekten blitt svakere ved at mange har tatt ut pensjon fra 62 år og dermed fått lavere årlig pensjon.

Som følge av reguleringsreglene for alderspensjon fra 2011, fastsettes satsene for minste pensjonsnivå for alderspensjonister med et kronebeløp. Satsene for minstenivåene reguleres med lønnsveksten justert for effekten av levealdersjusteringen for 67-åringer i reguleringsåret. Særskilte økninger i satsene har likevel forekommet en rekke ganger, etter 2015. I 2021 ble minste pensjonsnivå regulert med gjennomsnitt av pris- og lønnsvekst. I tillegg ble det gitt en kompensasjon slik at minstenivåene blir like høye som om de var blitt regulert med pris- og lønnsvekst også i mai 2020. Minste pensjonsnivå for alderspensjon per 1. mai 2021 utgjør 167 125 kroner for lav sats (gift med alderspensjonist med høy tilleggspensjon), 193 429 kroner for ordinær sats (gift med minstepensjonist) og 219 879 kroner for særskilt sats (enslig).

Personer født etter 1962 får garantipensjon som minste pensjonsytelse, istedenfor minstepensjon. For personer født mellom 1954 og 1962 blir minstepensjonen gradvis erstattet av garantipensjon. Garantipensjonen har to satsstrukturer: ordinær sats og høy sats. Garanti-

pensjon reguleres også med lønnsveksten justert for effekten av levealdersjusteringen for 67-åringer i reguleringsåret. I 2021 ble garantipensjonen imidlertid regulert med det samme prosenttillegget som minstepensjon. Fra 1. mai 2021 er ordinær sats for garantipensjon 187 252 kroner (gjelder for personer med partner som har trygd, alderspensjon eller årlig inntekt større enn 2G). Høy sats er 202 425 kroner (gjelder for enslige og personer med partner hvis partneren verken har trygd, alderspensjon samt årlig inntekt større enn 2G).

Ny folketrygd og privat AFP

Fra 2011 ble alderspensjonen i folketrygden lagt om. Det ble blant annet innført fleksibelt uttak av pensjon fra 62 år, levealdersjustering og nye regler for årlig regulering av pensjon. Samtidig ble AFP i privat sektor tilpasset den nye folketrygden ved at den ble omgjort fra en tidligpensjonsordning for alderen 62–66 år til et livsvarig tillegg til alderspensjonen fra folketrygden. Etter hovedoppgjøret i 2018 ble det gjort enkelte endringer i ordningen. Det ble også avtalt å gjennomføre en felles utredning om en mulig omlegging av ordningen. Partene avtalte videre en egen ordning med en ekstra ytelse til de som går av ved 62–64 år uten arbeidsinntekt ved siden av.

Privat tjenstepensjon

Også tjenstepensjonene er i endring. Økte kostnader og arbeidsgivernes ønske om mer forutsigbare pensjonskostnader har ført til sterk vekst i antall arbeidstakere i privat sektor som omfattes av innskuddsordninger. Ytelsesordningene, som tidligere dominerte det private tjenstepensjonsmarkedet, har i økende grad blitt avviklet eller lukket. Innføringen av obligatorisk tjenstepensjon (OTP) i 2006 medførte at antall innskuddsordninger økte kraftig, særlig blant bedrifter som ikke hadde pensjonsordning tidligere. Fra 2014 trådte den nye tjenstepensjonsloven i kraft med regler for en ny type tjenstepensjon i privat sektor, ofte kalt «hybrid» fordi den kombinerer elementer fra innskudds- og ytelsespensjon. Det er foreløpig etablert få pensjonsordninger basert på det nye regelverket for hybridpensjon.

Boks 10.2 (forts.)

Offentlig tjenestepensjon

Arbeids- og sosialdepartementet og de berørte partene i arbeidslivet kom 3. mars 2018 til enighet om en framforhandlet pensjonsløsning for offentlig ansatte basert på opptjening etter en såkalt påslagsmodell.

Departementet fulgte opp med en lovproposisjon våren 2019. De nye opptjeningsreglene trådte i kraft 1. januar 2020 og gjelder for offentlig ansatte født i 1963 eller senere. Det er vedtatt en videreført tidligpensjonsordning fram til 67 år for personer med særaldersgrenser som skal omfattes av ny pensjonsløsning. Det var avtalt at partene skulle utrede og avtale løsninger for personer som har særaldersgrense og opptjening i den nye pensjonsløsningen. Det er ennå ikke oppnådd enighet.

Antall minstepensjonister

Siden 2011 har minstepensjonister hatt en litt bedre utvikling i pensjonen enn alderspensjonister med høyere pensjon. Økt minste pensjonsnivå, særlig for enslige, og økt grunnpensjon for gifte/samboende førte til at minstepensjonen både for enslige og ektepar økte mer enn lønnsveksten i både 2016 og 2017. Disse endringene førte også til at flere blir omfattet av minstesatsene. Arbeids- og velferdsdirektoratet har anslått at økningene i minstepensjon i 2016 og i 2017, herunder også økt grunnpensjon for gifte og samboende i 2016, medførte tilnærmet 25 000 flere minstepensjonister. Økningen i minste pensjonsnivå fra 1. september 2019 medførte en ytterligere økning på om lag 12 000 minstepensjonister. Parallelt med økningen i minste pensjonsnivå fra 1. september 2021 økte antall minstepensjonister med 9 800.

Selv om økningen i minstesatsene isolert sett har ført til flere minstepensjonister, har antall minstepensjonister gått ned i mange år. Det skyldes dels at yngre kull av alderspensjonister har mer opptjening til alderspensjon enn

de eldre kullene, dels de nye opptjeningsreglene for alderspensjon som omfatter stadig flere personer. Per september 2021 var det 145 400 minstepensjonister. Minstepensjonistene utgjør om lag 14,6 prosent av alle alderspensjonister.

Nye uførefregler

Fra 2015 erstattet ny uføretrygd den tidligere uførepensjonen fra folketrygden. Den nye uføretrygden utgjør 66 prosent av et beregningsgrunnlag som består av et gjennomsnitt av årsinntekten opp til 6 G for de tre beste av de fem siste årene før uførhet. Uføretrygden justeres i forhold til uføregraden. Ved lavt eller intet beregningsgrunnlag mottas en garantert minsteytelse fra folketrygden. Fra og med uføreforamen i 2015 er minsteytelsen for uføretrygd fastsatt til 2,48 G for enslige og 2,28 G for ektefeller/samboere. Personer som er født uføre eller blir uføre i ung alder har en høyere minsteytelse, 2,91 G for enslige og 2,66 G for ektefeller/samboere. Uføre som forsørger barn mottar barnetillegg. Den nye uføretrygden skattlegges som lønn.

Det ble i 2011 anslått at gjennomsnittlig uføretrygd etter skatt ville være om lag tre prosent høyere for nye mottakere i 2015 enn det en videreføring av de gamle reglene ville være.

Omlaggingen av uføreytelsen i folketrygden gjorde det nødvendig å tilpasse uføreytelsene fra tjenestepensjonsordningene. Ny uførepensjon fra de offentlige tjenestepensjonsordningene beregnes fra 2015 som et direkte tillegg til uføretrygden fra folketrygden og er uavhengig av størrelsen på uføretrygden. Fra 1. januar 2017 følger alle uføreordninger i privat sektor nytt regelverk, som innebærer at det i hovedsak vil være mulig å gi uføredekning på linje med den nye uføreordningen i offentlig sektor. Det er imidlertid fortsatt frivillig for foretak i privat sektor om de vil knytte uførepensjon til tjenestepensjonsordningen og i hvilken grad de vil utnytte rammene i loven.

Boks 10.3 Noen forhold knyttet til pensjonskostnader

Omleggingen av uføreordningen i folketrygden innebærer at flertallet får en høyere uføreytelse fra folketrygden etter skatt enn de ville fått med de gamle uførereglene. I tillegg får mange lavere marginalsatt på uførepensjonen fra tjenestepensjonsordningen. De nye uføreordningene i tjenestepensjonsordningene er tilpasset dette. I privat sektor vil kostnadene knyttet til uførepensjon gradvis bli redusert etter hvert som den nye uføreordningen fases inn.

I offentlig sektor er den nye uførepensjonsordningen obligatorisk. I Prop. 202 L (2012–2013) ble det anslått at de løpende (årlege) utbetalingene på sikt vil reduseres med anslagsvis 1,35 mrd. kroner i SPK og 900 millioner kroner i KLP. Omlegging av uføreytelser i offentlig tjenestepensjon medfører at folketrygden tar en større del av samlet uføreytelse og offentlig tjenestepensjon en mindre del for nye uføre fra 2015. Reserver avsatt for framtidige uførepensjoner i KLP er redusert i tråd med dette. Reduksjonen utgjorde drøyt 10 milliarder kroner i KLPs ordninger for kommuner, fylkeskommuner, statlige helseforetak og andre virksomheter. KLPs uføretariffer ble samtidig endret på grunn av gunstig uføreforløp gjennom 5–6 år både i kommunal sektor og i helseforetakene. Dette ga en reservereduksjon på vel 5 milliarder i KLPs ordninger til sammen. Samlet ble det reduksjon i uføreserver på 15,4 milliarder kroner i 2015, som ble disponert i forbindelse med pensjonsinnretningenes årsoppgjørdisposisjoner. I KLP ble to tredeler benyttet til å øke reservene

slik at man kunne redusere beregningsrenten, mens det resterende ble fordelt likt til risikoutjevningfond og kundenes premiefond.

De kommunale tjenestepensjonsordningene er forhåndsfinansierte (fonderte). Fordi premiefastsettingen og pensjonskostnadene i fonderte ordninger er framoverskuende, blir de økonomiske virkningene av uføreforløpet større på kort sikt enn når uføreordningen er løpende finansiert som i staten.

Kommunenes regnskapsmessige pensjonskostnader er i 2015 i tillegg til nye uføreforløp også påvirket av flere andre faktorer, bl.a. implementering av levealdersjustering og antakelser om lengre levetid. Når disse tre faktorene «nettes» mot hverandre, gir det samlet en svak nedgang i pensjonskostnadene i kommunal sektor. Reservereduksjonene er da holdt utenom.

Nye samordningsregler ble vedtatt i 2018 og endringer i pensjonsløsning for offentlig ansatte ble gjort gjeldende fra 1. januar 2020. Endringene medførte både endring i krav til avsatt premiereserve og beregnet premie. Avsatt premiereserve ble som følge av dette redusert med 23,2 milliarder som ble tilført kundenes premiefond. Konsekvensene av endringene var imidlertid forskjellig mellom kundegrupper i KLP, og for to av risikofellesskapene i KLP (Pensjonsordningen for sykehusleger og Pensjonsordningen for folkevalgte) medførte endringene et økt reservekrav på 1 milliard kroner som måtte finansieres av kundene.

Oversikt over reserveendringer siden 2015

År	Beskrivelse	Reserveendring (frigjorte eller innbetalte midler)	Anvendelse av frigjorte midler
2015	Gunstigere uføreforløp	Reduksjon 5 mrd. kr	2/3 til økte reserver for å redusere beregningsrenten, 1/3 delt likt på risikoutjevningfond og kundenes premiefond
2015	Folketrygden tar en større del av uførekostnaden	Reduksjon 10 mrd. kr	2/3 til økte reserver for å redusere beregningsrenten, 1/3 delt likt på risikoutjevningfond og kundenes premiefond
2020	Endret offentlig tjenestepensjon og nye samordningsregler	Reduksjon 23,2 mrd. kr	Tilbakeført kundenes premiefond
2021	Endret offentlig tjenestepensjon og nye samordningsregler (Pensjonsordningene for sykehusleger og folkevalgte)	Økning 1 mrd. kr	Finansieres av kundene med ekstra innbetaling

Tabell 10.8 Utvikling i gjennomsnittlig årlig alderspensjon¹ fra NAV før skatt, nivå og prosentvis årlig nominell vekst

	Alle mottakere		62–66 år		67–69 år		70–74 år		67 år og eldre	
	Alders- pensjon	Årlig vekst	Alders- pensjon	Årlig vekst	Alders- pensjon	Årlig vekst	Alders- pensjon	Årlig vekst	Alders- pensjon	Årlig vekst
2012	202 946	4,7	212 546	0,5	219 306	4,4	209 184	5,0	202 247	4,7
2013	210 831	3,9	213 426	0,4	226 296	3,2	218 688	4,5	210 594	4,1
2014	218 589	3,7	215 579	1,0	231 716	2,4	228 496	4,5	218 901	3,9
2015	224 140	2,5	216 930	0,6	234 310	1,1	235 662	3,1	224 952	2,8
2016	229 724	2,5	219 906	1,4	235 936	0,7	242 496	2,9	230 848	2,6
2017	234 247	2,0	222 705	1,3	236 060	0,1	247 076	1,9	235 554	2,0
2018	239 630	2,3	226 327	1,6	237 481	0,6	251 591	1,8	241 104	2,4
2019	246 090	2,7	231 101	2,1	242 074	1,9	255 638	1,6	247 697	2,7
2020	249 877	1,5	232 913	0,8	245 353	1,4	256 055	0,2	251 628	1,6
2021 ²	259 725	3,9	239 577	2,9	254 253	3,6	262 542	2,5	261 707	4,0

¹ Tallene er korrigert for uttaksgrad ved at de er omregnet til 100 prosent utbetalt pensjon (omfatter ikke etterbetalinger).

² Inkluderer ikke etterbetalinger.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

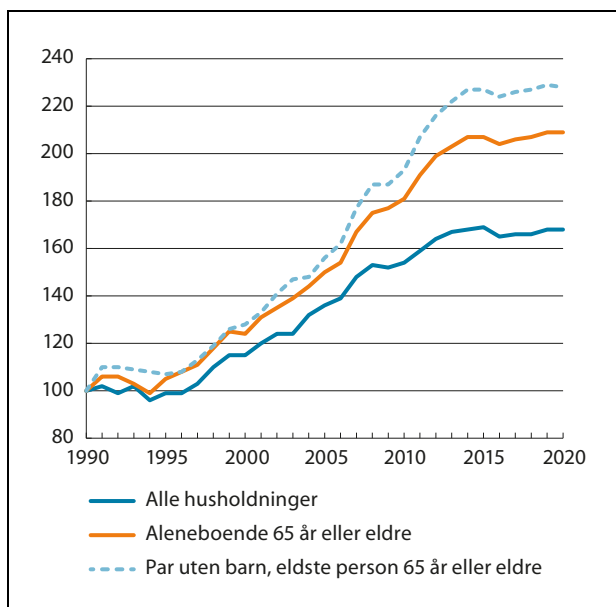
Tabell 10.8 viser gjennomsnittlig nivå og nominell vekst i alderspensjon fra folketrygden for ulike aldersgrupper de siste ti årene. Tabellen viser at den nominelle veksten i gjennomsnittlig alderspensjon avtok i årene 2012–2017. I årene 2018–2021 økte den, med unntak av i 2020, hvor veksten var den laveste i tiårsperioden. Nye alderspensjonister har gjennomgående høyere pensjonsopptjening enn de som faller fra. Nye uttaksregler og levealdersjusteringen trekker isolert sett pensjonene ned. Økt innslag av pensjonister med kort botid og yrkeskarriere i Norge som har tjent opp lavere pensjoner trekker også ned pensjonsnivået. For nye alderspensjonister bidrar levealdersjusteringen isolert sett til lavere alderspensjon og denne effekten øker for nye årskull. I tillegg får de som tar ut alderspensjon før 67 år lavere årlig pensjon.

Siden pensjonsreformen i 2011 har utviklingen i gjennomsnittlig alderspensjon vært lavere i aldersgruppene 62–66 år og 67–69 år enn for gruppen over 69 år. Denne utviklingen må ses i sammenheng med innfasingen av mulighet for tidlig uttak av alderspensjon. 1949-kullet var 61 år ved inngangen til 2011, og dermed første årskull som kunne ta ut alderspensjon fra fylte 62 år. I årene 2016–2018 (da 1949-kullet var i alderen 67–69 år) var veksten særlig lav i gruppen 67–69 år.

Det må ses i sammenheng med at denne kohorten erstattet en kohort som ikke hadde hatt mulighet for tidlig uttak av alderspensjon. Veksten i alderspensjon for gruppen 70–74 år lå over gjennomsnittet for alle i perioden 2012–2016, men har vært lavere de senere årene. De som mottar alderspensjon i aldersgruppen 62–66 år har betydelige yrkesinntekter, og mange fortsetter i arbeid samtidig som de tar ut alderspensjon. Ifølge tall fra Arbeids- og velferdsdirektoratet var 57 prosent av alderspensjonister 62–66 år registrert i arbeid ved utgangen av 2. kvartal 2021. Gjennomsnittlig samlet inntekt for de som kombinerer arbeid og uttak av alderspensjon er høy. På den annen side får de som tar ut alderspensjon før 67 år en lavere årlig alderspensjon resten av livet enn om de hadde ventet til 67 år. Innfasing av de som har mulighet til uttak fra 62 år, gir også utslag i særlig lav årlig vekst for aldersgruppen 67–69 år de seneste årene, og etter hvert også gruppen 70–74 år.

10.2.2 Realvekst etter skatt i pensjon og trygd

Pensjonistenes disponible inntekt påvirkes også av skattesystemet. Husholdninger med eldre personer har hatt en sterk samlet realvekst i inntekt etter skatt de siste tiårene.

Figur 10.1 Medianinntekt etter skatt for husholdningstyper med personer 65 år eller eldre. Indeks i faste priser (1990=100). 1990–2020

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Figur 10.1 viser at den reelle medianinntekten etter skatt økte mer for husholdninger med personer over 65 år enn for andre husholdninger i perioden 1990–2020. Endringer i sammensetningen av gruppen er en viktig forklaring på dette. Stadig flere alderspensjonister har opptjent rettigheter til tilleggspensjon. Tall fra NAV viser at andelen med tilleggspensjon økte fra 91,6 prosent ved utgangen av 2006 til 97,7 prosent i 2021. Det er særlig blant kvinnene at andelen med tilleggspensjon har økt. I tillegg er det etter pensjonsreformen blitt mer vanlig med yrkesinntekt blant mottakere av alderspensjon. I 2020 var det ingen endring i median realinntekt etter skatt, verken for alle husholdninger sett under ett eller for husholdninger med aleneboende personer 65 år eller eldre. For par uten barn hvor den eldste personen er 65 år eller eldre ble median realinntekt etter skatt redusert med 0,4 prosent 2020.

Tabell 10.9 viser beregnet vekst i utbetalt pensjon og realvekst etter skatt for ulike husholdningstyper som mottar alderspensjon eller uføretrygd. Minste pensjonsnivå økte med 5,8 prosent til 218 648 kroner for enslige og med 3,9 prosent til 380 296 kroner for minstepensjonistektepar i 2021. Brutto realvekst var 2,2 og 0,4 prosent for

henholdsvis enslige og gifte minstepensjonister. Realvekst etter skatt var tilsvarende, ettersom minstepensjonister ikke betaler skatt.

Pensjonistenes inntektsforhold bestemmes også av tilleggspensjon (inntektspensjon i ny alderspensjon) fra folketrygden, andre pensjonsordninger og andre inntekts- og formuesforhold. Tabellen inneholder derfor også beregninger for enslige alderspensjonister med pensjon på henholdsvis 250 000 kroner og 550 000 kroner og for pensjonistektepar med en samlet inntekt på 550 000 kroner og 750 000 kroner. I beregningene forutsettes det at disse husholdningene kun har alderspensjon (inkludert tjenestepensjon) som inntekt og ikke betaler skatt på formue. Dette tilsvarer forutsetningene som ligger til grunn i tabell 10.3, jf. boks 10.1. Den nominelle veksten i alderspensjonene svarer til den årlige reguleringen av alderspensjon fra folketrygden. I 2019 og 2020 utgjorde det veksten i grunnbeløpet fratrukket 0,75 prosent. I 2021 ble alderspensjoner i folketrygden regulert med grunnløpet. Den nominelle veksten for husholdningene med alderspensjon er derfor 3,8 prosent i 2021, mens realvekst før skatt var 0,3 prosent.

Etter skatt var realveksten 0,5 prosent for enslige med 250 000 kroner i alderspensjon. Den høyere realveksten etter skatt skyldes i hovedsak at satsen i minstepradraget for pensjonister økte fra 31 til 37 prosent i 2021. Det kom pensjonister med inntekter mellom om lag 210 000 og 285 000 kroner til gode. For de øvrige husholdningstypene med alderspensjon er realveksten etter skatt lavere enn realveksten før skatt. Det skyldes at veksten i alderspensjoner for 2021 ble høyere enn anslått til budsjettet for 2021. Anslagene til budsjettet ligger til grunn for framskrivningen av fradrag og innslagspunkter i pensjonbeskatningen. Fradrag og innslagspunkter blir derfor for lave hvis anslagene undervurderer faktisk vekst. Det virker isolert sett innstrammende på veksten i disponibel pensjonsinntekt.

For uføre økte realverdien av minsteytelsene etter skatt med 0,1 prosent for enslig uføre og 0,2 prosent for ektepar der begge er uføre og har minsteytelse i 2021, mot 0,3 prosent før skatt. Den lavere veksten etter skatt skyldes at veksten i grunnbeløpet for 2021 ble høyere enn anslaget på lønnsveksten til budsjettet for 2021. Det gjør at framskrivningen av fradrag og innslagspunkter i beskatningen av trygder virker innstrammende på disponibel inntekt fra trygder.

Tabell 10.9 Beregnet realvekst i pensjon og trygd etter skatt for utvalgte husholdningstyper. Vekst i prosent fra året før

		2019		2020		2021		
Pensjon/ trygd i 2021 (kr)	Familiesituasjon	Nomi- nell vekst	Realvekst etter skatt	Nomi- nell vekst	Realvekst etter skatt ²	Nomi- nell vekst	Realvekst før skatt	Realvekst etter skatt
259 696	Enslig ufør, minsteytelse	3,2	1,2	2,0	1,8	3,8	0,3	0,1
477 505	Ektepar ufør, begge har minsteytelse	3,2	1,2	2,0	0,9	3,8	0,3	0,2
218 648	Enslig minstepensjonist	3,2	1,0	4,1	4,4	5,8	2,2	2,2
366 054	Ektepar, begge har minstepensjon	2,5	0,3	1,4	1,0	3,9	0,4	0,4
250 000	Enslig alderspensjonist ¹	2,4	0,3	1,2	1,7	3,8	0,3	0,5
550 000	Enslig alderspensjonist ¹	2,4	0,3	1,2	0,7	3,8	0,3	0,1
550 000	Ektepar med alderspensjon hvor den ene har 350 000 kroner og den andre har 200 000 kroner ¹	2,4	0,3	1,2	0,6	3,8	0,3	0,0
750 000	Ektepar hvor den ene har 500 000 kroner og den andre har 250 000 kroner ¹	2,4	0,3	1,2	0,6	3,8	0,3	0,2

¹ Nominell beregnet vekst i gjennomsnittlig grunnbeløp fratrukket 0,75 prosent er lagt til grunn i beregningen for 2019 og 2020. For 2021 er nominell vekst lik vekst i gjennomsnittlig grunnbeløp.

² Omleggingen av NRK-lisensen i 2020 er justert for.

Kilde: Beregningsutvalget

10.2.3 Endringer i de særskilte skattereglene for pensjonister fra 2019 til 2022

AFP- og alderspensjonister får et skattefradrag, som i 2022 utgjør maksimalt 33 400 kroner. Størrelsen på skattefradraget justeres årlig slik at personer som kun har minstepensjon som inntekt ikke betaler inntektsskatt. Skattefradraget trappes ned mot pensjonsinntekt over to trinn. På det første trinnet er innslagspunktet 210 950 kroner, og nedtrappingssatsen er 16,7 prosent. Det betyr at skattefradraget reduseres med 16,7 øre per pensjonskrone som mottas over 210 950 kroner. På det andre trinnet er innslagspunktet 318 600 kroner, og nedtrappingssatsen er 6,0 prosent. Det betyr at skattefradraget reduseres med 6 øre per pensjonskrone som mottas over 318 600 kroner. Disse satsene gjør at skattefradraget fases helt ut ved en pensjonsinntekt på 576 711 kroner (forutsatt at skattyter har standard fradrag). Skattefradraget fastsettes uavhengig av ektefellens inntekt.

I 2020 ble det gjort endringer i skattefradraget som følge av omleggingen av NRK-lisensen. Det maksimale skattefradragsbeløpet ble økt med 7,8 prosent, fra 30 000 til 32 330 kroner, for at minstepensjonister ikke skulle komme i skatteposisjon etter at personfradraget ble satt ned. Samtidig økte satsen i det første trinnet i nedtrappingen, fra 15,3 prosent til 16,7 prosent. Endringene i skattefradraget innebar redusert skatt for alle pensjonister i skatteposisjon som fikk skattefradraget.

Trygdeavgift på pensjon har vært 5,1 prosent siden 2014. Satsen i minstepensjon i pensjonsinntekt er 40 prosent i 2022, en økning fra 37 prosent i 2021. I 2020 og 2019 var satsen 31 prosent. Den øvre grensen i minstepensjon for pensjonsinntekt er 90 800 kroner.

Skattereglene for pensjonister innebærer at en enslig pensjonist i 2022 vil begynne å betale skatt når pensjonsinntekten overstiger 230 012 kroner. Tilsvarende vil et pensjonistektepar med lik pensjon begynne å betale skatt på en samlet inntekt over 460 024 kroner. I disse beregningene er det

lagt til grunn at pensjonistene kun har pensjonsinntekt og standard fradrag.

10.3 Fordeling av inntekt

Beregningsutvalget legger i dette avsnittet fram statistikk som belyser fordelingen av inntekt for personer. Det er spesielt lagt vekt på å redegjøre for enkelte trekk ved fordelingen av lønns-, nærings- og kapitalinntekt. I boks 10.4 redegjøres det nærmere for inntektsbegrepene som legges til grunn.

10.3.1 Fordelingen av inntekt etter skatt for yrkestilknyttede

I dette avsnittet ses det på sammensetningen og fordelingen av inntekt for personer som er yrkestilknyttet. For å få en best mulig oversikt over utviklingen og sammensetningen av inntekt for de personene som antas å være yrkestilknyttet på «fulltid», er det nødvendig å skille ut de personene som har reduserte stillingsbrøker (blant annet jobber mange studenter ved siden av studiene). Utvalget har valgt å definere yrkestilknyttede som de personene som har en sum av lønnsinntekt og næringsinntekt (inkludert dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) som minst utgjør 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. Samlet sett utgjør denne gruppen om lag 2,17 mill. personer i 2020. Til sammenligning var det samlet sett om lag 2,68 mill. sysselsatte personer i 2020.

Tabell 10.10 viser sammensetningen av de ulike inntektskomponentene for yrkestilknyttede i 2010 og 2020 etter at individene er sortert etter stigende inntekt etter skatt (desiler), jf. boks 10.4. Tabellen viser at lønnsinntekt er den viktigste inntektskilden i alle desiler, og at lønnsandelen har økt for alle desiler unntatt desil 10. Lønn er den viktigste inntektskilden også i desil 10, men lønnsandelen faller markant med inntekten jo høyere opp i fordelingen man kommer. Dette trekket er mer framtrepende i 2020 enn i 2010.

Andelen næringsinntekt for alle yrkestilknyttede sett under ett falt fra 6,3 prosent i 2010 til 4,9 prosent i 2020. Andelen er relativt høy for desil

1 og faller så til og med desil 4. Deretter stiger næringsinntektsandelen og er høyest for desil 10.

For desil 10 betyr kapital- og næringsinntekt atskillig mer enn i de øvrige inntektsgruppene, noe som reduserer betydningen av lønn. Kapital- og næringsinntekter svinger mer fra år til år andre inntekter vanligvis gjør. Det gjør at sammensetningen av inntekt gjerne svinger mer for 10. desil enn for andre inntektsgrupper. Svingninger i kapital- og næringsinntekter kan også skyldes skatte-tilpasninger. I 2015 ble det gjort store uttak av utbytte som må ses i sammenheng med økt utbytteskatt fra 2016. Andelen kapitalinntekt i desil 10 og særlig i den øverste persentilen var høy dette året (23,5 prosent i desil 10 og 56,2 prosent i persentil 100). I 2016 falt samlet utbytte igjen, men lå i årene 2016–2018 fortsatt over nivået på samlet utbytte i 2014. I 2020 var andelen kapitalinntekter i desil 10 3,6 prosentpoeng over tilsvarende andel 10 år tidligere. Kapitalandelen er høyere enn lønnsandelen for den øverste persentilen i 2020, men ikke i 2010.

Tabell 10.11 viser hvordan de samlede inntektene fra de ulike inntektskomponentene fordeler seg på inntektsdesilene (etter skatt) i 2010 og 2020. Inntektsandelene for desil 1 og desilene 7–9 ligger fast når 2020 sammenlignes med 2010. For desilene 2–6 faller inntektsandelene med 0,1 prosentpoeng hver, mens inntektsandelen for desil 10 øker med 0,5 prosentpoeng.

Desil 10 har i 2020 en høyere andel av alle inntektskomponenter unntatt lønn. Desilene 8–10 får en større andel av overføringene (eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger). Det har trolig sammenheng med en økning i pensjonsuttak samtidig med full lønn. Den øverste persentilens andel av inntekt etter skatt er økt fra 21,8 prosent i 2010 til 27,0 prosent i 2020. Samlet sett har inntekt etter skatt for yrkestilknyttede økt med 13,9 prosent fra 2010 til 2020. Veksten har imidlertid vært høyere blant de øverste inntektsgruppene. I desil 10 var veksten 16,4 prosent, mens i den første persentilen var veksten 23,1 prosent, mellom 2010 og 2020.

I vedleggstabell 4.17 er det gitt en nærmere oversikt over fordelingen av ulike kategorier kapitalinntekter for yrkestilknyttede.

Tabell 10.10 Sammensetning av inntekt innenfor de ulike desilene for yrkestilknyttede¹. Andel i prosent av gruppens samlede inntekt før skatt der ikke annet framgår. Desilfordelt etter inntekt etter skatt. 2020-kroner. 2010 og 2020

2020 Desil	Lønns- inntekt ²	Nærings- inntekter	Kapital- inntekter ³	Dagpenger, sykepenger og foreldrepenger	Over- føringer ⁴	Gj.snittlig samlet inntekt før skatt		Utlignet skatt ⁵	Inntekt etter skatt
						Andel	Kroner		
1	84,4	4,6	-4,7	13,1	2,6	100	362 900	25,1	74,9
2	83,6	2,2	0,3	10,8	3,0	100	440 200	23,4	76,6
3	85,0	2,0	0,5	9,4	3,1	100	489 300	24,1	75,9
4	86,0	2,0	0,6	8,3	3,2	100	534 400	24,8	75,2
5	86,7	2,1	0,7	7,4	3,1	100	579 200	25,4	74,6
6	87,3	2,4	0,8	6,4	3,0	100	629 400	26,0	74,0
7	87,5	2,9	1,1	5,3	3,2	100	692 600	27,0	73,0
8	86,8	3,6	1,5	4,2	3,9	100	785 200	28,5	71,5
9	85,5	4,9	2,4	2,9	4,2	100	948 500	30,8	69,2
10	67,4	10,4	18,0	1,2	3,1	100	1 781 600	35,5	64,5
Alle	81,5	4,9	5,0	5,3	3,3	100	724 300	28,9	71,1
Herav desil 10 delt opp i persentilene:									
91/92	84,5	5,9	3,6	2,1	4,0	100	1 121 400	32,7	67,3
93/94	83,1	6,7	4,4	1,8	4,0	100	1 222 300	33,6	66,4
95/96	80,8	8,0	5,9	1,5	3,8	100	1 372 000	34,7	65,3
97/98	75,3	10,5	9,5	1,2	3,6	100	1 650 700	36,0	64,0
99	66,0	12,9	17,0	0,8	3,3	100	2 145 300	36,9	63,1
100	39,8	14,4	44,1	0,3	1,3	100	4 937 500	37,3	62,7
2010									
Desil									
1	82,7	7,2	-3,3	11,7	1,6	100	329 500	27,1	72,9
2	82,8	3,7	0,6	10,1	2,7	100	394 700	24,0	76,0
3	84,2	3,3	0,7	8,7	3,1	100	438 100	24,5	75,5
4	85,1	3,2	0,8	7,7	3,2	100	476 700	25,0	75,0
5	85,7	3,5	0,9	6,7	3,3	100	516 100	25,5	74,5
6	86,8	3,5	1,0	5,6	3,1	100	559 500	26,2	73,8
7	87,1	4,1	1,2	4,6	3,0	100	611 100	27,0	73,0
8	86,9	5,1	1,6	3,6	2,8	100	688 400	28,5	71,5
9	86,1	6,8	2,5	2,3	2,3	100	832 500	30,9	69,1
10	71,2	11,7	14,4	0,8	1,8	100	1 525 900	35,3	64,7
Alle	82,2	6,3	4,2	4,8	2,6	100	637 300	29,0	71,0

Tabell 10.10 Sammensetning av inntekt innenfor de ulike desilene for yrkestilknyttede¹. Andel i prosent av gruppens samlede inntekt før skatt der ikke annet framgår. Desilfordelt etter inntekt etter skatt. 2020-kroner. 2010 og 2020

2020 Desil	Lønns- inntekt ²	Nærings- inntekter	Kapital- inntekter ³	Dagpenger, sykepenger og foreldrepenger	Over- føringer ⁴	Gj.snittlig samlet inntekt før skatt		Utlignet skatt ⁵	Inntekt etter skatt
						Andel	Kroner		
Herav desil 10 delt opp i persentilene:									
91/92	85,3	7,7	3,4	1,6	2,0	100	991 200	33,0	67,0
93/94	84,0	8,5	4,2	1,4	1,9	100	1 082 900	34,0	66,0
95/96	81,8	9,8	5,4	1,1	2,0	100	1 215 300	35,1	64,9
97/98	77,2	12,0	8,2	0,8	1,9	100	1 453 600	36,3	63,7
99	69,6	14,4	13,3	0,5	2,1	100	1 852 400	37,0	63,0
100	46,9	15,3	36,4	0,2	1,2	100	3 920 900	35,9	64,1

¹ Yrkestilknyttede er definert som lønnstakere og selvstendig næringsdrivende med yrkesinntekt inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger på minst 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. Disse utgjorde 1 962 332 personer i 2010 og 2 173 548 personer i 2020.

² Lønnsinntekt er definert som kontantlønn og naturaltelser.

³ Kapitalinntekter er definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.

⁴ Overføringer eksklusiv dagpenger, foreldrepenger og sykepenger.

⁵ Inkluderer negative overføringer. Negative overføringer omfatter pensjonspremie i arbeidsforhold og betalt barnebidrag gjennom offentlige ordninger.

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Tabell 10.11 Fordelingen av ulike inntektskomponenter for yrkestilknyttede¹. Desilfordelt etter inntekt etter skatt. 2020-kroner. 2010 og 2020

2020 Desil	Lønns- inntekt ²	Nærings- inntekt	Kapital- inntekt ³	Dagpenger, sykepenger og foreldrepenger	Over- føringer ⁴	Skatt mm. ⁵	Inntekt etter skatt		Vekst 2010– 2020
							Andel	Kroner	
1	5,2	4,7	-4,7	12,3	3,9	4,4	5,3	271 800	13,2
2	6,2	2,8	0,4	12,3	5,5	4,9	6,5	337 400	12,4
3	7,1	2,7	0,6	11,9	6,4	5,6	7,2	371 400	12,3
4	7,8	3,0	0,9	11,4	7,1	6,3	7,8	402 000	12,4
5	8,5	3,4	1,1	11,1	7,5	7,0	8,4	432 400	12,4
6	9,3	4,3	1,4	10,4	8,0	7,8	9,0	465 800	12,8
7	10,3	5,6	2,0	9,5	9,4	8,9	9,8	505 700	13,4
8	11,5	8,1	3,3	8,5	12,7	10,7	10,9	561 400	14,1
9	13,7	13,0	6,4	7,2	16,7	14,0	12,7	656 600	14,2
10	20,4	52,3	88,5	5,3	22,8	30,3	22,3	1 148 400	16,4
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	515 300	13,9

Tabell 10.11 Fordelingen av ulike inntektskomponenter for yrkestilknyttede¹. Desilfordelt etter inntekt etter skatt. 2020-kroner. 2010 og 2020

2020 Desil	Lønns- inntekt ²	Nærings- inntekt	Kapital- inntekt ³	Dagpenger, sykepenger og foreldrepenger	Over- føringer ⁴	Skatt mm. ⁵	Inntekt etter skatt		Vekst 2010– 2020
							Andel	Kroner	
Herav desil 10 delt opp i persentilene:									
91/92	15,8	7,1	2,5	22,9	16,5	11,6	13,1	755 000	13,7
93/94	16,9	8,9	3,3	21,6	17,8	13,0	14,1	811 300	13,5
95/96	18,5	11,8	5,1	19,7	19,0	15,1	15,6	895 400	13,5
97/98	20,7	18,7	9,8	19,0	21,7	18,8	18,4	1 056 100	14,1
99	11,8	15,0	11,4	8,6	12,8	12,5	11,8	1 352 900	16,0
100	16,4	38,5	68,0	8,2	12,1	29,1	27,0	3 095 300	23,1
2010									
Desil									
1	5,2	5,9	-4,1	12,7	3,3	4,8	5,3	240 200	
2	6,2	3,6	0,9	13,2	6,7	5,1	6,6	300 100	
3	7,1	3,6	1,2	12,6	8,2	5,8	7,3	330 600	
4	7,7	3,8	1,5	12,0	9,4	6,4	7,9	357 600	
5	8,4	4,5	1,7	11,3	10,4	7,1	8,5	384 600	
6	9,3	4,9	2,2	10,3	10,6	7,9	9,1	413 000	
7	10,2	6,2	2,8	9,3	11,3	8,9	9,9	446 000	
8	11,4	8,8	4,2	8,1	11,7	10,6	10,9	492 100	
9	13,7	14,1	7,7	6,4	11,8	13,9	12,7	574 900	
10	20,8	44,6	82,0	4,2	16,7	29,2	21,8	986 700	
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	452 600	
Herav desil 10 delt opp i persentilene:									
91/92	15,6	8,5	3,1	24,1	14,8	12,1	13,5	664 000	
93/94	16,7	10,3	4,1	23,3	15,4	13,7	14,5	714 500	
95/96	18,3	13,3	6,0	20,0	17,6	15,8	16,0	789 000	
97/98	20,6	19,5	10,8	17,5	19,9	19,6	18,8	925 300	
99	11,9	14,9	11,2	7,6	14,4	12,7	11,8	1 166 400	
100	16,9	33,4	64,8	7,4	17,9	26,1	25,5	2 514 700	

¹ Yrkestilknyttede er definert som lønnstakere og selvstendig næringsdrivende med yrkesinntekt inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger på minst 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. Disse utgjorde 1 962 332 personer i 2010 og 2 173 548 personer i 2020.

² Lønnsinntekt er definert som kontantlønn og naturaltelser.

³ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.

⁴ Overføringer eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

⁵ Inkluderer negative overføringer. Negative overføringer omfatter pensjonspremie i arbeidsforhold og betalt barnebidrag gjennom offentlige ordninger.

10.3.2 Fordelingen av inntekt etter skatt for pensjonister og trygdede

Tabell 10.12 viser ulike inntektskomponenter for pensjonister og trygdede fordelt etter desiler. Inntekt etter skatt har økt mer enn gjennomsnittet for desil 1–4 og for desil 10 fra 2010 til 2020, mens de øvrige desilene har hatt en noe lavere vekst.

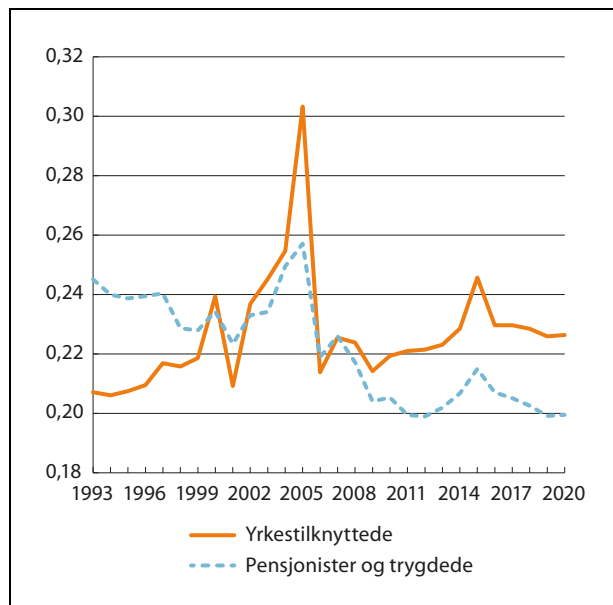
Desilene 1–5 fikk en større andel av overføringene (eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) i 2020 enn i 2010. Desilene 1–2 og 7–9 betaler en lavere andel skatt. Veksten i overføringene i de lavere desilene må ses i sammenheng med økt minste pensjonsnivå. Lavere andel utlignet skatt for de laveste desilene kan blant annet ses i sammenheng med omleggingen av skattereglene for pensjonister fra 2011. Samlet sett har inntekt etter skatt for pensjonister og trygdede økt med 13,3 prosent fra 2010 til 2020. Dette er lavere enn veksten i inntekt etter skatt for yrkestilknyttede, på 13,9 prosent. Sammensetningen av inntekten innenfor de ulike innteksgruppene for pensjonister framgår av vedleggstabell 4.18.

I gjennomsnitt utgjør overføringer (eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) 89,3 prosent av pensjonister og trygdedes samlede inntekt i 2020, jf. tabell 10.13. Tabellen viser utviklingen i gjennomsnittlige overføringer for pensjonister og trygdede fra 2010 til 2020 for de ulike inntektsdesilene. Den akkumulerte veksten i realoverføringer var størst for desil 2 (21,1 prosent), mens desil 10 har hatt den laveste veksten (10,7 prosent). Overføringenes andel av samlet inntekt har økt siden 2008 for alle desiler utenom desil 10.

10.3.3 Utviklingen i inntektsfordelingen

Når en sammenligner inntektsfordelingen i et land over tid eller inntektsfordelingen mellom land, er det vanlig å benytte Gini-koeffisienter. Gini-koeffisienter måler inntektskonsentrasjon på en skala mellom 0 og 1. En Gini-koeffisient på 0 innebærer at inntekten er helt likt fordelt, mens en Gini-koeffisient på 1 betyr at én person mottar all inntekt.

Figur 10.2 viser utviklingen i Gini-koeffisienten i perioden 1993–2020 for yrkestilknyttede og pensjonister/trygdede for inntekt etter skatt. Figuren viser at fordelingen av inntekt både for yrkestilknyttede og pensjonister/trygdede er sterkt preget av store svingninger i perioden rundt 2000, 2006 og 2015. Dette skyldes i hovedsak tilpasninger til den midlertidige utbytteskatten i 2001, innføringen av utbytteskatt på

Figur 10.2 Utviklingen i fordelingen av inntekt etter skatt for yrkestilknyttede¹ og pensjonister/trygdede² i perioden fra 1993 til 2020. Målt ved Gini-koeffisienten per person

¹ Yrkestilknyttede omfatter lønnstakere og selvstendig næringsdrivende med yrkesinntekt (inkludert dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) minst 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn.

² Pensjonister/trygdede omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Det gjelder alle personer som ikke er yrkesaktive og mottar trygde-/pensjonsytelser, og yrkesaktive personer som har større inntekt fra trygde-/pensjonsytelser enn lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) eller næringsinntekt.

Kilde: Statistisk sentralbyrås innteks- og formuesstatistikk for husholdninger

avkastning utover normalavkastning i 2006 (skjermingsmetoden for aksjonærer) og at skattesatsen på skattepliktige aksjeinntekter for personer (utbytte og realiserede aksjegevinster) økte fra 27 til 31,68 prosent fra 2015 til 2019. Gini-koeffisientene for både yrkestilknyttede og pensjonister/trygdede var om lag uendret mellom 2019 og 2020. Over tid er det en tendens til at fordelingen blant yrkestilknyttede har blitt noe skjevare, mens fordelingen blant pensjonister/trygdede har blitt jevnere.

Tabell 10.14 viser Gini-koeffisienter for inntekt før skatt med og uten utbytte og inntekt etter skatt med og uten barnetrygd, regnet på yrkestilknyttede. Tabellen viser at utbytte trekker ulikheten opp, mens skatt reduserer ulikheten. Barnetrygd virker utjevneende. Utbytterne har bidratt til å gjøre inntektsfordelingen skjevare i tiårsperioden. Mens forskjellen mellom Gini-koeffisienten i samlet inntekt før skatt og i samlet inntekt uten

Tabell 10.12 Fordelingen av ulike inntektskomponenter for pensjonister og trygdede¹. Desilfordelt etter inntekt etter skatt. 2020-kroner. 2010 og 2020

2020 Desil	Lønns- inntekt ²	Nærings- inntekt	Kapital- inntekt ³	Dagpenger, sykepenger og foreldrepenger	Over- føringer ⁴	Skatt mm. ⁵	Inntekt etter skatt		Vekst 2010– 2020
							Andel	Kroner	
1	3,4	-8,1	-6,3	6,7	5,2	2,4	4,8	144 700	22,7
2	2,3	-0,9	1,1	5,5	6,8	3,0	7,0	209 100	18,6
3	3,0	0,2	1,4	5,5	7,7	4,2	7,7	231 300	15,9
4	3,7	1,1	1,7	5,6	8,5	5,7	8,3	249 100	13,7
5	5,0	2,1	2,1	6,4	9,1	6,9	8,9	266 100	12,1
6	6,4	3,1	2,6	7,8	9,9	8,3	9,5	284 500	11,0
7	7,1	4,8	3,3	8,8	10,8	10,0	10,2	306 100	10,4
8	9,1	8,6	4,4	10,4	11,8	12,0	11,1	332 800	9,5
9	16,4	19,9	7,3	16,0	13,1	15,1	12,5	375 000	8,8
10	43,6	69,2	82,6	27,2	17,1	32,4	19,8	592 300	16,6
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	299 100	13,3
2010									
Desil									
1	2,8	-14,5	-5,3	4,6	5,0	3,4	4,5	117 900	
2	2,8	-0,7	3,3	6,3	6,5	3,5	6,7	176 300	
3	3,5	1,0	3,8	6,5	7,4	4,1	7,6	199 600	
4	4,0	2,5	3,6	6,4	8,2	4,8	8,3	219 100	
5	5,6	2,8	4,1	7,6	9,0	6,4	9,0	237 400	
6	6,8	4,2	4,6	8,4	9,9	8,1	9,7	256 400	
7	8,3	5,2	5,6	10,3	10,8	10,1	10,5	277 300	
8	11,1	9,1	7,1	13,8	11,9	12,3	11,5	304 000	
9	17,0	17,5	10,0	17,9	13,4	15,5	13,1	344 600	
10	38,3	72,7	63,0	18,3	17,8	31,7	19,2	507 800	
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	264 100	

¹ Omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Det gjelder alle personer som ikke er yrkesaktive og mottar trygde- eller pensjonsytelser, og yrkesaktive personer som har større inntekt fra trygde- eller pensjonsytelser enn lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) eller næringsinntekt. En person er yrkesaktiv når næringsinntekten (inkl. absoluttverdi av årets underskudd i næring) og lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) overstiger 2G. Antall personer med sosioøkonomisk status som pensjonist/trygdet var 1 125 257 i 2010 og 1 324 201 i 2020.

² Lønnsinntekt er definert som kontantlønn og naturallytelser.

³ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.

⁴ Overføringer eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

⁵ Inkluderer negative overføringer. Negative overføringer omfatter pensjonspremie i arbeidsforhold og betalt barnebidrag gjennom offentlige ordninger.

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Tabell 10.13 Utvikling i overføringer¹ for pensjonister og trygdede² fra 2010 til 2020 målt i 2020-kroner og som prosentandel av samlet inntekt. Desilfordelt etter inntekt etter skatt

Desil	I 2020-kroner					Andel av samlet inntekt før skatt					Vekst (pst.) 2010–2020
	2010	2017	2018	2019	2020	2010	2017	2018	2019	2020	
1	141 300	160 000	160 600	163 800	167 900	103,9	102,8	101,5	101,5	104,6	18,8
2	183 600	212 500	214 400	218 000	222 400	94,4	96,7	96,6	96,4	97,1	21,1
3	207 900	239 500	241 300	245 600	250 100	94,2	96,3	96,2	96,0	96,7	20,3
4	231 200	268 600	269 400	272 900	276 200	94,6	96,0	95,9	95,8	96,4	19,5
5	254 200	291 800	291 800	295 000	297 900	93,8	95,4	95,3	95,1	95,7	17,2
6	279 300	316 600	316 500	319 400	322 000	93,5	94,8	94,7	94,4	95,0	15,3
7	306 000	346 000	345 900	349 100	351 700	92,7	94,3	94,2	94,1	94,6	14,9
8	336 800	380 000	379 900	383 000	385 300	91,4	93,2	93,2	93,1	93,7	14,4
9	378 800	424 800	423 600	426 400	428 500	89,0	90,1	89,9	89,8	90,3	13,1
10	502 900	548 700	549 800	554 700	556 900	74,7	68,5	68,9	69,6	69,2	10,7
Alle	282 200	318 800	319 300	322 800	325 900	89,2	88,8	88,8	88,9	89,3	15,5

¹ Overføringer eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

² Omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Det gjelder alle personer som ikke er yrkesaktive og mottar trygde- eller pensjonsytelser, og yrkesaktive personer som har større inntekt fra trygde- eller pensjonsytelser enn lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) eller næringsinntekt. En person er yrkesaktiv når næringsinntekten (inkl. absoluttverdi av årets underskudd i næring) og lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) overstiger 2G. Antall personer med sosioøkonomisk status som pensjonist/trygdet var 1 125 257 i 2010 og 1 324 201 i 2020.

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Tabell 10.14 Utvikling i fordeling av samlet inntekt før skatt med og uten utbytte og inntekt etter skatt med og uten barnetrygd. Målt ved Gini-koeffisienter per person for yrkestilknyttede^{1,2} fra 2010 til 2020

År	Samlet inntekt før skatt	Samlet inntekt uten utbytte før skatt	Inntekt etter skatt	Inntekt etter skatt uten barnetrygd
2010	0,255	0,240	0,219	0,223
2011	0,257	0,243	0,221	0,225
2012	0,257	0,243	0,221	0,225
2013	0,259	0,244	0,223	0,227
2014	0,263	0,247	0,229	0,232
2015	0,279	0,247	0,246	0,249
2016	0,265	0,244	0,230	0,233
2017	0,266	0,245	0,230	0,233
2018	0,265	0,244	0,228	0,232
2019	0,263	0,243	0,226	0,229
2020	0,263	0,242	0,226	0,229

¹ Lønnstakere og selvstendig næringsdrivende med yrkesinntekt inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger på minst 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn det enkelte år.

² Personer med negativ inntekt har fått nullstilt denne i alle tidsseriene. Det er også gjort ved negativ inntekt etter fratrekk av utbytte.

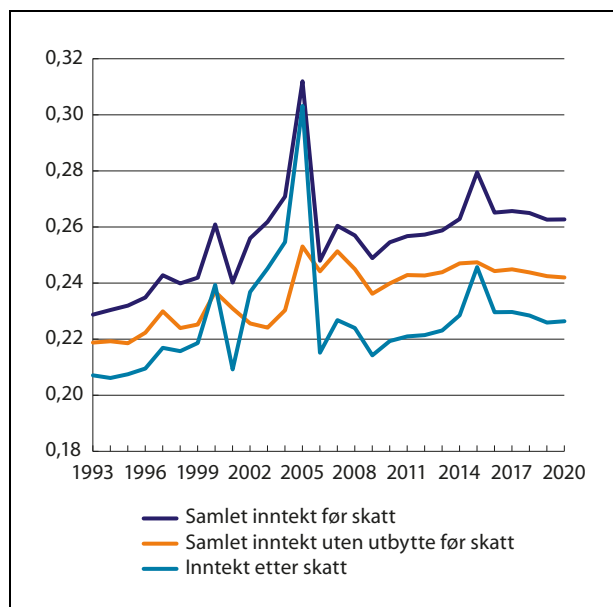
Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå

utbytte før skatt var 0,015 i 2010 var den økt til 0,032 i 2015, for deretter å falle til 0,021 i 2020. Barnetrygdens bidrag til utjevning, målt i endring av Gini-koeffisienten, er 0,003 i 2020. Tall for hele populasjonen (regnet ut fra inntekt etter skatt per forbruksenhet) viser at barnetrygden over tid har hatt et fallende bidrag til utjevning, bl.a. som følge av nominell videreføring mellom 1996 og 2019. Den nominelle videreføringen bør ses i lys av at foreldrebetalingen i barnehager har blitt redusert og at fradraget for pass og stell av barn har blitt økt. Siden 2019 er barnetrygden økt flere ganger. Skattenes bidrag til å redusere ulikhet, målt ved forskjell i Gini-koeffisienten i samlet inntekt før skatt og inntekt etter skatt, har vært relativt stabil i tiårsperioden.

De årlige endringene i Gini-koeffisienten for inntekt etter skatt er små, med unntak av for 2015. Endringen i 2015 må ses i forbindelse med skatte-tilpasninger på grunn av økt utbytteskatt fra 2016. Ulikheten i inntekt etter skatt falt fra 2015 til 2016. Gini-koeffisienten for inntekt etter skatt har også falt mellom 2016 og 2020.

Figur 10.3 viser utviklingen i samlet inntekt før skatt med og uten utbytte og inntekt etter skatt over en lengre tidshorison, 1993–2020. Figuren viser en betydelig variasjon i Gini-koeffisienten for inntekt før og etter skatt i årene rundt den midlertidige utbytteskatten i 2001, innføringen av ny utbytteskatt fra 2006 og økt skattesats på utbytte fra 2016. Særlig i årene før 2006 steg Gini-koeffisienten kraftig, mens den falt kraftig fra 2006. Disse endringene henger i stor grad sammen med tilpasninger knyttet til endringer i skattereglene som synliggjør inntekter i skattestatistikken. Særlig i forkant av innføringen av skatt på aksjeinntekter for personer (utbytte og realiserte gevinster) fra 2006 var det gunstig å ta ut kapital fra bedriftene som utbytte og tilbakeføre dette som innskutt kapital. Innskutt kapital kan senere tas ut uten å bli skattlagt på personens hånd. Slike transaksjoner vil i liten grad gi endringer i den reelle fordelingen, men har stor betydning for den målte fordelingen. Fordelingen av samlet inntekt uten utbytte før skatt viser betydelig mindre svingninger rundt de nevnte årene. Figuren indikerer at Gini-koeffisienten ikke gir et godt bilde på fordelingen for årene 2000–2006 og 2015.

Også Meld. St. 13 (2018–2019) *Muligheter for alle* peker på at Gini-indeksen for disponibel husholdningsinntekt¹ ikke gir et fullgodt bilde av utviklingen i ulikhet fra et år til det neste pga. store svingninger i utbetaling av utbytte og at man ideelt sett burde tatt hensyn til både utbetalt og tilbakeholdt utbytte i inntektsbegrepet. Det vises

Figur 10.3 Utviklingen i fordelingen av samlet inntekt før skatt med og uten utbytte og fordelingen av inntekt etter skatt. Målt ved Gini-koeffisienten per person for yrkestilknyttede^{1,2}. 1993–2020

¹ Yrkestilknyttede omfatter personer med yrkesinntekt inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger over 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn.

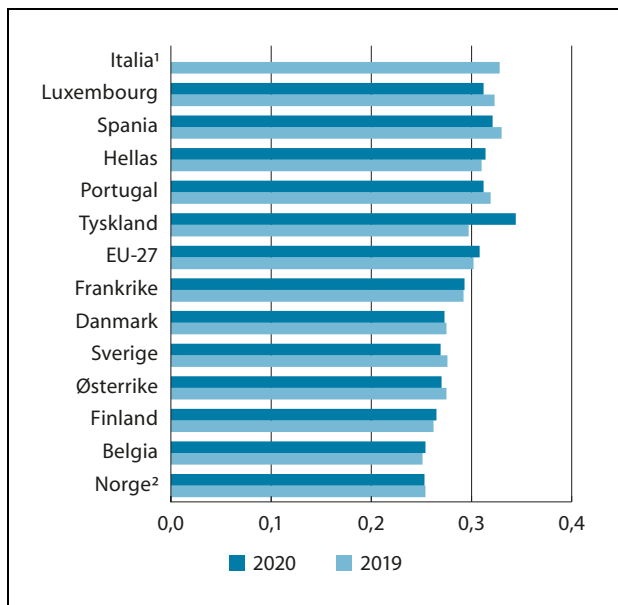
² Personer med negativ inntekt har fått nullstilt denne i alle tidsseriene. Det er også gjort ved negativ inntekt etter fratrekk av utbytte.

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå

videre til at det i SSB arbeides med å inkludere tilbakeholdt utbytte i et slikt inntektsbegrep. Meldingen gjengir foreløpige tall som indikerer at en slik inntektsdefinisjon vil øke den målte ulikheten i inntekt etter skatt vesentlig.

Ulikhetene i fordelingen av inntekt målt ved Gini-koeffisienter varierer mellom europeiske land. Figur 10.4 viser Gini-koeffisienten i EU-27 og for enkelte land i Europa for årene 2019 og 2020. Figur 10.5 viser tilsvarende for årene 2010 og 2020. Disse Gini-koeffisientene er regnet ut på husholdningenes disponible inntekt per forbruksenhet, istedenfor inntekt per person. Forbruks-

¹ Gini-koeffisienten som benyttes i meldingen, gjelder hele befolkningen og per forbruksenhet, mens tallene i tabell 10.14 og figur 10.3 er avgrenset til yrkestilknyttede og inntekt per person. I figur 2.6 i meldingen er det videre sett på inntekt etter skatt uten utbytte (uten justeringer i skatten), mens vi her ser på samlet inntekt før skatt uten utbytte. Skatten vil avhenge av utbytte, men kan ikke direkte tilordnes utbytte fordi utbytte ikke er et eget skattegrunnlag, men inngår i alminnelig inntekt. Denne utfordringen unngås ved å se på samlet inntekt uten utbytte før skatt, slik utvalget her gjør.

Figur 10.4 Fordelingen av husholdningenes disponible inntekt i 2019 og 2020 per forbruksenhet i EU-27³ og for utvalgte land i Europa. Målt ved Gini-koeffisienten

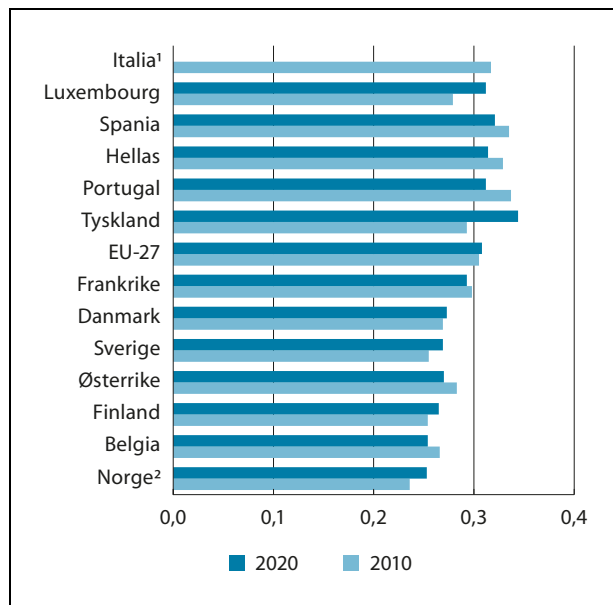
¹ Eurostat har ikke publisert tall for Italia for 2020.

² Inntektsbegrepet til Eurostat er forsøkt harmonisert så langt det lar seg gjøre for å kunne foreta direkte sammenligninger mellom land. Blant annet utelater Eurostat realisasjonsgevinster og -tap i sitt inntektsbegrep, mens dette er inkludert i den norske nasjonale inntektsstatistikken. Videre er tallene fra Eurostat basert på utvalget for levekårsundersøkelsen og er knyttet til inntekten utvalget hadde året før. Personer i studenthusholdninger inngår i tallene fra Eurostat.

³ Gini-koeffisienten for EU-27 er beregnet av Eurostat.

Kilde: Eurostat

enhet er en kategorisering som forsøker å fange opp stordriftsfordelene i en husholdning. Dette gjør at figurene 10.4 og 10.5 ikke er direkte sammenlignbare med figur 10.3 og tabell 10.14.

Figur 10.5 Fordelingen av husholdningenes disponible inntekt i 2010 og 2020 per forbruksenhet i EU-27³ og for utvalgte land i Europa. Målt ved Gini-koeffisienten

¹ Eurostat har ikke publisert tall for Italia for 2020.

² Inntektsbegrepet til Eurostat er forsøkt harmonisert så langt det lar seg gjøre for å kunne foreta direkte sammenligninger mellom land. Blant annet utelater Eurostat realisasjonsgevinster/-tap i sitt inntektsbegrep, mens dette er inkludert i den norske nasjonale inntektsstatistikken. Personer i studenthusholdninger inngår i tallene fra Eurostat.

³ Gini-koeffisienten for EU-27 er beregnet av Eurostat.

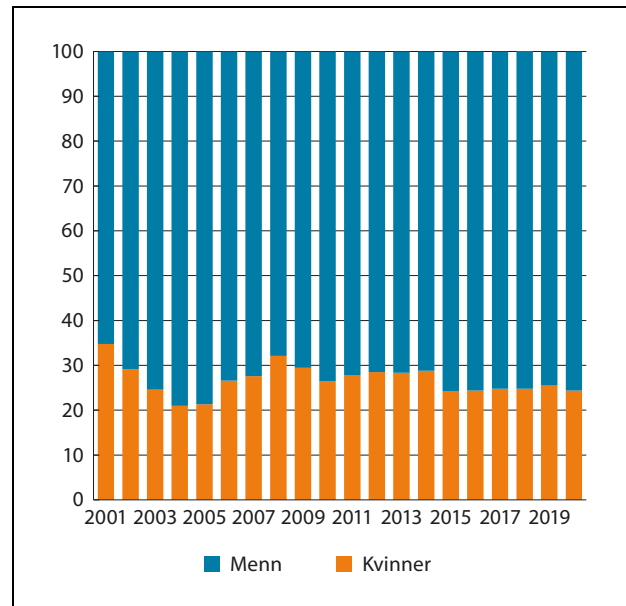
Kilde: Eurostat

Inntektsulikheten, slik Eurostat måler den, er noe lavere i Norge enn i Danmark og Sverige og betydelig lavere enn i EU-27. Gini-koeffisienten for Norge var på 0,253 i 2020, mot 0,236 i 2010.

10.3.4 Fordelingen av kapitalinntekter mellom kvinner og menn

Ved siden av at kapitalinntekter er skjevt fordelt mellom inntektsgrupper, er kapitalinntekter også skjevt fordelt mellom kvinner og menn. Figur 10.6 viser fordelingen av brutto kapitalinntekter mellom kvinner og menn. Figuren viser at forskjellen mellom kvinner og menn økte fra 2001 til 2004.² Fra 2005 til 2008 økte kvinners andel av kapitalinntektene igjen med om lag 11 prosentpoeng. I 2008 alene økte kvinnenens andel av kapitalinntektene fra 28 prosent til 32 prosent. Dette kan i stor grad tilskrives at menn som eier kapital, eier aksjer i større grad enn kvinner som eier kapital, og finanskrisen i 2008 gjorde at inntekter fra aksjer falt mer enn andre verdipapirer. I årene 2015–2020 lå kvinners andel av kapitalinntektene derimot på 24–26 prosent. Dette må ses i sammenheng med at utbytteinntekter fra aksjer har økt, mens renteinntekter har gått ned og utgjør en mindre andel av kapitalinntektene. I 2020 tilfalt om lag 76 prosent av kapitalinntektene menn, mens om lag 24 prosent tilfalt kvinner.

² Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytter og netto gevinster ved salg av aksjer. Renteutgifter er ikke tatt med. Det siste må ses i sammenheng med at heller ikke verdien av boligkonsum er tatt med. I den grad det er vesentlige forskjeller mellom kjønnene i hvem som eier bolig og har renteutgifter, vil dette ikke vises i figur 10.6.

Figur 10.6 Prosentvis fordeling av brutto kapitalinntekter¹ mellom kvinner og menn, 2001–2020. Bosatte kvinner og menn 17 år og eldre

¹ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytter og netto gevinster ved salg av aksjer.

Kilde: Skattestatistikk for personer, Statistisk sentralbyrå

Boks 10.4 Begreper i fordelingsanalyser

Desil- og persentiltabeller

I fordelingsanalyser rangeres ofte personer etter inntekt etter skatt og grupperes deretter i like store grupper. En vanlig type gruppering er å dele antallet personer i 10 like store deler. Disse gruppene kalles ofte for desiler, hvor de 10 prosent med lavest inntekt kalles desil 1, de neste 10 prosent for desil 2 osv. til de 10 prosent med høyest inntekt, som kalles desil 10.

Personene kan også grupperes i mindre grupper. En inndeling i 100 like store grupper kalles ofte for persentiler. Den prosenten med lavest inntekt kalles persentil 1, og prosenten med høyest inntekt kalles persentil 100.

Gini-koeffisienten

I analyser av inntektsfordelinger er det behov for et summarisk mål på ulikhet som kan benyttes ved sammenligning av inntektsfordelinger i ulike situasjoner. For eksempel kan virkninger på inntektsulikheten av endringer i skatte- og overføringsordninger belyses ved hjelp av endring i Gini-koeffisienten. Gini-koeffisienten (G) varierer mellom 0 og 1, og ulikheten er større jo større G er. Dersom $G=0$ er inntekten likt fordelt mellom alle personer i gruppen som studeres, mens $G=1$ betyr at det er en person som mottar all inntekt. Gini-koeffisienten representerer bare en av flere mulige metoder for å kvantifisere ulikhet mellom fordelinger. Det viser seg at Gini-koeffisienten vektlegger sterkest endringer som skjer i den sentrale delen av fordelingen og i mindre grad endringer som skjer i topp.

Boks 10.5 Inntektsbegrep

Inntektsbegrepet som blir lagt til grunn i hoveddelen av avsnitt 10.3, er inntekt etter skatt. Dette begrepet kommer fram på følgende måte:

Yrkesinntekt

- Lønn (inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger)
- Netto næringsinntekt

+ *Kapitalinntekter*

- Renteinntekter
- Aksjeutbytte
- Netto realisasjonsgevinster
- Andre kapitalgevinster

+ *Skattepliktige overføringer*

- Pensjoner fra folketrygden
- Tjenestepensjon mv.

+ *Skattefrie overføringer*

- Barnetrygd
- Bostøtte
- Stipend
- Sosialhjelp
- Kontantstøtte
- Barnebidrag

= *Samlet inntekt*

- *Utlignet skatt og negative overføringer*

- Utlignet skatt
- Negative overføringer (tvungen pensjonspremie i arbeidsforhold og betalt barnebidrag administrert av det offentlige)

= *Inntekt etter skatt*

Nærmere om begrepet inntekt etter skatt i forhold til velferd

Inntektsstatistikken omfatter alle kontante inntekter som husholdningene mottar. Det er likevel andre forhold som også påvirker den enkeltes forbruksmuligheter og som ikke inngår i statistikken. Dette gjelder for eksempel for noen typer av naturalytelser og ikke-realiserede gevinster, verdien av alle offentlige tjenester, familieoverføringer (arv og gaver), verdien av bolig-tjenester og andre varige forbruks-goder mv. Flere av disse komponentene er beheftet med betydelige måleproblemer og er derfor ikke inkludert i statistikken. Heller ikke renteutgifter er inkludert i inntektsbegrepet som er lagt til grunn i denne analysen.

Vedlegg 1

Lønnsoppgjør i 2021

For de fleste tariffområder ble det i 2020 inngått toårige avtaler med bestemmelser som ga adgang til å forhandle om eventuelle lønnsreguleringer ved vanlig revisjonstidspunkt i 2021.

I dette vedlegget gis en oversikt over avtalte lønnstillegg i en del store forhandlingsområder. For oversikt over lønnsoppgjørene i 2020 vises det til vedlegg 1 i NOU 2021: 5.

1 Vedtak foran lønnsoppgjørene i 2021

Representantskapet i LO behandlet kravene foran mellomoppgjøret 16. februar 2021. I vedtaket het det bl.a.:

«Koronapandemien har ført til et kraftig tilbakeslag i både internasjonal og norsk økonomi. BNP hos handelspartnerne har antakeligvis falt med 5–6 pst. i 2020, og med 3–3 ½ pst. i norsk fastlandsøkonomi.

De omfattende smitteverntiltakene bidro til kraftige fall i mars og april. Kvinner og ansatte med innvandrerbakgrunn i lavlønnsyrker i privat sektor ble i særlig grad rammet. 412 000 personer var registrert som helt eller delvis arbeidssøkere eller på tiltak. Fra sommeren 2020 vokste aktiviteten i fastlandsøkonomien igjen, men i november bidro ny innstramming i smittevernstiltakene til nytt fall.

Nedgangen i november rammet hotell og restaurant, passasjertransport og kulturbransjen, som i utgangspunktet fortsatt hadde lav aktivitet. Industri og bergverk hadde på sin side vekst knyttet til petroleums- og kjemiske produkter samt bergverk, i dette korte tidsperspektivet.

[...]

Den beregnede kapasitetsutnyttingsgraden for industrien i siste kvartal av 2020, var likevel under det historiske gjennomsnittet for perioden 1990–2020. Samlet endte industriproduksjonen med en nedgang på 3 pst fra 2019 til 2020.

[...]

Norges Bank satt styringsrenta ned fra 1 til 0,25 pst 23. mars i fjor og videre til null 8. mai. Norges Banks prognose for styringsrenten innebærer en rente på dagens nivå i over ett år og deretter en gradvis økning i renten etter hvert som aktiviteten i norsk økonomi nærmer seg et mer normalt nivå. Kronekursen har vært svak, selv om krona styrket seg igjen etter rekordlavt nivå i mars.

[...]

Bildet med svært ulik utvikling næringer og bransjer imellom, vil fortsette også i 2021. Med fortsatte støttetiltak kan innenlandsk vareproduksjon og handel forbli mindre påvirket, og deler som for eksempel byggeindustri og mat- og drikkevareindustrien kan endog ha god vekst. Samtidig vil mange av næringene knyttet til reiseliv, kultur og servering fortsatt ha svak utvikling.

Det er betydelig usikkerhet om den videre økonomiske utviklingen, både i Norge og internasjonalt. Det er fortsatt en svært alvorlig smittesituasjon verden over med hensyn til virusmutasjon og fare for flere smittebølger. Den oppstartede vaksineringsen gir håp om en gradvis normalisering, mens det er uvisst hvor raskt og sterkt den økonomiske gjeninnhenting kan bli.

[...]

Den digitale kompetansen er blitt mer skjevfordelt under pandemien, og den langvarige arbeidsløsheten har økt risikoen for utenforskap. Virkemidlene må derfor nå rettes mer inn mot at flere kan være helt eller delvis på jobb, samtidig som ledig arbeidskapasitet kan brukes til kompetanseheving. En justert kompensasjonsordning som tar hensyn til lønnskostnader, sammen med en styrket ordning for bedriftsintern opplæring (BIO) er blant LOs forslag til myndighetene. Bransjeprogrammene for kompetanse er fortsatt viktige, og bidrar til at mange permitterte får oppgradert sin kompetanse.

[...]

Landsdekkende tariffavtaler og forhandlinger på sentralt nivå, legger til rette for

samordning i lønnsdannelsen. Det innebærer at partene tar hensyn til økonomien samlet og konkurranseevnen i sine lønnskrav. Dette for å trygge grunnlaget for inntekt og sysselsetting, blant annet gjennom å gjøre etterspørselsstimulerende tiltak effektfulle. Hovedoppgjøret i 2020 var igjen et eksempel på disse fordelene i norsk lønnsdannelse.

For LO er fordelingshensyn viktig. Krisen som pandemien har utløst i arbeidsmarkedet har rammet sosialt svært skjevt. Da er det ikke bare svært viktig at inntektssikringssystemene våre motvirker skjevhetene, men også at vi styrker de sidene ved lønnsdannelsen som demmer opp for de svakere, mer markedsdrevne sidene som skaper ytterligere skjevheter. I kollektive forhandlinger på sentralt nivå, kan lavlønn og likelønn ivaretas i større grad enn hvis alt overlates til markedet. Gevinsten samordning gir, skal fordeles gjennom små lønnsforskjeller.

[...]

Med bakgrunn i den endrede situasjonen ved årets mellomoppgjør som følge av pandemien, vil LO sikre medlemmenes kjøpekraft og gjennom sine krav prioritere seriøsitet, likelønn og å motvirke lavlønn.

I partenes og myndighetens arbeid for en samfunnsmessig fornuftig lønnsdannelse der hensynet til sysselsetting prioriteres, er det avgjørende at alle grupper omfattes. I en tid der deler av økonomien sliter, er dette hensynet særlig relevant for å unngå ytterligere skeivheter i inntektsfordelingen samtidig som det tas hensyn til mindrelønnsutvikling i sektorer.

Utsiktene framover er ekstra usikre som følge av pandemien.»

Representantskapet ga sekretariatet/forhandlingsutvalgene fullmakt til å utforme de endelige kravene på basis av de ovennevnte retningslinjene.

NHOs representantskap vedtok 11. mars 2021 sin forhandlingsposisjon for årets oppgjør. I vedtaket heter det bl.a.:

«Koronapandemien påførte i fjor norsk økonomi det største tilbakeslaget i manns minne. I privat sektor falt både aktiviteten og sysselsettingen kraftig. Sjøkket rammet dessuten usedvanlig skjevt. Mens få bransjer var uberørt av krisen, traff pandemien og smitteverntiltakene først og fremst overnatting, servering og deler av person- og bedriftsrettet tjenesteyting.

[...]

Koronapandemi, smitteverntiltak og nedstengt økonomisk aktivitet preget store deler av verden i 2020. BNP-fallet hos Norges handelspartnere anslås nå til 4,5 prosent, som er det største i nyere tid. [...] Blant annet takket være såkalt oppdemmet etterspørsel (utsatt forbruk), er det ventet at både BNP og importen hos våre handelspartnere vil ta seg opp utover høsten, og nå førkrisenivået i fjerde kvartal i år. For 2021 som helhet anslås en vekst på nærmere 4 prosent.

[...]

Prognosene antyder en vekst på nærmere 4 prosent i Fastlands-BNP i 2021, slik at aktiviteten vil være tilbake på førkrisenivå ved årsskiftet. Økonomien vil imidlertid da fortsatt ikke ha gjeninnhentet førkrisetrenden, som illustrerer at pandemien vil ha påført økonomien et stort, og trolig varig tap. I hvert fall ut neste år vil økonomien ventelig være preget av ledige ressurser, blant annet arbeidsledighet over førkrisenivået.

[...]

Når smitteverntiltakene gradvis fjernes, vil den økte sparingen kunne omsettes i økt forbruk, og en vridning vekk fra varer og tilbake til tjenester. Prognosene peker mot en forbruksvekst på solide 7 prosent i år.

Pandemien medførte lavere energietterspørsel og et kraftig fall i oljeprisen. Mange oljeselskaper varslet i fjor vår om betydelige investeringskutt. Stortinget vedtok derfor en skatteomlegging som skulle motvirke noe av dette, og prognosene anslår nå at investeringsnedgangen i år blir om lag 7 prosent. Dermed vil hjemmemarkedet også bli mindre for norsk leverandørindustri.

[...]

Styringsrenten ble satt til null i fjor vår. Norges Bank har varslet at renten vil holdes på dette nivået ut året. Lav rente gjør det lettere for både husholdninger og næringsliv å betjene gjeld, og stimulerer boliggetterspørsel og -investeringer.

[...]

Konkurranseevnen ble bedret med 9,6 prosent i 2020, hovedsakelig fordi den handelsveide krone-kursen ble svekket med vel 8 prosent. I tillegg var timelønnskostnadsveksten lavere i Norge enn anslått hos våre handelspartnere. Samlet er kronen svekket med nærmere 33 prosent siden 2013, før oljenedturen, og har dermed gitt et betydelig bidrag til styrket konkurranseevne. Frem til 9. mars i år

har imidlertid kronen styrket seg med 3,7 prosent mot årsgjennomsnittet 2020, og slik reversert noe av fjorårets konkurransevneforbedring. Lønnsdannelsen har et ansvar også for å bidra til at konkurransevnen er tilstrekkelig god, og slik bidra til å sikre bedrifter og arbeidsplasser.

[...]

Lønnskostnadene tilsvarte i fjor 82,3 prosent av faktorinntekten i industrien, like over gjennomsnittet de siste 20 årene. Fordelingen av verdiskapingen mellom arbeid og kapital i industrien har vært rimelig stabil over tid, slik frontfagsmodellen tilsier. I næringsområder som reiseliv, teknisk og forretningsmessig tjenesteyting der tjenester til petroleumsnæringen er inkludert, samt bygg og anlegg, har derimot lønnskostnadsandelene økt de siste årene.

[...]

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene, TBU, har anslått konsumprisveksten til 2,8 prosent for 2021. Usikkerheten i prisvekstanslaget er knyttet spesielt til utviklingen i kronekursen og energiprisene, men også til hvordan koronapandemien påvirker økonomien og prisutviklingen slik den nå måles.

Derfor mener NHO at:

- Frontfagsmodellen skal ligge til grunn for lønnsdannelsen i Norge.
- For å sikre bedrifter og arbeidsplasser må lønnsutviklingen ivareta industriens konkurransevne.
- Forskjellene mellom ulike næringers inntjening og lønnsevne er større enn noen gang i nyere tid som følge av koronapandemien. Eventuelle sentrale tillegg (generelt tillegg og tillegg til overenskomster som ligger lavt), må hensynta dette.
- Et høyt innslagspunkt for eventuelle «lav-lønnstillegg» knytter lønnstakere i andre tariffområder for nært industriens lønnsnivå. Derfor bør innslagspunktet settes lavere enn det som har vært vanlig de siste årene.
- Den økonomiske realitet som er lagt til grunn for resultatet i de sentrale forhandlingene skal også gjelde for de forhandlinger som i etterkant skal føres om eventuelle justeringer av minstelønnssetninger.»

Styret i Unio vedtok 9. mars 2021 Unios inntektspolitiske uttalelse foran mellomoppgjøret i 2021. I vedtaket het det bl.a.:

«Vaksinering vil bringe oss ut av krisa. Utsiktene for norsk økonomi er mer optimistiske, mange virksomheter gjør det godt selv om mange sliter. Forbruksveksten i år og neste år ventes å ta igjen mye av det tapte. Lønnsdannelsen må normaliseres raskest mulig. Arbeidsledigheten er fortsatt rekordhøy. Den må bekjempes på bred front.

[...]

SSB anslår at fastlands-BNP vil vokse med over 3 ½ prosent både i 2021 og 2022 og dermed innhente mye av fallet i koronaåret 2020. Usikkerheten er derimot fortsatt stor, særlig pga. mer smittsomme virusvarianter, og nye runder med hel eller delvis nedstengning vil utsette den økonomiske opphenting. Arbeidsledigheten er rekordhøy og anslås å feste seg på et høyere nivå enn før pandemien. Det kreves derfor ytterligere tiltak for å stimulere økonomien.

[...]

De siste sju årene har reallønnsveksten vært svært lav, noe høyere de to siste årene. Produktivitetsveksten i industrien tok seg opp før pandemien og TBUs tall viser at industriens konkurransevne har styrket seg betydelig de siste årene. Store deler av industrien har klart seg bra under pandemien. For deler av næringslivet ellers har imidlertid smittevern-tiltakene gitt ny krise, svak lønnsomhet og stor usikkerhet.

Unio vil imidlertid også peke på at store deler av næringslivet har hatt kraftig omsetningsvekst. Husholdningenes forbruksmønstre har endret seg, men samlet volum viser kraftig oppgang i år og neste år. SSBs prognoser tilsier at lønnsdannelsen vil komme raskere tilbake til normalen etter koronakrisa enn etter finanskrisa i 2008 og etter oljeprisfallet i 2014, gitt at vi klarer å håndtere smitten.

Unio forventer at årets tariffoppgjør må gi lønsmessig uttelling for våre grupper som lojalt har holdt seg innenfor frontfagsramma i 2020, mens andre tok ut mer. Det må sikres god reallønnsvekst. Det er nødvendig for at ansatte i offentlig sektor skal slutte opp om frontfagsmodellen.

[...]

Arbeidsledigheten ser ut til å feste seg på et høyere nivå etter krisa. Den rammer særlig ungdom og det er stor fare for at mange vil slite lenge med å finne jobb. Det tilsier at utdanningskapasiteten økes, at kompetansehevede tiltak brukes i langt større grad enn det som har vært vanlig og at arbeidsmarkedstiltakene

styrkes. Investering i utdanning er den beste investeringen for framtida.

[...]

Unio kjemper for at utdanning og kompetanse skal lønne seg bedre. Det er avgjørende for kvaliteten på de tjenestene som hele samfunnet er avhengig av. Offentlig sektor må tilby konkurransedyktige lønns- og arbeidsvilkår og gode tjenestepensjonsordninger. Ifølge TBU tjener kommunalt ansatte 95 000 kroner mindre enn ansatte i industrien. Stat, kommuner og helseforetak må i større grad verdsette utdanning, kompetanse og ansvar, bekjempe verdsettingsdiskriminering, arbeide for like lønn og kompensere for ulempe, belastning og risiko. Det er også store rekrutteringsproblemer i store deler av offentlig sektor.

Offentlig arbeidsgivere har et særlig ansvar for å bekjempe verdsettingsdiskriminering i et kjønnsdelt arbeidsmarked. Det trengs tiltak på tvers av sektorer i arbeidslivet hvis vi skal sikre likelønn mellom kvinner og menn. Dette er også et politisk ansvar.

Det foregår en diskusjon om frontfagsmodellen. Modellen strekker ikke til for å bekjempe verdsettingsdiskriminering på tvers av sektorer, for å heve lønnsnivået der det åpenbart er for lavt eller for å ta igjen dokumentert etterslep i lønnsutviklingen for store grupper som f.eks. for lærere. Frontfagsmodellen kan også gjøre det vanskelig å rekruttere og beholde arbeidstakere med høyere utdanning. Unio mener at frontfagsmodellen må praktiseres mer fleksibelt og at det er rom for dette samtidig som frontfagsmodellens gode effekter for norsk økonomi kan videreføres. Modellens handlingsrom må utnyttes.

I årets mellomoppgjør er det flere forhold som tilsier at Unios grupper skal komme godt ut. Offentlig sektor var nærmest alene om å holde seg innenfor frontfagsramma i kriseåret 2020. Flere av utdanningsgruppene har lav lønn og store etterslep. Lønn må brukes for å løse rekrutteringsproblemer og bekjempe verdsettingsdiskriminering. Det er derfor nødvendig at mellomoppgjøret 2021 sikrer kjøpekraftforbedring og at resultatet i offentlig sektor blir høyere enn frontfagsramma.

[...]

Unios overordnede føringer

- Unio krever at utdanning, kompetanse, ansvar og risiko skal verdsettes bedre lønnsmessig.

- Unio krever at årets mellomoppgjør gir klar reallønnsvekst for de med høyere utdanning.
- Det legges til grunn at kravene tilpasses de enkelte tariffområders situasjon.
- Der avtalesystemet tilsier det, kan generelle prosentvise tillegg prioriteres.
- Unio krever at det gis fullt skattefradrag for fagforeningskontingent.»

Hovedstyret i Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS) vedtok i februar 2020 et inntektspolitisk dokument som gjelder for perioden 2020–2022. YS' inntektspolitiske dokument 2021 vedtatt 2. mars 2021 supplerer hoveddokumentet forut for oppgjøret i 2021. Det heter bl.a.:

«YS vil sikre medlemmenes kjøpekraft i 2021.

Det forutsettes at samlet lønnsvekst for arbeidere og funksjonærer i konkurranseutsatte næringer er retningsgivende for lønnsutviklingen for hele arbeidslivet. Samtidig kan ikke frontfagsmodellen være til hinder for at det kan gjøres tilpasninger i lønnsstruktur og endringer i relative lønninger. Frontfagsmodellen må være fleksibel nok til at enkeltgrupper med berettigede krav kan få høyere rammer enn frontfaget. Forhandlingene i den enkelte virksomhet skal hensynta forhold som økonomi, produktivitet, konkurranseevne, framtidutsikter og lokale skjevheter.

[...]

Aktiviteten i norsk økonomi forventes å ta seg opp igjen i løpet av det kommende året, etter at vi i 2020 har lagt bak oss det største økonomiske tilbakeslaget siden krigen.

Koronakrisen har rammet hardt, og ført til lavere aktivitet og økt arbeidsledighet over hele landet, og i et bredt spekter av næringer. Hardest har det likevel gått ut over næringer hvor smitteverntiltakene har rammet direkte: reiseliv, luftfart, kultur, servering og overnatting.

Ved inngangen til 2021 står vi i en situasjon med et lavere aktivitetsnivå, og en høyere arbeidsledighet enn normalen. En ekspansiv finanspolitikk og omfattende støttetiltak til husholdninger og bedrifter har bidratt til å begrense ringvirkningene av krisen. Vi kan derfor forvente en god vekst i norsk økonomi i året vi har foran oss, når vaksineringen blir utbredt og smitteverntiltakene kan lempes på. Verdiskaping og sysselsetting vil likevel ligge lavere enn i et normalår, siden nedgangen gjennom 2020 har vært så kraftig.

SSB anslår en vekst i fastlands-BNP på 3,7 prosent fra 2020 til 2021, og at arbeidsledig-

heten som rapportert gjennom AKU-undersøkelsen vil falle fra 5,2 prosent mot slutten av 2020, til 4,5 prosent i 2021, og videre til et tilnærmet historisk gjennomsnitt på 3,9 prosent i 2022. I tråd med Teknisk beregningsutvalgs (TBU) anslag forventer vi en vekst i konsumprisindeksen på 2,6 prosent fra 2020 til 2021.

Den kostnadmessige konkurranseevnen til norsk industri ble bedret i 2020. Timelønnskostnadene i industrien hos våre handelspartnerne hadde 2,3 prosentpoeng høyere vekst enn timelønnskostnadene i norsk industri i 2020. Sammen med en markant svekkelse av den norske kronen har dette bidratt til at relative timelønnskostnader mellom norsk industri og industrien hos handelspartnerne målt i felles valuta anslås å ha falt med 9,6 prosent i fjor.

Koronakrisen har rammet skjevt. Grupper som i utgangspunktet hadde relativt lav lønn er hardest rammet av permitteringer og oppsigelser. Samtidig har lave renter bidratt til at det økonomiske handlingsrommet øker for personer som har beholdt jobben.

Selv om samlet lønnsulikhet har holdt seg relativt stabil de senere årene ser vi en høyere lønnsvekst blant toppledere i privat sektor sammenlignet med gjennomsnittet av heltidsansatte fra 2019 til 2020. Siden 2015 har lønnsforskjellene mellom kvinner og menn minket men over de to siste årene ser vi ikke en slik konvergens mellom kjønnene.»

Akademikerne la følgende prinsipper til grunn for inntektsoppgjørene 2021:

«Treparts-samarbeidet er avgjørende for utviklingen av velferdssamfunnet og sikring av best mulige rammevilkår for ansatte og næringsdrivende. Treparts- og topartssamarbeidet har, ikke minst, vist seg både viktig og konstruktivt under den pågående pandemien. Gjennom pandemien har samarbeid og dialog på sentralt og lokalt nivå hatt en svært viktig funksjon. Vi har sammen bidratt til løsninger og tilpasninger blant annet ved lov og ved tariffavtaler.

De beste beslutningene skjer når alle parter involveres og beslutningsgrunnlaget opplyses bredt. Dette gjelder både på sentralt nivå og lokalt ned til den enkelte virksomhet. Det er essensielt at arbeidsgiver, sammen med de ansatte via tillitsvalgte, finner løsninger som fremmer gode arbeidsvilkår, økt produktivitet og ikke minst trygge rammer for nødvendige omstillingsprosesser.

I offentlig sektor ser vi dessverre en utvikling i retning av økt sentral styring og økt bruk av arbeidsgivers styringsrett. Dette er en utvikling Akademikerne er bekymret for. En slik utvikling vil påvirke og svekke treparts- og topartssamarbeidet, og vil underminere betydningen av å organisere seg.

En utvikling i mer sentralisert retning ser vi blant annet ved praktiseringen av frontfaget i offentlig sektor, hvor mange arbeidsgivere forholdet seg til frontfagets resultat som en fasit for lønnsoppgjørene.

Tariffoppgjøret i 2020 står i en særstilling, gitt landets økonomiske situasjon som følge av pandemien, men holdningen til frontfagets resultat er i tråd med en utvikling vi har sett over tid og i alle våre tariffområder.

I Akademikernes idégrunnlag står det blant annet at Akademikerne vil jobbe for at prinsippet om frie forhandlinger følges. Lønnspolitikken forutsetter at lønn skal kunne brukes som personalpolitisk virkemiddel, og legger vekt på lokal handlefrihet. Lønnsforhandlingene er et viktig verktøy for å sikre høy og riktig kompetanse, og dermed gode offentlige tjenester for hele befolkningen.

Dersom frontfagets resultat følges som en fasit og/eller føring, vil det si at de frie forhandlingene som skal og bør skje i det enkelte tariffområdet svekkes betraktelig. Det forhindrer de ulike tariffområdene å kunne vurdere egne behov og utfordringer og nødvendige tiltak for å løse disse på det lønsmessige området. Det er derfor viktig å understreke at praktiseringen av frontfaget skal være en norm over tid og ikke fasit. Innretningen av oppgjørene er opp til det enkelte tariffområde.»

Hovedstyret i KS ga administrasjonen fullmakt til å forhandle mellomoppgjøret 2021 etter følgende hovedlinjer:

«Frontfagsmodellen ligg til grunn for lønsdanninga i Noreg. Dei økonomiske utsiktene tilseier at partane i alle tariffområda gjennomfører sine oppgjer i samsvar med denne.

Administrasjonen blir gitt fullmakt til å forhandle ved mellomoppgjøret i 2021 etter følgende hovudlinjer:

1. Mellomoppgjøret i 2021 skal gjennomførast innan ei økonomisk ramme som gir ein lønsvekst på linje med samanliknbare tariffområde.
2. Oppgjøret må ha omsyn til heilskapen og til dei rekrutteringsutfordringar sektoren står

overfor. Å disponere den økonomiske ramma delt mellom generelle lønstillegg og å sette av lønsmidler til lokale forhandlinger vil ta omsyn til dette.

Hovudlinjene i hovudstyret sitt vedtak for mellomoppgjøret kan offentleggjerast.»

Sentralstyret i Virke vedtok på sitt møte 23. februar 2021 følgende forhandlingsfullmakt:

«Virke vil gjennomføre forhandlingene i tråd med frontfagets ramme, men forutsetter profil tilpasset de ulike bransjenes forutsetninger og de strukturer for lønnsdannelse som fins i de ulike områdene gitt den ekstraordinære situasjonen mange virksomheter nå befinner seg i.»

2 Oppgjørene i privat sektor

2.1 LO-NHO-området

Som alltid i et mellomoppgjør ble forhandlingene i LO-NHO-området i 2021 ført mellom LO og NHO sentralt, med basis i reguleringsbestemmelsen for 2. avtaleår. Forhandlingene startet med utsatt kravoverlevering 24. mars. Den 25. mars ble det brudd og oppgjøret gikk til mekling. Den 11. april la Riksmekleren fram et forslag som partenes representanter aksepterte. Det ble gitt et generelt lønstillegg til alle på kr 2,25 per time fra 1. april 2021 og ytterligere kr 1,00 per time til arbeidstakere på overenskomster med gjennomsnittslønn under 90 prosent av industriarbeiderlønn i 2020 (kr 455 970).

Lokale forhandlinger skal ifølge protokollen føres på basis av de enkelte overenskomster og slik at tillegg skal gis på grunnlag av den enkelte bedrifts økonomiske virkelighet, dvs. bedriftens økonomi, produktivitet, framtidsutsikter og konkurransevne. De skal være reelle. Partene forutsetter videre at den samlede lønnsveksten som avtales sentralt og lokalt skal være normgivende både for ledere og andre grupper av arbeidstakere i bedriftene, og for hele arbeidsmarkedet for øvrig.

På bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, ble årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området anslått til 2,7 prosent i 2021, se boks 1.1 under for disse betraktningene.

De påfølgende forhandlings- og meklingsresultatene fulgte i stor grad hovedmønsteret fra frontfaget.

2.2 Oppgjørene i privat sektor utenom LO-NHO-området

I oppgjøret mellom *YS og NHO* ble det brudd og oppgjøret gikk til mekling. Den 11. april la Riksmekleren fram et forslag som ble anbefalt av begge parter. Forslaget ble senere vedtatt. Det ble gitt de samme lønnsstillingene som i oppgjøret mellom LO og NHO.

Den 14. april ble det forhandlingsløsninger mellom LO og Virke og mellom YS og Virke i mellomoppgjørene. Forhandlingsløsningene er senere vedtatt av partene. På Landsoverenskomsten og Kontoroverenskomsten mellom HK og Virke ble det gitt et generelt tillegg på kr 0,50 per time. Minstelønnsatsene ble økt med henholdsvis 2 kr (trinn 1–3), 3 kr (trinn 4) og 5 kr (trinn 5) per time fra 1. april 2021. Garantiordningen på Landsoverenskomsten og Kontoroverenskomsten mellom HK og Virke resulterte i at minstelønnsatsen trinn 6 fikk et tillegg fra 1. februar 2021 på kr 3,10 per time. På Avtale for reiselivsbransjen ble det gitt et generelt tillegg på kr 0,50, og minstelønnsatsene på trinn 1–3 ble hevet med kr 2,00 per time. For de fleste andre overenskomster ble det gitt et generelt tillegg på kr 2,25 per time per 1. april 2021. I tillegg ble det på enkelte overenskomster gitt ytterligere kr 1,00 per time (lavlønnstillegg).

I 2021 ble mellomoppgjøret på HUK-området gjennomført i tre deler. Det ble enighet mellom Virke og arbeidstakerorganisasjonene på alle tre delene, del 1 den 21. juni, del 2 den 15. september og del 3 den 14. oktober. Forhandlingsresultatet ble senere godkjent av partene.

Opgjøret omfattet forhandlinger om sju tariffavtaler innen helse, undervisning og kultur med over 30 arbeidstakerorganisasjoner. Forhandlingsresultatet på de ulike overenskomstene fulgte resultatene i de korresponderende områdene. Den 5. mai ble det forhandlingsløsninger i mellomoppgjøret for 2021 mellom Finansforbundet og Finans Norge og mellom LO og Finans Norge for *finanstjenester*. Forhandlingsløsningene er senere vedtatt av partene. Det ble gitt et generelt tillegg på 1,7 prosent på lønnsregulativet, men minst 7 700 kr per år, med virkning fra 1. mai 2021.

Boks 1.1 Frontfagsrammen, mellomoppgjøret 2021

NHO hadde, i forståelse med LO, følgende vurdering av årets ramme.
11. april 2021

Bakgrunn

Frontfagsmodellen er bærebjelken i den norske lønnsdannelsen. I henhold til enigheten i Holden 3-utvalget (2013) bør lønnsveksten i industrien for arbeidere og funksjonærer samlet være normgivende for resten av økonomien. Siden utfallet av de lokale forhandlingene er ukjent, bør NHO, i forståelse med LO, angi en troverdig ramme for den samlede årslønnsveksten i industrien.

Ved tidspunktet for en forhandlingsløsning er overheng og tariff tillegg kjente størrelser, mens årets lønnsglidning er ukjent. Lønnsglidningen favner foruten bidrag fra lokale forhandlinger, også blant annet endringer i uttelling fra garantiordninger, akkord og uregelmessige tillegg og sammensetningseffekter.

Siden enigheten i Holden 3-utvalget dvs. perioden 2014–20, har gjennomsnittlig årslønnsvekst i industrien i NHO-området samsvart med rammeanslaget. I samme tidsrom har glidningen for industriarbeidere variert fra 0,6 til 1,3 prosent per år, og i gjennomsnitt vært på 1,0 prosent.

Den økonomiske situasjonen og utsiktene

For ett år siden iverksatte regjeringen de «mest inngripende tiltakene i fredstid», og stengte ned store deler av økonomien for å hindre spredning av koronaviruset. Nedstengningen markerte starten på det dypeste tilbakeslaget i norsk økonomi i nyere tid. Etter hvert ble det lempet på smitteverntiltakene, og fra mai av tok aktiviteten seg opp igjen. Etter fortsatt gjeninnhenting i tredje kvartal, ga nye smitteverntiltak i november mer beskjedne utslag i den økonomiske utviklingen. Gjennomsnittlig falt aktiviteten i BNP Fastlands-Norge med 2,5 prosent i 2020. I januar i år lå Fastlands-BNP fortsatt 1,5 prosent under førkrisenivået i februar.

Norge er nå inne i sin tredje smittebølge, med ny, landsomfattende nedstengning. Samtidig er vaksineringsen i gang. FHIs siste scenario innebærer at hele den voksne befolkningen vil ha blitt tilbudt første vaksinedose innen utgangen av juli. I så fall vil smitteverntiltakene kunne trappes ned mot sommeren, og bidra til et oppsving i

etterspørselen i annet halvår. SSB anslår nå en oppgang på 3,3 prosent i år.

Utviklingen i arbeidsmarkedet avspeiler utviklingen beskrevet over. I fjor falt sysselsettingen målt i personer med 1,3 prosent, i år anslår SSB en vekst på 0,9 prosent. Arbeidsledigheten passerte toppen rundt påsketider i fjor, falt mye frem til sommeren, men har siden ligget nokså flatt. Ved utgangen av mars var 7,5 prosent av arbeidsstyrken helt eller delvis ledige eller på tiltak. Vel 119 000 var registrert som helt arbeidsledige, og 48 prosent av disse har vært uten arbeid i mer enn et halvt år ifølge NAV.

Nedgangen i fjor traff skjevt. Aktivitetsnedgangen var sterkest for næringer som drev personrettet tjenesteyting, og det har vært lokale variasjoner. I mange av de hardest rammede næringene ligger aktiviteten fortsatt langt under førkrisenivået. Dette reflekteres også i store forskjeller i lønnsomheten mellom næringene, målt med driftsresultatet. Ifølge månedlige nasjonalregnskapstall var verdiskapingen i industri og bergverk i januar tilbake på førkrisenivået, mens tjenestenæringene samlet sett fortsatt lå 5 prosent under. Her inngår reiseliv (46 prosent under) og transport utenom sjøfart (24 prosent under).

Deler av industrien ble også påvirket av lavere aktivitet i petroleumsnæringen i fjor, som følge av oljeprisfall og lavere oljeinvesteringer. Verftsindustrien ble særlig rammet, og veksten i andre halvår har ikke vært tilstrekkelig sterk til å løfte aktiviteten til prekoron nivå. Bruttoproduktet i verftsindustrien lå i fjerde kvartal fortsatt vel 11 prosent lavere enn i fjerde kvartal 2019.

Også utenlands ble tilbakeslaget det dypeste i nyere tid. Men også her har aktiviteten snudd. Etter et fall på 4,7 prosent i industrilandenes BNP i fjor, anslår IMF nå en oppgang på 5,1 prosent i år. Verdenshandelen med varer og tjenester anslås å øke med 8,4 prosent i år, etter et fall på 8,5 prosent i fjor. Dette vil også gavne norsk eksport av tradisjonelle varer, som SSB anslår vil øke med 4,8 prosent i år.

Usikkerheten er svært høy. Usikkerheten er dels knyttet til smitte- og vaksineutviklingen og tilhørende smitteverntiltak, og dels til hvor raskt og sterkt etterspørselen tar seg opp når pandemien slås tilbake. Grenserestriksjoner og den søknadsbaserte innreiseordningen gir også usikkerhet om den videre tilgangen på arbeidskraft fra utlandet.

Boks 1.1 (forts.)

Nærmere om situasjon og utsikter for industrien

Siden 2013 har den kostnadsmessige konkurransevnen, målt som timelønnskostnader i norsk industri relativt til handelspartnernes, bedret seg. I 2020 var bedringen på 9,6 prosent. Både lavere timelønnskostnadsvekst og en markert svekkelse av kronkursen bidro til dette. Frem til 9. april i år har imidlertid kronen styrket seg med 4,3 prosent mot årsgjennomsnittet 2020. Lønnsveksten hos våre handelspartnere er for 2021 anslått til 2,2 prosent.

Konkurransevnen avhenger også av blant annet av prisutviklingen på innsatsfaktorer og ferdigprodukter, samt produktivitetsutviklingen. Produktiviteten i industrien, målt ved bruttoprodukt per timeverk, falt med 0,3 prosent i 2020 ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall. Prisene på industriens bruttoprodukt steg med 3,8 prosent. SSB anslår bedring i bytteforholdet for tradisjonelle varer i 2021.

Industriens driftsresultat økte fra 27 milliarder kroner i 2019 til 33 milliarder i 2020. Resultatet ble bedret i de fleste industriområder, herunder næringsmiddelindustri, trelast og trevarer, raffinering, kjemisk og farmasøytisk industri. Unntaket var verksteds- og skipsbyggingsindustri, der resultatet ble halvert. Lønnskostnadene er beregnet til 82,3 prosent av faktorinntekten i industrien i fjor, omtrent som det historiske gjennomsnittet ifølge SSBs nasjonalregnskapstall.

SSBs konjunkturbarometer for fjerde kvartal meldte om litt bedre stemning i industrien. Produsenter av investeringsvarer melder imidlertid om nedgang i ordretilgangen både fra hjemme- og eksportmarkedet.

Mindre bruk av uregelmessige tillegg i 2020 enn i 2019 trakk årslønnsveksten for industriarbeidere i NHO-området ned med 0,4 prosentpoeng. I fjor trakk samtidig en lavere andel arbeidere med kortere ansiennitet opp 0,2 prosentenheter.

Ramme

På bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, anslås årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området til 2,7 prosent i 2021. Av dette bidrar overhenget med 1,0 prosentpoeng for industriarbeidere og 1,5 prosentpoeng for industrifunksjonærer. For industriarbeidere i NHO-området er bidraget fra tariff tilleggene beregnet til 0,7 prosentpoeng. Resterende bidrag til årslønnsveksten i industrien som helhet er anslått glidning. Denne favner foruten bidrag fra lokale forhandlinger, også blant annet endringer i uttelling fra garantiordninger, akkord og uregelmessige tillegg og sammensetningseffekter.

Anslått bidrag fra glidningen, herunder fra lokale lønnsforhandlinger, uttrykker et gjennomsnitt, og er ikke bestemmende for forhandlinger i enkelt bedrifter eller områder, der resultatet, og dermed glidningen, kan bli høyere eller lavere. Lokale lønnsforhandlinger skal baseres på de fire kriterier, bedriftens økonomi, produktivitet, framtidutsikter og konkurransevne.

Det er viktig at andre forhandlingsområder tilpasser seg den rammen som det er enighet om i frontfaget.

3 Oppgjørene i offentlig sektor

I det *statlige tariffområdet* startet forhandlingene i mellomoppgjøret 2021 den 26. april. Staten v/ Kommunal- og moderniseringsdepartementet forhandlet med henholdsvis LO Stat, YS Stat og Unio og med Akademikerne. Den 29. april brøt LO Stat, YS Stat og Unio forhandlingene og den 30. april brøt også Akademikerne. Dermed gikk oppgjørene til mekling. Den 27. mai la Riksmekler fram forslag til løsninger på de to avtalene, som partene aksepterte.

For avtalen mellom Staten og LO Stat, YS Stat og Unio har forslaget fra Riksmekler følgende økonomiske hovedpunkter:

- Et generelt tillegg på 0,9 prosent og 1 500 kr på alle trinn på hovedlønnsstabellen med virkning fra 1. mai 2021.
- Et tillegg på 4000 kr på ltr. 19–50. Tillegget trappes ned med 200 kr per trinn fra ltr. 51 til ltr. 69.
- Med virkning fra 1. juli 2021 avsettes det 1,8 prosent av lønnsmassen til lokale forhandlinger.

For avtalen mellom Staten og Akademikerne innebærer forslaget fra Riksmekler at det avsettes 3,35 prosent av lønsmassen til lokale forhandlinger, med virkning fra 1. mai 2021.

I *kommunesektoren* begynte forhandlingene mellom KS og LO Kommune, Unio, YS Kommune og Akademikerne 21. april 2021. Den 30. april ble det brudd i forhandlingene og oppgjøret gikk til mekling. Den 27. mai kom KS og LO kommune, YS kommune og Akademikerne fram til en løsning i samsvar med meklerens forslag. Forslaget fra mekler har følgende hovedpunkter:

- For stillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse gis lønnstillegg med virkning fra 1. mai 2021 på mellom 10 000 kr og 22 000 kr per år, som vist i tabell 1.1.
- Ledere i HTA kapittel 4 får et generelt tillegg på 2,9 prosent fra 1. mai 2021.
- Det ble avsatt 1,0 prosent av lønsmassen til lokale lønnsforhandlinger i HTA kapittel 4 per 1. oktober 2021.

Unio avsto forslaget og gikk til streik, se avsnitt 1.5. Streiken ble stoppet med tvungen lønnsnemnd 4. juni 2021. Senere avsto også Norsk Lektorlag forslaget og gikk i streik fra 8. juni 2021. Streiken ble avsluttet 11. juni 2021 etter frivillig mekling. For medlemmer av Unio ble virknings-tidspunkt fastsatt til 4. juni 2021, og for medlemmer av Norsk Lektorlag til 11. juni 2021.

I mellomoppgjøret i *Oslo kommune* mellom Oslo kommune og Kommuneansattes Hovedsammenslutning - Oslo (KAH), Akademikerne, Unio og YS kommune (YS-K) ble det brudd i forhandlingene 30. april. Den 27. mai kom Oslo kommune til enighet med KAH, Akademikerne og YS-K om et anbefalt forslag etter mekling. Det gis et prosentvis tillegg på lønnstabellen på 3,45 prosent, minimum kr 16 500 med virkning fra 1. mai 2021. Unio brøt meklingen og iverksatte streik fra 28. mai 2021, se avsnitt 1.5. Streiken ble stoppet med tvungen lønnsnemnd 7. juni 2021.

Tabell 1.1 Garantilønn² og lønnstillegg etter ansiennitet i KS-området. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (16 år)

Stillingsgrupper	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 16 år		
	Garantilønn inkl. tillegg 1. mai 2021	Tillegg 1. mai 2021	Andel kvinner, prosent ¹	Garantilønn inkl. tillegg 1. mai 2021	Tillegg 1. mai 2021	Andel kvinner, prosent ¹
Stillinger uten særskilt krav om utdanning	312 900	10 000	70	419 400	12 900	76
Fagarbeiderstillinger/ tilsvarende fagarbeiderstillinger	363 700	11 500	67	446 000	14 600	81
Stillinger med krav om fagbrev og 1-årig fagskoleutdanning	386 000	11 800	76	467 100	15 700	85
Lærer og stillinger med krav om 3-årig U/H-utdanning	423 500	12 100	82	523 100	16 700	87
Adjunkt og stillinger med krav om 4-årig U/H-utdanning	464 100	12 500	72	549 100	17 500	80
Adjunkt med tilleggsutdanning og stillinger med krav om 5-årig U/H-utdanning	504 700	13 300	67	597 400	18 800	71
Lektor og stillinger med krav om mastergrad	532 800	16 400	68	646 100	21 000	77
Lektor med tilleggsutdanning	550 100	16 500	65	674 900	22 000	66

¹ Per 1. desember 2020.

² Nye satser for garantilønn for medlemmer av Unios foreninger gjelder fra 4. juni 2021. For medlemmer av Norsk Lektorlag gjelder nye satser for garantilønn fra 11. juni 2021.

Note: Ledere, fagledere og arbeidsledere i stillingskodene 7003, 7004, 7451, 7453, 7458, 7459, 7951 og 7654 i hovedtariffavtalen kapittel 4 gis et lønnstillegg på 2,9 prosent av den enkeltes grunnlønn pr. 30.04.2021. Virkningsdato er 1.5.2021.

Kilde: KS

4 Oppgjørene i Spekter-området

Forhandlingsordningen er hjemlet i fem hovedavtaler som er inngått mellom Spekter og hhv. hovedorganisasjonene LO, YS, Unio, Akademikerne og mellom Spekter og Sammenslutningen av akademikerorganisasjoner i Spekter, SAN.

I tråd med forhandlingsmodellen i Spekter forhandles det først på nasjonalt nivå (A-nivå) om overenskomstens generelle del mellom Spekter og den enkelte hovedorganisasjon. Denne delen er felles for alle virksomheter innenfor et overenskomstområde og forplikter arbeidsgiver og den aktuelle hovedorganisasjonens medlemmer. Deretter forhandles overenskomstens spesielle del (B-delen) mellom den enkelte virksomhet på den ene siden og på den andre siden hovedorganisasjonenes forbund eller forhandlingsgrupper. Det kan avtales avvikende ordninger.

Spekter-området ekskl. helseforetakene

I forhandlingene på A-nivå mellom Spekter og LO Stat og YS Spekter ble det avtalt et generelt tillegg på kr 4 388 per år. Det ble gitt ytterligere et tillegg på kr 1 950 per år til arbeidstakere (unntatt lærlinger og unge arbeidstakere) med en årslønn på kr 455 967 eller lavere. Tilleggene har virkning fra 1. april 2021. Det ble ført forhandlinger i de enkelte virksomheter (B-nivå) om eventuelle ytterligere lønnstillegg. I disse forhandlingene ble det gitt noe varierende tillegg. For medlemmer i Unio og SAN forhandles alle lønnstillegg lokalt i virksomhetene. For noen bedrifter gjenstår fortsatt forhandlinger på B-dels nivå (lokale forhandlinger).

Helseforetakene

I de sentrale forbundsvise forhandlingene (A2) mellom Spekter og Norsk Sykepleierforbund konstaterte partene 6. mai at man ikke kom til enighet. Uenigheten gjaldt i tillegg til helseforetakene også Lovisenberg Diakonale Sykehus AS og Martina Hansens Hospital AS. Unio valgte etter dette å bryte forhandlingene. Det ble derfor ikke gjennomført A2 forhandlinger mellom Spekter og Norsk Fysioterapeutforbund, Norsk Ergoterapeutforbund og Utdanningsforbundet. Det ble heller ikke gjennomført forhandlinger på B-dels nivå med noen forbund. Spekter og Unio kom ikke til enighet etter mekling og Unio iverksatte streik fra 4. juni. Den 16. juni ble Spekter og Unio enige om frivillig nemndsbehandling, og streiken ble avsluttet. I nemndas kjennelse framgår det at det for Norsk Sykepleierforbund, Norsk Fysioterapeutforbund, Norsk Ergoterapeutforbund og Utdanningsforbundet ble gitt sentrale tillegg på 2,0 prosent og ytterligere et tillegg på 0,5 prosent (samlet 2,5 prosent) for arbeidstakere med mer enn 16 års ansiennitet for grunnstillingene og mer enn 10 års ansiennitet for spesialstillingene. Ledere ble gitt et tillegg på 2,5 prosent. Minstelønnen ble endret slik det framgår av tabell 1.3. Tilleggene ble gitt fra ulike tidspunkt (1. juli, 1. juni og 1. august). I.h.t. kjennelsen ble det også gjennomført lokale forhandlinger på B-dels nivå under fredsplikt.

Spekter og forbundene i LO og YS kom til enighet i de sentrale forbundsvise forhandlingene (A2) 25. juni. Det ble gitt et generelt tillegg til alle ansatte i stillingsgruppe 1–3 på kr 10 000 – kr 13 000 per år med virkning fra 1. juli 2021. Arbeidstakere i stillingsgruppe 4 og 5 ble gitt et generelt tillegg på

Tabell 1.2 Minstelønnsatser for stillingsgrupper i Spekter-området for LO- og YS-forbundene. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (10 år/16 år)

	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 10 år/16 år		
	1. oktober 2020	1. juli/aug. 2021	Endring	1. oktober 2020	1. juli/aug. 2021	Endring
Stillinger hvor det ikke kreves særskilt utdanning*	328 000	338 000	10 000	416 000	427 000	11 000
Fagarbeiderstillinger/3 års videregående utdanning m.m.	366 000	377 000	11 000	438 000	451 000	13 000
Stillinger med krav om høyskoleutdanning	414 000	423 000	9 000	505 000	517 000	12 000
Stillinger med krav om høyskoleutdanning med spesialutdanning	460 000	470 000	10 000	548 000	570 000	22 000

* maksimal ansiennitet for stillinger hvor det ikke kreves særskilt utdanning er 16 år

Kilde: Spekter

Tabell 1.3 Minstelønnsatser for stillingsgrupper i Spekter-området for medlemmer i UNIO-forbundene med A2-forhandlinger. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (10 år)

	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 10 år		
	1. oktober 2020	1. jun./jul./aug. 2021	Endring	1. oktober 2020	1. jun./jul./aug. 2021	Endring
Grunnstillinger	414 000	423 000	9 000	505 000	517 000	12 000
Stillinger med spesialkompetanse	460 000	470 000	10 000	548 000	570 000	22 000

Kilde: Spekter

2,0 prosent. Arbeidstakere i stillingsgruppe 4 og 5 med mer enn 16 års ansiennitet fikk ytterligere et generelt tillegg på 0,5 prosent (samlet 2,5 prosent). Tillegg for stillingsgruppe 4 og 5 ble gitt fra 1. august. Arbeidstakere som ikke er innplassert i stillingsgruppe ble gitt et generelt tillegg på 2,5 prosent med virkning fra 1. august. Minstelønnsatsene ble hevet slik det framgår av tabell 1.2. Videre ble det avtalt endringer i ubekvemstillegg og gjennomført lokale forhandlinger på B-nivå.

Spekter og Den norske legeförening ble 28. mai enige i de sentrale forbundsvise forhandlingene (A2) for helseforetakene samt Lovisenberg Diakonale Sykehus AS og Martina Hansens Hospital AS. Det ble gitt tillegg på kr 20 000 til legespesialist, kr 16 000 til leger i spesialisering med over fire år gjennomført spesialisering, kr 7 500 for 2–4 år gjennomført spesialisering og kr 7 000 for 1–2 år gjennomført spesialisering. LiS 1 (tidligere turnuslege) ble gitt et tillegg på kr 5 000. Alle tillegg ble gitt med virkning fra 1. januar 2021. Det ble videre avtalt at det skal gjennomføres lokale forhandlinger på B-dels nivå for de legegupper som ikke er gitt sentralt tillegg. Ved hovedoppgjøret i 2020 var det enighet om å utsette de lokale B-delsforhandlingene til mellomoppgjøret i 2021, dvs. at det ble gjennomført full revisjon av B-delene i 2021.

5 Konflikter i 2021

I meklingen for KS-området av slo Unio meklers forslag til en løsning for mellomoppgjøret 2021 og gikk i streik. Unio tok ut 7 390 medlemmer i streik fra 27. mai og ytterligere 13 370 medlemmer fra 2. juni. Streiken ble stoppet med tvungen lønnsnemnd 4. juni. Norsk Lektorlag av slo også meklerens forslag og tok ut 44 medlemmer i streik fra 8. juni. Streiken ble avsluttet etter frivillig mekling 11. juni, og Norsk Lektorlag sluttet seg til meklerens forslag.

Den 27. mai brøt Unio meklingen med Oslo kommune om mellomoppgjøret 2021. Unio tok ut 647 medlemmer i streik fra 28. mai og ytterligere 1 272 medlemmer fra 2. juni. Den 7. juni foreslo regjeringen tvungen lønnsnemnd og streiken ble avsluttet.

Etter brudd i meklingen mellom Spekter og Unio for helseforetakene og de to private sykehusene Lovisenberg Diakonale Sykehus AS og Martina Hansens Hospital AS iverksatte Unio streik fra 4. juni for 313 medlemmer. Streiken ble trappet opp fra 10. juni med ytterligere 294 medlemmer og fra 15. juni med ytterligere 14 medlemmer. Den 16. juni ble Spekter og Unio enige om frivillig nemndsbehandling, og streiken ble avsluttet.

Etter at det ble konstatert brudd i mekling mellom Spekter og LO Stat vedrørende det utsatte hovedoppgjøret 2020 for Røde Kors Haugland Rehabiliteringssenter AS iverksatte Fagforbundet streik for 7 medlemmer fra 19. mai 2021. Den 17. juni kom LO Stat og Spekter til enighet og streiken ble avsluttet.

Etter brudd i forhandlingene mellom Spekter og LO Stat i overenskomst område 9 Øvrige virksomheter ble det 17. juni iverksatt streik i Global Connect AS for 15 medlemmer i EL og IT forbundet og Norsk Jernbaneforbund. Det ble oppnådd enighet mellom Spekter og LO Stat 17. august og streiken ble avsluttet.

Etter brudd i forhandlingene mellom Spekter og LO Stat ved Fagforbundet, NTL og Creo i overenskomstområde 1 Kultur, ble det iverksatt streik for 221 medlemmer ved teatre og orkestre fra 3. september. Etter flere opptrappinger var totalt 891 medlemmer i Fagforbundet, NTL og Creo i streik. Den 25. oktober ble streiken avsluttet etter at riksmekler la fram forslag som partene aksepterte.

Både for sistnevnte område og for Røde Kors Haugland Rehabiliteringssenter AS, var konflikten knyttet til pensjonsordninger.

Vedlegg 2

Definisjoner av en del lønnsbegreper m.m.

I dette vedlegget defineres en del sentrale begreper som bl.a. brukes i kapitlene om lønnsutviklingen. Beregning av årslønn og årslønnsvekst før og ved overgang til nytt datagrunnlag fra 2015 er beskrevet i tidligere rapporter, senest NOU 2017: 10 *Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2017*. Her beskrives bare datasituasjonen som gjelder fra og med 2015.

Lønnsstatistikken fra Statistisk sentralbyrå

Lønnsstatistikken fra Statistisk sentralbyrå (SSB) bygger på opplysninger fra a-meldinger gjennom a-ordningen. A-ordningen omfatter alle arbeidsgivere og er en samordnet rapportering av opplysninger om lønn, arbeidsforhold og skatt til Skatteetaten, NAV og SSB regulert av a-opplysningsloven. Data blir innhentet elektronisk fra Skatteetaten.

Alle arbeidsgivere som har betalt ut lønn, kontantytelser eller naturalytelser må levere a-melding. Datamaterialet omfatter dermed alle ansatte i alle foretak med rapporteringsplikt til de nevnte forvaltningsorganene.¹ A-meldingen rapporteres månedlig. Utbetalinger rapporteres for den måneden de er utbetalt, men ikke nødvendigvis opp-tjent.

Lønnsstatistikken til SSB omfatter primært månedslønn, men det blir også laget årslønnsberegninger. SSB produserer også lønnsstatistikk på oppdrag for tariffomål.

Lønnsbegrepet gjennomsnittlig månedslønn i lønnsstatistikken omfatter avtalt lønn², bonus³ og uregelmessige tillegg⁴. Månedslønn omfatter ikke overtidsgodtgjørelse og naturalytelser, men det

gis statistikk over overtidsgodtgjørelse som en del av lønnsstatistikken.

SSB publiserer en kvartalsvis statistikk, Antall arbeidsforhold og lønn, med tall for midtmåned i hvert kvartal, og en årlig lønnsstatistikk med mer detaljerte tall per november. Til og med 2019 var tellingstidspunktet for den årlige statistikken september. Et hovedformål med kvartalsvis lønnsstatistikk er måling av lønnsendring gjennom året til bruk i konjunkturovervåkingen. I begge statistikkene er avtalt lønn det som er utbetalt i tellingsmåneden. De andre lønnskomponentene er gjennomsnitt fra 1. januar til tellingsmåneden i den årlige statistikken, mens de i kvartalsstatistikken beregnes for tellingsmåneden.

Eventuelle etterbetalinger av lønn (avtalt lønn) i tellingsmåneden innarbeides i SSBs årslønnsberegning, men tas ikke med i månedslønn.

SSBs lønnsstatistikk benytter standard for næringsgruppering (SN 2007) og institusjonell sektor for å gruppere virksomhetens aktivitet. Dette er en annen inndeling enn etter forhandlingsområder, som NHO benytter. Det er for eksempel ikke fullt ut de samme bedriftene som inngår i næringen industri. Industribedrifter med ansatte som utfører tjenester knyttet til utvinning er ut fra tariffavtaletilknytning med i lønnstallene for industrien for NHO-bedrifter, men de er ikke med i industrinæringen til SSB iht. SN 2007.

Også andre forskjeller mellom SSBs statistikker og forhandlingsstatistikk forekommer. Unge arbeidstakere (under 18 år), lærlinger, ledere og ansatte over 72 år er for eksempel ikke med i flere forhandlingsstatistikker, men er inkludert i lønnsstatistikken fra SSB. Ledergrupper inngår i all lønnsstatistikk fra SSB, men er kun med i de aggregerte tallene for Virke-området i lønnsstatistikk for forhandlingsområder.

SSB publiserte i april 2020 en ny, månedlig statistikk over lønnssummer som beskriver utviklingen av grunnlag for arbeidsgiveravgift, beregnet arbeidsgiveravgift og kontantlønn. Grunnlaget for arbeidsgiveravgift er delt opp på lønn og andre arbeidsgiveravgiftspliktige godtgjørelser, tilskudd og premier til pensjonsordninger fratrukket arbeidstakeres egenandeler, og refusjoner av

¹ Selvstendig næringsdrivendes inntekt fra egen virksomhet er ikke omfattet.

² Avtalt lønn inkludert faste tillegg.

³ Bonus omfatter her også produksjonstillegg, provisjoner, gratialer mv., som ofte ikke er knyttet til bestemte arbeidsoppgaver og kan opptre ujevnt.

⁴ Uregelmessige tillegg omfatter bl.a. tillegg for ubekvem arbeidstid, utkallingstillegg, skifttillegg, smusstillegg, off-shoret tillegg og andre tillegg som følge av arbeidets art. Uregelmessige tillegg er som regel knyttet til spesielle arbeidsoppgaver eller arbeidstider.

sykepenger som medfører reduksjon av avgiftsgrunnlaget. Refusjoner av sykepenger omfatter i en normalsituasjon avgiftspliktig lønn og andre ytelser arbeidsgiver har forskuttert etter arbeidsgiverperioden for ansatte med sykefravær eller som var i foreldrepermisjon. Som en del av de midlertidige nasjonale tiltakene i 2020 ble «Refusjoner av sykepenger» utvidet til å brukes også for refusjon av lønn til permitterte (fra 13. mars 2020) og lønn til ansatte med koronarelatert fravær (fra 20. mars 2020). Ordningen med refusjon av lønn til permitterte gjaldt til og med 31. august 2020. Ordningen med refusjon for lønn til ansatte med koronarelatert fravær er fortsatt gyldig, foreløpig forlenget til 30. juni 2022.

Årslønn

Årslønn er den beregnede lønnen i et arbeidsforhold for et kalenderår, der lønnen regnes om til å tilsvare heltidsarbeid hele året og beregnes som om det er full lønn under ferie og annet fravær. Det betyr bl.a. at variasjon i sykefravær ikke påvirker beregnet årslønn eller årslønnsvekst. Årslønnen omfatter avtalt lønn, bonus og uregelmessige tillegg. Naturallønn, lønn for overtidarbeid og sluttvederlag er derimot ikke inkludert.

Ved beregning av årslønn er deltidsansatte regnet om til heltidsekvivalenter. Et årsverk for heltidsansatte består ikke av det samme antall arbeidstimer for alle lønnstakergrupper. Forskjeller kan for eksempel skyldes omfang av skiftarbeid og turnus.

I rapporten anvendes både SSBs årslønnsberegninger i lønnsstatistikken og nasjonalregnskapet, og beregninger av årslønn og årslønnsvekst for forhandlingsområdene. Innholdet i årslønnsbegrepet er i utgangspunktet det samme, men det er forskjeller i kilder, populasjon og metode. Under gis en oversikt over årslønnsberegningene.

Årslønn i lønnsstatistikken fra Statistisk sentralbyrå

Årslønnen er summen av utbetalt avtalt lønn, bonus og uregelmessige tillegg i kalenderåret. Ved beregning av årslønn inkluderes bare måneder med utbetalt lønn for det enkelte arbeidsforhold. Det betyr for eksempel at sykmeldte og permitterte bare teller med i lønnspliktperioden. Det er en forskjell fra definisjonen av årslønn over, der lønnstaker tillegges full lønn i perioder med midlertidig fravær uten lønnsutbetaling. Etterbetalinger utbetalt i tellingsåret telles med også når de er tjent opp året før, mens opptjent lønn

som utbetales året etter ikke kommer med. Se også omtalen under Lønnsstatistikk. Årslønn fra lønnsstatistikken benyttes i kapittel 2, tabell 2.1.

Årslønn i nasjonalregnskapet

Årslønn i nasjonalregnskapet beregnes ut fra definisjonen av årslønn innledningsvis. Kildegrunnlaget både i lønnsstatistikken og nasjonalregnskapet er hentet fra a-ordningen. Populasjonen i nasjonalregnskapet er alle lønnstakere i bedriftene som inngår i produksjonsavgrensningen for Norge. Nasjonalregnskapet inkluderer dermed i motsetning til lønnsstatistikken også ansatte på skip og båter i utenriks sjøfart og vernepliktige i forsvaret.

Beregningsmetodene for årslønn i nasjonalregnskapet og lønnsstatistikken kan variere noe. Blant annet vil etterbetalinger i lønnsstatistikken plasseres i den måneden de kommer til utbetaling, mens nasjonalregnskapet beregner når etterbetalingene er opptjent. Feriepengetillegg inkluderes derimot det året de kommer til utbetaling, og ferietrekk for de fastlønnede trekkes fra samme år som trekket er foretatt.

I årslønnsberegningene inngår alle arbeidsforhold med en beregnet lønn for året (heltidsekvivalent), dvs. som om personen jobbet full tid og ikke hadde fravær utenom ferie. Permitteringer inn til tre måneder behandles likt som annet midlertidig fravær og avtalt lønn inngår i beregningsgrunnlaget. Arbeidsforholdet utgår av beregningene når permittering varer mer enn tre måneder.

Årslønn i nasjonalregnskapet benyttes i kapittel 2 for å vise årslønnsvekst for hele økonomien, i kapittel 9 samt i vedlegg 6.

Årslønn i forhandlingsområdene

Beregningene av årslønn og årslønnsvekst for forhandlingsområdene bygger på lønnsstatistikk for de enkelte gruppene, og på opplysninger om lønnstillegg og reguleringstidspunkter i de enkelte år. A-ordningen utgjør grunnlaget for statistikken og årslønnsberegningene, med unntak av for KS og Spekter øvrige bedrifter, der arbeidsgiverorganisasjonene samler inn data.

Beregningene er basert på opplysninger om time- eller månedslønn eksklusive overtidstillegg. Månedslønnen består av avtalt lønn, bonus og uregelmessige tillegg. Beregningene inneholder de samme lønnskomponentene for alle grupper. Noen av lønnskomponentene som inngår kan være bransjespesifikke tillegg, slik som for eksempel skifttillegg og ulempe tillegg.

For NHO-bedrifter og finanstjenester⁵ beregnes årslønn fra måneder med utbetalt lønn, basert på opplysninger for alle måneder i året⁶, og ut fra dette beregnes lønnsglidning og overheng sammen med kunnskap om tariffmessig lønnsøkning. Datagrunnlaget består av avtalt lønn, bonus og uregelmessige tillegg samt timer per måned, og omfatter for NHO-bedrifter en rekke personopplysninger som er nødvendige for å knytte materialet mot tariffavtaler og beregne årslønn på en nøyaktig og sammenlignbar måte.

For NHO-bedrifter blir årslønnsberegningene for tariffavtaler/næringsområder vektet opp med NHOs register («statistikkregister») til større grupper som for eksempel industriarbeidere, industrifunksjonærer, industriansatte i alt, arbeidere i alt, etc. (lærlinger og unge under 18 år er ikke med i statistikken). For beregning av årslønn inngår gjennomsnittlig nivå over 12 måneder for både bonus og uregelmessige tillegg, og dermed får ikke disse virkning på lønnsoverhenget. I beregning av lønnsoverheng, er det justert for etterbetalinger der dette er kjent ved glatting av nivåene noe tilbake i tid.

Lønnsnivået for statistikkåret (t) kan ikke alltid sammenlignes direkte med lønnsnivå tall for foregående år, for å beregne årslønnsvekst. Det er lønnsutviklingen for statistikkårets populasjon i NHOs overenskomster og større grupper, som skal måles. I beregningen av årslønnsvekst tas det derfor hensyn til eventuelle endringer i populasjonene når dette påvirker lønnsnivået, for eksempel bevegelser i medlemsmassen. Hvert år etableres det dermed lønnsnivå for begge de to seneste årene som inngår i beregning av lønnsveksten, år t (statistikkåret) og år t-1. For forhandlingsområdene i tabell 1.1 utenom NHO-bedrifter og finanstjenester, beregnes årslønn ved å ta utgangspunkt i lønnsstatistikk for samme måned to påfølgende år. Økningen i månedslønnen over denne 12-månedersperioden deles i tariffmessig lønnsøkning og lønnsglidning. Tariffmessig lønnsøkning anslås på grunnlag av tariffavtaler og kan fordeles på bestemte tidspunkter. Lønnsglidningen beregnes som en restpost, og blir fordelt på ett eller flere tidspunkter, bl.a. ut fra kunnskap om virkningstidspunkt for lokalt avtalte tillegg. Under forutsetning av at det ikke gis sentrale tillegg helt på slutten av året, eller det foreligger andre opplysninger om lønnsutviklingen, legger

utvalget til grunn at lønnsnivået på tellingspunktet holder seg på samme nivå ut året. Deretter beregnes et gjennomsnittlig lønnsnivå, eller årslønn, for det aktuelle året. Lønnsøkning som kommer etter tellingstidspunktet, trekker opp årslønnen i det påfølgende året og bidrar til årslønnsvekst i det året.

KS samler inn data for ansatte i kommuner, fylkeskommuner og ansatte som arbeider i virksomheter som følger tariffavtaler hvor KS og Oslo kommune er part. Tellingstidspunktet er 1. desember. KS har også en egen undersøkelse av virkningstidspunkter brukt for lønnstillegg ved lokale forhandlinger.

Spekter samler inn data fra Spekters medlemsvirksomheter som ikke er helseforetak. Tellingstidspunktet er 1. desember, og det er lønnen for november som måles. Virkningstidspunkt for lønnstillegg ved lokale forhandlinger i de fleste virksomheter i Spekter øvrige er 1. april.

Lønnsnivået i hvert område/overenskomst skal reflektere statistikkårets populasjon, og lønnsutviklingen for denne. I beregning av årslønnsvekst tas det derfor hensyn til eventuelle endringer i statistikkpopulasjonene når dette påvirker lønnsnivået, for eksempel bevegelser i medlemsmassen i arbeidsgiverorganisasjonene. Hvert år etableres et lønnsnivå for de to seneste årene som inngår i beregning av lønnsveksten, år t og t-1. Det betyr at lønnsnivået for det seneste året (t) ikke alltid kan sammenlignes direkte med lønnsnivåer i statistikken årene før. Samtidig kan lønnsnivået i det første året (t-1) være forskjellig fra det som ble etablert året før basert på en annen datamasse.

Av forhandlingsområdene i tabell 1.1 er beregningene avgrenset til heltidsansatte for Virke-bedrifter i varehandelen og finanstjenester (Finans Norges medlemmer i finansnæringen). For de øvrige områdene beregnes årslønnsveksten for heltids- og deltidsansatte under ett. Heltidsansatte er ansatte med stillingsprosent lik 100. Se også omtalen under Arbeidstid.

Lønnsoverheng

Lønnsoverhenget beskriver hvor mye lønnsnivået ved utløpet av ett år ligger over gjennomsnittsnivået for året. Det forteller dermed hvor stor årslønnsveksten fra ett år til det neste vil bli dersom det ikke gis lønnstillegg i det andre året og det ikke er sammensetningseffekter som redegjort for i boks 1.1 i kapittel 1.

Dersom alle lønnstillegg ble gitt med virkning fra begynnelsen av året og lønnsnivået ikke

⁵ Ny metode fra og med årslønnsveksten 2017–2018.

⁶ I den tidlige beregningen i februar beregnes lønnsnivåene for desember dersom foreløpige tall for desember ikke foreligger.

Boks 2.1 Sammenhengen mellom permitteringer, årslønn og sysselsetting

Det store omfanget av permitteringer i 2020 har betydning for den målte lønnsveksten og sysselsettingen. Boksen beskriver overordnet hvordan permitteringer påvirker årslønn og sysselsetting i statistikken. Kvantitative effekter av endret sammensetning av sysselsettingen på målt lønn omtales i kapittel 1 og 2.

Ved permittering er arbeidstaker pålagt arbeidsfritak og arbeidsgiver er fritatt sin lønnsplikt. Arbeidsforholdet består og det forutsettes at arbeidsstans kun er midlertidig.

Årslønn

Som det framgår av dette vedlegget, er årslønn den beregnede lønnen i et arbeidsforhold for et kalenderår, der lønnen regnes om til å tilsvare heltidsarbeid hele året og beregnes som om det er full lønn under ferie og annet fravær. Det er likevel forskjeller i hvordan permitterte håndteres i beregningene.

I nasjonalregnskapets beregninger av årslønn inngår alle arbeidsforhold og da med en beregnet lønn for året (heltidsekvivalent), dvs. som om personen jobbet full tid og ikke hadde fravær utenom ferie. Permitteringer inntil tre måneder behandles likt som annet midlertidig fravær. Hvis permitteringen varer utover tre måneder, vil arbeidstakeren betraktes som arbeidsledig. Det betyr at permitteringer inntil tre måneder og annet midlertidig fravær ikke påvirker gjennomsnittlig årslønn i nasjonalregnskapet. Permitteringene vil likevel kunne påvirke beregnet årslønn hvis de varer mer enn tre måneder.

I lønnsstatistikken inkluderes arbeidsforhold bare så lenge det er utbetalt lønn, dvs. permitterte er med bare i lønnspliktperioden. Mens en permittert ansatt beholder full vekt i årslønnsberegningen i nasjonalregnskapet for permittering inntil tre måneder, får vedkommende bare vekt for måneder med utbetalt lønn når det beregnes årslønn i lønnsstatistikken. Det betyr at det kan oppstå sammensetningseffekter i årslønn fra lønnsstatistikken, som ikke oppstår i nasjonalregnskapet. Permitteringer som går over i oppsigelser og arbeidsledighet vil ha samme effekt i nasjonalregnskapet og lønnsstatistikken.

Permitteringene vil få forskjellige konsekvenser for årslønn i forhandlingsområdene som følge av forskjeller i data og metode. For Virke-bedrifter i varehandel vil årslønnen være påvirket av permitteringene i den grad de omfatter november

måned, som er tellingsmåneden fra og med 2020. Tilsvarende gjelder for Spekter-bedrifter utenom helseforetakene, hvor tellingstidspunktet er novemberlønnen (per 1. desember). For NHO-bedrifter benyttes opplysninger for alle måneder i året, og årslønn blir beregnet basert på måneder med utbetalt lønn. Dermed vil årslønnen, slik den hittil har blitt beregnet, bli påvirket av permitteringene gjennom sammensetningseffekter, tilsvarende som i lønnsstatistikken fra SSB. Det samme gjelder årslønn for finanstjenester.

Eventuelle virkninger av korona-pandemien på årslønn gjennom endrede tidspunkter for utbetaling og virkning av tillegg kommer i tillegg. Det gjør også sammensetningseffekter som måtte følge av endringer i sysselsettingen. Utvalget beskriver effekter på lønn i kapittel 1 og 2.

Sysselsetting

I arbeidskraftundersøkelsen (AKU) og den registerbaserte sysselsettingsstatistikken behandles permitterte likt. I AKU blir de som har vært helt permittert i inntil tre måneder regnet som sysselsatte med midlertidig fravær, og som arbeidsledige deretter. I den registerbaserte sysselsettingsstatistikken blir permitteringer under tre måneder uten lønn regnet som sysselsetting (som i AKU), og når permitteringen går over tre sammenhengende måneder blir personen regnet som ikke sysselsatt.

I nasjonalregnskapet regnes alle personer som er midlertidig fraværende fra inntektsgivende arbeid pga. sykdom, ferie, permisjon mv. som sysselsatt. Når det gjelder permisjoner på grunn av spesielle forhold på arbeidsmarkedet, gjelder samme regel som i AKU og registerbasert sysselsettingsstatistikk. Hvis permitteringen har vart i nitti dager (tre måneder) og arbeidsforholdet ikke er meldt avsluttet i a-ordningen, vil nasjonalregnskapet manuelt legge inn at jobben er opphørt. Når en jobb forsvinner, forsvinner også denne jobbens bidrag til årsverk.

Årsverk i nasjonalregnskapet beregnes med utgangspunkt i jobber og arbeidstid, slik at permitterte inngår i årsverk de første tre månedene. Varer permitteringen lenger, eller jobben blir borte, vil den ikke lenger bidra til årsverkene. Permitterte og arbeidstakere med annet fravær inngår ikke i beregningen av utførte timeverk, heller ikke de første tre månedene.

endret seg gjennom året, ville lønnsoverhenget per definisjon være null. Tariff tillegg og lønnsøkninger ellers blir imidlertid gitt på ulike tidspunkter for ulike lønnstakergrupper og spredt utover hele året. Lønnstillegg som gis sent i året, fører til større overheng til neste år enn tilsvarende tillegg som gis tidlig i året. Beregninger av overheng er derfor nødvendig hvis det skal være mulig å sammenligne lønnsutviklingen mellom forhandlingsområder og tariffavtaler før årslønnsveksten er kjent.

For bonusutbetalinger anvendes årsgjennomsnittet i lønnsnivået ved utgangen av året i overhengsberegningen, slik at bonus ikke påvirker overhenget. Bonusutbetalinger skyldes ofte spesielle forhold i ett år, men kan også forventes utbetalt i ett eller annet omfang hvert år, selv om utbetalingen ikke er knyttet til bestemte arbeidsoppgaver.

Størrelsen på overhenget vil ofte være beheftet med usikkerhet når det ikke foreligger fullstendig informasjon om lønn for hele kalenderåret på beregningstidspunktet. Dermed blir lønnsoverhenget i noen grad et tolkingsspørsmål, bl.a. knyttet til tidspunktene for når lønnsøkningen skjer. En konsekvent praksis for å håndtere dette i beregningene medvirker til å redusere usikkerheten. Dette er bakgrunnen for at utvalgets beregninger av lønnsoverheng for tariffområder ikke har vært fullt ut i samsvar med den prinsipielle definisjonen av overheng. Under forutsetning av at det ikke gis sentrale tillegg på slutten av året, eller det foreligger andre opplysninger om lønnsutviklingen, har utvalget lagt til grunn at lønnsnivået på tellingspunktet for lønnsstatistikken holder seg på samme nivå ut året. Det betyr at overhenget for tariffområder har vært beregnet på grunnlag av lønnsnivået på tellingspunktet i forhold til gjennomsnittet for året. Dette har vært en praktisk tilpasning fordi vi før a-ordningen ble innført fra og med 2015 hadde lite informasjon om lønnsveksten mot slutten av året og fordi overhengsberegningene for forhandlingsområder må være ferdige i god tid før forhandlingene starter opp.

Utvalget benytter fortsatt denne metoden for forhandlingsområdene utenom NHO-bedrifter og finansjenester. For NHO-bedrifter og finansjenester bygger beregningene av årslønn og overheng nå på opplysninger om utbetalt lønn for alle måneder i året, når disse foreligger. Gjennomsnittslønnen for månedene oktober–desember representerer lønnsnivået ved utgangen av året. I foreløpig rapport i februar blir lønnen i desember beregnet på grunnlag av foregående måneder og

år, dersom informasjon for desember ikke foreligger.

Valget av metode for beregning av overheng påvirker ikke størrelsen på samlet, beregnet lønnsvekst sett over flere år, men påvirker fordelingen av årslønnsveksten mellom år og fordelingen mellom overheng og bidrag fra lønnsglidning i det enkelte året.

Tariffmessig lønnsøkning

Tariffmessig lønnsøkning er lønnsøkning fastsatt i tariffavtaler. Tariffmessig lønnsøkning kan være generelle tillegg, lavlønnstillegg, garantitillegg, tillegg på minstelønnsseter etc. som følge av sentrale eller forbundsvisse forhandlinger. Tariffmessig lønnsøkning beregnes på grunnlag av tariffavtaler og kan fordeles på bestemte tidspunkter i løpet av året.

Lønnsglidning

Lønnsglidning framkommer beregningsmessig som forskjellen mellom total lønnsøkning i en bestemt periode og tariffmessig lønnsøkning i den samme perioden. Lønnsglidningen blir dermed en restpost. Det er et sammensatt lønnsbegrep som bl.a. kan omfatte lønnstillegg som er gitt på de enkelte arbeidsplasser og økt fortjeneste pga. økt akkord. Det inkluderer også endringer i gjennomsnittlig lønnsnivå som følge av sammensetnings-effekter, jf. boks 1.1 i kapittel 1. Tillegg ved lokale forhandlinger i privat sektor og for stillinger med bare lokal lønnsdannelse i kommunene regnes som lønnsglidning. For ansatte i staten og i kommunene med sentral lønnsdannelse, er tillegg ved lokale forhandlinger normalt en del av rammen fastsatt sentralt. I den grad det ved lokale forhandlinger gis tillegg ut over hva som er fastsatt sentralt, vil dette framkomme som lønnsglidning. Eksempelvis kan etatene/virksomhetene i staten overføre penger fra driftsbudsjettet til lønnsmidler. I tillegg kan partene lokalt føre forhandlinger på særlig grunnlag.

I utvalgets rapporter presenteres tall for bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i de store tariffområdene, jf. tabell 1.3 i kapittel 1. I tabellen dekomponeres årslønnsveksten i bidrag fra overheng fra året før og bidrag fra tariff tillegg og lønnsglidning i beregningsåret. Normalt betyr lønnsglidningen og tariff tilleggene mer for årslønnsveksten enn det som framgår av dekomponeringen fordi en del av lønnsendringene i beregningsåret inngår i lønnsoverhenget og dermed i årslønnsveksten i året etter, jf. definisjonen av lønnsoverheng over.

Arbeidstid

Den lovbestemte alminnelige arbeidstiden er 40 t/uke, men kan overstige dette. Avtalefestet normalarbeidstid er den arbeidstid per uke som gjelder for vedkommende lønnstakergruppe ifølge tariffavtaler. Den er vanligvis 37,5 t/uke. Ved arbeids- tidsordninger som skift-, turnus- og nattarbeid, er både lovfestet og avtalt arbeidstid lavere enn dette. Mellom LO og NHO er for eksempel avtalefestet arbeidstid 36,5 t/uke for vanlig 2-skiftarbeid, 35,5 t/uke for døgnkontinuerlig skift- og sammenlignbart turnusarbeid og 33,6 t/uke for helkontinuerlig skift- og sammenlignbart turnusarbeid.

For arbeidere i *NHO-bedrifter* baseres beskrivelsen av lønnsutviklingen på timefortjenesten omregnet til 37,5 t/uke. I en del bransjer/tariffområder hvor det forekommer skiftarbeid, er timelønnsatsen for dette arbeidet fastsatt slik at fortjenesten per uke er den samme uansett hvilken arbeidstidsordning som gjelder. For å kunne sammenligne lønnstall bransjer imellom, omregnes timefortjenestene slik at de tilsvarer en ukentlig arbeidstid på 37,5 timer. Med utgangspunkt i faktisk timelønn medfører omregning til 37,5 t/uke at bransjer med mye skiftarbeid vil få et relativt lavere lønnsnivå enn før omregningen i forhold til bransjer hvor det er lite skiftarbeid.

I a-meldingen rapporteres stillingsprosent (hvor stor andel arbeidsforholdet utgjør av full stilling) og antall arbeidstimer per uke for full stilling. Dette gjelder også for arbeidstakere som har en varierende arbeidstid fra uke til uke. Det innhentes også opplysninger om ulike arbeidstidsordninger, for eksempel døgnkontinuerlig/helkontinuerlig skift eller turnusarbeid.

I den publiserte lønnsstatistikken fra SSB defineres heltidsansatte som «ansatte med stillingsprosent større eller lik 100». Alle med stillingsprosent lavere enn 100 regnes som deltidsansatte. Ved å kombinere informasjon om stillingsprosent og antall timer per uke i full stilling, beregnes en avtalt arbeidstid per uke for hver ansatt. Definisjonen av en heltidsstilling vil derved bestemmes av hva som er oppgitt som avtalt arbeidstid per uke for full stilling. Majoriteten av de heltidsansatte har en ukentlig avtalt arbeidstid på 37,5 timer, men varierer fra så lavt som 28 timer per uke til over 40 timer per uke.

For å kunne sammenligne årslønn eller lønn per måned mellom heltids- og deltidsansatte omregnes lønnen til de deltidsansatte til hva den ville vært hvis de jobbet heltid. Arbeidstiden per måned standardiseres slik at beregnet måneds-

lønn ikke påvirkes av endringer i kalenderen fra et år til et annet.

Lønn per utførte timeverk i nasjonalregnskapet

Lønn per utførte timeverk i nasjonalregnskapet er definert som forholdet mellom utbetalt lønn (inkl. overtidsbetaling, men ekskl. arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier) og antall utførte timeverk for lønnstakere. I utførte timeverk inngår overtidstimer, mens fravær som innebærer at timeverk ikke blir utført, ikke er med selv om fraværet er lønnet. Antall utførte timeverk er også påvirket av bevegelige helligdager og skuddår, som gir endringer i antall arbeidsdager fra ett år til et annet. De fleste årene er endringen på mellom én og tre dager, og mange år er antall virkedager det samme som året før.

Sammenhengen mellom gjennomsnittlig lønn per utført timeverk, lønnskostnader per utførte timeverk og årslønn er nærmere beskrevet i vedlegg 6.

Kjennemerker

Arbeidsgivere opplyser yrke, arbeidstid, og andre egenskaper ved arbeidsforholdet. Arbeidsgiver rapporterer yrkeskode i henhold til standard for yrkesklassifisering (STYRK-98). SSB omkoder denne til en nyere versjon av yrkeskoden, STYRK-08, som er basert på ISCO-08 som benyttes ved frigivingen av arbeidsmarkedsstatistikk. Standarden bygger på de to kvalifikasjonsprinsippene kompetansenivå og grad av spesialisering. Hvilken yrkeskode en stilling skal ha, bestemmes av arbeidsoppgavene. Det vil si at yrkeskoden skal tilsvare konkrete arbeidsoppgaver, ikke utdanning hos den enkelte, type ansettelsesforhold, kontrakt, lønn eller bransje. Hovedregelen er at ansatte som utfører samme arbeidsoppgaver, skal ha samme yrkeskode. SSB kobler også til opplysninger om utdanning fra utdanningsregisteret, gruppert etter lengden på utdanningen i samsvar med norsk standard for utdanningsgruppering.

Næring er kodet i samsvar med Standard for næringsgruppering (SN 2007) og hentes fra SSBs virksomhets- og foretaksregister. Det samme blir gjort for sektor, også kalt institusjonell sektorgruppering, der lønnsstatistikken benytter følgende gruppering:

- Sektor 6100: Statlig forvaltning
- Sektor 6500: Kommunal og fylkeskommunal forvaltning
- Øvrige: Privat sektor og offentlige foretak

«Statlig forvaltning» er svært nær opptil det gamle SST-registeret, men omfatter også helseforetakene. Ved å kombinere sektor og næring vil man tilnærmet kunne identifisere helseforetakene.

Næring 86 (Helsetjenester) innen statlig forvaltning vil omfatte helseforetakene, eksklusive virksomheter som driver «ikke-helserelatert virksomhet» (sykehusapotek, it-avdelinger etc.).

Vedlegg 3**Utviklingen i kronekursen og rentenivå**

Dette vedlegget gir en omtale av utviklingen i kronekursen og rentenivå. I omtalen er det lagt mest vekt på utviklingen de siste ti årene. I NOU 2003: 10 gis en omtale av utviklingen siden 1970-tallet.

Kronekursindekser

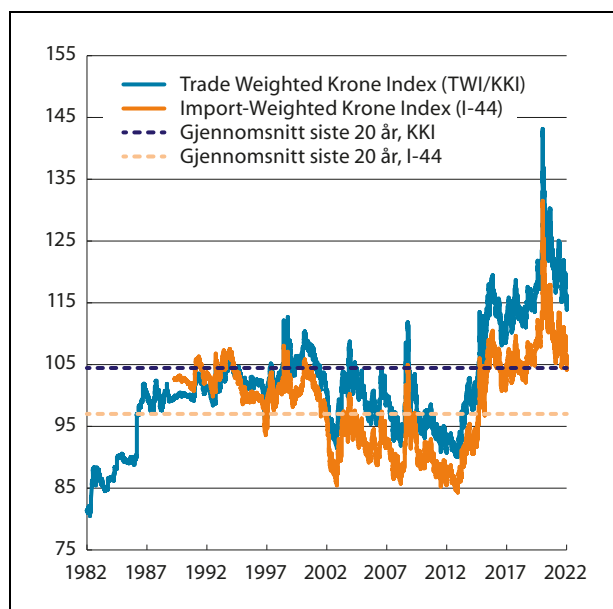
Industriens effektive valutakurs (konkurranskursindeksen (KKI)) er en nominell effektiv kronekurs beregnet på grunnlag av kursene på den norske kronen mot valutaene for Norges 25 viktigste handelspartnere (geometrisk gjennomsnitt veid med OECDs løpende konkurransevekter, beregnet som en kjedet indeks). Indeksen er satt lik 100 i 1990. Fallende indeksverdi betyr en styrking av kronekursen.

Den importveide kursindeksen (I44) er et geometrisk gjennomsnitt av kursene til 44 land. Vektene er beregnet på grunnlag av Norges vareimport fra 44 land. Indeksen er satt lik 100 i 1995. Fallende indeksverdi betyr en styrking av kronekursen. Indeksen er beregnet etter samme prinsipp som industriens effektive valutakurs.

Utviklingen i de to valutakursindeksene er illustrert i figur 3.1 og tabell 3.1.

Utviklingen i kronekursen

I årene før 2013 styrket kronen seg, noe som må ses i sammenheng med at økonomien i Norge utviklet seg sterkere enn hos våre handelspartnere, og at rentenivået i Norge var høyere, jf. figur 3.4 og 3.5. Målt ved konkurransekursindeksen var kronen ved starten av 2013 vel 7,3 prosent sterkere enn gjennomsnittet for de ti foregående

Figur 3.1 Industriens effektive valutakurs og importveid kursindeks. Fallende kurve angir sterkere kronekurs. Siste observasjon 23.03.2022

Kilde: Macrobond

årene. Utviklingen snudde i 2013, og kronen svekket seg markert de neste årene. Målt ved konkurransekursindeksen var kronen i januar 2016 drøyt 30 prosent svakere enn i januar 2013. Målt som årgjennomsnitt svekket kronen seg med vel 6 prosent i 2014 og med 10,7 prosent i 2015. Den kraftige svekkelsen av kronen inntraff samtidig som oljeprisen falt markert.

Samtidig som at nedgangen i oljeprisen ble snudd til oppgang, styrket kronen seg gjennom 2016. I 2017 og 2018 var det relativt små endringer

Tabell 3.1 Kronekursen. Prosentvis endring fra året før¹

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Industriens effektive valutakurs (KKI)	-1,6	3,0	6,1	10,7	1,4	-0,6	0,5	3,0	8,1	-4,9
Importveid valutakurs (I-44)	-1,1	2,2	5,3	10,5	1,8	-0,8	0,1	2,9	6,7	-5,3

¹ Et positivt endringstall innebærer en effektiv svekkelse av norske kroner målt ved hhv. industriens effektive valutakurs og den importveide valutakursen.

Kilde: Norges Bank

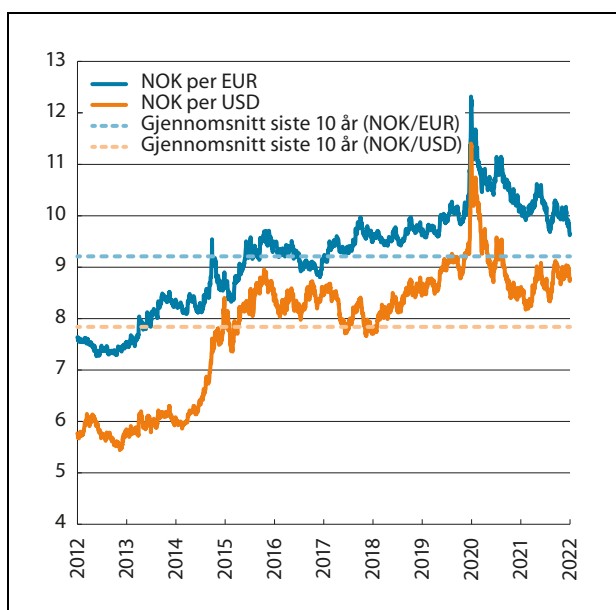
i kronekursen målt som årsgjennomsnitt. Kronen svekket seg deretter med 3,0 prosent i 2019. I forbindelse med virusutbruddet og et markert fall i oljeprisen svekket kronen seg til rekordsvake nivåer i mars 2020. Kronen styrket seg deretter, og var ved slutten av året 14 prosent sterkere enn da den var på sitt svakeste i mars. Målt ved årsgjennomsnitt var kronen likevel hele 8,1 prosent svakere i 2020 enn året før. Kronen styrket seg litt i fjor, og var som årsgjennomsnitt 4,9 prosent sterkere enn året før.

Så langt i år har kronen styrket seg. Kronen var i midten av mars 3,5 prosent sterkere enn ved starten av året, og nesten 5 prosent sterkere enn gjennomsnittlig nivå i fjor.

I Pengepolitisk rapport 1/22, som Norges Bank publiserte 24. mars i år, skrev banken følgende om kroneutviklingen framover: «Vi anslår at kronekursen skal endre seg lite gjennom prognoseperioden (...). Samtidig er det fortsatt stor usikkerhet om den videre utviklingen. Usikkerhet knyttet til krigen i Ukraina og den videre utviklingen i råvare- og finansmarkedene bidrar til det.»

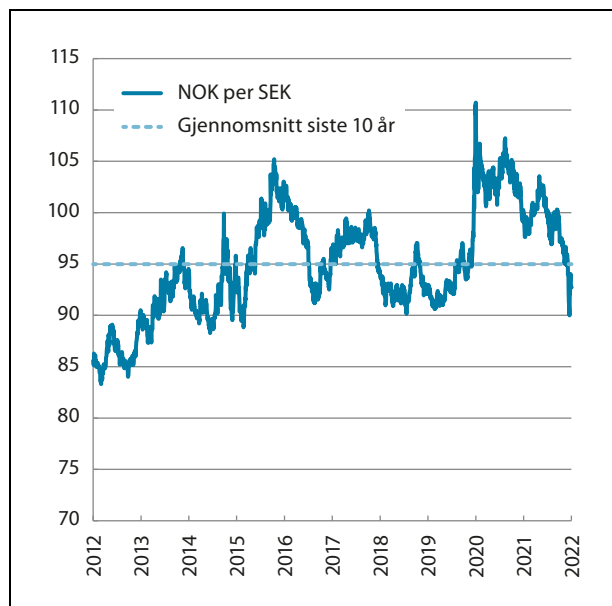
Figur 3.2 viser utviklingen i norske kroner per euro og dollar de siste ti årene. Målt mot euro var kronen i midten av mars 4,7 prosent svakere enn gjennomsnittet de siste ti årene. Målt mot dollar var kronen 12 prosent svakere. Det har vært betydelige svingninger i perioden.

Figur 3.3 viser utviklingen i den norske kronen målt mot den svenske kronen de siste ti

Figur 3.2 Utviklingen i norske kroner per euro og dollar. Fallende kurve angir sterkere kronekurs. Siste observasjon 23.03.2022

Kilde: Macrobond

Figur 3.3 Utviklingen i norske kroner per svenske kroner. Fallende kurve angir sterkere kronekurs. Siste observasjon 23.03.2022

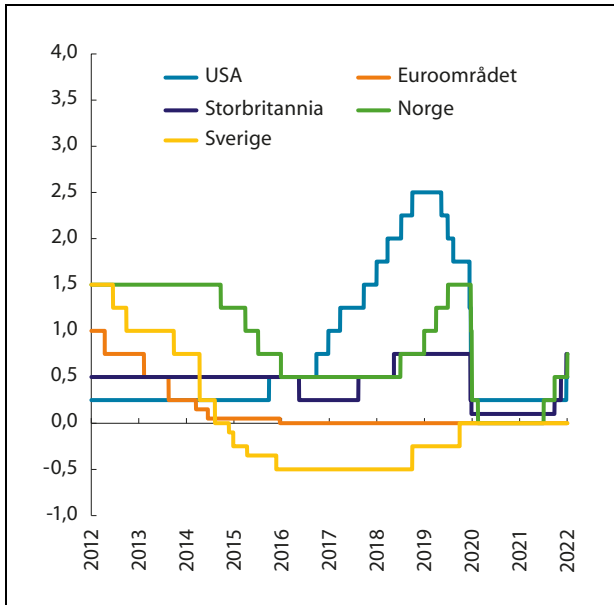
Kilde: Macrobond

årene. I midten av mars var den norske kronen målt mot den svenske 2,4 prosent sterkere enn gjennomsnittet de siste ti årene. Det har vært betydelige svingninger i perioden.

Utviklingen i renten

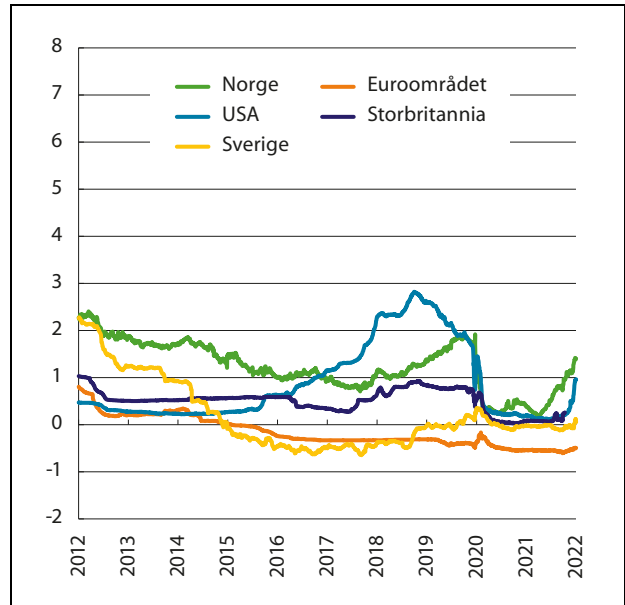
Økt uro i finansmarkedene og svekkede utsikter for norsk økonomi, bidro til at styringsrenten ble satt ned fra 2,25 prosent i desember 2011 til 1,5 prosent i mars 2012. Norges Bank holdt styringsrenten på dette nivået fram til høsten 2014, da fall i oljeprisen og svakere utsikter for petroleumsinvesteringene bidro til ny rentenedgang. I mars 2016 var styringsrenten kommet ned i 0,5 prosent. Samtidig med at veksten i norsk økonomi tok seg opp, satte Norges Bank gradvis opp styringsrenten til den nådde 1,5 prosent i september 2019. Som følge av at de økonomiske utsiktene forverret seg markert, reduserte Norges Bank i løpet av tre rentemøter styringsrenten til 0 prosent våren 2020. Det hadde aldri tidligere hendt at styringsrenten i Norge har vært så lav som dette.

På rentemøtet i september i fjor økte Norges Bank styringsrenten til 0,25 prosent. I pressemeldingen begrunnet Norges Bank dette blant annet med at «Normaliseringen av økonomien tilsier at det ikke lenger er behov for en like ekspansiv pengepolitikk. Også hensynet til å motvirke oppbygging av finansielle ubalanser taler for økte

Figur 3.4 Styringsrenter i Norge og hos noen av handelspartnerne. Prosent. Siste observasjon 25.03.2022

Kilde: Macrobond

Figur 3.5 Tremåneders pengemarkedsrente i Norge og hos noen av handelspartnerne. Prosent. Siste observasjon 23.03.2022

Kilde: Macrobond

renter». I desember i fjor økte Norges Bank renten videre til 0,5 prosent.

På rentemøtet i mars i år besluttet Norges Bank å øke styringsrenten med ytterligere 0,25 prosentpoeng til 0,75 prosent. I pressemeldingen skrev banken følgende om renteutviklingen: «Pengepolitikken er ekspansiv. Komiteens vurdering er at hensynet til å stabilisere inflasjonen rundt målet på noe sikt tilsier en høyere styringsrente.

Økte renter vil bidra til å dempe presset i norsk økonomi, men det er utsikter til at sysselsettingen vil holde seg høy. Usikkerhet om den økonomiske utviklingen og hvordan husholdningene vil tilpasse seg et høyere rentenivå, tilsier at renten økes gradvis.»

Styringsrenten i Norge de siste ti årene har i gjennomsnitt vært høyere enn hos alle de andre landene i figur 3.4.

Vedlegg 4

Tabellvedlegg

Tabell 4.1 Skattesatser og beløpsgrenser for inntektsårene 2013–2022

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
<i>a. Trygdeavgift pst.</i>										
Lønnsinntekt, pst.	7,8	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2	8,0
Primærnæringsinntekt ¹ , pst.	11,0	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,2
Annen næringsinntekt, pst.	11,0	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,2
Pensjonsinntekt	4,7	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1
<i>b. Trinnskatt (toppskatt t.o.m. 2015)</i>										
Trinn 1										
Sats, pst.				0,44	0,93	1,4	1,9	1,9	1,7	1,7
Innslagspunkt				159 800	164 100	169 000	174 500	180 800	184 800	190 350
Trinn 2										
Sats, pst.				1,7	2,41	3,3	4,2	4,2	4,0	4,0
Innslagspunkt				224 900	230 950	237 900	245 650	254 500	260 100	267 900
Trinn 3 (tidl. trinn 1 i toppskatten)										
Sats ² , pst.	9,0	9,0	9,0	10,7	11,52	12,4	13,2	13,2	13,2	13,4
Innslagspunkt	509 600	527 400	550 550	565 400	580 650	598 050	617 500	639 750	651 250	643 800
Trinn 4 (tidl. trinn 2 i toppskatten)										
Sats, pst.	12,0	12,0	12,0	13,7	14,52	15,4	16,2	16,2	16,2	16,4
Innslagspunkt	828 300	857 300	885 600	909 500	934 050	962 050	964 800	999 550	1 021 550	969 200
Trinn 5										
Sats, pst.										17,4
Innslagspunkt										2 000 000
<i>Skatter på alminnelig inntekt</i>										
<i>c. Kommune, fylkes- og fellesskatt</i>										

Tabell 4.1 Skattesatser og beløpsgrenser for inntektsårene 2013–2022

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Finnmark og Nord-Troms, pst.	24,5	23,5	23,5	21,5	20,5	19,5	18,5	18,5	18,5	18,5
Landet ellers, pst.	28,0	27,0	27,0	25,0	24,0	23,0	22,0	22,0	22,0	22,0
<i>d. Maksimale marginale skattesatser</i>										
Lønnsinntekt (ekskl. arbeidsgiveravgift), pst.	47,8	47,2	47,2	46,9	46,7	46,6	46,4	46,4	46,4	47,4
Primærnæringsinntekt ¹ , pst.	51,0	50,4	50,4	50,1	49,9	49,8	49,6	49,6	49,6	50,6
Annen næringsinntekt, pst.	51,0	50,4	50,4	50,1	49,9	49,8	49,6	49,6	49,6	50,6
<i>Standardfradrag mv.</i>										
<i>e. Personfradrag</i>										
Klasse 1, kr	47 150	48 800	50 400	51 750	53 150	54 750	56 550	51 300	52 450	58 250
Klasse 2, kr ³	94 300	72 000	74 250	76 250	78 300					
<i>f. Minstefradrag for lønnsinntekt</i>										
Sats, pst.	40,0	43,0	43,0	43,0	44,0	45,0	45,0	45,0	46,0	46,0
Øvre grense, kr	81 300	84 150	89 050	91 450	94 750	97 610	100 800	104 450	106 750	109 950
Nedre grense, kr	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	31 800
<i>g. Minstefradrag for pensjonsinntekt</i>										
Sats, pst.	26,0	27,0	29,0	29,0	31,0	31,0	31,0	31,0	37,0	40,0
Øvre grense, kr	68 050	70 400	72 200	73 600	81 200	83 000	85 050	87 450	88 700	90 800
Nedre grense, kr	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
<i>h. Særskilt fradrag i arbeidsinntekt⁴, kr</i>										
	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800	31 800
<i>i. Særfradrag for uførhet, kr</i>										
	32 000	32 000								
<i>j. Særskilt skattefradrag for pensjonister</i>										
<i>Maksimalt beløp, kr</i>										
	30 300	30 000	30 800	29 880	29 940	29 950	30 000	32 330	32 620	33 400

Tabell 4.1 Skattesatser og beløpsgrenser for inntektsårene 2013–2022

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
<i>Innslagspunkt</i>										
<i>trinn 1, kr</i>	170 750	175 900	180 800	184 800	188 700	193 250	198 200	204 150	206 050	210 950
<i>Nedtrappingssats</i>										
<i>trinn 1, pst.</i>	15,3	15,3	15,3	15,3	15,3	15,3	15,3	16,7	16,7	16,7
<i>Innslagspunkt</i>										
<i>trinn 2, kr</i>	259 800	266 900	273 650	278 950	284 350	290 700	297 900	306 300	310 700	318 600
<i>Nedtrappingssats</i>										
<i>trinn 2, pst.</i>	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
<i>j. Skattebegrens-</i> <i>ningsregelen⁵</i>										
<i>Avtrappingssats,</i> <i>pst.</i>	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0
<i>Skattefri</i> <i>nettoinntekt</i>										
Enslige, kr	127 000	131 400	135 700	139 400	143 150	147 450	147 450	147 450	147 450	147 450
Gift ⁶ , kr	116 700	120 800	124 800	128 150	131 600	135 550	135 550	135 550	135 550	135 550
<i>l. Foreldrefradrag</i> <i>(for barn under</i> <i>12 år)</i>										
Øvre grense, ett barn, kr	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000
Tillegg per barn utover det første, kr	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000
<i>n. Barnetrygd⁷</i>										
Sats per barn 6–17 år, kr	11 640	11 640	11 640	11 640	11 640	11 640	12 480	12 648	12 648	12 648
Sats per barn 0–5 år, kr	11 640	11 640	11 640	11 640	11 640	11 640	12 480	13 848	17 448	20 112
<i>Ekstra barnetrygd</i> <i>i Finnmark og</i> <i>Nord-Troms, kr⁸</i>	3 840									

¹ Næringsdrivende innenfor fiske og fangst samt barnepass i eget hjem (barn under 12 år eller med særlig behov for omsorg og pleie) har 8,0 prosent trygdeavgift på næringsinntekten. Lavere trygdeavgiftssats for fiske og fangst har sammenheng med at disse næringene betaler produktavgift som blant annet skal dekke differansen mellom 8,0 prosent og 11,2 prosent trygdeavgift.

² For skattytere i Nord-Troms og Finnmark er satsen 11,2 prosent i 2020.

³ Skatteklasse 2 er avviklet fra 2018. Gjaldt tidligere for skattytere med forsørgeransvar for ektefelle.

⁴ Skattyter må velge mellom minstefradrag og særskilt fradrag i arbeidsinntekt (lønsfradrag).

⁵ Fra 2015 gjelder skattebegrensingsregelen kun pensjon eller overgangsstonad til en tidligere familiepleier eller gjenlevende ektefelle.

⁶ Gifte uføre som mottar ektefelletillegg, har en skattefri nettoinntekt som tilsvarer det dobbelte av den skattefrie nettoinntekten for øvrige gifte, dvs. 271 100 kroner i 2020.

⁷ Enslige forsørgere får barnetrygd for ett barn mer enn det de har (utvidet barnetrygd). Enslige forsørgere med full overgangsstonad og utvidet barnetrygd får dessuten 7 920 kroner ekstra dersom de har barn fra 0–3 år.

⁸ Avviklet fra 1. april 2014.

Kilde: Finansdepartementet

Tabell 4.2 Utvikling i grunnbeløpet (G), minstepensjonene for enslige og ektepar og pensjonen til enslige uføre¹. Kroner og målt i antall G

	Grunnbeløpet	Årlig minstepensjon for enslig		Årlig minstepensjon for ektepar		Årlig minsteytelse i uføretrygden for enslige ²	
		Kroner	Antall G	Kroner	Antall G	Kroner	Antall G
01.05.09–30.04.10 ³	72 881	143 568	1,97	265 272	3,64	143 568	1,97
01.05.10–30.04.11 ⁴	75 641	151 272	2,00	279 864	3,70	151 272	2,00
01.05.11–30.04.12 ⁵	79 216	157 639	1,99	291 644	3,68	158 424	2,00
01.05.12–30.04.13	82 122	162 615	1,98	300 850	3,66	164 256	2,00
01.05.13–30.04.14	85 245	167 963	1,97	310 744	3,65	170 496	2,00
01.05.14–31.12.14	88 370	173 274	1,96	320 570	3,63	176 736	2,00
01.01.15–30.04.15	88 370	173 274	1,96	320 570	3,63	219 158 ⁶	2,48
01.05.15–30.04.16	90 068	175 739	1,95	325 132	3,61	223 369	2,48
01.05.16–31.08.16	92 576	179 748	1,94	332 548	3,59	229 588	2,48
01.09.16–30.04.17 ⁷	92 576	183 748	1,98	341 530	3,69	229 588	2,48
01.05.17–31.08.17	93 634	184 766	1,97	343 422	3,67	232 212	2,48
01.09.17–30.04.18 ⁸	93 634	188 766	2,02	345 422	3,69	232 212	2,48
01.05.18–30.04.19	96 883	194 192	2,00	355 350	3,67	240 270	2,48
01.05.19–31.08.19	99 858	198 818	1,99	363 816	3,64	247 648	2,48
01.09.19–30.04.20 ⁹	99 858	202 818	2,03	363 816	3,64	247 648	2,48
01.05.20–30.04.21	101 351	208 690	2,06	367 174	3,62	251 350	2,48
01.05.21–30.06.21	106 399	219 878	2,07	386 858	3,64	263 870	2,48
01.07.21–30.04.22	106 399	224 878	2,11	386 858	3,64	263 870	2,48

¹ For tidligere år se NOU 2017: 10 *Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2017*.² Fra 2015 er minsteytelsen per år i uføretrygden 2,48 G for enslige og 2,28 G for gifte og samboende. Fra 1.9.2016 er minsteytelsen per år 2,33 G for gifte og samboende uføretrygdede som mottar en omregnet uførepensjon. Personer som er født uføre eller har blitt uføre før fylte 26 år er garantert en minsteytelse på 2,66 G (samboende) eller 2,91 G (enslige).³ Heving av særtilleggssatsen fra 1.5.2009. Ordinær sats utgjør 97 prosent av grunnbeløpet.⁴ Heving av særtilleggssatsen fra 1.5.2010. Ordinær sats utgjør 100 prosent av grunnbeløpet.⁵ Fra og med 1.5.2011 er satsene for minste pensjonsnivå for alderspensjonister regulert i samsvar med lønnsveksten og deretter justert for effekten av levealdersjusteringen, mens minstepensjon for uførepensjonister er regulert i samsvar med grunnbeløpet (lønnsveksten).⁶ Fra 1.1.2015 er uførepensjon endret til uføretrygd og blir skattlagt som lønn. For å føre videre nivået etter skatt, er minste-satsene økt.⁷ Fra 1.9.2016 økte grunnpensjonen til gifte og samboende pensjonister fra 0,85 G til 0,90 G. Minste pensjonsnivå for gifte alderspensjonister økte, og minste pensjonsnivå for enslige alderspensjonister ble økt med 4 000 kr per år.⁸ Fra 1.9.2017 ble minste pensjonsnivå for enslige økt med 4 000 kr per år, og minste pensjonsnivå for gifte/samboere ble økt med 1 000 kr per år.⁹ Fra 1.9.2019 ble minste pensjonsnivå for enslige økt med 4 000 kr per år.

Kilde: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Tabell 4.3 Timelønnskostnader i industrien hos Norges handelspartnere i nasjonal valuta.¹ Prosentvis vekst fra året før

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Sverige	5,3	2,1	2,6	2,1	1,6	1,1	3,1	3,6	-0,8	2,9
Tyskland	4,3	2,9	2,6	2,2	2,4	2,7	2,3	2,5	1,3	0,6
Danmark	1,9	1,9	2,0	1,1	1,7	1,5	2,5	3,2	2,1	3,4
Nederland	3,3	0,8	2,7	-0,5	-0,9	2,4	2,4	2,2	2,1	4,3
Storbritannia	2,6	1,4	1,0	1,3	3,7	2,7	2,6	0,9		
USA	0,5	2,2	1,5	2,1	3,2					
Sør-Korea	8,3	5,0	2,9	2,5	4,6					
Kina										
Polen	5,2	3,5	6,1	3,6	4,7	6,4	7,9	6,9	5,6	8,1
Belgia	2,5	2,0	2,6	1,7	-1,2	1,3	1,6	2,1	1,7	1,3
Finland	3,0	2,6	1,2	2,1	1,0	-1,8	1,0	0,6	-0,4	4,3
Italia	2,8	2,9	2,4	2,6	0,5	0,5	1,3	3,4	2,8	-2,3
Frankrike	4,3	1,6	1,7	1,4	1,4	1,8	2,4	2,0	2,6	0,3
Singapore	5,2	5,7	5,3	4,6	3,9					
Spania	2,5	1,2	0,4	-0,7	0,5	0,9	0,8	2,0	4,1	-0,9
Canada	2,2	2,7	1,3	3,1	1,4					
Japan	-1,2	0,1	1,4	0,1	0,8					
Litauen						9,9	8,8	5,9	5,2	12,7
Brasil	8,2	7,8	8,5	4,8	8,3					
Russland										
Tsjekkia	3,3	2,4	3,7	3,5	2,4	8,4	8,7	7,9	4,9	3,9
Sveits	7,1	2,0	1,2	-1,0	1,3					
Tyrkia	7,6	11,7	12,5	13,5	19,2					
Estland	8,9	7,6	6,5	6,0	5,8	6,2	6,4	6,8	3,1	4,6
Taiwan	1,8	0,6	2,8	5,2	4,8					
Norges handelspartnere ²	3,8	2,4	2,5	1,9	2,2	2,1	2,9	3,0	1,3	2,7
<i>Memo:</i>										
Norge	4,9	5,1	3,1	2,9	1,6	2,3	2,5	3,6	0,7	3,0

¹ Tallene for årene 2011–2016 er fra Conference Board. For 2017–2021 benyttes tall for vekst i arbeidskraftkostnadsindekser fra Eurostat. For Nederland foreligger det ikke tall for 2021. For Nederland benyttes derfor vekst fra 1–3. kvartal 2020 til 1–3. kvartal 2021 som et anslag på 2021. Tallene for Norge er fra nasjonalregnskapet.

² Ved beregning av tall for Norges handelspartnere benyttes utvalgets konkurransevekter, jf. tabell 8.1.

Kilder: Conference Board, Eurostat og Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.4 Lønnskostnader per ansatt i hele økonomien hos Norges handelspartnere i nasjonal valuta. Prosentvis vekst fra året før¹

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Sverige	2,0	2,3	2,7	2,6	2,0	3,8	3,0	2,6	4,0	3,0
Tyskland	1,9	2,9	2,8	2,3	2,6	2,9	3,4	0,4	3,1	3,9
Danmark	1,6	1,5	1,7	1,3	1,7	1,6	1,9	2,3	4,0	3,1
Nederland	1,8	1,7	-0,3	1,6	1,0	1,9	2,9	4,7	1,5	2,0
Storbritannia	3,4	0,8	1,0	3,1	3,1	2,6	4,1	2,2	5,0	4,6
USA	1,5	2,7	2,7	0,9	3,0	3,5	3,1	7,2	5,8	4,7
Sør-Korea	3,0	2,4	4,4	3,4	3,5	4,5	3,4	1,1	0,6	2,6
Kina										
Polen	1,7	2,3	2,1	4,8	5,8	8,1	7,3	3,7	5,5	5,6
Belgia	2,4	1,0	0,1	0,6	1,9	1,8	2,0	-1,5	3,8	4,6
Finland	1,4	0,9	1,4	0,9	-1,1	1,3	1,3	0,8	3,1	3,3
Italia	0,8	0,2	0,9	0,4	0,5	1,9	1,3	-5,2	5,5	2,3
Frankrike	1,8	1,2	1,1	1,2	2,0	1,7	0,0	-2,9	5,4	4,4
Singapore										
Spania	0,1	0,1	1,0	-0,1	0,7	1,6	2,3	-1,4	3,1	3,2
Canada	3,0	3,1	2,1	-0,6	2,0	3,8	2,0	4,0	2,8	3,3
Japan	-0,4	0,8	0,3	1,0	0,6	1,3	0,8	-0,8	1,3	1,8
Litauen	5,3	4,6	5,8	6,4	9,4	7,9	10,6	7,4	11,1	8,5
Brasil										
Russland										
Tsjekkia	0,0	2,8	3,1	4,0	7,2	8,1	7,2	3,2	4,4	2,6
Sveits	1,1	-0,3	-0,3	-0,5	0,5	1,0	1,6	-0,7	3,3	1,6
Tyrkia										
Estland	5,8	6,5	3,6	6,2	7,1	10,4	8,8	4,7	6,4	8,3
Taiwan										
Norges handelspartnere ²	1,9	2,0	2,1	2,1	2,4	3,2	3,1	2,0	3,8	3,5
Memo:										
Norge	4,4	3,0	2,7	1,3	2,0	3,2	4,0	1,6	5,0	2,5
Euroområdet ⁴	1,4	1,4	1,6	1,3	1,9	2,4	2,3	-0,8	3,9	3,5
OECD	1,7	2,1	2,1	1,6	2,6	3,3	2,9	2,5	3,6	3,3

¹ Tallene for 2021 og 2022 er anslag.² Ved beregning av tall for Norges handelspartnere benyttes Beregningsutvalgets konkurransevekter, jf. tabell 8.1.

Kilde: OECD Economic Outlook (Publisert desember 2021)

Tabell 4.5 Netto lønnskostnadsandel for industrien i Norge og utvalgte land. Prosent

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Norge	85,4	86,6	85,0	84,0	86,5	82,7	85,5	88,1	85,8	86,2
Sverige	72,7	75,0	74,5	65,9	68,1	68,8	69,5	69,1		
Tyskland	77,2	79,3	77,2	76,3	74,0	74,1	76,4	79,4	85,6	
Finland	85,1	79,7	76,7	72,9	70,7	62,6	65,0	65,5	64,0	
Danmark	74,9	70,8	70,0	66,6	63,3	62,3	61,8	59,3	57,1	
Nederland	66,6	69,6	69,9	64,1	63,5	60,9	60,3	61,9	63,2	
Frankrike	87,1	86,6	86,1	82,2	82,9	83,5	84,5	81,8	93,5	
Polen	53,5	56,6	54,2	51,0	53,7	58,5	60,4	61,8	61,1	

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Eurostat

Tabell 4.6 Lønnsomhetsmål i industrien. Prosent

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>Driftsmargin</i>										
Norge	4,1	4,6	4,3	5,0	4,4	4,8	4,7	4,1	3,3	3,4
Belgia	3,6	3,3	3,3	3,8	5,2	5,3	5,3	5,3	5,2	4,7
Frankrike	3,2	2,6	2,8	2,6	4,0	4,4	4,7	3,7	3,7	2,7
Italia	2,6	2,1	2,7	3,2	4,1	4,6	4,7	4,5	4,3	3,7
Spania	2,5	2,0	2,2	2,8	4,4	5,0	5,1	4,6	4,2	2,2
Tsjekkia	7,1	9,2	8,8	9,7	10,1	7,4	7,2	7,4	7,1	
Tyskland	4,8	4,1	3,6	4,2	2,8	3,9	4,3	3,2	2,5	
Østerrike	5,4	5,0	4,7	4,9	5,0	5,8	6,2	5,7	5,5	
<i>Totalrentabilitet</i>										
Norge	4,6	5,7	5,5	6,7	6,7	7,3	7,9	7,8	6,1	6,6
Belgia	6,1	6,7	5,0	5,3	6,1	5,8	5,6	9,9	7,1	6,3
Frankrike	5,7	5,3	5,0	6,1	7,0	6,9	7,0	5,8	5,7	4,0
Italia	3,7	3,1	3,5	4,8	4,8	5,4	5,6	5,7	5,5	3,5
Spania	5,7	3,0	3,3	6,9	4,8	6,7	7,1	6,8	6,3	4,6
Tsjekkia	14,9	16,5	16,2	16,5	17,9	12,1	11,6	13,3	13,1	
Tyskland	7,3	6,6	6,0	6,5	5,7	6,2	6,5	5,8	4,6	
Østerrike	8,5	8,7	7,8	7,7	8,2	8,7	9,0	8,4	8,0	
<i>Egenkapitalandel</i>										
Norge	42,9	42,3	44,1	44,6	47,0	50,9	49,8	51,6	52,6	51,7
Belgia	51,4	47,9	48,0	48,1	46,2	44,8	45,1	45,5	48,0	49,9
Frankrike	36,1	37,9	37,7	36,7	36,7	37,2	38,9	37,8	38,0	38,6
Italia	31,9	32,9	34,2	35,6	37,5	39,6	39,4	40,3	42,4	43,6
Spania	41,7	41,8	41,7	41,9	42,8	43,2	44,2	45,8	46,0	46,3
Tsjekkia	48,1	57,1	55,1	52,5	55,2	53,7	55,1	55,4	56,9	
Tyskland	32,0	32,6	33,1	33,9	32,4	34,1	33,6	32,7	32,5	
Østerrike	35,7	37,3	38,8	38,8	39,5	39,2	38,7	38,8	39,1	

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Banque de France (BACH-databasen)

Tabell 4.7 Husholdninger. Inntekter og utgifter. Milliarder kroner

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*
<i>Inntekter:</i>	1 499,0	1 582,6	1 642,8	1 754,8	1 765,3	1 823,3	1 890,1	1 979,5	2 028,4	2 137,3
Lønn	1 027,1	1 082,6	1 124,4	1 159,8	1 187,8	1 227,2	1 286,0	1 352,2	1 362,3	1 447,9
Blandet inntekt ¹ / driftsresultat	104,8	107,2	110,6	124,4	123,8	124,8	119,3	113,3	110,2	111,6
<i>Herav: Tjenester fra egen bolig</i>	35,5	36,8	38,8	43,8	42,7	39,0	39,6	43,0	41,7	38,2
Formuesinntekter	61,7	66,5	74,3	109,8	80,5	82,5	88,5	100,3	97,4	111,3
<i>Herav: Mottatt aksjeutbytte</i>	34,5	38,1	45,8	89,7	67,2	68,6	73,4	81,4	82,2	102,4
Offentlige stønader, inkl. pensjon	381,1	398,2	422,2	450,1	467,6	481,6	492,6	511,3	566,4	581,6
Andre inntekter (netto)	-75,7	-71,9	-88,7	-89,3	-94,5	-92,8	-96,3	-97,7	-107,9	-115,0
<i>Utgifter:</i>	424,0	447,3	456,1	471,5	463,7	476,0	493,8	523,1	523,3	536,9
Skatt på inntekt og formue	314,1	331,2	336,4	361,5	360,6	367,5	383,0	400,0	415,6	442,2
Formuesutgifter	110,0	116,1	119,7	110,0	103,2	108,5	110,7	123,1	107,7	94,6
<i>Korreksjon for indirekte målte banktjenester</i>	53,7	63,1	62,5	61,7	61,4	68,8	65,7	68,9	75,3	70,0
Disponibel inntekt	1 128,7	1 198,3	1 249,2	1 345,3	1 363,0	1 416,1	1 462,0	1 525,2	1 580,4	1 670,4

¹ Blandet inntekt er den delen av driftsresultatet som tilfaller husholdningssektoren. Dette inkluderer også beregnet avkastning av boligkapitalen.

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.8 Nettonasjonalprodukt og faktorinntekt. Milliarder kroner

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*
Nettonasjonalprodukt	2 502,9	2 586,3	2 617,9	2 555,6	2 528,9	2 712,5	2 938,7	2 912,7	2 708,9	3 404,4
– Netto produksjons- skatter	283,4	296,2	307,7	317,0	332,0	351,9	367,8	372,9	355,5	383,1
= Faktorinntekt	2 219,6	2 290,0	2 310,2	2 238,6	2 196,9	2 360,6	2 570,9	2 539,9	2 353,5	3 021,3
– Lønnskostnader	1 307,2	1 383,0	1 442,2	1 485,8	1 510,4	1 559,7	1 638,8	1 733,2	1 734,9	1 835,1
= Driftsresultat	912,4	907,0	867,9	752,7	686,6	800,9	932,1	806,6	618,5	1 186,2
– Driftsresultat i olje- og gassutvinning inkl. rørtransport	492,3	456,8	390,2	270,1	183,1	291,1	405,0	277,2	135,4	636,1
Driftsresultat i øvrige næringer	420,1	450,2	477,7	482,7	503,5	509,8	527,1	529,4	483,1	550,1

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.9 Lønnskostnader for noen hovedgrupper av næringer. Milliarder kroner

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*
<i>Alle næringer</i>	1 307,2	1 383,0	1 442,2	1 485,8	1 510,4	1 559,7	1 638,8	1 733,2	1 734,9	1 835,1
Offentlig forvaltning	392,1	415,1	437,4	457,5	474,4	496,0	519,8	545,2	556,7	581,4
Ideelle organisasjoner, boligtjenester, eget bruk	32,3	34,2	36,0	38,5	40,7	42,8	44,8	47,5	47,9	51,8
<i>Markedsrettet virksomhet¹</i>	882,8	933,7	968,8	989,8	995,3	1 021,0	1 074,3	1 140,5	1 130,3	1 201,8
Olje- og gassutvinning inkl. rørtransport	37,1	40,7	41,7	39,6	38,2	37,1	39,0	41,8	42,2	43,3
Markedsrettet virk- somhet ¹ Fastlands- Norge	831,3	878,1	915,6	938,3	945,8	972,7	1 023,9	1 087,2	1 077,7	1 148,4
Industri	137,0	144,1	149,8	148,3	144,3	143,7	148,9	158,0	155,4	161,8
Verkstedindustri og skipsbyggings- industri mv.	71,6	77,3	82,0	78,8	72,4	69,0	71,4	77,8	75,4	77,2
Råvarebasert industri	26,0	26,7	27,1	28,0	29,3	30,6	32,0	33,2	33,1	34,6
Øvrige industri- næringer	39,4	40,1	40,7	41,5	42,6	44,2	45,5	46,9	46,9	50,0
Øvrig markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge	694,3	734,0	765,8	790,0	801,5	829,0	875,0	929,2	922,3	986,6

¹ Markedsrettet virksomhet er samlingen av produksjonsenheter som henter mer enn 50 prosent av sine inntekter fra salg i markedet.

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.10 Beregnet årslønnsvekst¹ fra året før. Supplement til tabell 1.1 i kapittel 1

År	Arbeidere i NHO-bedrifter ² :								
	Arbeidere i alt	Industriarbeidere	Nærings- og nytelsesmiddelindustri	Treindustri	Kjemisk prosessindustri	Verksted- og metallindustri	Bygg- og anleggsvirksomhet		
							I alt	Byggvirksomhet	Transportsektoren i alt
2012	3,7	4,1	3,9	3,6	4,0	4,5	2,9	3,0	4,2
2013	4,1	3,5	3,9	2,3	2,8	4,1	3,9	3,6	3,8
2014	3,0	3,0	3,3	2,5	3,3	3,0	3,3	3,4	3,0
2015	2,6	2,5	2,9	1,8	2,4	2,9	3,0	2,5	3,2
2016	1,5	2,0	2,2	1,5	2,3	2,1	2,2	2,6	1,6
2017	2,4	2,6	2,2	3,1	1,9	2,3	2,5	2,7	2,8
2018	2,8	2,8	2,9	2,5	2,8	2,8	2,5	2,8	2,8
2019	3,1	3,1	2,9	3,2	3,1	3,3	2,6	2,7	3,1
2020	2,3	2,0	2,2	2,2	2,6	1,7	2,3	2,2	2,7
2021	3,4	2,8	2,7	3,2	3,0	2,8	2,5	2,5	2,5
2011–2021	33,1	32,2	33,2	29,1	32,0	33,7	31,4	31,8	33,9
Gj. sn. per år ¹⁰	2,9	2,8	2,9	2,6	2,8	2,9	2,8	2,8	3,0
Årslønn 2021	532 600	524 400	504 100	474 300	571 800	534 900	567 800	559 800	501 200

År	Arbeidere i NHO-bedrifter ²		Funksjonærer i NHO-bedrifter		Varehandel			
	Landtransport	Hotell og rest. ³	I alt	Industri-funk.	Industrien i NHO-bedrifter i alt	Finans-tjenester ⁴	Virke-bedrifter	
							I alt	Virke-bedrifter
2012	5,7	3,0	4,2	4,1	4,2	3,4	3,2	3,3
2013	5,1	3,3	4,3	4,3	3,9	6,1	3,4	4,0
2014	3,0	3,1	3,3	3,2	3,3	3,2	1,6	3,5
2015	2,9	2,4	2,9	2,5	2,5	4,3	3,2	3,3
2016	2,6	1,5 ⁹	2,1	2,2	1,9	2,5	2,8	2,5
2017	2,6	2,7 ⁹	2,7	2,7	2,4	3,8	2,8	3,1
2018	2,1	2,8 ⁹	2,2	2,8	2,6	3,2	2,6	2,7
2019	3,0	3,6 ⁹	3,0	3,0	3,1	3,4 ¹¹	3,5	3,0
2020	2,5	1,7	2,3	2,1	2,2	2,9	3,8	3,6
2021	2,8	3,4 ¹⁵	2,8	3,1	3,1	3,7	4,7	4,7 ¹³
2011–2021	37,3	31,1	34,0	34,4	33,3	43,1	36,5	39,3
Gj. sn. per år ¹⁰	3,2	2,7	3,0	3,0	2,9	3,7	3,2	3,4
Årslønn 2021	480 100	412 100	791 800	838 800	666 300	742 900	557 400	584 600

År	Forretningsm. tjenesteyting	Staten ⁶	Kommunene ⁷			Spekter-bedrifter	
			I alt	Undervisnings- ansatte	Øvrige ansatte	Helse- foretakene ⁵	Øvrige bedrifter
2012	3,0	4,1	4,1	4,0	4,1	3,7	4,2
2013	3,6	3,5	3,7	3,2	3,9	3,8	3,6
2014	2,4	3,4	3,2 ⁷	2,3 ⁷	3,7	3,4	3,3
2015	2,5	2,8	3,3 ⁷	3,9 ⁷	3,2	2,7	2,7
2016	1,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,0 ⁸	2,4
2017	2,4	2,3	2,5	2,3	2,6	3,6 ⁸	2,4
2018	3,0	2,7	2,9	2,8	3,0	3,4	2,9
2019	3,8	3,8 ¹²	3,5	3,0	3,7	3,4	3,3
2020	2,6	1,8 ¹²	1,7	1,2 ¹⁴	1,9 ¹⁴	1,8	1,9
2021	4,0	2,8	2,6	2,3	2,8	3,6	2,9
2011–2021	32,7	33,8	34,4	31,1	36,2	36,2	33,8
Gj.sn. per år ¹⁰	2,9	3,0	3,0	2,7	3,1	3,1	3,0
Årslønn 2021	515 200	641 300	558 100	604 800	544 600	653 800	596 000

¹ Veksttallene er per årsverk for arbeidere og funksjonærer i NHO-bedrifter, staten, kommunene og Spekter-bedrifter. For de andre er veksttallene for heltidsansatte med unntak av varehandel i alt og forretningsmessig tjenesteyting fra og med 2010.

² Gjelder for arbeidere med gjennomsnittlig avtalefestet normalarbeidstid, for dagarbeidere betyr dette 37,5 t/uke.

³ Omfatter månedslønne, prosentlønte og timelønne arbeidstakere. Årslønnsnivået er et gjennomsnitt for fastlønte og prosentlønte.

⁴ Heltidsansatte i medlemsvirksomheter (arbeidsgivermedlemmer) i Finans Norge utenom ledere. Endringer i bonusutbetalinger påvirker lønnsveksten i enkelte år.

⁵ Beregnet på Spekters tallmateriale for 2009 og fra 2010 beregnet på tallmateriale fra Statistisk sentralbyrå.

⁶ Eksklusiv de statlig eide helseforetakene. Fra og med 2015 er datagrunnlaget basert på a-ordningen.

⁷ For ansatte i konflikt i 2014 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk årslønnsvekstanslaget i 2014 ned med 0,2 prosentpoeng i hele kommunesektoren og med 0,9 prosentpoeng for undervisningsansatte. Konflikten har trukket opp årslønnsveksten i 2015 for kommuneansatte med 0,2 prosentpoeng og for undervisningsansatte med 0,9 prosentpoeng. For øvrige ansatte er ikke årslønnsveksten påvirket.

⁸ For ansatte i konflikt i 2016 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 med 0,4 prosentpoeng og trakk opp anslaget i 2017 med 0,4 prosentpoeng. Deler av lønnsoppgjøret i 2016 ble også først utbetalt i 2017, noe som ytterligere trakk ned årslønnsvekstanslaget i 2016 og ytterligere trakk opp anslaget i 2017. Strukturendringer trakk i samme retning.

⁹ For identiske personer var lønnsveksten om lag 3 prosent i 2016, 4,3 prosent i 2017, 4,2 prosent i 2018 og 4,8 prosent i 2019.

¹⁰ Geometrisk gjennomsnitt.

¹¹ Beregnet ut fra korrigeret lønnsnivå for 2019 på grunn av endringer i innrapportering av yrkeskoder fra noen medlemmer av Finans Norge.

¹² Vekst i faste og variable tillegg bidro til økt årslønnsvekst med 0,4 prosentpoeng i 2019, se boks 1.1 i kapittel 1. Årslønnsveksten i det statlige tariffområde ekskl. forsvaret er 1,5 prosent i 2020. Vekst i faste og variable tillegg bidrar til økt årslønnsvekst med 0,3 prosentpoeng i 2020.

¹³ Bonusutbetalinger trakk årslønnsveksten i varehandel opp med 1,4 prosentpoeng.

¹⁴ Økt antall årsverk i stillingskode «7960 – lærer uten godkjent utdanning», trakk lønnsveksten for undervisningspersonell ned med om lag 0,3 prosentpoeng. Overføring av ansatte fra Statens vegvesen til fylkeskommunene trakk lønnsveksten for øvrige opp med om lag 0,1 prosentpoeng.

¹⁵ Det har vært en kraftig nedgang i andel årsverk for avtalen, og frafall av antall ansatte er nærmere 50 prosent. De identiske ansatte har en vekst på 4,6 prosent fra 2020–2021.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Beregningsutvalget og KS

Tabell 4.11 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter næring. Heltidsansatte

	2012	2013	2014	2015	2015 ³	2016	2017	2018	2019	2019 ⁷	2020	2021	Månedslønn*12		Andel kvinner ²
													Menn	Kvinner	
Jordbruk, skogbruk og fiske	99,7	96,7	96,9	94,7	89,1	88,2	86,4	88,4	87,8	88,1	88,5	88,5	569 880	504 480	21
Bergverksdrift og utvinning	93,8	94,1	92,2	95,3	95,5	96,7	98,1	100,1	99,8	101,0	100,4	101,3	919 320	930 840	19
Industri	90,6	91,7	91,2	91,6	92,2	93,1	93,9	94,5	94,8	93,8	94,2	94,5	627 120	592 800	20
Elektr. forsyning mv.	93,9	95,4	95,4	95,7	93,6	93,9	93,9	93,7	93,6	94,0	94,3	94,3	829 560	782 400	24
Vann, avløp, renovasjon	107,9	106,3	107,5	106,1	106,3	107,2	106,5	107,6	109,0	109,6	108,9	109,6	559 320	613 200	18
Bygge- og anleggsvirksomhet	102,4	103,4	102,8	104,2	103,9	104,3	104,7	105,4	105,7	107,7	107,6	107,3	573 240	614 880	7
Varehandel mv.	84,6	85,3	85,3	84,7	87,7	87,6	88,1	88,3	88,5	86,2	86,8	87,5	619 080	541 680	33
Transport og lagring	91,3	89,9	91,3	91,8	90,2	91,6	92,3	93,2	93,1	93,3	95,2	94,5	614 160	580 200	17
Overnattings- og serveringsvirksomhet	93,0	92,6	93,6	90,9	93,9	94,3	95,2	95,7	95,8	93,2	93,2	92,0	447 240	411 480	50
Informasjon og kommunikasjon	84,9	85,7	85,8	86,2	85,9	86,4	87,2	87,2	87,8	87,6	88,2	88,3	831 600	734 280	28
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	70,7	71,5	71,0	71,4	69,6	70,2	70,2	70,8	72,9	73,2	74,2	74,0	1 013 040	749 160	45
Omsetning og drift av fast eiendom	84,6	87,8	83,9	84,5	83,1	83,5	83,2	82,5	85,8	84,6	85,2	84,8	829 200	703 200	33
Faglig, vit. og teknisk tjenesteyting	78,5	78,8	79,8	80,0	80,3	81,7	82,3	82,7	83,1	82,9	83,7	83,1	836 400	695 040	40
Forretningsmessig tjenesteyting	93,4	91,6	92,9	92,8	90,4	92,3	93,1	92,9	93,2	93,4	91,5	92,3	554 880	511 920	34
Offentlig adm. og forsvar mm.	92,2	91,4	91,5	88,7	87,9	88,5	88,6	89,2	89,2	89,7	90,0	90,3	693 120	626 040	50
Undervisning	94,8	94,9	95,1	94,1	93,8	94,3	94,4	94,7	94,8	94,7	94,8	95,3	625 200	595 680	64
Helse- og sosialtjenester	85,7	85,2	86,3	86,2	84,2	85,2	84,7	85,0	85,6	85,3	85,5	85,9	656 640	563 760	78
Kultur, underholdning og fritid	89,0	88,7	90,6	92,0	92,3	93,1	93,3	93,6	93,6	90,4	90,8	91,0	578 040	526 080	47
Annen tjenesteyting	77,9	76,1	76,9	78,5	82,7	83,3	84,1	84,7	85,0	83,7	85,5	86,4	643 680	556 200	60

Tabell 4.11 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter næring. Heltidsansatte

	2012	2013	2014	2015	2015 ³	2016	2017	2018	2019	2019 ⁷	2020	2021	Månedslønn*12		Andel
													Menn	Kvinner	kvinner ²
Kommune/fylkeskommune i alt ⁴	93,8	93,7	94,0	94,1	94,1	94,6	94,8	94,8	95,3	93,8	94,0	94,5	596 400	563 400	71
Skoleverket/undervisning ^{4,5}	97,0	97,2	97,3	97,3	97,3	97,3	97,7	97,9	98,1	97,0	97,3	97,6	607 200	592 920	69
Øvrige ansatte ⁴	92,5	92,2	92,5	92,6	92,6	93,2	93,4	93,4	94,0	92,4	92,4	93,0	590 760	549 600	71
Staten (ekskl. helseforetak)	92,2	91,6	89,7	88,8	89,0	89,3	89,5	90,1	89,7	89,9	90,2	90,4	692 400	626 040	49
Helseforetak ⁶	81,4	82,2	82,3	83,0	79,7	80,8	80,7	81,6	81,7	81,8	82,0	82,6	776 160	640 800	72
Alle næringer (heltidsansatte)	88,3	87,9	88,4	87,9	86,9	87,6	88,1	88,5	88,9	89,4	89,3	89,6	662 520	593 880	40

¹ Månedslønn per september/november/desember.

² I prosent av antall arbeidsforhold med heltid.

³ Brudd i statistikken i 2015.

⁴ Basert på tallmateriale fra KS t.o.m. 2019. F.o.m. nye 2019-tall er tallene fra SSB. I undergruppe til kommuneforvaltningen benyttes næringsgruppen 85 Undervisning f.o.m. nye 2019-tall.

⁵ Skoleverket inkluderer alle ansatte og ikke bare undervisningspersonale.

⁶ Fra og med 2015 (a-ordningen) er helseforetakene basert på datamateriale fra næringen Helsetjenester under Statlig forvaltning.

⁷ Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, KS og Beregningsutvalget

Tabell 4.12 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter næring. Heltids- og deltidsansatte hvor deltid er omgjort til heltidsekvivalenter

	2012	2013	2014	2015	2015 ²	2016	2017	2018	2019	2019 ⁵	2020	2021	Månedslønn*12, 2021	
													Menn	Kvinner
Jordbruk, skogbruk og fiske	97,9	95,0	95,9	93,9	89,0	88,0	86,8	88,1	87,7	88,2	88,0	87,8	542 400	476 400
Bergverksdrift og utvinning	93,1	93,3	91,7	94,8	95,3	96,1	97,7	99,7	99,6	100,5	99,9	100,8	914 280	921 960
Industri	89,4	90,2	90,0	90,5	90,0	90,5	91,3	92,0	92,4	92,3	92,7	93,0	620 880	577 440
Elektrisitetsforsyning mv.	92,2	93,6	93,3	93,8	91,7	91,9	92,0	92,2	92,0	92,8	93,0	93,4	825 840	771 720
Vann, avløp, renovasjon	106,5	104,5	106,0	105,4	104,9	105,5	105,0	106,0	107,5	108,3	107,5	108,6	556 200	603 960
Bygge- og anleggsvirksomhet	100,5	101,0	100,8	102,2	101,8	102,4	102,8	103,7	104,0	104,6	104,5	104,1	570 840	594 360
Varehandel mv.	82,1	82,7	82,7	82,2	82,4	82,8	83,0	83,3	83,4	83,4	83,5	83,7	594 960	497 880
Transport og lagring	90,4	89,3	90,7	91,0	89,7	90,9	91,5	92,3	92,3	92,6	94,2	93,8	599 040	561 600
Overnattings- og serveringsvirksomhet	91,4	91,0	91,8	90,0	92,1	92,0	92,6	93,4	93,7	93,4	93,1	92,1	430 680	396 480
Informasjon og kommunikasjon	84,5	85,4	85,4	85,4	84,8	85,5	86,2	86,3	87,0	86,8	87,5	87,6	821 520	719 400
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	69,9	70,6	70,4	70,6	68,7	69,3	69,4	70,2	72,2	72,8	73,9	73,6	1 005 240	739 800
Omsetning og drift av fast eiendom	83,4	86,0	82,6	82,6	82,2	82,0	81,9	81,6	84,0	83,5	84,2	83,4	797 040	664 560
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	77,7	77,8	79,0	79,3	79,2	80,7	81,4	81,7	82,2	82,3	83,0	82,4	825 000	679 560
Forretningsmessig tjenesteyting	92,1	90,5	91,6	90,7	90,4	91,6	92,0	91,2	91,8	91,5	89,5	90,4	532 800	481 440
Offentlig administrasjon og forsvar mm.	90,8	90,0	88,3	88,1	87,0	87,6	87,9	88,7	88,6	89,1	89,4	89,8	686 880	616 920
Undervisning	93,1	93,2	93,6	92,7	92,7	93,1	93,3	93,9	94,0	94,1	94,2	94,7	605 520	573 720
Helse- og sosialtjenester	86,9	86,7	87,6	87,8	87,5	88,6	87,9	88,1	88,8	87,9	88,0	88,2	622 800	549 600
Kultur, underholdning og fritid	88,5	88,1	89,8	90,3	89,7	90,4	90,8	90,9	91,0	90,8	91,2	91,3	547 560	499 920
Annen tjenesteyting	76,9	75,5	76,2	77,1	82,2	83,0	83,5	84,0	84,3	83,8	85,1	86,1	614 760	529 320

Tabell 4.12 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter næring. Heltids- og deltidsansatte hvor deltid er omgjort til heltidsekvivalenter

	2012	2013	2014	2015	2015 ²	2016	2017	2018	2019	2019 ⁵	2020	2021	Månedslønn*12, 2021	
													Menn	Kvinner
Kommuneforvaltningen i alt ³	92,5	92,5	92,7	92,9	92,9	93,3	93,6	93,6	94,1	93,9	94,1	94,5	576 480	544 680
Skoleverket/undervisning ³	94,7	95,1	95,4	95,6	95,6	96,1	96,3	98,1	98,3	96,4	96,8	97,1	585 840	568 920
Øvrige ansatte ³	92,2	91,8	91,9	92,1	92,1	92,5	92,7	92,9	93,4	93,2	93,2	93,6	571 920	535 440
Staten (ekskl. helseforetak)	91,5	90,9	89,2	88,6	88,5	89,0	89,3	89,9	89,6	89,8	90,1	90,4	685 200	619 320
Helseforetak ⁴	82,2	83,0	83,6	83,6	80,6	81,7	81,4	82,1	82,3	82,1	82,5	82,9	760 320	630 120
Alle næringer (heltids- og deltidsansatte)	86,5	85,8	86,2	86,1	85,3	86,1	86,7	87,1	87,6	87,8	87,5	87,9	644 520	566 280

¹ Månedslønn per september/november/desember.

² Brudd i statistikken i 2015.

³ Basert på tall fra KS t.o.m. 2019. For nye 2019-tall og 2020 er tallene fra SSB. I undergruppe til kommuneforvaltningen benyttes næringsgruppen 85 Undervisning f.o.m. nye 2019-tall.

⁴ På grunn av innføringen av a-ordningen er det brudd i statistikken i 2015. Fra og med 2015 baserer statistikken for helseforetakene seg på næringen Helsetjenester under Statlig forvaltning.

⁵ Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Beregningsutvalget og KS

Tabell 4.13 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns fordelt på utdanning, herunder fagutdanning og næring⁵. Heltidsansatte

						Månedslønn*12							Antall arbeidsforhold med heltid						Andel kvinner 2021		
	2012	2013	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2019 ⁶	2020	2021	Menn 2021	Kvinner 2021	I alt 2019	I alt 2019 ⁶	I alt 2020	I alt 2021		Menn 2021	Kvinner 2021
<i>Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år</i>	90,9	90,9	90,8	90,3	89,6	89,2	89,1	89,2	89,0	87,5	87,7	87,6	489 960	429 360	224 201	257 590	247 953	254 676	179 458	75 218	30
Industri	92,6	92,9	92,5	92,9	93,8	93,4	93,9	94,4	94,3	93,5	93,0	93,3	486 720	454 320	29 508	33 242	32 787	33 472	26 905	6 567	20
Bygge- og anleggsvirksomhet	101,0	103,8	102,1	103,9	105,4	102,6	102,7	101,1	101,7	103,5	102,3	100,0	454 320	454 440	31 796	40 062	40 733	41 795	39 391	2 404	6
Varehandel, mv.	87,1	87,0	88,6	87,0	90,9	90,8	91,2	91,4	91,3	86,3	87,1	87,8	510 120	448 080	44 766	50 624	48 289	48 493	33 292	15 201	31
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	82,1	80,1	83,4	86,3	81,3	83,2	81,7	84,4	84,3	78,0	82,2	83,6	721 320	602 760	1 895	1 856	1 846	1 850	922	928	50
Staten eksklusive helseforetak	93,4	92,0	89,3	87,6	92,0	92,5	92,5	94,5	93,8	94,8	94,6	94,1	534 240	502 920	6 260	6 364	6 416	6 074	3 170	2 904	48
Helseforetak	95,1	95,9	94,8	96,0	95,3	95,1	94,7	94,9	94,7	94,1	92,8	90,1	458 520	413 160	3 518	3 426	3 493	3 581	1 126	2 455	69
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	91,6	91,6	91,9	92,4	92,4	92,9	92,4	92,2	92,5	88,5	88,5	88,1	431 160	379 800	20 617	20 552	20 433	20 340	7 838	12 502	61
– Herav skoleverket/undervisning ²	97,0	97,4	97,6	96,5	96,5	98,1	98,4	97,6	98,1	98,2	100,1	99,4	350 520	348 360	2 128	2 415	2 346	2 360	907	1 453	62
<i>Videregående skole</i>	84,7	84,1	83,9	83,4	83,2	83,6	83,8	83,6	83,6	83,1	83,3	83,4	625 320	521 520	622 875	652 003	644 711	661 943	466 857	195 086	29
Industri	89,0	89,1	89,5	89,2	89,9	90,3	90,6	90,9	90,7	89,9	90,2	90,1	604 920	545 040	89 259	93 998	92 838	93 475	77 915	15 560	17
Bygge- og anleggsvirksomhet	94,8	95,5	94,4	93,9	94,3	94,7	94,6	94,8	94,6	94,7	95,2	95,0	602 640	572 760	92 845	102 960	105 622	109 815	104 354	5 461	5
Varehandel, mv.	83,1	84,1	83,5	82,8	84,8	85,0	85,1	84,9	84,8	83,1	83,7	84,0	614 760	516 240	101 202	104 479	102 836	104 505	73 294	31 211	30

Tabell 4.13 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns fordelt på utdanning, herunder fagutdanning og næring⁵. Heltidsansatte

	2012	2013	2014	2015						Månedslønn*12		Antall arbeidsforhold med heltid						Andel kvinner 2021			
					2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2019 ⁶	2020	2021	Menn 2021	Kvinner 2021	I alt 2019	I alt 2019 ⁶	I alt 2020		I alt 2021	Menn 2021	Kvinner 2021
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	78,0	78,5	78,5	79,1	78,4	77,5	78,5	78,3	79,9	79,9	80,1	79,5	832 080	661 440	11 308	11 219	10 976	10 702	5 069	5 633	53
Staten eksklusive helseforetak	90,9	89,3	86,7	85,4	85,3	85,7	85,4	86,3	85,7	85,7	86,0	86,0	629 880	541 920	32 117	32 289	32 347	31 406	18 824	12 582	40
Helseforetak	87,4	87,8	88,5	87,7	86,2	86,5	86,1	86,2	85,7	85,6	86,4	85,1	567 600	483 240	14 819	14 529	14 926	15 630	5 476	10 154	65
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	94,1	93,7	93,6	93,2	93,2	93,4	93,9	93,9	93,4	89,4	89,2	89,3	539 400	481 560	55 920	67 231	69 011	70 790	25 710	45 080	64
– Herav skoleverket/undervisning ²	96,3	96,3	96,2	95,2	95,2	95,6	96,3	96,6	95,9	92,7	93,4	92,6	504 960	467 760	6 112	6 589	6 625	6 754	2 435	4 319	64
Videregående skole, herav fagutdanning					80,9	81,1	81,2	81,1	81,0	80,7	80,8	80,9	623 280	504 360	345 907	359 973	363 028	375 516	305 355	70 161	19
Industri	88,1	88,0	88,2	87,3	88,2	88,8	89,2	89,8	89,6	88,9	89,2	89,1	608 400	542 160	62 399	65 103	64 768	65 372	58 091	7 281	11
Bygge- og anleggsvirksomhet	90,0	90,6	90,0	88,4	90,0	89,8	90,1	91,3	90,0	90,5	90,9	90,5	611 040	552 720	71 811	79 262	81 106	84 553	82 460	2 093	2
Varehandel, mv.	86,0	86,6	85,2	84,2	86,0	86,1	86,2	85,9	85,5	84,6	84,9	85,1	597 240	508 080	49 429	50 221	50 573	51 909	43 249	8 660	17
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	80,8	81,4	82,1	82,5	80,7	81,7	81,0	79,2	80,1	81,3	81,2	79,6	761 520	606 240	1 572	1 533	1 581	1 626	998	628	39
Staten eksklusive helseforetak	88,7	87,1	84,9	82,8	83,0	83,1	82,6	83,5	83,6	83,1	84,0	84,5	621 600	525 240	11 006	11 135	11 206	11 242	8 347	2 895	26
Helseforetak	86,7	88,0	85,9	89,0	87,3	87,8	87,8	87,9	87,8	87,8	88,5	87,5	568 200	496 920	6 616	6 546	6 815	7 146	3 930	3 216	45

Tabell 4.13 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns fordelt på utdanning, herunder fagutdanning og næring⁵. Heltidsansatte

	2012	2013	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2019 ⁶	2020	2021	Månedslønn*12		Antall arbeidsforhold med heltid				Andel kvinner 2021		
													Menn 2021	Kvinner 2021	I alt 2019	I alt 2019 ⁶	I alt 2020	I alt 2021		Menn 2021	Kvinner 2021
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	95,7	95,3	95,0	94,8	94,8	94,9	94,4	94,5	94,7	86,9	86,8	86,7	537 960	466 680	21 138	35 468	37 771	39 710	17 713	21 997	55
– Herav skoleverket/undervisning ²	94,5	94,2	93,9	92,8	92,8	93,3	93,1	94,1	94,6	88,0	88,3	88,4	506 280	447 600	3 368	3 320	3 443	3 643	1 577	2 066	57
<i>Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år</i>	80,5	80,0	80,4	79,4	78,4	79,0	79,3	79,5	80,0	80,1	80,2	80,8	756 360	611 160	529 707	534 429	542 941	564 711	246 015	318 696	56
Industri	83,2	84,2	82,5	83,4	82,7	83,7	84,2	84,3	84,6	84,3	85,3	85,5	797 160	681 240	26 938	27 632	27 828	28 636	19 772	8 864	31
Bygge- og anleggsvirksomhet	86,5	87,5	86,4	85,2	86,4	86,1	86,3	87,0	86,7	88,6	89,9	89,8	778 080	698 760	14 708	15 295	15 846	16 678	12 970	3 708	22
Varehandel, mv.	77,9	77,3	79,5	77,1	79,8	79,8	79,2	79,8	79,9	78,9	79,4	79,7	770 520	614 400	33 660	34 446	34 769	36 724	20 506	16 218	44
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	70,2	71,2	70,3	70,5	68,5	68,9	69,1	69,9	72,4	73,1	74,1	74,1	999 600	740 760	18 942	19 117	19 677	20 390	11 393	8 997	44
Staten eksklusive helseforetak	92,4	91,3	88,7	87,6	87,5	87,5	87,5	87,7	87,4	87,5	87,7	87,6	690 480	604 680	53 409	53 676	57 465	58 850	29 570	29 280	50
Helseforetak	94,8	94,2	94,2	94,0	93,7	93,4	93,3	93,5	93,8	93,8	93,8	93,6	640 200	598 920	40 797	40 316	42 020	43 866	9 020	34 846	79
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	94,6	94,3	94,3	94,3	94,3	94,5	94,5	94,4	94,9	93,3	93,5	94,1	621 000	584 640	132 884	164 437	167 844	170 186	41 362	128 824	76
– Herav skoleverket/undervisning ²	97,9	97,9	97,8	97,8	97,8	97,8	97,8	97,9	98,0	96,5	96,8	97,3	610 440	593 760	61 572	70 846	70 551	70 029	20 828	49 201	70

Tabell 4.13 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns fordelt på utdanning, herunder fagutdanning og næring⁵. Heltidsansatte

	2012	2013	2014	2015	2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2019 ⁶	2020	2021	Månedslønn*12		Antall arbeidsforhold med heltid					Andel kvinner 2021	
													Menn 2021	Kvinner 2021	I alt 2019	I alt 2019 ⁶	I alt 2020	I alt 2021	Menn 2021		Kvinner 2021
<i>Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år</i>	81,5	81,7	81,4	80,8	80,0	80,8	81,2	81,1	81,2	81,6	81,7	81,6	919 080	750 360	265 809	265 592	280 961	297 786	150 332	147 454	50
Industri	82,1	83,2	82,3	83,8	82,0	83,5	84,0	84,1	84,5	84,1	84,6	84,6	966 480	817 680	14 968	15 088	15 768	16 535	11 206	5 329	32
Bygge- og anleggsvirksomhet	85,1	91,0	85,4	88,8	84,9	83,1	83,0	84,3	82,3	85,1	88,0	89,1	944 040	841 320	4 840	5 019	5 479	5 876	4 320	1 556	26
Varehandel, mv.	80,8	81,2	82,9	81,5	83,7	82,6	83,3	82,9	83,0	83,7	81,3	82,8	906 120	750 000	9 608	9 496	10 219	10 940	5 509	5 431	50
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	76,0	77,4	75,9	73,1	72,7	73,7	74,3	74,3	75,5	76,5	77,4	76,3	1 182 480	902 520	9 349	9 422	10 390	10 931	6 643	4 288	39
Staten eksklusive helseforetak	90,7	90,6	89,7	88,7	88,5	88,8	89,4	89,8	89,6	89,9	90,2	90,4	759 480	686 880	59 344	58 934	61 484	63 166	28 324	34 842	55
Helseforetak	80,7	80,4	80,7	82,3	78,6	79,2	79,2	79,6	79,8	80,2	79,9	80,2	1 072 080	859 440	23 420	23 160	24 421	25 752	9 195	16 557	64
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}	93,9	94,3	94,4	94,4	94,4	94,9	95,0	95,1	95,0	93,1	93,0	93,3	714 360	666 600	28 463	41 262	45 105	48 275	15 383	32 892	68
– Herav skoleverket/undervisning ²	96,4	96,9	97,0	97,1	97,1	97,5	97,6	97,8	98,0	97,1	97,2	97,2	668 280	649 800	15 918	19 064	20 624	22 322	6 976	15 346	69
<i>Uoppgitt utdanning</i>					88,3	90,7	90,9	92,7	93,5	94,0	95,7	96,2	528 360	508 080	133 387	163 725	123 474	124 316	99 832	24 484	20
Industri					92,4	94,3	95,3	95,9	95,5	94,6	93,6	95,0	497 160	472 200	15 014	20 797	15 322	15 530	12 799	2 731	18
Bygge- og anleggsvirksomhet					101,2	103,5	98,9	97,7	101,2	101,8	101,4	102,8	485 760	499 560	30 614	40 883	33 211	33 672	32 813	859	3
Varehandel, mv.					91,9	91,6	93,1	92,9	95,0	94,5	96,2	97,4	507 840	494 520	10 784	11 950	8 900	8 550	6 607	1 943	23

Tabell 4.13 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns fordelt på utdanning, herunder fagutdanning og næring⁵. Heltidsansatte

	2012	2013	2014	2015	Månedslønn*12						Antall arbeidsforhold med heltid						Andel kvinner 2021				
					2015 ⁴	2016	2017	2018	2019	2019 ⁶	2020	2021	Menn 2021	Kvinner 2021	I alt 2019	I alt 2019 ⁶		I alt 2020	I alt 2021	Menn 2021	Kvinner 2021
Finansierings- og forsikringsvirksomhet					67,3	67,7	57,8	61,3	62,0	60,9	65,1	67,8	1 297 440	879 600	1 005	1 061	960	1 117	750	367	33
Staten eksklusive helseforetak					93,7	92,0	90,7	92,0	92,2	93,0	93,9	94,2	624 960	588 840	4 032	4 488	4 118	4 583	2 504	2 079	45
Helseforetak					80,4	80,8	80,3	81,9	78,2	79,4	82,0	82,3	773 520	636 720	1 015	1 071	911	975	386	589	60
Kommune og fylkeskommune i alt ^{2,3}					92,1	91,7	91,9	91,2	91,2	93,7	93,9	93,6	526 920	493 080	4 434	3 893	2 763	2 767	977	1 790	65
– Herav skoleverket/undervisning ²					96,0	94,7	96,1	95,2	96,1	100,0	99,0	99,5	530 280	527 880	919	677	480	448	166	282	63

¹ Månedslønn per september/november/desember.

² Kilde: KS t.o.m. 2019. For 2020 og nye 2019-tall er tallene fra Statistisk Sentralbyrå. I undergruppe til kommuneforvaltningen benyttes næringsgruppen 85 Undervisning f.o.m. nye 2019-tall.

³ Ansatte i kraftforsyning og vann og avløp er ikke med i statistikkgrunnlaget.

⁴ Brudd i statistikken i 2015, med unntak av kommune/fylkeskommune og skoleverket.

⁵ For næringene industri, bygg- og anleggsvirksomhet, varehandel og finansierings- og forsikringsvirksomhet, er tallene kun for ansatte i privat sektor og off. eide foretak.

⁶ Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt. Metode for beregning av arbeidstid er også endret.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Beregningsutvalget og KS

Tabell 4.14 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns etter lengste utdanning. Heltids- og deltidsansatte hvor deltid er omgjort til heltidsekvivalenter

	2012	2013	2014	2015	2015 ²	2016	2017	2018	2019	2019 ³	2020	2021	Månedslønn*12		Andel kvinner, pst.
													Menn	Kvinner	
Grunnskole	90,1	90,1	90,1	89,7	89,2	89,4	89,4	89,3	89,1	88,6	88,5	88,2	477 120	420 960	45
Videregående skole	83,0	82,7	82,3	82,1	81,8	82,3	82,3	82,2	82,2	82,1	82,1	82,1	612 240	502 680	43
Universitet/høgskole, t.o.m. 4 år	80,6	79,8	80,2	79,6	78,8	79,4	79,8	80,0	80,5	80,6	80,7	81,3	736 440	598 560	61
Universitet/ høgskole lengre enn 4 år	81,1	81,2	80,9	80,6	79,7	80,3	80,9	80,8	80,9	81,5	81,5	81,5	904 200	736 680	51
Heltids- og deltidsansatte i alt	86,5	85,8	86,4	86,1	85,3	86,1	86,7	87,1	87,6	87,8	87,5	87,9	644 520	566 280	48

¹ Månedslønn per september/november.² Brudd i statistikken i 2015.³ Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Tabell 4.15 Kvinners gjennomsnittslønn¹ i forhold til menns fordelt på aldersgrupper. Heltidsansatte

	2012	2013	2014	2015	2015 ²	2016	2017	2018	2019	2019 ³	2020	2021	Månedslønn*12		Andel kvinner, prosent
													Menn	Kvinner	
													2021	2021	2021
-24 år	91,7	91,6	91,4	93,3	92,9	93,0	93,0	93,6	93,9	91,2	91,5	91,5	400 560	366 480	34
25-29 år	93,1	92,6	92,5	92,7	93,2	94,3	94,3	94,7	95,2	94,9	94,9	95,4	537 360	512 640	42
30-34 år	92,4	91,3	92,2	91,0	91,0	91,5	92,2	92,3	92,6	92,8	92,8	93,3	605 520	564 720	42
35-39 år	89,0	88,9	89,4	88,6	88,0	89,0	89,3	89,8	90,1	91,1	90,6	90,9	657 120	597 600	41
40-44 år	88,1	87,5	88,0	87,1	85,9	86,4	87,0	87,7	88,3	89,5	89,2	89,4	702 240	627 480	41
45-49 år	86,9	86,9	87,3	86,2	85,1	85,7	86,1	86,4	86,7	87,7	87,3	87,5	735 600	643 920	41
50-54 år	84,9	84,5	85,2	85,4	83,7	85,0	85,4	86,0	86,1	87,0	86,8	87,0	748 920	651 360	41
55-59 år	83,4	82,7	83,4	82,9	81,7	82,4	83,3	84,0	84,8	85,5	85,9	86,6	747 600	647 160	40
60 år og over	82,5	82,5	82,7	82,4	82,0	83,2	83,5	83,6	83,8	84,2	84,3	84,6	743 160	628 800	36
I alt	88,3	87,9	88,4	87,7	86,9	87,6	88,1	88,5	88,9	89,4	89,3	89,6	662 520	593 880	40

¹ Månedslønn per september/november.

² Brudd i statistikken i 2015.

³ Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Tabell 4.16 Gjennomsnittslønn¹ for heltidsansatte etter næring² og utdanningslengde³. Vekst fra året før i prosent

	Andeler ⁴		Vekst i prosent fra samme tidspunkt året før									Samlet vekst fra 2016 til 2021	Månedslønn *12 2021
	2021	2022	2013	2014	2015	2016 ⁹	2017	2018	2019	2020 ¹²	2021		
<i>Industri i alt</i> ¹¹	100	3,4	4,0	2,7	2,6	1,3	2,4	2,9	3,3	1,4	3,9	14,7	619 920
Grunnskole	18	2,9	3,8	3,0	1,2	2,6	2,2	3,1	3,1	0,6	3,3	13,0	480 360
Videregående skole	50	4,1	3,9	3,0	2,2	1,4	2,4	3,1	3,6	0,7	3,7	14,2	594 960
av dette: Fagutdanning ⁵	35	4,3	3,6	3,2	2,6	1,4	2,1	3,1	3,5	0,6	3,7	13,7	601 080
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	15	3,7	3,0	2,3	2,4	1,4	2,4	2,7	2,0	-0,1	3,1	10,6	761 280
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	9	3,7	2,7	0,9	1,7	0,6	2,8	2,7	2,5	-0,7	4,2	11,9	918 480
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	8	4,2	3,1	3,3	2,0	-0,3	2,6	2,4	3,7	2,8	4,8	17,2	492 720
<i>Bygge- og anleggsvirksomhet i alt</i> ¹¹	100	3,0	3,2	2,9	3,0	3,4	2,7	2,8	3,0	2,5	3,7	15,5	574 680
Grunnskole	20	4,4	2,6	3,8	1,2	4,2	2,4	2,3	2,6	1,7	3,1	12,8	454 440
Videregående skole	53	4,1	3,6	3,5	2,4	2,6	3,0	3,3	3,0	1,7	3,3	15,2	601 080
av dette: Fagutdanning ⁵	41	4,3	3,8	3,7	2,6	2,6	3,0	3,2	2,9	1,9	3,4	15,2	609 600
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	8	4,2	3,6	2,7	4,0	2,9	2,3	2,1	2,6	1,0	3,3	11,7	760 560
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	3	8,2	-1,0	5,1	1,2	2,0	2,2	1,1	3,2	-1,2	3,6	9,0	916 800
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	16	0,3	5,9	2,2	3,3	3,0	2,5	2,6	3,7	2,6	4,6	17,1	486 120
<i>Varehandel i alt</i> ¹¹	100	3,3	3,5	1,6	3,3	2,7	2,8	2,7	3,4	3,8	5,1	19,1	593 160
Grunnskole	23	3,3	3,9	2,2	4,5	2,8	2,2	2,8	3,5	3,7	5,0	18,3	490 680
Videregående skole	50	4,2	3,2	2,4	3,3	2,4	2,8	2,6	3,3	2,8	4,8	17,4	585 240
av dette: Fagutdanning ⁵	25	4,2	3,3	4,2	2,5	2,5	2,7	2,8	3,4	2,6	4,6	17,1	582 360
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	18	5,4	3,2	-0,2	2,1	1,8	2,6	1,9	2,6	2,8	4,6	15,4	701 520
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	5	4,6	1,4	0,7	1,0	1,0	2,0	2,3	3,5	3,2	5,0	17,1	828 600
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	4	1,4	3,3	1,6	6,4	3,6	2,4	2,5	4,2	5,6	5,5	21,9	504 840

Tabell 4.16 Gjennomsnittslønn¹ for heltidsansatte etter næring² og utdanningslengde³. Vekst fra året før i prosent

	Andeler ⁴	Vekst i prosent fra samme tidspunkt året før										Samlet vekst fra 2016 til 2021	Månedslønn *12 2021
	2021	2012	2013	2014	2015	2016 ⁹	2017	2018	2019	2020 ¹²	2021		
<i>Finanstjenester i alt</i> ^{6,11}	100	0,4	4,6	4,2	4,0	3,1	2,8	3,3	4,5	2,4	4,6	18,7	894 480
Grunnskole	4	3,6	6,4	0,2	3,7	2,0	3,0	1,8	6,2	-0,2	3,3	14,8	661 920
Videregående skole	24	1,8	4,9	3,8	4,5	3,6	1,9	3,6	6,0	2,5	3,9	19,2	742 320
av dette: Fagutdanning ⁵	4	1,2	4,7	3,4	3,7	2,7	3,5	3,3	5,8	1,6	3,9	19,3	701 520
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	45	-1,0	3,7	3,9	2,2	1,8	1,6	2,4	2,9	1,1	3,7	12,1	885 360
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	24	0,1	4,2	4,4	4,4	0,9	1,4	3,1	3,5	1,8	5,4	16,2	1 072 680
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	2	-0,4	8,8	1,3	8,0	16,6	19,6	-4,0	1,6	14,1	1,1	34,6	1 160 160
<i>Statsansatte i alt</i>	100	4,5	3,6	3,2	2,9	1,7	2,7	2,3	4,4	1,4	3,6	15,2	659 400
Grunnskole	4	4,2	3,7	3,6	3,7	0,3	2,9	1,7	4,3	1,9	3,1	14,7	519 240
Videregående skole	19	4,5	4,0	3,1	3,4	1,4	2,9	2,2	4,8	1,7	3,5	16,0	594 600
av dette: Fagutdanning ⁵	7	4,5	4,1	3,6	3,9	1,9	3,0	2,4	4,2	1,2	3,6	15,3	596 760
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	36	4,0	3,6	3,0	2,2	1,5	2,7	2,5	4,2	1,4	3,1	14,7	647 760
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	38	5,1	2,7	2,9	2,2	1,0	2,4	2,0	3,7	0,8	3,8	13,2	719 400
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	3	2,6	4,1	4,1	3,9	2,3	1,6	1,7	3,8	3,3	2,6	13,5	608 640
<i>Kommune og fylkeskommune</i> ⁷	100	6,0	1,8	4,6	2,3	2,7	3,0	2,3	3,7	0,7	4,6	15,0	573 000
Grunnskole	7	5,5	2,6	4,3	2,6	3,1	3,1	1,9	3,0	0,7	3,4	12,6	399 600
Videregående skole	23	6,0	1,7	4,4	2,0	2,4	2,5	2,2	4,1	0,4	4,2	14,0	502 560
av dette: Fagutdanning ⁵	13	5,9	1,2	4,3	2,2	2,1	2,6	2,0	3,4	0,7	4,2	13,6	498 480
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	54	5,8	1,4	4,3	2,1	2,5	2,7	2,0	3,7	0,3	4,6	14,1	593 400
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	15	5,4	1,4	4,3	2,1	2,0	2,6	1,9	3,2	0,3	4,1	12,7	681 720

Tabell 4.16 Gjennomsnittslønn¹ for heltidsansatte etter næring² og utdanningslengde³. Vekst fra året før i prosent

	Andeler ⁴		Vekst i prosent fra samme tidspunkt året før									Samlet vekst fra 2016 til 2021	Månedslønn *12 2021
	2021	2022	2012	2013	2014	2015	2016 ⁹	2017	2018	2019	2020 ¹²		
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	1	5,6	2,5	5,3	2,8	4,3	3,6	3,6	6,3	3,8	5,6	25,1	504 960
<i>Herav:</i>													
– Skoleverket i alt/undervisning ⁷	100	5,7	1,4	4,4	2,1	2,5	2,7	2,1	3,3	0,4	4,8	13,9	597 240
Grunnskole	2	5,8	2,7	4,2	2,2	2,4	2,4	1,9	1,9	0,4	3,2	10,2	349 200
Videregående skole	7	4,8	3,4	4,5	1,8	2,4	2,4	1,9	4,2	-0,3	4,2	12,9	481 080
av dette: Fagutdanning ⁵	4	6,0	1,6	4,2	3,1	2,0	2,3	1,6	3,3	-0,1	4,3	11,9	472 920
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	69	5,7	1,2	4,3	1,9	2,4	2,6	2,0	3,3	0,3	4,8	13,5	598 680
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	22	6,0	0,8	4,9	1,8	1,9	2,3	1,7	2,9	-0,2	4,3	11,6	655 560
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	0	4,4	2,9	2,5	1,0	3,8	4,2	3,2	3,1	2,5	4,6	18,8	528 720
– Kommune og fylkeskommune ekskl. skole- verket/undervisning ⁷	100	6,2	2,0	4,8	2,5	2,8	3,3	2,5	4,0	0,9	4,5	16,1	561 360
Grunnskole	9	5,5	2,6	4,3	2,7	3,2	3,2	1,8	3,1	0,7	3,4	12,8	406 200
Videregående skole	30	6,2	1,5	4,4	2,1	2,4	2,5	2,2	4,0	0,5	4,2	14,0	504 840
av dette: Fagutdanning ⁵	17	5,9	1,1	4,4	2,0	2,2	2,6	2,1	3,4	0,8	4,1	13,8	501 000
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	48	6,0	1,8	4,4	2,4	2,6	3,0	2,2	4,2	0,3	4,6	15,0	589 800
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	12	4,6	2,6	3,3	2,3	1,9	2,9	2,4	3,6	0,6	3,9	14,1	704 280
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	1	5,9	2,5	5,9	3,1	4,4	3,5	3,7	7,3	-1,0	5,9	20,7	500 400
<i>Helseforetak⁸</i>	100	3,7	2,6	3,9	2,2	1,5	4,2	4,3	2,0	0,9	5,2	17,7	678 720
Grunnskole	4	2,8	3,0	2,6	0,3	2,0	2,4	4,7	-0,4	1,5	3,9	12,7	427 440
Videregående skole	17	3,8	3,7	3,5	2,3	2,5	2,6	4,0	0,9	1,8	3,9	14,0	512 760
av dette: Fagutdanning ⁵	8	6,1	3,6	4,1	3,7	1,1	2,4	2,6	3,9	1,0	3,7	13,4	536 160

Tabell 4.16 Gjennomsnittslønn¹ for heltidsansatte etter næring² og utdanningslengde³. Vekst fra året før i prosent

	Andeler ⁴		Vekst i prosent fra samme tidspunkt året før									Samlet vekst fra 2016 til 2021	Månedslønn *12 2021
	2021	2012	2013	2014	2015	2016 ⁹	2017	2018	2019	2020 ¹²	2021		
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	49	4,5	4,0	2,6	4,0	2,9	2,1	3,2	4,5	1,9	5,5	16,7	607 320
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	29	4,3	4,9	1,2	3,0	0,6	-0,6 ¹⁰	4,6	2,7	1,9	5,2	15,3	935 400
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	1	5,4	6,8	1,0	2,4	11,8	0,6	1,7	5,5	1,1	2,1	14,9	690 840
<i>Alle næringer</i>	100	3,9	3,5	3,7	3,1	2,7	1,8	2,4	2,9	3,6	4,4	16,6	635 040
Grunnskole	13	3,0	3,2	3,4	2,7	2,1	2,3	2,1	2,5	3,3	3,7	14,5	472 080
Videregående skole	35	3,9	2,9	4,2	3,2	2,7	1,7	2,4	3,0	3,5	3,9	15,3	594 720
av dette: Fagutdanning ⁵	20						1,2	2,4	3,0	3,5	3,9	14,9	600 960
Universitet eller høyskole, t.o.m. 4 år	30	3,5	3,2	2,9	3,2	1,7	1,2	2,2	2,8	3,3	4,2	14,1	674 400
Universitet eller høyskole, lengre enn 4 år	16	4,4	1,8	3,0	2,4	1,9	0,3	2,1	2,6	3,3	4,5	13,8	835 440
Uoppgitt eller ingen fullført utdanning	7	2,8	2,1	2,9	0,9	2,8	0,4	2,5	2,3	4,3	5,4	20,2	524 280

¹ Månedslønn per september/november/desember.

² Standard for næringsgruppering (SN2007).

³ Standard for utdanningsgruppering (NUS2000). Med unntak av tall fra kommune og skoleverk t.o.m. 2019, er månedslønnen basert på utdanningslengden registrert året før.

⁴ Andeler arbeidsforhold med heltid. Prosent.

⁵ Som fagutdannet regnes: a) alle som har fagutdanning med godkjent fagbrev eller svenneprøve i henhold til Lov om fagopplæring i arbeidslivet som fullførte utdanning i henhold til register for befolkningens høyeste utdanning (BHU), og b) alle som har bestått teknisk fagskole som høyeste fullførte utdanning i henhold til register for BHU.

⁶ Omfatter bank og forsikring og annen finansiell tjenesteyting.

⁷ Kilde: KS t.o.m. 2019. For 2020 er tallene fra Statistisk Sentralbyrå. I undergruppe til kommuneforvaltningen benyttes næringsgruppen 85 Undervisning f.o.m. 2020-tall.

⁸ Fra og med lønnsveksttallet for 2016 baserer statistikken for Helseforetakene seg på næringen «Helsetjenester» under Statlig forvaltning.

⁹ Lønnsveksttallet fra og med 2016 er basert på datamaterialet fra a-ordningen unntatt for kommunene jf. tabellnote 7.

¹⁰ For ansatte i konflikt i helseforetakene i 2016 ble virkningstidspunktet for lønnstillegg forskjøvet. Derfor er ikke lønnstillegget inkludert i lønnstallet for 2016. Dette, i tillegg til strukturelle endringer, har bidratt til at lønnsveksten for ansatte med mer enn 4 år lengre utdanning var negativ i 2016.

¹¹ Inkluderer privat sektor og offentlig eide foretak.

¹² Tellingstidspunktet er november. Tidligere var september tellingstidspunkt.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og KS

Tabell 4.17 Gjennomsnittlig kapitalinntekt¹ for yrkestilknyttede². Desilfordelt etter inntekt etter skatt. Andeler i prosent og nivå i 2020-kroner. 2010 og 2020

2020 Desil	Renteinntekter	Aksjeutbytte ³	Realisasjons- gevinst/tap	Andre kapi- talinntekter	Kapitalinntekter i alt	
					Nivå i 2020-kroner	Andel
1	1 900	2 200	-20 500	-600	-16 900	-4,7
2	1 500	300	-900	500	1 400	0,4
3	1 800	300	-500	800	2 300	0,6
4	2 000	400	-400	1 000	3 100	0,9
5	2 200	600	-300	1 500	4 000	1,1
6	2 400	900	-100	2 000	5 200	1,4
7	2 700	1 600	200	2 900	7 400	2,0
8	3 100	3 300	900	4 600	12 000	3,3
9	3 900	8 700	2 800	7 700	23 100	6,4
10	9 100	213 700	74 700	22 500	320 100	88,5
Herav desil 10 delt opp i persentilene:						
91/92	5 700	18 100	4 000	10 700	38 500	2,6
93/94	6 300	27 700	6 400	12 800	53 200	3,6
95/96	7 200	44 700	10 800	15 900	78 600	5,3
97/98	9 100	94 200	23 800	21 300	148 400	10,1
99	12 700	237 100	60 200	31 700	341 700	11,6
100	35 800	1 413 100	453 500	64 900	1 967 300	66,8
Alle desiler	3 100	23 200	5 600	4 300	36 200	100,0
2010						
Desil						
1	3 100	1 000	-13 700	600	-11 000	-4,1
2	2 100	200	-800	400	2 400	0,9
3	2 400	300	-600	500	3 100	1,2
4	2 700	400	-500	700	3 900	1,5
5	3 000	500	-400	800	4 700	1,7
6	3 300	700	-400	1 100	5 800	2,2
7	3 800	1 200	-300	1 500	7 400	2,8
8	4 500	2 300	0	2 400	11 200	4,2
9	6 000	5 800	1 100	4 100	20 800	7,7
10	14 900	110 900	39 500	15 300	220 000	82,0
Herav desil 10 delt opp i persentilene:						
91/92	7 700	11 700	2 700	5 900	34 100	3,1
93/94	8 700	16 900	4 100	7 300	45 100	4,1
95/96	10 300	27 100	7 300	9 500	66 000	6,0
97/98	13 400	54 100	16 600	13 400	118 700	10,8
99	19 600	124 000	37 900	20 700	246 300	11,2
100	49 000	765 600	295 600	60 000	1 425 500	64,8
Alle desiler	4 600	12 300	2 400	2 700	26 800	100,0

¹ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.² Yrkestilknyttede er definert som personer med de sosioøkonomiske statusene lønntaker og selvstendig næringsdrivende med yrkesinntekt inkl. dagpenger, sykepenger og foreldrepenger på minst 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. Disse utgjorde 1 962 332 personer i 2010 og 2 173 548 personer i 2020.³ Omfatter skattepliktig utbytte samt skattefritt utbytte og gevinst.

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Tabell 4.18 Sammensetning av inntekt innenfor de ulike desilene for pensjonister og trygdede¹. Andel i prosent av samlet inntekt før skatt der ikke annet framgår. Nivå i 2020-kroner. Desilfordelt etter inntekt etter skatt. 2010 og 2020

2020 Desil	Lønns- inntekt ²	Nærings- inntekt	Kapital- inntekt ³	Dagpenger, sykepenger og foreldre- penger	Over- føringer ⁴	Samlet gj.sn inntekt før skatt, nivå	Skatt mm.	Inntekt etter skatt
1	3,2	-0,9	-7,9	0,9	104,6	160 500	9,8	90,2
2	1,5	-0,1	0,9	0,5	97,1	229 100	8,7	91,3
3	1,8	0,0	1,1	0,5	96,7	258 600	10,6	89,4
4	1,9	0,1	1,2	0,4	96,4	286 600	13,1	86,9
5	2,4	0,1	1,4	0,4	95,7	311 400	14,6	85,4
6	2,8	0,2	1,5	0,5	95,0	339 100	16,1	83,9
7	2,9	0,2	1,8	0,5	94,6	371 600	17,6	82,4
8	3,3	0,4	2,1	0,5	93,7	411 400	19,1	80,9
9	5,2	0,7	3,1	0,7	90,3	474 500	21,0	79,0
10	8,1	1,5	20,5	0,7	69,2	805 300	26,5	73,5
Alle	4,1	0,5	5,5	0,6	89,3	364 800	18,0	82,0
2010								
Desil								
1	2,9	-1,3	-6,3	0,8	103,9	135 900	13,2	86,8
2	2,1	0,0	2,8	0,7	94,4	194 400	9,3	90,7
3	2,2	0,1	2,8	0,7	94,2	220 700	9,6	90,4
4	2,3	0,1	2,4	0,6	94,6	244 400	10,4	89,6
5	2,9	0,1	2,5	0,6	93,8	271 000	12,4	87,6
6	3,2	0,2	2,5	0,6	93,5	298 900	14,2	85,8
7	3,6	0,2	2,8	0,7	92,7	329 900	15,9	84,1
8	4,3	0,3	3,2	0,9	91,4	368 500	17,5	82,5
9	5,7	0,5	3,8	1,0	89,0	425 500	19,0	81,0
10	8,1	1,3	15,3	0,6	74,7	673 300	24,6	75,4
Alle	4,5	0,4	5,2	0,7	89,2	316 300	16,5	83,5

¹ Omfatter personer med sosioøkonomisk status pensjonist/trygdet. Dette var en gruppe på 1 125 257 personer i 2010 og 1 324 201 personer i 2020.

² Lønnsinntekt er definert som kontantlønn og naturallytelser.

³ Kapitalinntekter er her definert som brutto renteinntekter, utbytte, netto realisasjonsgevinster og inntekt ved utleie.

⁴ Overføringer eksklusiv dagpenger, sykepenger og foreldrepenger.

Kilde: Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Tabell 4.19 Fordelingen av samlet lønn per heltidsekvivalent for ansatte uten lærlinger

	Andel ¹					Lønnsnivå 2021 ²	Årlig vekst 2017–2021 ³
	2017	2018	2019	2020	2021		
Alle	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	615 200	3,3
Desil 1	5,6	5,6	5,6	5,6	5,5	340 000	3,0
Desil 2	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8	415 300	3,1
Desil 3	7,5	7,4	7,4	7,4	7,4	455 700	3,1
Desil 4	8,1	8,0	8,0	8,1	8,0	494 100	3,2
Desil 5	8,7	8,7	8,7	8,7	8,7	533 600	3,2
Desil 6	9,4	9,3	9,4	9,4	9,3	575 200	3,2
Desil 7	10,1	10,1	10,1	10,1	10,1	621 900	3,2
Desil 8	11,2	11,2	11,2	11,2	11,2	687 800	3,3
Desil 9	13,0	13,0	13,1	13,1	13,1	803 600	3,4
Desil 10	19,7	19,8	19,8	19,7	19,9	1 224 700	3,6
Gini-koeffisient	0,200	0,201	0,202	0,201	0,204		
Persentil 91	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	909 700	3,4
Persentil 92	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	939 200	3,4
Persentil 93	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	971 100	3,4
Persentil 94	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1 008 700	3,3
Persentil 95	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1 055 900	3,4
Persentil 96	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1 115 600	3,4
Persentil 97	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1 192 300	3,5
Persentil 98	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	1 294 800	3,4
Persentil 99	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	1 472 700	3,5
Persentil 100	3,6	3,6	3,6	3,6	3,7	2 287 000	4,4
Menn	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	652 800	3,2
Desil 1	5,4	5,4	5,4	5,4	5,4	349 600	3,1
Desil 2	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	425 900	3,2
Desil 3	7,2	7,2	7,2	7,2	7,2	467 300	3,1
Desil 4	7,8	7,8	7,8	7,8	7,8	506 200	3,1
Desil 5	8,5	8,4	8,4	8,5	8,4	549 600	3,1
Desil 6	9,2	9,2	9,2	9,2	9,2	598 100	3,1
Desil 7	10,1	10,1	10,1	10,1	10,1	657 200	3,1
Desil 8	11,3	11,3	11,4	11,4	11,3	740 800	3,2
Desil 9	13,4	13,4	13,5	13,4	13,4	876 500	3,2
Desil 10	20,6	20,7	20,6	20,5	20,8	1 357 300	3,5
Gini-koeffisient	0,218	0,219	0,219	0,218	0,221		

Tabell 4.19 Fordelingen av samlet lønn per heltidsekvivalent for ansatte uten lærlinger

	Andel ¹					Lønnsnivå 2021 ²	Årlig vekst 2017–2021 ³
	2017	2018	2019	2020	2021		
Kvinner	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	569 200	3,4
Desil 1	5,9	5,9	5,9	5,9	5,8	330 600	3,0
Desil 2	7,2	7,2	7,1	7,1	7,1	403 600	3,0
Desil 3	7,9	7,9	7,9	7,9	7,8	443 400	2,9
Desil 4	8,5	8,5	8,4	8,5	8,4	479 200	3,2
Desil 5	9,1	9,1	9,1	9,1	9,1	518 200	3,3
Desil 6	9,8	9,7	9,8	9,7	9,7	553 700	3,3
Desil 7	10,4	10,4	10,4	10,4	10,4	592 200	3,3
Desil 8	11,2	11,2	11,2	11,2	11,2	638 600	3,4
Desil 9	12,5	12,5	12,5	12,5	12,6	715 600	3,6
Desil 10	17,4	17,6	17,7	17,7	17,9	1 016 700	4,0
Gini-koeffisient	0,167	0,169	0,171	0,171	0,175		

¹ Andel av samlet lønnssum i prosent.

² Gjennomsnittlig årlig lønn (månedslønn*12) per november. Per heltidsekvivalent.

³ Gjennomsnittlig årlig vekst i prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Vedlegg 5

Institusjonelle trekk ved lønnsdannelsen i Norge

I dette vedlegget gjennomgås organisasjonsgrader både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden, ulike systemer for tariffavtaler og omfanget av tariffavtaledekning. Det gis også en oversikt over store tariffavtaler etter næring/ sektor.

1 Organisasjonsgrader på arbeidstakersiden

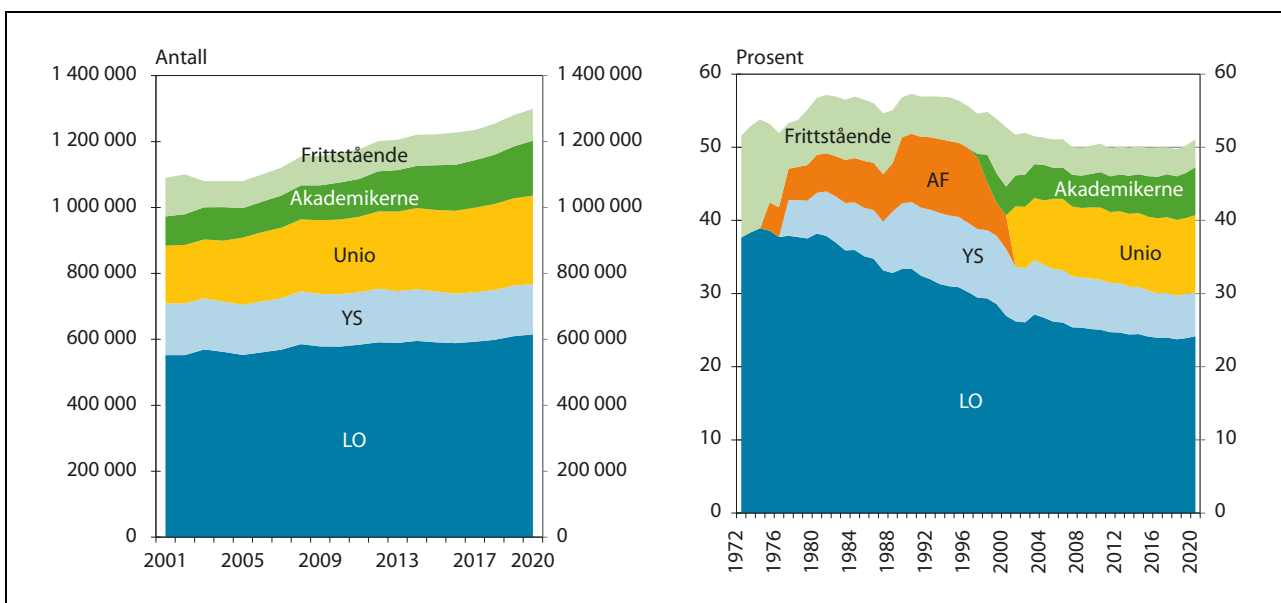
Organisasjonsgraden på arbeidstakersiden defineres vanligvis som antall lønnstakere som er medlem av en arbeidstakerorganisasjon delt på antall lønnstakere i alt. Andre medlemmer, som selvstendig næringsdrivende og ikke-yrkesaktive, telles ikke med. Organisasjonsgraden i Norge er i overkant av 50 prosent, og har endret seg lite de siste 15 årene. Nivået er lavere enn på 1980-tallet og første halvdel av 1990-tallet. Utviklingen i andelen organiserte arbeidstakere totalt og i de ulike arbeidstakerorganisasjonene siden 1972 vises i figur 5.1. Organisasjonsgraden er lavere enn i de

andre nordiske landene og på samme nivå som i Belgia, men høyere enn i andre vestlige land.

De ansatte er organiserte i ulike forbund som er tilsluttet de fire hovedorganisasjonene LO, Unio, YS og Akademikerne, samt en del mindre, frittstående forbund, jf. tabell 5.1.

Tall for organisasjonsgraden varierer noe etter hvordan den måles. Tall fra Fafo basert på medlemstall viser en organisasjonsgrad på 51,1 prosent i 2020.¹ Statistikken fra SSB over medlemstall viser at andelen organiserte (yrkesaktive medlemmer) var 51,7 prosent i 2020, der også selvstendig næringsdrivende medlemmer skal være innrapportert som yrkesaktive for noen. Fafo og SSB har samme antall yrkesaktive medlemmer for LO og YS, mens Fafo har lavere tall enn SSB for Unio og Akademikerne. Forskjellen skyldes i hovedsak at Fafo har korrigert for selvstendig næringsdrivende.

¹ Nergaard, K. (2021): Organisasjonsgrader, tariffavtaledekning og arbeidskonflikter 2019/2020. Fafo-notat.

Figur 5.1 Antall og andel² organiserte arbeidstakere totalt og i de ulike arbeidstakerorganisasjonene. 1972/2001–2020. Yrkesaktive medlemmer¹

¹ Brudd i statistikken i år 2000, jf. omtalen i teksten.

² Prosent av totalt antall lønnstakere ifølge AKU.

Kilde: Nergaard (2021)

Tabell 5.1 Medlemstall totalt i de fire hovedorganisasjonene og i frittstående forbund per 31.12. og andelen yrkesaktive medlemmer

	Medlems- tall totalt 2020	Yrkesaktive medlemmer ¹		Andelen yrkesaktive medlemmer 2020	Yrkesaktive medlemmer som andel av alle lønnstakere. Pst.	
		2010	2020		2010	2020
Landsorganisasjonen (LO)	970 054	578 363	615 004	63,4	25,0	24,2
Unio	380 803	227 203	268 623	70,5	9,8	10,6
YS	228 824	158 263	152 336	66,6	6,9	6,0
Akademikerne	231 000	112 316	166 689	72,2	4,9	6,6
Frittstående forbund ^{2,3}	132 717	90 000	96 550	72,7	3,9	3,8
I alt ³	1 943 398	1 166 145	1 299 202	66,9	50,5	51,1
MEMO:						
I alt, Statistisk sentralbyrå ³	1 943 398		1 316 440	67,7		51,7 ⁴

¹ Tallene er fra Fafo/Nergaard (2021) og omfatter medlemmer som er yrkesaktive lønnstakere, dvs. selvstendig næringsdrivende er holdt utenom. For Akademikerne er det gjort fradrag for om lag 13 000 medlemmer som er selvstendig næringsdrivende, og for Unio om lag 3 000. Innrapporterte tall fra organisasjonene til Statistisk sentralbyrå er uten korreksjon for selvstendig næringsdrivende.

² Av de frittstående er Norges Ingeniør- og Teknologiorganisasjon (NITO) den største organisasjonen med 93 317 medlemmer totalt i 2020, herav 66 755 yrkesaktive.

³ For 2020 mangler tall for Den norske jordmorforening. Tall for 2019 er derfor lagt til grunn og inkludert.

⁴ Andel av samme lønnstakerpopulasjon som over, dvs. at selvstendig næringsdrivende ikke inngår i nevner.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Nergaard (2021)

Merk også at det er forskjeller mellom arbeidstakerorganisasjonene i hvordan en skiller mellom yrkesaktive og ikke-yrkesaktive medlemmer. For LO er fullt betalende medlemmer fra 2017 brukt for yrkesaktive, noe som innebar at tallet for yrkesaktive medlemmer ble lavere enn ved tidligere metode. Målt organisasjonsgrad for LO ble dermed også lavere enn før endringen. Ut fra LOs størrelse ga dette et brudd også i tidsserien for organisasjonsgraden i alt på arbeidstakersiden i Norge. Fafo har med bakgrunn i endringen revidert tallene for perioden fra år 2000. En del medlemmer som kortvarig er uten arbeid, er nå ikke med i tallene for yrkesaktive i LO. Dette er et strengere kriterium enn det som vanligvis legges til grunn.

Fafo reviderte i 2017 tallene for antall organiserte for perioden 2000–2016.² I Nergaard (2020)³ er tallgrunnlaget for Akademikerne revidert tilbake til år 2000. Fafo legger nå til grunn den

definisjonen av yrkesaktive medlemmer som Akademikerne fra og med 2016 benytter ved rapporteringen til SSB. Det samme gjelder for Unio, der en mindre gruppe yrkesaktive uten arbeidsforhold i Norsk Sykepleierforbund nå inkluderes for å sikre mest mulig likhet. For frittstående forbund innebærer omleggingen i SSB, som nå også innhenter tall for antall yrkesaktive medlemmer, bedre statistikk enn tidligere. Endringene betyr at organisasjonsgraden er høyere enn tidligere anslått, om lag et halvt prosentpoeng for 2018. Medlemstallet økte i alle de fire hovedorganisasjonene fra 2018 til 2019, ifølge de reviderte tallene.

I tidligere rapporter, senest i NOU 2019: 6, har utvalget redegjort for en alternativ beregning ut fra personer med fagforeningsfradrag i skattemeldingen. Dette gir et høyere estimat for antall organiserte, men om lag samme organisasjonsgrad. I Nergaard (2020) benyttes også en slik tilnærming som gir en beregnet organisasjonsgrad på 50,3 prosent for 2018, mot 49,7 prosent basert på medlemstall. En tilleggsundersøkelse til Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) i 4. kvartal 2017 ga en organisasjonsgrad på 51,7 prosent.

² Nergaard, K. (2018): Organisasjonsgrader, tariffavtaledeking og arbeidskonflikter 2016/2017. Fafo-notat 2018:20.

³ Nergaard, K. (2020): Organisasjonsgrader, tariffavtaledeking og arbeidskonflikter 2018/2019. Fafo-notat 2020:12.

Tabell 5.2 Ansatte¹ i staten og i medlemsvirksomheter i arbeidsgiverorganisasjoner per 31.12.

	Antall ansatte. 1 000 personer				Ansatte i virksomheter med tariffavtale i prosent av ansatte i alle medlemsvirksomheter	
	Alle		Virksomheter med tariffavtale		2010	2020
	2010	2020	2010	2020		
Næringslivets Hovedorganisasjon	534	661	383	486	72	74
Kommunesektoren ²	435	498	435	498	100	100
Hovedorganisasjonen Virke ^{3,4}	190	303	90	121	47	40
Arbeidsgiverforeningen Spekter	178	221	176	219	99	99
Staten som arbeidsgiver	146	156	146	156	100	100
Øvrige organisasjoner ⁵	228	201	166	126	72	63
Medlemsvirksomheter i alt	1 712	2 040	1 396	1 606	82	79

¹ Andelen deltidsansatte varierer mellom organisasjonene/virksomhetene. Det er mange deltidsansatte i kommunene, Virke-området og i helseforetakene. Stillingsandel eller deltidsbrøk kan også variere mellom områdene. Regnet i årsverk kan forholdet mellom sysselsettingen i de ulike områdene endres.

² Omfatter ansatte i kommunene inklusive Oslo kommune, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer.

³ Brudd i 2018.

⁴ Samfo ble en del av Virke i 2020.

⁵ Summen for Øvrige organisasjoner er hentet fra Nergaard (2021), som har estimert antall sysselsatte for enkelte mindre arbeidsgiverorganisasjoner som ikke har innrapportert til SSB. Det er om lag 29 600 ansatte hos medlemmer i Private Barnehagers Landsforbund (PBL) som er direkte bundet av PBLs hoved- og hovedtariffavtale med arbeidstakerorganisasjonene. I Finans Norge er det om lag 35 100 ansatte i medlemsvirksomheter med tariffavtale.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Nergaard (2021) og Beregningsutvalget

Organisasjonsgraden er størst i offentlig sektor med om lag 80 prosent, og under 40 prosent i privat sektor. Basert på registerbaserte tall viser Nergaard (2020) at organisasjonsgraden er særlig lav innen eiendomsdrift og overnatting og servering (18 prosent), men også lav innen primærnæringene (22 prosent), varehandel (24 prosent) og bygge- og anleggsvirksomhet (30 prosent). Andelene er høyere innenfor transport og i industrien, der om lag halvparten av de ansatte er organisert. Organisasjonsgraden er særlig lav blant unge, innvandrere med kort botid i Norge og ansatte i små deltidsstillinger, og øker med utdanningsnivå.

2 Organisasjonsgrader på arbeidsgiversiden

Arbeidsgiversiden i Norge består av fem store aktører. I privat sektor og offentlig eide selskaper er Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO), Arbeidsgiverforeningen Spekter og Hovedorganisasjonen Virke de mest sentrale. I offentlig sektor

er KS arbeidsgiverpart i kommunene, fylkeskommunene (utenom Oslo kommune) og kommunale foretak, mens Kommunal- og distriktsdepartementet er arbeidsgiverpart i staten.

I offentlig sektor har alle virksomheter tariffavtale. I privat sektor har ikke alle virksomheter som er medlem av en arbeidsgiverorganisasjon, tariffavtale, se tabell 5.2. I NHOs medlemsbedrifter arbeider i overkant av 70 prosent av de ansatte i en bedrift med tariffavtale. Blant Virkes medlemsbedrifter er andelen 40 prosent. Antall ansatte i Virke-bedrifter med tariffavtale er lavere i 2020 enn i 2010, samtidig som antall ansatte i alle medlemsvirksomheter har økt. Andelen av alle arbeidstakere som er omfattet av tariffavtale er omtalt i avsnitt 5.3.3.

3 Tariffavtalene

En tariffavtale er en kollektiv regulering av lønns- og arbeidsvilkår. Tariffavtaler inngås mellom en fagforening og en arbeidsgiver eller arbeidsgiverforening, og er bindende for avtalens parter og

deres medlemmer. Tariffavtalene har derfor fundamental betydning for lønnsdannelsen i Norge. I tillegg til lønn, regulerer tariffavtalene også bestemmelser om forhold som sosiale rettigheter, pensjon for de som har dette avtalefestet, arbeidstidsspørsmål, samt oppsigelsesfrister, medbestemmelse og permittering. Hva som inngår varierer mellom de ulike tariffavtalene. Avtalene inngås på ulike nivåer i de ulike sektorene; mellom arbeidstakernes hovedorganisasjoner og en arbeidsgiverforening, mellom et fagforbund og en arbeidsgiverorganisasjon på bransjenivå, eller mellom bedriftsledelsen og forbundenes tillitsvalgte.

Tariffavtalene har ulike prinsipper for fastsettelse av lønn og lønnsutvikling, der det sentrale skillet er om reguleringen skjer på sentralt eller lokalt nivå, eller i kombinasjoner av disse. Konfliktretten i tradisjonell forstand ligger som hovedregel på sentralt nivå. Det kan i hovedsak skilles mellom tre hovedtyper tariffavtaler:

1. Minstelønnsavtaler

Minstelønnsavtaler er den vanligste lønnsfastsettende mekanismen i tariffavtalene i privat sektor, særlig blant arbeidere. Minstelønnsavtaler fastsetter minimumsavlønning for ulike kategorier av arbeidstakere. I tillegg forhandles det lokalt i bedriftene/virksomhetene om tillegg. Den vanligste måten å utforme lokale tillegg på er etter «de fire kriteriene» virksomhetens økonomi, produktivitet, framtidsutsikter og konkurranseevne. I Industrioverenskomsten er det i tillegg et femte kriterium: den aktuelle arbeidskraftsituasjonen.

Det er stor forskjell på minstelønnsavtalene mellom ulike tariffområder. I noen områder har man én eller to minstelønnssetninger for unge/nyansatte lønnsstakere som dermed gjelder for en liten andel av de ansatte, mens i andre områder avtales det minstelønnsstiger som omfatter rundt halvparten av de ansatte på det aktuelle området. Hvor mye som avtales sentralt og hvor mye lokal lønnsdannelse det er, varierer også mye fra område til område.

Lønssystemet i kommunesektoren er også et minstelønnsystem eller garantilønnsystem for de fleste arbeidstakergruppene, men i motsetning til i minstelønnsavtaleområder i privat sektor blir rammene for de lokale tilleggene fastsatt i de sentrale forhandlingene.

2. Normallønnsavtaler

Normallønnsavtaler regulerer både nivå og endringer i forbindelse med tariffoppgjør. Lønns-

fastsettelsen i slike avtaler er dermed i det alt vesentligste sentralisert. Tariffavtaler med fast lønnsregulativ kalles ofte normallønnsavtaler. Slike avtaler forutsetter i utgangspunktet at det ikke skal avtales tillegg utover normallønnen. Normallønnsavtaler finnes eksempelvis for bussbransjen og renhold i privat sektor og i Oslo kommune.

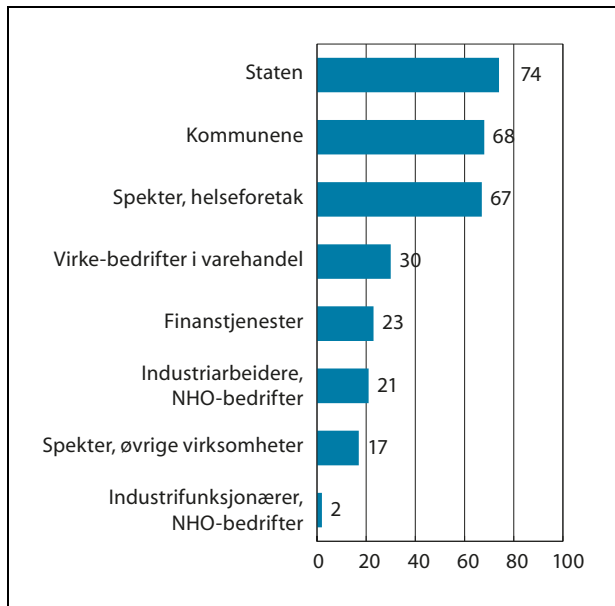
3. Avtaler uten sentrale lønnsbestemmelser

I avtaler uten sentrale lønnsbestemmelser foregår lønnsfastsettelsen vanligvis i sin helhet lokalt. Avtalene inngås mellom sentrale parter, men er snarere prosedyreregler for hvordan lønns- og arbeidsvilkår kan bestemmes i den enkelte bedrift, både som kollektive og individuelle avtaler. Avtaler uten sentrale lønnsbestemmelser er dominerende blant annet for funksjonærgrupper med lang utdanning i privat sektor og for YS sine funksjonæravtaler med NHO.

3.1 Fordelingen mellom sentrale og lokale lønnstillegg

I industrien bygger minstelønnsavtalene på at mye av lønnsdannelsen skal foregå i den enkelte virksomhet, jf. de fire kriteriene. For industriarbeidere har i gjennomsnitt om lag en femtedel av samlet lønnsvekst de siste ti årene kommet gjennom sentralt avtalte tillegg det enkelte år. For store grupper industrifunksjonærer, med unntak av i enkelte LO-avtaler, avtales ikke sentrale tillegg. For disse avtales stort sett alle tillegg lokalt, ofte gjennom kollektive lønsforhandlinger, dvs. at bedriften og de tillitsvalgte årlig framforhandler en økonomisk ramme på vegne av sine medlemmer. Lønnsveksten for industrifunksjonærene er derfor i hovedsak lønnsглиdning.

I normallønnsområdene i privat sektor er en stor del av lønnsveksten fastlagt gjennom det sentrale tariffoppgjøret. Det er også tilfellet for store tariffområder i offentlig sektor der eventuelle rammer for lokale tillegg avtales sentralt. For Virke-bedrifter i varehandelen er 30 prosent av tilleggene avtalt sentralt de siste ti år. For Spekters virksomheter i privat sektor er 17 prosent av tilleggene avtalt sentralt de siste ti årene, mens om lag to tredjedeler av lønnsveksten er avtalt sentralt i helseforetakene i Spekter og i kommunene. For de fleste akademikeryrkene skjer all lønnsdannelse i kommunal sektor fra og med hovedtariffoppgjøret i 2002 lokalt, bortsett fra undervisningsansatte i skolen hvor det er sentral lønnsdannelse. I det statlige tariffområdet avtales alle tariff tillegg sentralt, også det som avsettes til

Figur 5.2 Det sentrale bidraget til lønnsveksten 2011–2020 (gjennomsnitt per år)¹

¹ Tallene i figur 5.2 er framkommet ved at den totale lønnsveksten mellom de årlige tellingspunktene for lønnsstatistikken er dekomponert i tariff tillegg og lønns glidning. Det som ikke er fastsatt sentralt, består i hovedsak av lokal lønnsdannelse, men også endringer i gjennomsnittlig lønnsnivå som følge av bl.a. endringer i sammensetningen av sysselsettingen (strukturendringer) er med.

Kilde: Beregningsutvalget

lokale forhandlinger. Av samlet lønnsvekst har om lag tre fjerdedeler av lønnsveksten kommet fra sentralt avtalte lønnstillegg og resten fra glidning, de siste ti årene. Fra og med 2016 er det inngått to ulike tariffavtaler i staten. Begge har en sentralt fastsatt ramme og sentralt avtalte tariff tillegg, men fordelingen av de sentralt avtalte tariff tilleggene til sentrale tillegg og lokal avsetning er forskjellig i de to avtalene.

3.2 Tariffavtalenes varighet

Tariffavtalenes varighet avtales mellom partene og har i Norge i all hovedsak vært toårige, som regel med adgang til å forhandle om egen lønnsjustering for annet avtaleår (mellomoppgjør). Avtalene utløper normalt om våren. I NHO, Virke og i Spekter med unntak av helseforetakene, utløper de fleste tariffavtalene 31. mars. I de øvrige tariffområder er utløp gjerne tidligst 30. april. Mekanismene for revisjon av tariffavtaler er nøye regulert i partenes avtaleverk og i lovgivningen. Arbeidstvistloven inneholder bestemmelser om hvem som kan inngå tariffavtaler og hvordan de reforhandles. Arbeidstvistloven dekker hele arbeidslivet, bortsett fra staten. I staten gjelder

tjenestetvistloven, som i hovedsak bygger på de samme prinsippene som arbeidstvistloven, men som er tilpasset særlige forhold i staten.

3.3 Tariffavtaledekning

Tabell 5.3 viser hvor stor andel av alle lønnstakere som er henholdsvis ansatt i en bedrift som er medlem av en arbeidsgiverorganisasjon, og andelen som er ansatt i en medlemsvirksomhet som i tillegg har tariffavtale, samlet og fordelt på organisasjoner. Andelen lønnstakere som jobber i en organisert virksomhet har økt de siste ti årene. Andelen i bedrifter med tariffavtale har økt mindre enn andelen som arbeider i organiserte virksomheter totalt.

Tariffavtalene omfatter flere enn de arbeidstakerne som er organiserte. Det skyldes bl.a. at arbeidsgivere som er tariffbundet gjennom avtale- og rettspraksis, forpliktet å legge til grunn tariffavtalens vilkår også for ansatte i bedriften som ikke er organisert, hvis de faller inn under tariffavtalens virkeområde. Tariffavtaledekning kan måles ved hjelp av spørreundersøkelser som SSBs Arbeidskraftundersøkelse (AKU). Her spørres arbeidstakere om deres lønns- og arbeidsforhold fastsettes ved tariffavtale, ved individuell avtale eller om de ikke har noen avtale. En kan dermed se hvordan tariffavtaledekningen varierer mellom bransjer og grupper av arbeidstakere. Basert på AKU har Nergaard (2020) beregnet tariffavtaledekningen i privat sektor til om lag 52 prosent i 2017. Dette er lavere enn i undersøkelser tidligere på 2000-tallet. Tariffavtaledekningen for alle arbeidstakere beregnes til 69 prosent i 2017, der det antas full avtaledekning i offentlig sektor.

Mens AKU-tallene viser hvor mange lønnstakere som selv oppgir at deres lønns- og arbeidsforhold er regulert av tariffavtale, kan også registerbaserte og administrative kilder benyttes for å beregne tariffavtaledekningen. Med utgangspunkt i registertall og opplysninger om AFP-tilknytning estimerer Alsos mfl. (2021)⁴ at om lag 45 prosent av lønnstakerne i privat sektor er ansatt i en virksomhet med tariffavtale, mens beregninger basert på opplysninger fra arbeidsgiverorganisasjonene gir 52 prosent (Nergaard, 2020). Begge beregninger gjelder 2018 og får også med noen ansatte som ikke er omfattet av avtalene, for eksempel ledere.

⁴ Alsos, K., Nergaard, K. og Svarstad, E. (2021): Arbeidsgiverorganisering og tariffavtaler. Fafo-rapport 2021:07.

Tabell 5.3 Ansatte¹ i staten og i medlemsvirksomheter i arbeidsgiverorganisasjoner som andel av alle lønnstakere² (prosent)

	Alle medlemsvirksomheter		Virksomheter med tariffavtale	
	2010	2020	2010	2020
Næringslivets Hovedorganisasjon	23	26	17	19
Kommunesektoren ³	19	20	19	20
Hovedorganisasjonen Virke ⁴	8	12	4	5
Arbeidsgiverforeningen Spekter	8	9	8	9
Staten som arbeidsgiver	6	6	6	6
Øvrige organisasjoner (Norges Rederiforbund, Finans Norge mfl.) ⁵	10	8	7	5
Sum	74	80	60	63

¹ Andelen deltidsansatte varierer mellom organisasjonene/virksomhetene. Det er mange deltidsansatte i kommunene, Virke-området og i helseforetakene. Stillingsandel eller deltidsbrøk kan også variere mellom områdene. Regnet i årsverk kan forholdet mellom sysselsettingen i de ulike områdene endres.

² Antall lønnstakere som gjennomsnitt for året ifølge AKU. Samme tall er benyttet ved beregning av organisasjonsgraden for arbeidstakere, jf. avsnitt 5.1.

³ Omfatter ansatte i kommunene inklusive Oslo kommune, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer.

⁴ Brudd i 2018.

⁵ Summen for antall ansatte i medlemsvirksomheter i Øvrige organisasjoner er hentet fra Nergaard (2021), som har estimert antall sysselsatte for enkelte mindre arbeidsgiverorganisasjoner som ikke har innrapport til SSB.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Nergaard (2021) og Beregningsutvalget

Tabell 5.4 viser andelen arbeidstakere som er ansatt i en virksomhet med tariffavtale i privat sektor, etter næring og størrelse, basert på opplysninger om AFP-tilknytning. Andelen øker med størrelsen på virksomhetene, og er forholdsvis høy innenfor bergverksdrift og utvinning, elektrisitet, vann- og renovasjonsvirksomheter, finansbransjen, industri og transport. Andelen er relativt lav i flere tjenesteytende næringer. Det kan dessuten være store forskjeller innenfor enkelte bransjer. I transport er for eksempel tariffavtaledekningen høy innen buss, men lavere innen langtransport med gods.

Andelen arbeidstakere som i spørreundersøkelser som AKU oppgir at deres lønn fastsettes gjennom tariffavtale, har vært høyere enn det en kan forvente ut fra registerbaserte kilder. Noe av dette kan trolig forklares ved misforståelser eller manglende kunnskap, og ved at lønnsattsene i tariffavtalene benyttes i bedrifter som ikke formelt er bundet av disse avtalene (frivillig tilslutning). Det er vanskelig å vite hvor stort omfang dette har, men en spørreundersøkelse viser at om lag halvparten av de ikke-tariffbundne virksomhetene som ikke er omfattet av allmenngjøring, oppgir at de følger en tariffavtale

helt eller delvis (Alsos mfl. 2021). Det antas at det særlig gjelder mindre virksomheter. Analyser av lønnsutviklingen for enkelte yrkesgrupper innenfor hotell- og restaurantvirksomhet og varehandel indikerer at den normdannende rollen til tariffavtalene er svekket for disse gruppene siden tidlig på 2000-tallet (Alsos mfl. 2021). Analysene benytter data for årene 2002–2014 og 2018. Forskjellen mellom det gjennomsnittlige lønnsnivået i virksomheter med og uten tariffavtale har økt, og det har også andelen av de ansatte i ubundne virksomheter som har lønn under laveste sats i den aktuelle tariffavtalen.

I tillegg til frivillig tilslutning, bidrar allmenngjøring i noen bransjer til å gjøre enkelte av tariffavtalens bestemmelser gjeldende for flere. Alsos mfl. (2021) anslår at tariffavtaledekningen i privat sektor øker fra 44 til 55 prosent når ansatte i allmenngjorte områder telles med, basert på registeropplysninger om alle arbeidsforhold inkludert bistillinger i 2018. For privat og offentlig sektor under ett øker tariffdekningen fra 62 prosent til 70 prosent når ansatte i allmenngjorte områder telles med.

Tabell 5.4 Andelen arbeidstakere i virksomhet med tariffavtale. Registerbasert sysselsettingsstatistikk for privat sektor inkl. offentlig eide foretak, 2019.

	Prosent
Næring	
Bergverksdrift og utvinning	95
Elektrisitetsforsyning	92
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	80
Industri	76
Vannforsyning, avløps- og renovasjonsvirksomhet	67
Transport og lagring	63
Sosialtjenester	50
Helsetjenester	47
Bygge- og anleggsvirksomhet	41
Varehandel, rep. av motorvogner	38
Informasjon og kommunikasjon	37
Undervisning	33
Forretningsmessig tjenesteyting	33
Overnattings- og serveringsvirksomhet	30
Jordbruk, skogbruk og fiske	30
Annen tjenesteyting	27
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	20
Omsetning og drift av fast eiendom	18
Kultur, underholdning og fritidsaktiviteter	16
Antall ansatte	
1–4 ansatte	7
5–9 ansatte	17
10–19 ansatte	28
20–49 ansatte	45
50–99 ansatte	62
100–199 ansatte	72
200–499 ansatte	78
500 ansatte og mer	87
I alt	46

Kilde: Nergaard (2021)

4 Allmenngjøring

Lov om allmenngjøring av tariffavtaler mv. (allmenngjøringsloven) trådte i kraft samtidig med EØS-avtalen 1. januar 1994. Lovens formål er å sikre utenlandske arbeidstakere lønns- og arbeidsvilkår som er likeverdige med de vilkår norske arbeidstakere har, og å hindre konkurransevridning til ulempe for det norske arbeidsmarkedet.

Loven åpner for at en uavhengig nemnd med deltakelse fra partene, Tariffnemnda, etter krav fra en arbeidstaker- eller arbeidsgiverorganisasjon kan fastsette at en landsomfattende tariffavtale helt eller delvis skal gjelde alle arbeidstakere i et fag eller et geografisk område, enten de er organisert eller ikke og både for norske og utenlandske arbeidstakere. Det er i hovedsak overenskomstenes minstelønnssetter som er blitt allmenngjort, men også bl.a. bestemmelser om arbeidstid og overtid, og om kompensasjon for reise, kost og losji. Allmenngjøring innebærer således at det settes et gulv for hvor lavt arbeidstakere i den aktuelle bransjen kan lønnes.

Tariffnemndas vedtak om allmenngjøring fastsettes i forskrift og gjelder for alle arbeidstakere som utfører arbeid av den art forskriften omfatter. Forskriftens lønns- og arbeidsvilkår vil således gjelde som ufravikelige minstevilkår i alle bedrifter med arbeidsforhold som omfattes av den aktuelle allmenngjøringsforskriften. Dersom arbeidstakerne allerede er bundet av en tariffavtale, vil denne avtalens vilkår bare måtte vike i den grad vilkårene som følger av allmenngjøringsforskriften samlet sett er gunstigere for arbeidstakerne.

Tariffnemnda vedtok våren 2021 forlengelse av allmenngjøring av samtlige gjeldende forskrifter. For tiden gjelder følgende forskrifter fra Tariffnemnda⁵, jf. boks 5.1:

- Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for jordbruks- og gartnerinæringene
- Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtale for byggeplasser i Norge
- Forskrift om delvis allmenngjøring av Industrioverenskomsten for skips- og verftsindustrien
- Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtale for renholdsbedrifter
- Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtale for fiskeindustribedrifter
- Forskrift om delvis allmenngjøring av Landsoverenskomsten for elektrofagene

⁵ Se Tariffnemndas nettsider: <http://www.nemndene.no/tariffnemnda/>

- Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtaler for godstransport på vei
- Forskrift om allmenngjøring av tariffavtaler for persontransport med turbil
- Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for overnattings-, serverings- og cateringvirksomheter

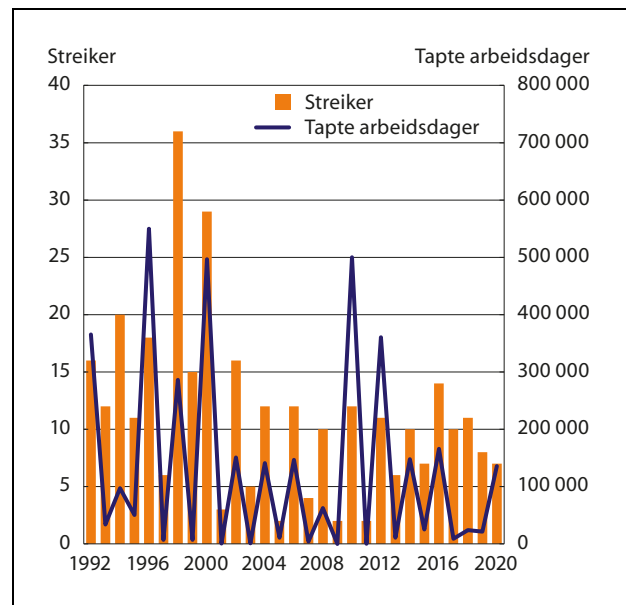
Arbeidstilsynet⁶ fører tilsyn med at lønns- og arbeidsvilkår som følger av vedtak om allmenngjøring blir overholdt.

Alsos mfl. (2021) anslår på bakgrunn av registeropplysninger at det var i overkant av 240 000 arbeidsforhold innen yrkesgrupper omfattet av vedtakene for allmenngjorte områder i virksomheter uten tariffavtale i 2018. Av disse var flertallet innen bygg og elektroinstallasjon, og overnatting og servering. Anslaget inkluderer 18 000 innleide arbeidstakere. Denne beregningen medfører at tariffdekningen i privat sektor øker med drøyt 10 prosentpoeng når en medregner ansatte i allmenngjorte områder, målt ved registeropplysninger, jr. omtalen i avsnitt 5.3.

5 Arbeidskonflikter

Figur 5.3 viser antall streiker og tapte arbeidsdager som følge av streik i perioden 1992–2020. Antall tapte dager varierer mye mellom år. Konfliktene i 2000 (bl.a. konflikt mellom LO og NHO der fullføring av den femte ferieuken var ett av elementene) sto for opp mot halvparten av de tapte arbeidsdagene i perioden 2000–2009. Videre på 2000-tallet var det relativt mange tapte dager og involverte arbeidstakere som følge av streiker i 2010 og 2012. Det var relativt omfattende streiker i kommunal sektor i 2010 og 2012, og i staten i 2012. Disse streikene involverte alle eller nesten alle organisasjonene. I 2010 var det også omfattende konflikter i byggevirksomheten. I 2016 ble det registrert 14 arbeidskonflikter med til sammen 165 800 tapte arbeidsdager, herav 92 700

⁶ Lønssatsene i de allmenngjorte tariffavtalene framgår på Arbeidstilsynets hjemmeside: <http://www.arbeidstilsynet.no/fakta.html?tid=90849>

Figur 5.3 Antall streiker og tapte arbeidsdager, 1992–2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå

i hotell- og restaurantvirksomhet. I 2017 var det 8 900 tapte arbeidsdager som følge av konflikt, hvorav åtte av ti var innen helse- og sosialtjenester. I 2018 var det 24 200 tapte arbeidsdager, herav 12 000 i næringen informasjon og kommunikasjon og 7 200 i finansiering og forsikring. I 2019 gikk 21 500 arbeidsdager tapt i totalt åtte arbeidskonflikter, herav 18 900 innen samferdsel og helse- og sosialtjenester. I 2020 gikk 135 800 arbeidsdager tapt, hvorav tre av fire var innen forretningsmessig tjenesteyting. Konflikter i oppgjørene er omtalt i vedlegg 1 i utvalgets rapporter.

Antall konflikter og tapte arbeidsdager har vært lavere på 2000-tallet enn på 1990-tallet. Antall tapte arbeidsdager er klart høyere i år med hovedoppgjør enn i år med mellomoppgjør. Dette har i hovedsak sammenheng med at det i hovedoppgjør er flere konfliktpunkter. Det forhandles om både lønnstillegg og endringer i de øvrige bestemmelsene i tariffavtalene, mens det i mellomoppgjør (andre avtaleår) normalt forhandles kun om lønnstillegg.

Boks 5.1 Gjeldende forskrifter om allmenngjøring av tariffavtaler

Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for jordbruks- og gartnerinæringene

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Overenskomsten for jordbruks- og gartnerinæringene 2020–2022 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og NHO Mat og Drikke på den ene siden og Landsorganisasjonen i Norge og Fellesforbundet på den annen side. Forskriften omfatter jordbruks- og gartneriarbeid, hagesenter, plante-skolearbeid og lager-/terminalarbeid, samt alle fag innenfor området landbruk, naturbruk og naturforvaltning som naturlig utføres innenfor næringen.

For ferie- og innhøstingshjelp er det vedtatt følgende minstelønnssetninger per time: for arbeidstakere under 18 år: 109,40 kroner, for arbeidstakere over 18 år og som er ansatt inntil 12 uker: 129,40 kroner, og for de over 18 år som er ansatt mellom 12–24 uker (3–6 måneder): 134,90 kroner. Arbeidstakere over 18 år som er ansatt mer enn 6 måneder skal ha lønn som ufaglært fast ansatt, der satsene er 149,30 kroner for ufaglærte arbeidstakere, og 118,90 kroner for ansatte under 18 år. Fagarbeidere skal gis et tillegg på 13,00 kroner per time. I tillegg er det allmenngjort hellig- og helgedagstillegg.

Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtale for byggeplasser i Norge

Denne forskriften er fastsatt på grunnlag av Fellesoverenskomsten for byggfag (FOB) 2020–2022 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og Byggenæringens Landsforening på den ene side og Landsorganisasjonen i Norge og Fellesforbundet på den annen side. Forskriften gjelder for faglærte og ufaglærte arbeidstakere som utfører bygningsarbeid på byggeplasser. Minstelønnssetningene per time er 220,00 kroner for fagarbeidere, 198,30 kroner for ufaglærte uten bransjeerfaring, 206,50 kroner for ufaglærte

med minst ett års bransjeerfaring og 132,90 kroner for arbeidstakere under 18 år.

Forskrift om delvis allmenngjøring av Industrioverenskomsten for skips- og verftsindustrien

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Industrioverenskomsten (VO-delen) 2020–2022 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og Norsk Industri på den ene siden og Landsorganisasjonen i Norge og Fellesforbundet på den annen side. Forskriften gjelder fagarbeidere, spesialarbeidere og hjelpearbeidere som utfører produksjons-, montasje- og installasjonsarbeid i skips- og verftsindustrien. Minstelønnssetningene per time er 189,39 kroner for fagarbeidere, 180,87 kroner for spesialarbeidere og 172,44 kroner for hjelpearbeidere. Allmenngjorte tillegg for ulike typer skiftarbeid er om lag de samme satsene som gjelder i Industriooverenskomsten.

Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtale for renholdsbedrifter

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Overenskomst for Renholdsbedrifter 2020–2022 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og NHO Service og Handel den ene side og Landsorganisasjonen i Norge og Norsk Arbeidsmandsforbund på den annen side.

Forskriften gjelder for private bedrifter som driver salg av renholdstjenester, og gjelder for ansatte i slike bedrifter som utfører renhold. Forskriften gjelder ikke for ansatte i bedrifter som er omfattet av tariffavtale inngått med fagforening med innstillingsrett. Forskriften innebærer at de berørte arbeidstakere skal minst ha en lønn per time på 196,04 kroner og arbeidstakere under 18 år minst 146,27 kroner. For arbeid mellom klokken 21.00 og 06.00 avtales lønnstillegg i hvert enkelt tilfelle. Lønnstillegget skal være minst 27 kroner per time.

Boks 5.1 (forts.)

Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtale for fiskeindustribedrifter

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Overenskomst for Fiskeindustribedrifter 2020–2022 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og Sjømat Norge på den ene side og Landsorganisasjonen i Norge og Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund på den annen side. Forskriften gjelder for fagarbeidere og produksjonsarbeidere med dertil hørende arbeidsoperasjoner, lagerarbeidere, transport, vakthold, rengjøring og kantine, håndverkere, reparatører, arbeidsledere, kontrollører, instruktører og kjølemaskinister/kuldemaskinister i fiskeindustribedrifter. Minstelønnsatsene per time er 205,55 kroner for fagarbeidere og 193,55 kroner for produksjonsarbeidere. Arbeidstakere under 18 år skal minst ha en lønn per time på 80 prosent av minstelønnsatsen. På arbeidsplasser med skiftarbeid er skifttilleggene allmenngjort.

Forskrift om delvis allmenngjøring av Landsoverenskomsten for elektrofagene

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Landsoverenskomsten for elektrofagene 2020–2022 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og Nelfo på den ene siden og Landsorganisasjonen i Norge og EL & IT Forbundet på den annen side. Forskriften gjelder for bedrifter som utfører installasjon, montasje og vedlikehold av elektriske anlegg for automatisering, data, telekommunikasjon o.l. Forskriften gjelder for arbeidstakere som utfører slikt arbeid i slike bedrifter. Forskriften gjelder ikke for petroleumsvirksomheten til havs. Minstelønnsatsene per time er 225,15 kroner for faglærte som utfører fagarbeid og 196,47 kroner for øvrige arbeidstakere. På arbeidsplasser med

skiftarbeid er skifttilleggene for to- og treskiftsordninger allmenngjort.

Forskrift om delvis allmenngjøring av tariffavtaler for godstransport på vei

Forskriften er fastsatt på grunnlag av de to like lydende avtalene Overenskomst for godstransport av 2020 mellom Norges Lastebileier-Forbund (NLF) og NLFs overenskomstbundne medlemsbedrifter på den ene side og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund og Yrkestrafikkforbundet på den annen side og Overenskomst for godstransport av 2020 mellom Norges Lastebileier-Forbund og NLFs overenskomstbundne medlemsbedrifter på den ene side og Landsorganisasjonen i Norge/ Fellesforbundet på den annen side. Forskriften gjelder for arbeidstakere som utfører godstransport på vei med kjøretøy med totalvekt over 3,5 tonn. Forskriften gjelder også *kabotasjekjøring*, det vil si transportoppdrag mellom steder i Norge som etterfølger en grensekryssende transport til Norge, og *kombinert transport*, det vil si transport på vei i Norge som starter eller slutter med en grensekryssende transport på jernbane eller skip. Forskriften gjelder ikke grensekryssende transportvirksomhet (internasjonal transport) ut over dette. For arbeidstakere i bedrifter som er etablert utenfor Norge gjelder forskriften bare i den utstrekning transporten er en tjenesteytelse etter arbeidsmiljøloven § 1-7 (*utsendt arbeidstaker*). Forskriften gjelder ikke ved transport av virksomhetens egne varer. Minstelønnsatsen per time er på 185,50 kroner. Ved transportoppdrag med planlagt overnatting, skal diett utbetales i henhold til det norske myndigheter til enhver tid godkjenner som skattefrie diett. Det utbetales 1/3 diettsats per påbegynt 8. time.

Boks 5.1 (forts.)

Forskrift om allmenngjøring av tariffavtaler for persontransport med turbil

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Bussbransjeavtalen av 2020 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og NHO Transport på den ene side og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund og Yrkestrafikkforbundet på den annen side og Bussbransjeavtalen 2020–2022 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og NHO Transport på den ene side og Landsorganisasjonen i Norge og Fellesforbundet på den annen side. Forskriften gjelder for arbeidstakere i bedrifter som utfører persontransport med turvogn eller buss når transporten ikke krever tildeling av løyve ved konkurranse etter yrkestransportlova § 8. Forskriften gjelder også kabotasjekjøring, det vil si når en utenlandsk transportvirksomhet driver midlertidig turbiltransport med på- og/eller avstigning i Norge. Forskriften gjelder ikke grensekryssende transportvirksomhet (internasjonal transport) ut over dette. For arbeidstakere i bedrifter som er etablert utenfor Norge gjelder forskriften bare i den utstrekning transporten er en

tjenesteytelse etter arbeidsmiljøloven § 1-7 (*utsendt arbeidstaker*). Minstelønnsatsen per time er på 174,12 kroner.

Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for overnattings-, serverings- og cateringvirksomheter

Forskriften er fastsatt på grunnlag av Riksavtalen 2020–2022 mellom Næringslivets Hovedorganisasjon og NHO Reiseliv på den ene siden og LO og Fellesforbundet på den annen side. Forskriften gjelder for ansatte innenfor overnattingsvirksomhet, serveringsvirksomhet, cateringvirksomhet og liknende på land, med unntak av ansatte som faller inn under Landforpleiningsavtalen og ansatte som organisasjonsmessig hører inn under avtaleområdet til FLT/LO. Begynnerlønn for arbeidstakere over 20 år/etter 4 md. praksis over 18 år er minst kroner 175,47 per time. Unge arbeidstakere i kategoriene 16, 17 og 18 år skal ha en lønn per time på minst henholdsvis kroner 114,08, 123,58 og 137,84. Det er fastsatt egne satser for fratrekk i lønn for innkvartering i bedriften.

Tabell 5.5 Store tariffavtaler etter næring/sektor

Næring/ sektor	Tariffavtale	Forbund/ forening	Arbeidsgiver- organisasjon	Forhandlingsnivå og omfang	Lønns- dannelse	Omtrentlig antall ansatte som omfattes i 2020 ²
Industrien	Industri- overens- komsten ¹	LO/Felles- forbundet	NHO/Norsk Industri	Forbundsvist, arbeidere	Minstelønn	35 000
Bygg- og anleggs- virksomhet	Fellesoverens- komsten for byggfag	LO/Felles- forbundet	NHO/Bygge- næringens Landsfore- ning	Forbundsvist, arbeidere	Minstelønn	38 000
Varehandel	Landsoverens- komsten med bransjeavtaler	Handel og Kontor	Virke	Forbundsvist, funksjonærer	Minstelønn	70 000
Samferdsel	Overenskomst for Posten	LO Stat	Spekter	Sentralt mellom LO Stat og Spekter. Lokalt mellom forbundene og ledelsen.	Minstelønn	10 000
	Bussbransje- avtalen	LO/NTF og YS/YTF	NHO/NHO Transport	Forbundsvist, arbeidere	Normallønn	9 000
	Bussbransje- avtalen	LO Stat/YS Spekter	Spekter	Sentralt, forbundsvist	Normallønn	4 500
Hotell- og restaurant- virksomhet	Riksavtalen for hotell- og restaurant	LO/Felles- forbundet	NHO/NHO Reiseliv	Forbundsvist, arbeidere	Minstelønn	30 000
Finans- tjenester	Sentralavtalen for finans- næringen	Finans- forbundet	Finans Norge	Sentralt, vertikalt	Minstelønn	29 000
Staten	Hovedtariff- avtalene i staten for LO Stat, Unio og YS Stat	LO Stat, Unio og YS Stat	KDD	Sentralt, vertikalt	Normallønn	119 000
	Hovedtariff- avtalen i staten for Akademikerne	Akademikerne	KDD	Sentralt, lokalt	Minstelønn	37 000

Tabell 5.5 Store tariffavtaler etter næring/sektor

Næring/ sektor	Tariffavtale	Forbund/ forening	Arbeidsgiver- organisasjon	Forhandlingsnivå og omfang	Lønns- dannelse	Omtrentlig antall ansatte som omfattes i 2020 ²
Kommuner og fylkes- kommuner, ekskl. Oslo kommune	Hovedtariff- avtalen, kap. 4 (stillinger med hovedsakelig sentral lønns- dannelse)	Forhandlings- sammen- slutninger i KS-området	KS	Sentralt, vertikalt	Minstelønn	392 000
	Hovedtariff- avtalen, kap. 3 og 5 (stillinger med lokal lønnsdannelse)			Lokalt. Ledere og akademikere	Uten lønns- satser	56 000
De statlig eide helse- foretakene	Overenskomst for Norsk Syke- pleierforbund	Norsk Sykepleier- forbund	Spekter	Sentralt, forbundsvist	Minstelønn	45 000
	Overenskomst for LO-forbund	Forbundene i LO Stat		Sentralt, forbundsvist	Minstelønn	25 000
	Overenskomst for YS-forbund	Forbundene i YS Spekter		Sentralt, forbundsvist	Minstelønn	9 000
	Overenskomst Akademikerne – Helse	Foreningene i Akademikerne – Helse		Sentralt, forbundsvist og lokalt	Normal- lønn/ minste- lønn/uten lønnssatser	25 000
	Overenskomst øvrige akade- mikerforbund Helse	Foreningene i SAN		Forbundsvist og lokalt	Uten sentrale lønnssatser	9 000
NHO- området	Hovedavtalen Tekna	Tekna, Akademikerne	NHO/ tilsluttede lands- foreninger	Lokalt, funksjonærer	Uten lønns- satser	19 000
NHO- området	Overenskomst NITO	NITO	NHO/ tilsluttede lands- foreninger	Lokalt, funksjonærer	Uten lønns- satser	20 000

¹ Om lag 3 000 av de som er omfattet av Industrioverenskomsten, er ansatte i byggebedrifter.² Tall for antall ansatte som er omfattet av Sentralavtalen for finansnæringen er for 2019.

Kilde: Beregningsutvalget

Vedlegg 6

Lønn og lønnskostnader

I dette vedlegget beskrives sammenhenger mellom enkelte begreper for lønn og lønnskostnader og utviklingen i disse, jf. omtale i Holden III-utvalgets utredning NOU 2013: 13.

Begreper

Årslønn i nasjonalregnskapet omfatter avtalt lønn med faste tillegg inklusive etterbetalinger, feriepengetillegg, bonus og uregelmessige tillegg knyttet til arbeidets art, mens naturallønn, overtidslønn og sluttvederlag ikke er inkludert. For en lønnstaker er dette lønnen en normalt vil motta i løpet av kalenderåret hvis det arbeides full tid uten fravær og betalt overtid. Se også definisjonen i vedlegg 2.

Lønn per årsverk omfatter alle lønnsutbetalinger til en arbeidstaker, også naturallønn, overtid, sluttvederlag og opsjoner knyttet til individuelle avtaler. Feriepenger føres til året de er påløpt.

Lønnskostnadene er summen av direkte og indirekte lønnskostnader. Lønnskostnadene inkluderer i prinsippet direkte lønnskostnader (alle lønnsutbetalinger inklusive overtidsgodtgjørelse og lønn under sykdom, permisjoner mv. som betales av arbeidsgiver) og indirekte lønnskostnader (som arbeidsgiveravgift, faktiske og beregnede pensjonsutgifter betalt av arbeidsgiver).

Timelønnskostnadene som omtales i kapittel 8, utgjør i hovedsak samlede lønnskostnader regnet per utførte timeverk. Antall utførte timeverk er fratrukket fravær som ferie, permisjon og sykefravær, men inkluderer overtid. Endringer i disse vil dermed påvirke timelønnskostnadene, men ikke årslønn slik den er definert. Endringer vil bestå av årlig variasjon i antall arbeidsdager, fravær og overtid, men også mer permanente endringer i arbeidstids- og feriebestemmelser. Arbeidsgivers bidrag til pensjonsordninger er, i tillegg til arbeidstid, av størst betydning for forskjellen mellom lønn og lønnskostnad per utførte timeverk.

Nærmere om sammenhengen mellom timelønnskostnader og årslønn i alle næringer under ett

Det følger av definisjonene ovenfor at bl.a. følgende forhold kan bidra til ulik utvikling i timelønnskostnader og årslønn:

- endringer i overtid
- endringer i sykefravær
- endringer i antall virkedager, f.eks. pga. endringer i bevegelige helligdager og skuddår
- endringer i arbeidsgiveravgift og pensjonspremier
- endret sats for feriepenger

I tillegg vil forskyvninger i sysselsettingen mellom ulike regioner med forskjellig arbeidsgiveravgift bidra til at de samlede timelønnskostnadene for en lønnstakergruppe utvikler seg forskjellig fra årslønnen.

Tabell 6.1 gir en illustrasjon på hvordan ulike faktorer har bidratt til avvik mellom årlig vekst i årslønn og i lønnskostnader per utførte timeverk i Norge siden 2012. Flere virkedager fra 2019 til 2020 bidro til å trekke ned lønnskostnader per time sammenlignet med årslønn med 1 prosentpoeng, mens antall virkedager var uendret fra 2020 til 2021. Endringer i posten andre arbeidskraftkostnader bidro til å trekke ned lønnskostnader per time sammenlignet med årslønn med 0,3 prosentpoeng. Avviket mellom årlig vekst i årslønn og i lønnskostnader per utførte timeverk har vært størst når endringer i antall virkedager og andre arbeidskraftkostnader har trukket i samme retning. Tallene for 2020 og 2021 er beheftet med usikkerhet som følge av at anslagene for utvikling i overtid, skiftarbeid og trygde- og pensjonspremier bygger på et foreløpig kilde-materiale.

Tabell 6.1 Ulike faktorerers bidrag til avvik mellom årslønn og lønnskostnader per utførte timeverk for alle grupper. Bidrag i prosentpoeng

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*
Lønnskostnader per time, prosent	4,7	5,1	2,8	2,4	1,1	2,9	3,2	3,9	2,4	3,2
Årslønn, prosent	4,0	3,9	3,1	2,8	1,7	2,3	2,8	3,5	3,1	3,5
Avvik i prosentpoeng ¹	0,7	1,2	-0,3	-0,4	-0,6	0,6	0,4	0,4	-0,7	-0,3
Anslag på bidrag til avvik i prosentpoeng. ² Endring i:										
– Antall virkedager	0,4	0,8	-0,4	-0,4	-0,4	0,8	0,3	0,0	-1,0	0,0
– Sykedager	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
– Overtid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
– Naturrallønn	0,0	0,0	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0
– Andre arbeidskraftkostnader (inkl. strukturendringer)	0,3	0,4	0,2	0,1	-0,2	-0,1	0,1	0,4	0,4	-0,3
Antall virkedager	252	250	251	252	253	251	250	250	253	253

* Foreløpige tall.

¹ Positivt avvik innebærer at timelønnskostnadene øker mer enn årslønn.² Flere virkedager bidrar til lavere timelønnskostnader sammenlignet med årslønn. Økt overtid og naturrallønn bidrar motsatt. Økt sykefravær bidrar normalt også til å øke timelønnskostnadene relativt til årslønn. Avrunding betyr at summen av komponentene kan være forskjellig fra samlet avvik.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Sammenheng mellom lønn per årsverk og årslønn

Tabell 6.3 gir en sammenligning av nivået på årslønn og lønn per årsverk for enkelte næringer i privat sektor og offentlig forvaltning slik disse størrelsene er beregnet i nasjonalregnskapet. Også lønnskostnader per årsverk er angitt.

Offentlig forvaltning vil her bestå av statsforvaltningen og kommuneforvaltningen, dvs. offentlig administrasjon, offentlige utdanningsinstitusjoner, helseforetak mv. Nasjonalregnskapet avstemmes mot offentlige regnskaper (statlig og kommunal forvaltning). Dette kan gi en annen avgrensning enn i lønnsstatistikken, der offentlig forvaltning utelukkende er definert ut fra næringskoder og sektorkoder.

Når det gjelder lønn og lønnskostnader, er det viktig å være klar over at virksomhetene i staten, helseforetakene og kommuneforvaltningen benytter litt forskjellige regnskapsprinsipper

i regnskapsføringen. Dette slår tydeligst ut i føringen av pensjonskostnader. Nasjonalregnskapet utnytter regnskapsinformasjonen slik den kommer til uttrykk gjennom Statistisk sentralbyrås regnskaper for offentlig forvaltning. Flere virksomheter innenfor statsforvaltningen betaler ikke premie for sine ansatte til Statens pensjonskasse (SPK). For disse virksomhetene benyttes pensjonskostnader beregnet av SPK, med utgangspunkt i karakteristika ved de ansatte og deres arbeidsforhold (alder, kjønn, ansiennitet, lønnsnivå mv.). Fram til hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet i 2014 ble underskuddet i SPK inkludert i pensjonskostnadene.

Lønn per årsverk er lavere enn årslønn i offentlig forvaltning (se tabell 6.3 og 6.4). Dette skyldes at summen av overtidslønn og naturrallønn ikke er tilstrekkelig til å dekke opp for tapet av lønn knyttet til sykefravær. Det er særlig det lave nivået på naturrallønn i offentlig forvaltning som gir dette resultatet. I næringene i privat sektor er lønn per årsverk stort sett høyere enn årslønn. I industrien var lønn per årsverk 5,4 prosent høyere enn årslønnen i 2021, mens forskjellen var 1,1 prosent i finansierings- og forsikringsvirksomhet. I gjennomsnitt for alle næringer var lønn per årsverk knapt høyere

Tabell 6.2 Antall virkedager

2020	2021	2022	2023	2024	2025
253	253	253	251	251	250

Boks 6.1 Reviderte tall for lønn og sysselsetting

I november 2021 ble tilbakegående tallserier fra arbeidskraftregnskapet i nasjonalregnskapet endret. Endringene var i hovedsak knyttet til nivåene for årsverk og timeverk. Det var også noen små justeringer i nivåene for sysselsatte personer og for lønnssum. Nivået på lønnskostnadene er ikke endret.

Bakgrunnen for endringen i årsverk og timeverk er at nye beregninger av stillingsprosent for lønnsjobber rapportert inn til a-ordningen, er tatt i bruk. Kvaliteten på stillingsprosentene i de første rapporteringene til a-meldingen var ikke tilfredsstillende og medførte at Statistisk sentralbyrå måtte erstatte deler av materialet med egne beregninger. Fra høsten 2020 anses kvaliteten på rapportering av stillingsprosent å være god, og disse er nå innarbeidet i tidsseriene for

både årsverk og timeverk. Dette førte til at samlede årsverk og timeverk bakover i tid er oppjustert med om lag 2,7 prosent per år. De næringsvise tallene viser at endringene er størst for overnatting og servering, forretningsmessig tjenesteyting og bygge- og anleggsvirksomhet. For offentlig forvaltning er revisjonene ubetydelige.

Nivåene for samlede årsverk og timeverk er med oppjusteringen nær nivåene som forelå før hovedrevisjonen i 2019 (se boks 7.1 i NOU 2021: 5). Oppjusteringen av antall årsverk medfører at nivået på lønn- og lønnskostnader per årsverk reduseres. Det samme gjelder for lønnskostnader per utførte timeverk. Årslønn er ikke endret, og følgelig vil forholdstallene mellom lønn per årsverk og årslønn også endres.

(0,7 prosent) enn årslønnen i 2021, mot ingen forskjell i 2020. Overnattings- og serveringsvirksomhet skiller seg ut med 11,7 prosent lavere lønn per årsverk enn årslønn i 2021. Forskjellen er likevel mindre enn i 2020, hvor lønn per årsverk falt betydelig fra 2019 til 2020, mens årslønnen økte. Dette reflekterer at permitterte i nasjonalregnskapets årslønnsbegrep regnes som sysselsatte de første tre månedene av permitteringsperioden og tilordnes lønn, se definisjoner i vedlegg 2. Derfor ble veksten i utbetalt lønn per årsverk lavere enn veksten i beregnet årslønn, og da negativ i Overnattings- og serveringsvirksomhet. I 2021 er veksten i utbetalt lønn per årsverk sterkere enn veksten i beregnet årslønn.

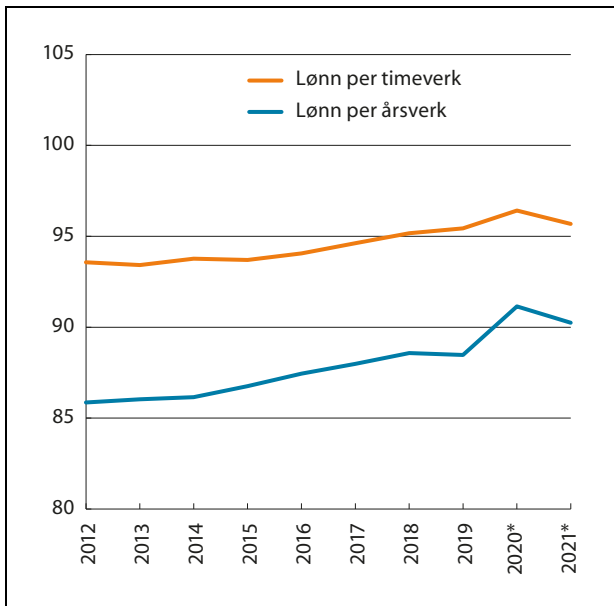
Utviklingen i lønn og lønnskostnader

Lønnskostnadene per årsverk i gjennomsnitt for alle grupper var 24,6 prosent høyere enn lønn per årsverk i 2021, jf. tabell 6.4. I industrien var forskjellen 22,6 prosent. Forskjellen mellom lønnskostnader og lønn har vært noe høyere i offentlig forvaltning og var 29,4 prosent i 2021. Tabell 6.5 viser at den prosentvise årlige veksten i lønn og lønnskostnader per årsverk steg fra 2016 til 2019, falt fra 2019 til 2020, for deretter å øke igjen i 2021. Tabell 6.7 viser at dette fulgte av økt vekst i både lønn, arbeidsgiveravgift og pensjonskostnader mv. i 2021. Utviklingen i lønnskostnader i 2019 og 2020 er preget av en stor

økning i pensjonskostnader mv. i 2019, særlig i industrien, se tabell 6.7.

I tabell 6.6 er lønnskostnadene per årsverk fordelt på lønn, arbeidsgiveravgift og pensjonskostnader mv. I gjennomsnitt utgjør lønnen rundt 80 prosent, arbeidsgiveravgiften nær 12 prosent og pensjonskostnader mv. resten. I industrien utgjorde lønnen 81,6 prosent og pensjonskostnadene mv. 7,0 prosent i 2021. I offentlig forvaltning utgjorde lønnen 77,3 prosent av samlede lønnskostnader, og pensjonskostnader mv. 11,5 prosent. Totalt, i industrien og i offentlig forvaltning var andelen til pensjonskostnader noe høyere i slutten enn i begynnelsen av den siste tiårsperioden.

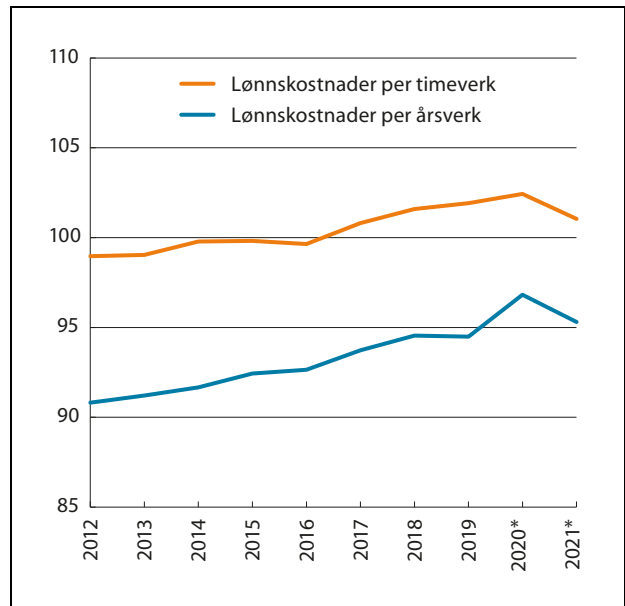
I figur 6.1 sammenlignes lønn per årsverk i offentlig forvaltning med tilsvarende i industrien. Det er forskjell i antall utførte timer bak årsverkene i ulike næringer. Derfor viser figuren også det relative forholdet mellom lønn i offentlig forvaltning og i industrien når man regner per utførte timeverk. Til tross for nedgang i 2021, har lønn per årsverk i offentlig forvaltning relativt til industrien økt med 2,8 prosentpoeng fra 2016 til 2021, til 90,2 prosent. Lønn per timeverk i offentlig forvaltning utgjorde 95,7 prosent av lønn per timeverk i industrien i 2021, 0,7 prosentpoeng lavere enn året før. Dette følger av at lønn per årsverk og lønn per timeverk i offentlig forvaltning økte med henholdsvis 2,6 og 2,4 prosent, mens veksten i industrien var henholdsvis 3,6 og 3,2 prosent.

Figur 6.1 Lønn per årsverk og timeverk i offentlig forvaltning sammenlignet med lønn per årsverk og timeverk i industrien. Lønn per årsverk/timeverk i industrien=100

* Foreløpige tall

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå

Figur 6.2 Lønnskostnad per årsverk og timeverk i offentlig forvaltning sammenlignet med lønnskostnad per årsverk og timeverk i industrien. Lønnskostnad per årsverk/timeverk i industrien=100

* Foreløpige tall

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå

En tilsvarende sammenligning av lønnskostnader per årsverk og per timeverk for offentlig forvaltning og industri er vist i figur 6.2. Over den siste tiårsperioden, har lønnskostnadene per årsverk i forvaltningen økt fra 90,8 prosent til 95,3 prosent av lønnskostnadene i industrien.

Også lønnskostnader per timeverk har økt i offentlig forvaltning sammenlignet med industrien, og utgjorde 1,0 prosentpoeng mer enn lønnskostnadene per timeverk i industrien i 2021.

Tabell 6.3 Lønnsnivå og lønnskostnader per årsverk. 1 000 kroner

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*
<i>Totalt</i>										
Årslønn	472,0	490,6	505,6	519,8	528,9	541,0	556,3	575,7	593,5	614,3
Lønn per årsverk	479,9	499,6	514,0	528,0	535,7	546,1	561,9	581,2	593,5	618,4
Lønnskostnader per årsverk	597,5	623,0	642,4	660,0	668,1	680,4	701,4	728,3	741,1	770,5
<i>Industri</i>										
Årslønn	478,4	497,1	513,0	526,9	535,7	547,1	560,7	578,8	593,8	612,8
Lønn per årsverk	517,7	536,3	553,2	567,3	575,9	585,8	599,9	619,6	623,6	645,9
Lønnskostnader per årsverk	631,5	656,3	679,2	696,4	707,9	718,4	735,9	763,8	765,9	791,7
<i>Varehandel og reparasjon av motorvogner</i>										
Årslønn	425,2	440,0	451,4	465,4	476,9	490,8	502,0	519,5	537,7	562,4
Lønn per årsverk	434,8	452,8	463,7	478,0	489,5	502,8	518,0	538,1	543,8	574,6
Lønnskostnader per årsverk	527,3	548,9	560,4	575,9	589,1	604,9	624,1	649,9	657,9	695,5
<i>Bygge- og anleggsvirksomhet</i>										
Årslønn	453,6	469,4	482,5	496,2	507,7	520,7	534,9	549,8	569,6	589,0
Lønn per årsverk	468,4	486,3	499,6	514,3	525,8	540,3	554,1	569,2	576,5	601,9
Lønnskostnader per årsverk	559,1	579,2	594,0	611,2	625,5	643,5	661,0	680,2	690,4	721,6
<i>Overnattings- og serveringsvirksomhet</i>										
Årslønn	337,9	348,5	356,2	365,8	373,5	382,4	394,7	411,3	421,6	438,9
Lønn per årsverk	313,1	323,6	330,7	339,8	342,8	347,7	363,1	383,4	350,5	387,7
Lønnskostnader per årsverk	366,2	378,3	386,4	396,1	399,2	404,6	423,2	448,7	411,5	454,4
<i>Finansierings- og forsikringsvirksomhet</i>										
Årslønn	656,0	692,7	725,4	752,8	775,1	792,5	817,1	846,0	870,5	901,0
Lønn per årsverk	658,2	694,3	727,4	755,9	781,0	802,2	834,7	854,9	882,7	911,2
Lønnskostnader per årsverk	873,4	917,6	966,1	1002,6	1027,8	1037,3	1079,1	1109,9	1136,2	1182,0
<i>Offentlig forvaltning</i>										
Årslønn	460,6	477,8	494,0	509,5	521,3	534,9	551,3	570,7	585,0	600,8
Lønn per årsverk	444,5	461,4	476,6	492,2	503,6	515,4	531,4	548,2	568,4	582,9
Lønnskostnader per årsverk	573,5	598,6	622,6	643,7	655,8	673,4	695,8	721,7	741,6	754,5

* Foreløpige tall.

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå

Tabell 6.4 Forholdet mellom årslønn, lønn per årsverk og lønnskostnader per årsverk

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*
<i>Totalt</i>										
Årslønn (1 000 kroner)	472,0	490,6	505,6	519,8	528,9	541,0	556,3	575,7	593,5	614,3
Lønn per årsverk/Årslønn * 100	101,7	101,8	101,7	101,6	101,3	100,9	101,0	101,0	100,0	100,7
Lønnskostnader per årsverk /Lønn per årsverk * 100	124,5	124,7	125,0	125,0	124,7	124,6	124,8	125,3	124,9	124,6
<i>Industri</i>										
Årslønn (1 000 kroner)	478,4	497,1	513,0	526,9	535,7	547,1	560,7	578,8	593,8	612,8
Lønn per årsverk/Årslønn * 100	108,2	107,9	107,8	107,7	107,5	107,1	107,0	107,0	105,0	105,4
Lønnskostnader per årsverk /Lønn per årsverk * 100	122,0	122,4	122,8	122,8	122,9	122,6	122,7	123,3	122,8	122,6
<i>Varehandel og reparasjon av motorvogner</i>										
Årslønn (1 000 kroner)	425,2	440,0	451,4	465,4	476,9	490,8	502,0	519,5	537,7	562,4
Lønn per årsverk/Årslønn * 100	102,3	102,9	102,7	102,7	102,6	102,4	103,2	103,6	101,1	102,2
Lønnskostnader per årsverk /Lønn per årsverk * 100	121,3	121,2	120,8	120,5	120,4	120,3	120,5	120,8	121,0	121,0
<i>Bygge- og anleggsvirksomhet</i>										
Årslønn (1 000 kroner)	453,6	469,4	482,5	496,2	507,7	520,7	534,9	549,8	569,6	589,0
Lønn per årsverk/Årslønn * 100	103,3	103,6	103,6	103,6	103,6	103,8	103,6	103,5	101,2	102,2
Lønnskostnader per årsverk /Lønn per årsverk * 100	119,4	119,1	118,9	118,9	119,0	119,1	119,3	119,5	119,8	119,9
<i>Overnattings- og serveringsvirksomhet</i>										
Årslønn (1 000 kroner)	337,9	348,5	356,2	365,8	373,5	382,4	394,7	411,3	421,6	438,9
Lønn per årsverk/Årslønn * 100	92,7	92,9	92,8	92,9	91,8	90,9	92,0	93,2	83,1	88,3
Lønnskostnader per årsverk /Lønn per årsverk * 100	117,0	116,9	116,8	116,6	116,4	116,4	116,6	117,0	117,4	117,2
<i>Finansierings- og forsikringsvirksomhet</i>										
Årslønn (1 000 kroner)	656,0	692,7	725,4	752,8	775,1	792,5	817,1	846,0	870,5	901,0
Lønn per årsverk/Årslønn * 100	100,3	100,2	100,3	100,4	100,8	101,2	102,2	101,1	101,4	101,1
Lønnskostnader per årsverk /Lønn per årsverk * 100	132,7	132,1	132,8	132,6	131,6	129,3	129,3	129,8	128,7	129,7
<i>Offentlig forvaltning</i>										
Årslønn (1 000 kroner)	460,6	477,8	494,0	509,5	521,3	534,9	551,3	570,7	585,0	600,8
Lønn per årsverk/Årslønn * 100	96,5	96,6	96,5	96,6	96,6	96,4	96,4	96,1	97,2	97,0
Lønnskostnader per årsverk /Lønn per årsverk * 100	129,0	129,7	130,6	130,8	130,2	130,7	130,9	131,7	130,5	129,4

* Foreløpige tall.

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå

Tabell 6.5 Gjennomsnittlig vekst i årslønn, lønn per årsverk og lønnskostnader per årsverk. Prosentvis vekst fra året før

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*	Gjen- nom- snitt ¹
<i>Totalt</i>											
Årslønn	4,1	3,9	3,1	2,8	1,8	2,3	2,8	3,5	3,1	3,5	3,1
Lønn per årsverk	4,3	4,1	2,9	2,7	1,5	1,9	2,9	3,4	2,1	4,2	3,0
Lønnskostnader per årsverk	4,7	4,3	3,1	2,7	1,2	1,8	3,1	3,8	1,8	4,0	3,0
<i>Industri</i>											
Årslønn	4,3	3,9	3,2	2,7	1,7	2,1	2,5	3,2	2,6	3,2	2,9
Lønn per årsverk	4,3	3,6	3,2	2,5	1,5	1,7	2,4	3,3	0,7	3,6	2,7
Lønnskostnader per årsverk	4,9	3,9	3,5	2,5	1,6	1,5	2,4	3,8	0,3	3,4	2,8
<i>Varehandel og reparasjon av motorvogner</i>											
Årslønn	3,5	3,5	2,6	3,1	2,5	2,9	2,3	3,5	3,5	4,6	3,2
Lønn per årsverk	3,3	4,1	2,4	3,1	2,4	2,7	3,0	3,9	1,1	5,7	3,2
Lønnskostnader per årsverk	3,8	4,1	2,1	2,8	2,3	2,7	3,2	4,1	1,2	5,7	3,2
<i>Bygge- og anleggsvirksomhet</i>											
Årslønn	3,5	3,5	2,8	2,8	2,3	2,6	2,7	2,8	3,6	3,4	3,0
Lønn per årsverk	3,6	3,8	2,7	2,9	2,2	2,8	2,6	2,7	1,3	4,4	2,9
Lønnskostnader per årsverk	4,0	3,6	2,6	2,9	2,3	2,9	2,7	2,9	1,5	4,5	3,0
<i>Overnattings- og serveringsvirksomhet</i>											
Årslønn	3,0	3,1	2,2	2,7	2,1	2,4	3,2	4,2	2,5	4,1	2,9
Lønn per årsverk	3,2	3,4	2,2	2,7	0,9	1,4	4,4	5,6	-8,6	10,6	2,5
Lønnskostnader per årsverk	3,5	3,3	2,1	2,5	0,8	1,4	4,6	6,0	-8,3	10,4	2,5
<i>Finansierings- og forsikringsvirksomhet</i>											
Årslønn	0,7	5,6	4,7	3,8	3,0	2,2	3,1	3,5	2,9	3,5	3,3
Lønn per årsverk	3,6	5,5	4,8	3,9	3,3	2,7	4,1	2,4	3,3	3,2	3,7
Lønnskostnader per årsverk	5,1	5,1	5,3	3,8	2,5	0,9	4,0	2,9	2,4	4,0	3,6
<i>Offentlig forvaltning</i>											
Årslønn	4,4	3,7	3,4	3,1	2,3	2,6	3,1	3,5	2,5	2,7	3,1
Lønn per årsverk	4,3	3,8	3,3	3,3	2,3	2,3	3,1	3,2	3,7	2,6	3,2
Lønnskostnader per årsverk	4,8	4,4	4,0	3,4	1,9	2,7	3,3	3,7	2,8	1,7	3,3

* Foreløpige tall.

¹ Gjennomsnittlig årlig vekst 2011–2021. Geometrisk gjennomsnitt.

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå

Tabell 6.6 Lønnskostnader per årsverk i 1 000 kroner, og fordeling på kostnadstype i prosent

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*
<i>Totalt</i>										
Lønnskostnader per årsverk	597,5	623,0	642,4	660,0	668,1	680,4	701,4	728,3	741,1	770,5
– Lønn	80,3	80,2	80,0	80,0	80,2	80,3	80,1	79,8	80,1	80,3
– Arbeidsgiveravgift	11,5	11,4	11,4	11,4	11,4	11,3	11,3	11,3	11,4	11,5
– Pensjonskostnader mv.	8,2	8,4	8,6	8,6	8,4	8,4	8,6	8,9	8,5	8,3
<i>Markedsrettet virksomhet</i>										
<i>Fastlands-Norge</i>										
Lønnskostnader per årsverk	597,0	622,0	639,9	656,7	664,5	674,6	694,7	721,3	730,5	768,5
– Lønn	82,0	82,0	81,9	82,0	82,1	82,3	82,2	81,9	82,1	82,0
– Arbeidsgiveravgift	11,6	11,6	11,6	11,6	11,5	11,5	11,5	11,5	11,5	11,6
– Pensjonskostnader mv.	6,4	6,4	6,4	6,4	6,4	6,2	6,3	6,5	6,4	6,4
<i>Industri</i>										
Lønnskostnader per årsverk	631,5	656,3	679,2	696,4	707,9	718,4	735,9	763,8	765,9	791,7
– Lønn	82,0	81,7	81,5	81,5	81,4	81,5	81,5	81,1	81,4	81,6
– Arbeidsgiveravgift	11,5	11,5	11,5	11,5	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4
– Pensjonskostnader mv.	6,5	6,8	7,0	7,0	7,2	7,1	7,1	7,5	7,2	7,0
<i>Varehandel og reparasjon av motorvogner</i>										
Lønnskostnader per årsverk	527,3	548,9	560,4	575,9	589,1	604,9	624,1	649,9	657,9	695,5
– Lønn	82,5	82,5	82,8	83,0	83,1	83,1	83,0	82,8	82,7	82,6
– Arbeidsgiveravgift	11,9	11,7	11,7	11,6	11,6	11,6	11,6	11,6	11,7	11,7
– Pensjonskostnader mv.	5,7	5,8	5,5	5,4	5,3	5,3	5,4	5,6	5,7	5,7
<i>Overnattings- og serveringsvirksomhet</i>										
Lønnskostnader per årsverk	366,2	378,3	386,4	396,1	399,2	404,6	423,2	448,7	411,5	454,4
– Lønn	85,5	85,5	85,6	85,8	85,9	85,9	85,8	85,4	85,2	85,3
– Arbeidsgiveravgift	11,3	11,3	11,3	11,3	11,3	11,3	11,3	11,4	11,5	11,6
– Pensjonskostnader mv.	3,2	3,1	3,1	2,9	2,8	2,8	2,9	3,1	3,3	3,1
<i>Offentlig forvaltning</i>										
Lønnskostnader per årsverk	573,5	598,6	622,6	643,7	655,8	673,4	695,8	721,7	741,6	754,5
– Lønn	77,5	77,1	76,5	76,5	76,8	76,5	76,4	76,0	76,6	77,3
– Arbeidsgiveravgift	11,2	11,1	11,1	11,1	11,1	10,8	11,0	11,0	11,1	11,2
– Pensjonskostnader mv.	11,3	11,9	12,4	12,4	12,1	12,6	12,7	13,1	12,3	11,5

* Foreløpige tall.

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå

Tabell 6.7 Utviklingen i lønnskostnader per årsverk fordelt på kostnadstype. Prosentvis vekst fra året før

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021*
<i>Totalt</i>										
Lønnskostnader per årsverk	4,7	4,3	3,1	2,7	1,2	1,8	3,1	3,8	1,8	4,0
– Lønn	4,3	4,1	2,9	2,7	1,5	1,9	2,9	3,4	2,1	4,2
– Arbeidsgiveravgift	5,5	3,6	3,3	2,5	1,0	0,8	3,4	4,1	2,0	4,8
– Pensjonskostnader mv.	8,4	6,7	5,3	3,0	-0,6	2,1	4,5	7,4	-1,8	0,6
<i>Markedsrettet virksomhet</i>										
<i>Fastlands-Norge</i>										
Lønnskostnader per årsverk	4,6	4,2	2,9	2,6	1,2	1,5	3,0	3,8	1,3	5,2
– Lønn	4,1	4,2	2,8	2,7	1,3	1,8	2,8	3,5	1,4	5,1
– Arbeidsgiveravgift	5,1	3,6	3,2	2,5	0,8	1,3	2,8	4,0	1,3	5,8
– Pensjonskostnader mv.	10,2	5,3	3,2	1,9	1,0	-1,8	5,5	7,3	-0,7	4,9
<i>Industri</i>										
Lønnskostnader per årsverk	4,9	3,9	3,5	2,5	1,6	1,5	2,4	3,8	0,3	3,4
– Lønn	4,3	3,6	3,2	2,5	1,5	1,7	2,4	3,3	0,7	3,6
– Arbeidsgiveravgift	5,7	4,1	3,4	2,7	1,0	0,9	2,5	3,8	0,2	3,6
– Pensjonskostnader mv.	10,7	7,9	7,6	2,2	4,2	-0,2	2,6	9,9	-3,8	0,7
<i>Varehandel og reparasjon av motorvogner</i>										
Lønnskostnader per årsverk	3,8	4,1	2,1	2,8	2,3	2,7	3,2	4,1	1,2	5,7
– Lønn	3,3	4,1	2,4	3,1	2,4	2,7	3,0	3,9	1,1	5,7
– Arbeidsgiveravgift	5,0	2,9	2,1	1,8	1,9	2,6	3,3	4,4	1,5	6,1
– Pensjonskostnader mv.	8,8	6,1	-2,5	0,2	1,6	2,3	5,2	7,2	3,5	5,3
<i>Overnattings- og serveringsvirksomhet</i>										
Lønnskostnader per årsverk	3,5	3,3	2,1	2,5	0,8	1,4	4,6	6,0	-8,3	10,4
– Lønn	3,2	3,4	2,2	2,7	0,9	1,4	4,4	5,6	-8,6	10,6
– Arbeidsgiveravgift	3,3	3,4	2,1	2,5	0,5	1,0	4,8	7,4	-7,7	10,9
– Pensjonskostnader mv.	11,1	1,8	0,1	-4,4	-1,3	0,5	9,0	13,6	-2,9	4,3
<i>Offentlig forvaltning</i>										
Lønnskostnader per årsverk	4,8	4,4	4,0	3,4	1,9	2,7	3,3	3,7	2,8	1,7
– Lønn	4,3	3,8	3,3	3,3	2,3	2,3	3,1	3,2	3,7	2,6
– Arbeidsgiveravgift	6,0	3,5	4,2	3,5	1,8	0,1	4,7	4,0	3,8	2,9
– Pensjonskostnader mv.	7,2	9,2	8,5	3,9	-0,7	7,1	3,6	6,9	-3,6	-4,4

* Foreløpige tall.

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå

Norges offentlige utredninger 2021

Arbeids- og sosialdepartementet:

NOU 2021: 2 Kompetanse, aktivitet og inntektssikring
NOU 2021: 5 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2021
NOU 2021: 8 Trygd over landegrensene
NOU 2021: 9 Den norske modellen og fremtidens arbeidsliv

Finansdepartementet:

NOU 2021: 1 Endringer i verdipapirhandelloven
NOU 2021: 4 Norge mot 2025
NOU 2021: 7 Trygg og enkel eiendomsmegling
NOU 2021: 10 Ny lov om folkefinansiering av næringsvirksomhet

Helse- og omsorgsdepartementet:

NOU 2021: 11 Selvstyrt er velstyrt

Kommunal- og moderniseringsdepartementet:

NOU 2021: 6 Myndighetenes håndtering av koronapandemien

Kulturdepartementet:

NOU 2021: 3 Barneliv foran, bak og i skjermen

Bestilling av publikasjoner

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
www.publikasjoner.dep.no
Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på
www.regjeringen.no

Trykk: Departementenes sikkerhets- og
serviceorganisasjon – 04/2022